

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı

**AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’DE
UYGULANABİLİRLİĞİ: SERHAT KALKINMA AJANSI ÜZERNE BİR İNCELEME**

Zeynep Ceylin ECER

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2021

AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’DE
UYGULANABİLİRLİĞİ: SERHAT KALKINMA AJANSI ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Zeynep Ceylin ECER

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA

Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Yüksek Lisans

Ardahan, 2021

KABUL VE ONAY

Zeynep Ceylin Ecer tarafından hazırlanan “Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Serhat Kalkınma Ajansı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 25.06.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin HAYTA SARAÇBAŞI (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Abdulsamet YAMAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

25 / 06 / 2021

Zeynep Ceylin ECER

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Zeynep Ceylin ECER

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında benden yardımını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA başta olmak üzere, bilgi ve tecrübeleriyle bana daima yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Abdulsamet YAMAN ve Prof. Dr. Zeki BOYRAZ hocalarıma ve her zaman arkamda duran güçlü bir birey olarak yetişmemi sağlayan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

ECER Ceylin Zeynep. *Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği: Serhat Kalkınma Ajansı Üzerine Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2021.

Temelleri 1957 yılında atılan AB kıta genelinde sosyo-ekonomik ve politik bütünleşme temelinde önemli adımlar atarak genişlemiş ve günümüzde 27 üyeli büyük bir birlik haline gelmiştir. Altı genişleme süreci geçiren AB'de her genişleme dalgasıyla topluluk içerisinde belirginleşen bölgeler arasındaki gelişme düzeyi farkı Topluluk tarafından ekonomik, sosyal, fiziki yönden koordine edilmeye çalışılmış ve sürdürülebilir küresel rekabete dayalı dengeli bir kalkınma için farklılıkların azaltılması zorunlu hale gelmiştir. Bölgesel kalkınma anlayışı, mevcut doğal, ekonomik ve teknolojik kaynaklardan maksimum düzeyde fayda sağlamayı gerektirmektedir. Bu gerekliliğin sağlanması amacıyla kurulan bölgesel kalkınma ajansları bölgenin sorunlarını ve potansiyelini göz önüne alarak bölgenin uzun vadede kalkınmasını sağlamak için yeni yatırımların oluşturulmasını, her türlü finansal yardım ve desteğin sağlanmasını aynı zamanda sosyal alanda gelişmelere ve yeniliklere olanak sağlamayı ve bölgenin iş etkinliğinin ve rekabetçiliğinin gelişimini Topluluk içerisindeki uyum ve dayanışmayı sağlama çerçevesinde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada AB genelinde bölgesel politika uygulamasının tarihsel gelişimi, nedenleri, amaçları, ilke ve usulleri, Birliğin bölgesel politika uygulamasında kullanılan bölge sınıflandırma sisteminin hiyerarşik yapısı ele alınarak belirtilmiş; Avrupa Birliği bölgesel politikası temel mali araçları kapsamında yapısal fonlar ve Avrupa Birliği bölgesel politikasında rol oynayan kurumlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kuruluşu yasal zeminin oluşturulduğu 2006 yılına dayanmaktadır. Çalışmamızda günümüzde 26 bölgede aktif olarak çalışmalarını sürdüren bölgesel kalkınma ajansların yapısı çalışmamızın birinci bölümünde genel olarak incelendikten sonra Doğu Anadolu bölgesinde etkili olan Serhat Kalkınma Ajansının sürdürmüş olduğu çalışmalar üçüncü bölümde incelenip, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına nasıl katkıda bulunduğu değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler çalışmamızın ikinci bölümünde Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarına ilişkin bir çerçeve; Avrupa Birliği bölgesel politikaları ve bu bölgesel politikaların uygulanmasını sağlayan kalkınma ajansları İngiltere, İspanya,

Almanya, Avusturya Fransa, İtalya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti örnekleri incelenerek oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Kalkınma Ajansları, Serhat Kalkınma Ajansı, Serka

SUMMARY

ECER Ceylin Zeynep. *Regional Development Agencies in the European Union and Applicability in Turkey: An Evaluation of Serhat Development Agency*, Master Thesis, Ardahan, 2021.

The EU, whose foundations were laid in 1957, expanded by taking important steps on the basis of socio-economic and political integration throughout the continent and today it has become a large union with 28 members. In the EU, which has undergone six enlargement processes, the difference in the level of development between the regions that become evident in the community with each enlargement wave has been tried to be coordinated by the Community in economic, social and physical terms, and it has become necessary to reduce the differences for a balanced development based on sustainable global competition.

The understanding of regional development requires maximum benefit from existing natural, economic and technological resources. The regional development agencies established to meet this requirement, taking into account the problems and potential of the region, to create new investments to ensure the long-term development of the region, to provide all kinds of financial assistance and support, as well as to enable developments and innovations in the social field and to improve the business efficiency and competitiveness of the region within the Community. It aims to achieve harmony and solidarity. In the study, the historical development, reasons, goals, principles and procedures of regional policy implementation throughout the EU, and the hierarchical structure of the regional classification system used in the Union's regional policy implementation were discussed; Structural funds within the scope of the basic financial instruments of the European Union regional policy and the institutions that play a role in the European Union regional policy were evaluated. The establishment of Regional Development Agencies in Turkey is based on the year 2006, the legal basis has been created. In our study, after examining the structure of regional development agencies actively working in 26 regions today, in the first part of our study, the studies carried out by Serhat Development Agency, which is effective in the Eastern Anatolia region, are examined in the third part and how they contribute to the socio-economic development of the region is evaluated. In the second part of our evaluations, a framework regarding the

European Union Regional Policies; The European Union regional policies and the development agencies that ensure the implementation of these regional policies have been established by examining the UK, Spain, Germany, Austria France, Italy, Poland and the Czech Republic.

Keywords: European Union, Development Agencies, Serhat Development Agency, Serka

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	
ETİK BEYAN.....	
TEŞEKKÜR	
ÖZET.....	5
SUMMARY	7
İÇİNDEKİLER	9
TABLolar DİZİNİ	13
ŞEKİLLER DİZİNİ	15
KISALTMALAR	16
GİRİŞ	19
1. BÖLÜM.....	24
AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI	24
1.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGE KAVRAMI	24
1.2. BÖLGEÇİLİK VE BÖLGESELLEŞME.....	26
1.3. KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA.....	27
1.4. AVRUPA BİRLİĞİ GENELİNDE BÖLGESEL POLİTİKA UYGULANMASININ NEDENLERİ	28
1.5. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESEL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ ..	31
1.5.1. 1988 Yılı Yapısal Fonlar Reformu	34
1.5.2. 1993 Yılı Yapısal Fonlar Reformu	38
1.5.3. 1999 Yılı Yapısal Fonlar Reformu	41
1.5.4. 2007-2013 Bütçe Dönemi Reformu.....	43
1.6. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASI.....	46

1.6.1. AB Bölgesel Politikasının Ekonomik Rasyoneli	46
1.6.2. AB Bölgesel Politikasının Amaçları	47
1.7. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASININ İLKE VE USULLERİ.....	48
1.7.1. Bölgeleri Hedefleme	48
1.7.2. Planlama ve Programlama	48
1.7.3. Denetim ve İzleme	49
1.7.4. Katkısalılık ve Eş Finansman.....	49
1.7.5. Mali Kontrol	50
1.8. BÖLGE SINIFLANDIRMA SİSTEMİ (NUTS).....	50
1.8.1.NUTS'un Hiyerarşik Yapısı	51
1.8.2.NUTS'un Bir Üye Ülkeye Uygulanması	52
1.9. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASINI UYGULAYICI KURUMLAR.....	55
1.10.AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASININ UYGULANMASI	58
1.10.1. Bölgesel Politikanın Mali Araçları: Bölgesel Fonlar.....	58
1.10.1.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF).....	59
1.10.1.2. Avrupa Sosyal Fonu (ESF)	60
1.10.1.3. Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu (EAGGF).....	60
1.10.1.4. Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (FIFG)	61
1.10.1.5. Uyum Fonu (Cohesion Fund)	61
1.10.2. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Katılım Öncesi Araçları	62
1.10.2.1. PHARE.....	62
1.10.2.2. SAPARD	63
1.10.2.3. ISPA	63

2. BÖLÜM.....	66
AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESELLEŞME UYGULAMALARI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	66
2.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESELLEŞME	66
2.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIN AVRUPA BİRLİĞİNDE KURULUŞ VE GELİŞME SÜRECİ	67
2.2.1. İngiltere’de Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	68
2.2.2. İspanya’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	75
2.2.3. Almanya’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	80
2.2.4. Avusturya’da Bölgesel Yapılanma ve Ajansları.....	84
2.2.5. Fransa’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	90
2.2.6. İtalya’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	94
2.2.7. Polonya’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	99
2.2.8. Çek Cumhuriyeti’nde Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları	105
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKA SONUÇLARI	109
3. BÖLÜM.....	113
AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESELLEŞME POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ.....	113
3.1. TÜRKİYEDE BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	113
3.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIN TÜRKİYEDE KURULUŞ VE GELİŞME SÜRECİ	117
3.3. SERHAT KALKINMA AJANSI VE TRA2 BÖLGESİNİN TANITIMI	124
3.3.1. TRA2 Bölgesinin Tanıtımı	125
3.3.2. TRA2 Bölgesinin GZFT Analizi	129

3.3.3. Ajansın Amaç ve Hedefleri ile Öncelikleri.....	139
3.3.4. Serhat Kalkınma Ajansının Teşkilat Yapısı.....	140
3.3.5 Serhat Kalkınma Ajansının Destek Türleri.....	146
3.3.6. Serhat Kalkınma Ajansı'nın Projeleri.....	154
3.3.7. Serhat Kalkınma Ajansına Yönelik Tespitler-Sorunlar Ve Çözüm Önerileri.....	164
SONUÇ.....	167
KAYNAKÇA	171
EKLER.....	182
EK 1. Orijinallik Raporu	182
EK 2. Etik Komisyon Muafiyet Formu	183
EK 3. Serhat Kalkınma Ajansına Yönelik Mülakat Soruları	184
ÖZGEÇMİŞ.....	187

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.	Hedefler, fon kaynakları ve uygunluk kriterleri.....	36
Tablo 2.	Yapısal fonlardan ülkelere ayrılan ödenek.....	37
Tablo 3.	AB'nin 2000-2006 dönemi hedefleri ve mali araçları	42
Tablo 4.	Yapısal fonların üye devletlere ve hedeflere göre dağılımı	45
Tablo 5.	NUTS düzeyleri nüfus eşikleri.....	52
Tablo 6.	AB üyesi ve AB'ye aday ülkelerde NUTS düzeyleri (İdari olmayan ilave birimler altı çizili olarak belirtilmiştir-AB15).....	54
Tablo 7.	Phare programından 1991-2002 yılları arasında sağlanan destek (milyon €).....	63
Tablo 8.	Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan yardımlar (milyon euro, 1999 yılı fiyatları).....	64
Tablo 9.	2000 Yılında başlayan katılım öncesi mali yardımların yıllık dağılımları (1999 fiyatları ile- milyon avro).....	64
Tablo 10.	1999-2011 yılları arasında NWDA kalkınma ajansının yatırım programı için yapmış olduğu harcamalar	73
Tablo 11.	İspanya'da bulunan bölgesel kalkınma ajansları.....	76
Tablo 12.	Almanya'daki bölgesel kalkınma ajansları	81
Tablo 13.	Avusturya'da bulunan bölgesel kalkınma ajansları	86
Tablo 14.	Fransa'da bulunan bölgesel kalkınma ajansları	90
Tablo 15.	Polonya'da kurulmuş olan belli başlı kalkınma ajansları.....	100
Tablo 16.	Bölgesel gelişme hedefleri	116
Tablo 17.	Türkiye'de NUTS sistemine göre sınıflandırılmış bölgeler.....	120
Tablo 18.	Türkiye'nin bölgesel kalkınma ajansları	121
Tablo 19.	2014 ve 2015 yılları TRA2 bölge illerinin gelişmişlik düzeyleri.....	126
Tablo 20.	2012 ve 2013 yılları TRA2 bölge illerinin finansal gelişmişlik sıralaması.....	127
Tablo 21.	TRA2 bölgesi gelişimini etkileyen fırsat ve tehditleri	130
Tablo 22.	Bölgenin rekabet edebilirliği açısından güçlü ve zayıf yönleri.....	132
Tablo 23.	TRA2 bölgesi çevre güçlü ve zayıf yönler.....	134
Tablo 24.	TRA2 bölgesi çevresel fırsatlar ve tehditler.....	135

Tablo 25.	TRA2 bölgesi sosyal sektöre yönelik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditler.....	136
Tablo 26.	TRA2 bölgesinin erişebilirlik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditler	138
Tablo 27.	SERKA 2010-2018 yıllarına ait faaliyet alanları ve faaliyet sayıları....	147
Tablo 28.	SERKA 2010-2018 yıllarına ait proje teklif çağrısı yöntemi ile desteklenen projeler	148
Tablo 29.	SERKA 2010-2018 yıllarına ait güdümlü proje desteği programı ile desteklenen projelerin dağılımı	150
Tablo 30.	SERKA 2010-2018 yıllarına ait fizibilite desteği/ doğrudan faaliyet desteği programı ile desteklenen projelerin dağılımı	151
Tablo 31.	SERKA 2010-2018 yıllarına ait teknik destek programı ile desteklenen projelerin dağılımı	152
Tablo 32.	SERKA 2010-2018 yıllarına ait proje teklif çağrısı yöntemi ile desteklenen projelerin dağılımı	153
Tablo 33.	2019 yılı teknik destek projeleri.....	158
Tablo 34.	2019 yılı fizibilite desteği projeleri	160
Tablo 35.	2019 yılı sosyal gelişmeyi destekleme programı (SOGEP) projeleri ...	161

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Avrupa kurumlarının yapısı ve işlevleri	56
Şekil 2. Serhat kalkınma ajansının organizasyon şeması.....	142
Şekil 3. Kalkınma ajansı destek türleri	146

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ACCIÓ	: Agència per la Competitivitat de l'Empresa Kalkınma Ajansı
ADA	: Avusturya Kalkınma Ajansı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AICS	: İtalya İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
APE	: Avrupa Para Enstitüsü
ARP	: Pomeranya Kalkınma Ajansı
ARRSA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı Bielsko-Biała
ASGEP	: Araştırma Strateji Geliştirme ve Planlama Birimi
AT	: Avrupa Topluluğu
ATB	: Antalya Ticaret Borsası
ATGYF	: Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu
ATS	: Tek Avrupa Senedi
AWMBKA	: Advantage West Midlands Bölgesel Kalkınma Ajansı
BIC	: Avrupa İş ve İnovasyon Merkezi
BA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
BYMA	: Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı
CIVEX	: Yönetişim, Vatandaşlık, Kurumsal ve Dış İlişkiler Komisyonu
COR	: Committee of Region / Bölgeler Komitesi
CSF	: Community Support Framework / Topluluk Destek Çerçevesi
DATAR	: Delegation Al'aménagementdu Territoire et Al'action Regionane / Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EAGGF	: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund / Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
ECU	: European Currency Unit / Avrupa Para Birimi
EEBKA	: East of England Bölgesel Kalkınma Ajansı
EMBKA	: East Midlands Bölgesel Kalkınma Ajansı
EPB	: Ekonomik ve Parasal Birlik
ERDF	: European Regional Development Funds /Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ERVET	: Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı
ESF	: European Social Fund /Avrupa Sosyal Fonu
FEOGA	: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund / Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
FIFG	: Financial Instrument for Fisheries Guidance / Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı
GD	: Güney Doğu
GO	: Hükümet Ofisleri

GSKD	: Gayrisafi Katma Değer
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GZFT	: Güçlü yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
IDA	: Sanayi Kalkınma Ajansı
IFM	: Instituto de Formento dela region de Murcia Kalkınma Ajansı
IFR	: Instituta Formento Regional Kalkınma Ajansı
IMADE	: Instituto Madrilenno de Deserollo Kalkınma Ajansı
INVITALIA	: Agenzia Nazionale Per l'attrazione Degli Investimenti e Lo Sviluppo D'impresa S.p.A / Sviluppo Italia Kalkınma Ajansı
ISPA	: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession / Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı
ISUS	: Yoğun Başlangıç Hizmeti
İDB	: İzleme ve Değerlendirme Birimi
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
İMİB	: İdari ve Mali İşler Birimi
JES	: Japonya Eko Turizm Topluluğu
KA	: Kalkınma Ajansı
KAIV	: Kars- Ardahan -İğdır Vakfı
KD	: Kuzey Doğu
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletme
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi
KYTKT	: Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı
LBKA	: London Bölgesel Kalkınma Ajansı
LDF	: Lublin Kalkınma Kurumu
MuK	: Medya ve Yaratıcı
NATO	: Kuzey Atlantik Parkı Teşkilatı
NUTS	: Nomenclature of Territorial Statistical Units / Bölgesel İstatistik Birimleri Terminolojisi
NWBKA	: North West Bölgesel Kalkınma Ajansı
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
ONEBKA	: One North East Bölgesel Kalkınma Ajansı
OP	: Operational Programme / Uygulamalı Program
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
PARR	: Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı
PHARE	: Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies / Polonya ve Macaristan: Ekonomilerini Yapılandırmak için Yardım
PYB	: Program Yönetimi Birimi
RCPA	: Alsace Asayiş Ağı
RRDA	: Rzeszow Bölgesel Kalkınma Ajansı
S.	: Sayfa

SAPARD	: Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development / Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı
SEEBKA	: South East of England Bölgesel Kalkınma Ajansı
SERKA	: Serhat Kalkınma Ajansı
SFG	: Steiermark İş Geliştirme Bölgesel Kalkınma Ajansı
SIV	: Akıllı Sanayi Köyleri
SKA	: Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı
SOGEP	: Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı
SPD	: Single Programming Document / Tek Programlama Belgesi
ss	: Sayfalar
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SWBKA	: South West of England Bölgesel Kalkınma Ajansı
THİB	: Tanıtım ve Hakla İlişkiler Birimi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSFED	: Türkiye Otomobil Sporları Federasyonu
TRA2	: Ağrı Alt Bölgesi
TURSAB	: Türkiye Seyehat Acentaları Birliği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
vb	: Ve benzeri
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
YDO	: Yatırım Destek Ofisleri
YFBKA	: Yorkshire Forward Bölgesel Kalkınma Ajansı

GİRİŞ

Avrupa Birliği sosyo-kültürel ve ekonomik olarak farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülke ve bölgelerden oluşmaktadır. Birlik, üye ülke ve bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarını minimize etmek için Bölgesel Kalkınma Ajanslarını kurmuş ve bölgesel kalkınma politikaları araçları ile bölgeler arasındaki kalkınma farklılıkları azaltmak ve geri kalmış bölgelerin daha hızlı kalkınmasını sağlamayı amaçlamıştır. AB'nin ayrıca bütün aday ülkelere benimsetmeye çalıştığı Bölgesel Kalkınma Ajanslarıyla Türkiye, Helsinki Zirvesinden sonra tanışmıştır. Türkiye bölgeler arası kalkınma farklılığı özellikle doğu- batı doğrultusunda çok fazla olan ülkelerden biridir. Bu doğrultuda bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesi amacıyla AB'nin belirlediği ortak politika alanlarından olan bölgesel gelişme politikaları ülkemizde uygulanmaya devam etmektedir. Bu çerçevede çalışmada Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması, Birlik içerisinde seçilmiş olan örnek kalkınma ajansları incelenerek Türkiye'de kalkınma ajanslarının kurulması ve TRA2 Bölgesinde etkin olan Serhat Kalkınma Ajansı değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Uluslararası alanda siyasal, ekonomik ve yönetsel yapılandırmaları önemli ölçüde etkileyen başlıca uluslar üstü yapılardan biri olan AB, Birliğe üye ülkeler ve aday ülkeler arasında bölgeler arası gelişmişlik farklılıkların azaltılması, bölgesel rekabetin artırılması ve sosyo-ekonomik açıdan bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik plan ve programlar geliştirmektedir.

AB'ye üye olmak isteyen ve 1987 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuş olan Türkiye, bu hedefe ulaşmak için Birlik ile müzakereler kısıtlı alanlar olsa da müzakerelerini sürdürmekte ve birlik müktesebatına uyum çalışmaları doğrultusunda mevzuat alt yapısını geliştirmeye ve uyumlaştırmaya yönelik düzenlemeleri hayata geçirmektedir.

AB'ye tam üyelik sürecinde bulunan Türkiye bölgeler arası gelişmişlik farklarının en fazla olduğu ülkelerden biridir. Bu çerçevede bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi amacıyla Birliğin belirlediği önemli ortak politika alanlarından olan bölgesel gelişme politikaları ülkemizde de uygulanmaya devam etmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Avrupa birliği bölgesel politikalarının Türkiye’de uygulanabilirliğinin Serka örneğinde değerlendirilmesidir. Değerlendirmeler AB’ye üye çeşitli ülkelerin bölgesel politika üretmede görevli olan kalkınma ajanslarının incelenmesi sonucunda oluşturulan bir çerçeve üzerinde yapılmaktadır. İlgili çerçeve İngiltere, Fransa, İspanya, Almanya, Avusturya, İtalya, Polonya ve Çekya gibi ülkelerde yer alan çeşitli kalkınma ajanslarının amaçsal, yapısal, yönetsel ve işlevsel boyutlarda incelenmesi neticesinde oluşturulmuştur. Bu çerçeve ile Serhat Kalkınma Ajansı yapısı, amaçları, hedefleri, faaliyetleri ve bölgesel kalkınmaya katkıları bu bağlamlarında değerlendirilmekte; mevcut sorunlar tespit edilerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu temel amaç çerçevesinde çalışma bazı alt amaçları da kapsamaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- AB’de ekonomik ve sosyal alanda ortaya çıkan bölgesel gelişmişlik farklılıklarından kaynaklanan sorunlarla mücadele amacıyla geliştirilen bölgesel politikalarının etkinliklerinin incelenmesi.
- Avrupa Birliği Bölgesel Politika uygulamalarında önemli ve etkin bir araç olarak yararlanılan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının bölgeler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi.
- Türkiye’de AB uyum politikaları çerçevesinde uygulanan bölgesel politikaların ve bölgesel kalkınma ajanslarının etkinliklerinin değerlendirilmesi.

Çalışmanın kapsamı; Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları çerçevesinde SERKA Kalkınma Ajansı’nın etkinliğini ve verimliliğinin ortaya konmasıdır. Bu kapsamda İncelemeler SERKA Kalkınma Ajansı ile sınırlı tutulacaktır. Temel amacı ekonomiyi canlandırmak, geliştirmek kalkınmayı engelleyecek problemleri belirleyip bunların çözümüne yönelik stratejiler geliştirmek olan kalkınma ajanslarının etkilerinin neler olduğunu ele almaktadır. Ayrıca uyum sürecinde Türkiye için bölgeler arası ve bölge içi farklılıkların giderilmesi amacıyla uygulanan Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajanslarının kurumsallaşması, organları, denetimi ve 14.07.2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş olan Serhat Kalkınma Ajansının (SERKA) çalışmalarının neler olduğunu tespit etmek ve bu çerçevede değerlendirmek çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Bölgesel kalkınmanın finansmanında kullanılan Bölgesel kalkınma Ajanslarının finansmanının en temel ve yaygın kaynağını Fonlar oluşturmaktadır. Fakat Bölgesel gelişimi gösteren göstergeler sadece Fon kullanımları değil aynı zamanda demografik ve coğrafi faktörler, ekonomik öncelikler, işsizlik, sosyal ve kültürel gibi pek çok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle yapısal fonların kullanılmış olduğu bölgelerle ilgili verilerin değerlendirilmesinde bu fonların bölgeleri ne ölçüde etkilediğini mutlak anlamda tespit etmek çok zordur. Dolayısıyla araştırmanın odaklandığı etkiler ulusal düzeyde elde edilen sonuçlar ile ilgilidir. Ayrıca çalışmanın sınırları Kars, Ardahan, Iğdır ve Ağrı illerini kapsayacak şekilde 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ile ilgili Kanunun 3 üncü maddesine istinaden Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 14.07.2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş olan Serhat Kalkınma Ajansının fiilen faaliyette geçtiği 2010 yılından başlayarak halen yürütmekte olduğu çalışmaları kapsamaktadır.

Çalışmanın Önemi

Bu tez çalışması teorik bir çalışmadır. Bu çerçevede tez çalışmasında geniş bir literatür taraması yapılarak Avrupa Birliği bölgesel politikaları, bu kapsamda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren kalkınma ajansları Türkiye'de faaliyet gösteren kalkınma ajansları ve serhat kalkınma ajansı incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın ikinci bölümünde oluşturulan çerçeveyi güçlendirmek için Serhat Kalkınma ajansı görevlileriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilerek elde edilen çıkarımlar çalışmaya yansıtılmıştır. Görüşmeler tam yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak Serka çalışanlarıyla gerçekleştirilmiştir. 1957 yılında temelleri atılan günümüzde dünyanın ileri sosyo- ekonomik entegrasyonlarından birini sağlamış olan AB altı genişleme süreci geçirerek 27 üyeli bir birlik haline gelmiştir. Her genişleme dalgasında Birlik içerisinde belirginleşen bölgeler arasındaki gelişme düzeyi farkı Topluluk tarafından ekonomik, sosyal, fiziki yönden koordine edilmeye çalışılmış, sürdürülebilir küresel rekabete dayalı dengeli bir kalkınma için bölgesel farklılıkların azaltılması zorunlu hale gelmiştir. Bölgesel kalkınma anlayışı, mevcut doğal, ekonomik ve teknolojik kaynaklardan maksimum düzeyde fayda sağlamayı gerektirmektedir. Bu gerekliliğin sağlanması amacıyla kurulan bölgesel kalkınma

ajansları, bölgenin sorunlarını ve potansiyelini göz önüne alarak bölgenin uzun vadede kalkınmasını sağlamak için yeni yatırımların oluşturulmasını, her türlü finansal yardım ve desteğin sağlanmasını aynı zamanda sosyal alanda gelişmelere ve yeniliklere olanak sağlamayı ve bölgenin iş etkinliğinin ve rekabetçiliğinin gelişimini Birlik içerisindeki uyum ve dayanışmayı sağlama çerçevesinde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Çalışmamızda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde bölgesel kalkınma alanında yapmış olduğu düzenlemeler ve araçlar Kalkınma Ajansları yoluyla değerlendirilmiştir. Çalışmamız AB bölgesel politikalarına ilişkin bir çerçeve; Avrupa Birliği bölgesel politikaları ve bu bölgesel politikaların uygulanmasını sağlayan kalkınma ajansları AB'ndeki belli başlı örnekleri incelenerek bir çerçeve oluşturulmuştur. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde AB genelinde bölgesel politika uygulamasının tarihsel gelişimi, nedenleri, amaçları, ilke ve usulleri, Birliğin bölgesel politika uygulamasında kullanılan bölge sınıflandırma sisteminin hiyerarşik yapısı ele alınarak; Avrupa Birliği bölgesel politikasının temel mali araçları kapsamında yapısal fonlar ve Avrupa Birliği bölgesel politikasında rol oynayan kurumlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca bölgesel kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı, faaliyet alanları, finansman kaynakları ve amaçları incelenmiştir. İkinci bölümde Avrupa Birliğinde kurulmuş olan ve model olarak seçilen kalkınma ajansları ortaya konulmuştur. Model olarak incelemeye alınan ülkeler seçilirken; bölgesel kalkınma anlayışının ortaya çıktığı dönemler dikkate alınarak ülkelerin AB'ne üye olma yılları, kalkınma ajanslarıyla tanışma yılları ve özellikle Gayrı Safi Yurt İçi hasılasının Birlik ortalamasına göre değeri dikkate alınarak belirlenmiştir. Ayrıca Birlik içerisinde ülkeler sosyo-ekonomik yapıları, ulusal tarihleri ve siyasal düzeneklerine uygun olarak farklı yönetim biçimlerini geliştirmişlerdir. Bu yönetim biçimlerini geliştirmelerindeki temel unsur ise etkin ve verimli yönetim sistemi oluşturmak adına merkez ve yerel arasındaki dengeyi sağlamaktır. Bu anlamda devletlerin yönetim biçimlerinin ülkelerin ekonomi ve kalkınma politikaları üzerindeki etkileri göz önünde tutularak farklı yönetim sistemine sahip ülkeler model olarak seçilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise AB uyum sürecinde Türkiye'de uygulanan bölgesel politikalar çerçevesinde Türkiye'de bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu ve gelişimi genel olarak ele alınarak yapılan bölge planlama çalışmaları, kalkınma projeleri, kalkınma ajanslarının

alışmaları ve finansman kaynakları incelenmiştir. Bölgesel kalkınma ajanslarının Türkiye’de kuruluş ve gelişme süreci ele alındıktan sonra Serhat Kalkınma Ajansının alışmaları, etki alanı, kaynakları, organları ve başarı seviyesi oluşturulan örnek kalkınma ajansı modeli çerçevesinde değerdendirilerek etkinlik seviyesi ortaya konmaya çalışılmıştır. Örnek bir kalkınma ajansı oluşturulması ve incelemelerin bu çerçeve üzerinden yapılmasıyla amaçlı bir örneklem oluşturulması tezimizin özgünlüğüne katkı sağlamıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmamız teorik özellikler taşımaktadır. Bu çerçevede geniş bir literatür taraması yapılmış ve mülakat yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması AB Bölgesel Politikaları, Avrupa’da faaliyet gösteren kalkınma ajansları ve Türkiye’de bölgesel politikaların uygulanabilirliği gibi konularda gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda basılı ve elektronik ortamlı kaynaklardan ve çalışma konumuzla ilgili faaliyet gösteren kurumların yayınlamış olduğu istatistiki veri ve kaynaklardan önemli ölçüde yararlanılmıştır. Serhat Kalkınma Ajansı ziyaret edilerek kurumun yöneticiliğini ve koordinatörlüğünü yapan uzmanlar ve kurum çalışanları ile görüşülerek mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilen bilgiler derlenip analiz edilerek literatür taramasından elde edilen sonuçlarla birlikte çalışmaya yansıtılmıştır.

1. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI

1.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGE KAVRAMI

Bölgesel kalkınmanın merkezinde yer alan ‘‘bölge ‘’ terimi TDK’nin tanımı ile; sınırları yönetsel birliğe, iktisadi birliğe, benzer iklim ve bitki topluluklarının hâkim olduğu ya da üzerinde yaşayan toplumu oluşturan bireylerin her birinin soydaş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntika olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). Yeryüzü homojen bir yapıya sahip olmayıp farklı özelliklere sahip bir yapıdadır. Dolayısıyla bölge kavramının içeriği, kapsamı ve tanımı dönemlere göre farklılık göstermekte ve hem ülkemizde hem de dünya çapında tam anlamıyla açıklığa kavuşmuş bir tanımlamaya sahip değildir. Çünkü bölge teriminin terennüm ettiği mekân biriminin içerik ve boyutu terimin kullanıldığı bağlama göre farklılık gösterebileceği gibi aynı bağlamda da değişiklik gösterebilir (Işık, Baysal, Ceylan; 2010: 5). Eski dönemlerde insanların benzer doğal ve beşeri özellikler gösteren yerleri aynı isim ile tanımlamalarıyla başlayan bölge terimi, aynı zamanda bir mekân parçasının diğerinden olan farklılıklarını ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır. Yönetimsel, dinsel ve ticari faaliyetlerin gelişmesi ise mekân parçasının sadece nitelikle değil, üzerinde meydana gelen ilişkilerle ifade edilmesine neden olmuştur (Eraydın; 2004: 126).

Casellas ve Galley ‘in yapmış olduğu çalışmada bölge kavramı, ne kent kadar küçük ne de ülke kadar çok büyük olmayan yer olarak ifade edilmektedir. Dahası bir bölgenin kendine has kültürel, sosyal, ekonomik vb. özellikleri göz önüne alınarak bölge sözcüğünün tanımı yeniden şekillendirilmiştir. Bu şekillendirilmede bölge kavramı; şehirden büyük ancak ülke topraklarının bütününden daha küçük olan ve kendine has sosyo- ekonomik ve kültürel özelliklere sahip olan mekân olarak açıklanmıştır (Işık, Baysal, Ceylan; 2010: 5).

19. yüzyılda ulus devletlerinin ortaya çıkışıyla bölge kavramının tanımı farklı bir açıdan tartışma konusuna girmiştir. Ulus devletlerinin kapsamış olduğu farklılıklar ekonomik göstergelerle açıklanarak ulusal bütünleşmenin temel şartının iktisadi eşitsizliklerin giderilerek entegrasyonun sağlanması olduğu belirlenmiştir. Bu görüşün yanı sıra 1950’li yıllardan sonra kalkınma ekonomisinin aktüel kazanması bölge planlamayla bölgesel politikanın gündeme gelmesine neden olmuştur. Ulusal kalkınma stratejisinde kabul edilen gelir ve denge dağılımında, bölgeler arası denge kavramı da denge kavramına dâhil olmuş ve bu kavramlar ulusal kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olmuştur (Eraydın; 2004: 127).

Bölgeler makroekonomik anlamda polarize, plan ve homojen bölgeler olmak üzere 3’e ayrılır. Homojen bölgeler; sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda birbirine çok yakın karakteristik özelliklere sahip olan bölgeler olarak tanımlanır (Işık, Baysal, Ceylan; 2010: 5-6). Uygulamada bir ülkenin belirli merkezleri arasında karşılaştırma yaparak homojen bölge belirlemek için çeşitli ölçütler kullanılır. Bu ölçütler kişi başına düşen milli gelir miktarı, eğitim seviyesi, kentli nüfus miktarı, sağlık düzeyi, beslenme seviyesi, sanayileşme düzeyi gibi kıstaslar olabilir (Kulaksız; 2008: 6). Plan bölgeleri; bölgesel kalkınma politikası uygulamakta yetkin olan idari yönetimin kapsamında olan, kalkınma politikalarının yürütüldüğü alanları ifade etmektedir. (Işık, Baysal, Ceylan; 2010: 5-6). Planlı bölge bir ülkedeki problemlerin niteliği ve yoğunluğuna bağlı olarak bütün bölgeyi kapsayacağı gibi yalnızca sorunlu bölgeleri de kapsayabilir (Kulaksız; 2008: 10). Polarize bölge ise bir ya da birden fazla yerleşim merkezini etkisi altına alan çevresindeki küçük yerleşim alanlarına göre cazibe merkezi haline gelen bölgelerdir (Aytekin; 2020: 1806). Bu bölge, homojen bölge gibi bir veya birden fazla karakteristik özelliği değil farklı birimler arasındaki ilişkiye dayanmaktadır (Işık, Baysal, Ceylan; 2010: 6).

Gelişmişlik seviyesi bakımından bölgeler; gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler olmak üzere 2’ye ayrılmaktadır. Az gelişmiş bölgeler; sosyo-ekonomik indikatörler bakımından başka bölgelerle karşılaştırıldığında iktisadi avantaja sahip olmayan gelişme potansiyelini yitirmiş ve ya gelişme avantajına sahip olmayan bölgeler olarak ifade edilmektedir. Gelişmiş bölgeler ise; sosyo-ekonomik faktörler bakımından diğer bazı bölgelerle karşılaştırıldığında ekonomik kalkınma açısından avantaja sahip olan bölgelerdir (Kulaksız; 2008: 16). Bölgesel gelişmişlik farkları ülkeden ülkeye

görülebileceği gibi bir ülkenin çeşitli alanları arasında da görülebilmektedir. Ayrıca ülkelerin kalkınma politikalarının önemli bir mekân bileşeni konumundadır.

Avrupa Birliğinde bir bölgenin tanımlanması çok hassas bir konuyu oluşturmakla birlikte bölgesel kalkınma politikaları, ilgili siyasal kurumlar vasıtasıyla mevcut sınırlar içerisinde planlanmakta ve uygulanmaktadır.

Bölge teriminin terennüm ettiği mekân boyutu ve içeriği, kelimenin kullanıldığı bağlama göre farklı yorumlandığı gibi aynı bağlamda da farklı şekillerde yorumlanabilir. Mesela Avrupa Birliğinde planlama bağlamında bölgeler metropol ve kent alanından kırsal bölgelere kadar farklı boyutlarda olabilir. İktisadi açıdan değerlendirildiğinde bir analiz ve planlama birimi olarak bölgenin ne kent kadar küçük ne de bir ülke kadar büyük mekân parçası olmaması uygun görülmüştür. Bölgelerin bir kısmı sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma bakımından benzer mekân parçalarını oluştururken bir kısmı ise fonksiyonel olarak homojen mekân bütünlüğü oluşturabilmektedir(Can; 2004: 98-99). Bu yüzden Avrupa Birliğinde uygulanacak bölgesel politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında bölgelerin sınıflandırılması önemli bir nokta olmuştur.

1.2. BÖLGEÇİLİK VE BÖLGESELLEŞME

Bölgecilik; belirli bir bölge ya da bölgelerin ortak siyasi, ekonomik, etnik, kültürel, tarihsel özelliklere sahip ve bu bölgelerde yaşayan toplumun sosyo-ekonomik çıkarlarını korumayı amaçlayan politik bir ideoloji olarak ifade edilebilir ¹. Her geçen gün artan globalleşme olgusu ve düşüncesi bölgesel gelişimin kavramlaştırılması ve bölgesel politikaların uygulanmasına yönelik bir takım değişiklikler ortaya koymuştur. Bu değişim bölgesel gelişmenin kuramsal temellerinin tekrardan yorumlanmasına neden olmuş ve bölgeselleşmeye yönelik amaçları, hedefleri, etki alanları gibi kalkınma ekonomisini açıklayan alanlarda da birtakım değişiklikleri ele almıştır. Geleneksel bölgecilik anlayışında bölge; bir araya gelmiş yerel ünitelerin mekânsal bütünlüğü ile meydana gelen, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetlemesine tabi olan sınırları belirlenmiş bir birim olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel bölgecilik anlayışı 1929 dünya ekonomik bunalımı ve ikinci dünya savaşından sonra işletme

¹ Url: www.tuic.org.tr

merkezli, standartlaştırılmış, teşvik sisteminin temel alındığı ve devlet müdahalesini benimseyen bir eksenle gelişmiştir. 1980’li yıllardan sonra ise temelleri ekonomik, felsefi ve toplumsal paradigmalara dayanan yeni bölgecilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu anlayışta ulusal kalkınma çalışmaları yerini bölgesel gelişmeye yönelik kalkınma uygulamalarına bırakmıştır (Özmen; 2004: 43- 49).

Bölgeselleşme ise daha fazla yönetsel bir anlam taşımaktadır. Bölgeselleşme merkezi yönetim karşısında yerel ve bölgesel ünitelerin idari açıdan sağlamlaştırılmasını yani âdem-i merkezileşmeyi ifade etmektedir (Dabak; 2006: 8).

Avrupa’da bölgeselleşme temel kamu politikalarından biri halindedir. Öyle ki bölgeselleşmeyi net bir şekilde ilk tanımlayan Avrupa Parlamentosudur. Avrupa Parlamentosu’nun “Bölgeselleşme Topluluk Şartı: Bölge Politikası ve Bölgelerin Rolü” adlı kararında üye ülkelerin ulus devlet yapılarını bölgeselleştirmeye davet eder. Bu davet bölgeselleşmeyi ‘gerçeklik ‘ düzeyinin yanı sıra politika düzeyine çeker. Kararda 1988 yılına kadar uygulanan bölge politikalarının bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik kalkınma farklılıklarını gidermede yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Birliğin demokratikleşmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik uyumlu bir kalkınma politikasının geliştirilmesi amacıyla Birlik içinde bir ‘Bölgeselleşme’ politikasının önemli bir etmen olabileceği ifade edilmiştir. Bu karar Avrupa Birliğine üye ülkelerin bölgeselleşme politikalarına doğrudan bir etkide bulunmasa da önemli siyasi belgelerinden birini oluşturmuştur (Çiner; 2010: 36-37).

1.3. KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA

1939-1945 yılları arasında küresel ekonomik düzenin çöküşü ve bunun yaratmış olduğu sarsıntı, kalkınma ekonomisinin bir disiplin olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkışından günümüze kadar bu terim çeşitli toplulukların gelişmişlik seviyelerine göre farklı konuları kapsamıştır. Kişi başına düşen GSMH, beşeri sermaye (eğitim, sağlık..), nüfus, gelir dağılımı, sektörel yapı, kentleşme düzeyi, teknolojik gelişme kalkınma ekonomisinin göstergeleri arasında yer almaktadır (Alataş; 2014: 4).

Kalkınma kavramı sözcük olarak; bir iktisadi yapıda toplumun değer yargıları, hayat felsefesi ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri kapsayacak şekilde

toplumsal ve kurumsal bünyede dönüşümü sağlayan büyüme; iyileşme anlamlarına gelmektedir². Kalkınma yalnız niceliksel değil niteliksel özellikleri de kapsayan bir terimdir. Bir ülkenin ya da herhangi bir bölgenin yaşam düzeyinin ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan gelişimini karakterize eder.

1.4. AVRUPA BİRLİĞİ GENELİNDE BÖLGESEL POLİTİKA UYGULANMASININ NEDENLERİ

Avrupa Birliği pek çok farklı dil, din, kültür, tarih, geleneklerden oluşan oldukça renkli bir mozaik görünümündedir. Bugün dünyada refah seviyesinin en yüksek olduğu ve dünyanın en zengin ekonomik bölgelerinden birini oluşturan Avrupa Birliği aynı zamanda 500 milyonu aşkın kalabalık bir nüfusa sahiptir (Efe, Kemahlı ve Demirci; 2018: 90).

Homojen bir yapıya sahip olmayan Avrupa Birliği yedi genişleme süreci yaşayarak bugün dünyada en ileri ekonomik bütünleşmeyi sağlayan bölgesel blok haline gelmiştir. Fakat özellikle de yeni genişlemelerle birlikte üye ülkeler ve üye ülkelerin bölgeleri arasında sosyo – ekonomik dengesizlikler artmıştır (Dabak; 2006: 12). Birliğin kurulduğu ilk dönemlerde topluluğun ilk üyeleri olan Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg ekonomik kalkınma açısından yakın olduklarından dolayı bölgesel politika oluşturma gibi bir durum söz konusu değildi (Can ve Kocagül; 2008: 7). Özellikle 5. genişleme dalgası ve sonrasındaki genişlemelerle birliğe yeni ülkelerin katılması birlikte bölgeler arasındaki dengesizlikleri oldukça belirginleştirmiştir (Efe, Kemahlı ve Demirci; 2018: 88-90).

Genel olarak Avrupa Birliğinin en zengin ve en yoksul bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal açıdan derin bir dengesizlik yaşanmaktadır. Altın Üçgen (Golden Triangle) olarak adlandırılan Londra, Dortmund, Paris ve Milan bölgeleri refah seviyesinin en yüksek olduğu bölgeleri oluşturur iken İtalya'nın güneyi, Kuzey İrlanda, İskoçya'nın batısı, Doğu Almanya, İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi güneybatı ve güneydoğu bölgeleri ise Avrupa Birliğinin ekonomik olarak fakir bölgelerini oluşturmaktadır (Can; 2004: 7).

² Url 2: <http://www.tdk.gov.tr/>

Kuruluşundaki temel amacı ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel birliği sağlamak, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak, verimliliği artırmak, adalet ve eşitliği sağlamak, işsizlik seviyesini minimize etmek, çevreyi korumak olan Avrupa Birliği; bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları azaltıp, bölgeler arasında sosyo-ekonomik bütünleşmeyi sağlamak, gelişmekte olan ülkelere destek olmak, vatandaşın yaşam kalitesini arttırmak amacıyla stratejik bir yatırım politikası geliştirerek Avrupa Birliği Bölgesel Politikasını oluşturmuştur (Atmaca ve Sağır; 2017: 71).

Bu çerçevede Avrupa Birliği Bölgesel Politikası temelde ekonomik ve parasal birliğe dayalı paylaşım politikasıdır. Birliğe üye olan ülkeler kendi gelişim politikalarını etkin bir şekilde uygulamalarına rağmen politikalarında istenilen verimliliği sağlayamamışlardır. Dolayısıyla gerekli ilkeleri geliştirerek birliğin rekabet ve devlet yardımlarıyla mali kaynaklara ihtiyacı olan bölgeler göz önünde bulundurularak koordinasyonu sağlayan Avrupa Birliği bölgesel politikaları daha önem kazanmıştır. Son genişleme ile 28 üye ve 274 bölgeye ulaşan Avrupa Birliği bu bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmaya ayrı bir önem vermiştir. Avrupa Birliği, bütçesinin neredeyse üçte birini bölgesel politikalara ayırarak Birlik içinde ekonomik ve sosyal entegrasyonu güçlendirmeye ve bölgeler arası gelişmişlik farkları minimize etmeye hassasiyetle yaklaşmıştır (Can ve Kocagül; 2008:1).

Avrupa Birliğinin Bölgesel Politika uygulamalarını takip etmesinin nedenlerini toparlayacak olursak (Akşahin; 2008: 5-8) :

Birincisi; Birlik içinde kendine has bölgesel politikayla geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak için gerekli finansal yardımı sağlamaktır. Böylece bölgesel kalkınmışlık farklarını sona erdirerek, Birliğe üye ülkeler arasında tam bütünleşmeyi sağlamaktır.

İkincisi; Ortak menfaat ve yarardır. Son genişleme politikasıyla 274 bölgeye ulaşan Avrupa Birliğine üye ülkeler gelenek ve görenek, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik gibi çeşitli alanlarda farklı özelliklere sahiptir. Bölgesel politika ise özellikle bu farklı özelliklere sahip bölgelerin zenginliklerini belirler. Topluluk yardımlarını; sosyo-ekonomik kalkınmada geri kalmış bölgelerin gelişimini teşvik etmek amacıyla değişik gereksinimlere ihtiyacı olan hedef bölgelere yönlendirir. Ve bölgesel politika çerçevesinde etkinliği artırmak ve en iyi olası sonuçları elde etmek amacıyla siyasal ve mali araçlar dengeli ve adaletli bir şekilde sağlanmaya çalışılır. Bölgesel

eşitsizlikler Avrupa Birliği içerisinde tam bütünleşmeyi engelleyeceğinden Birliğin ortak bölgesel politikası üye devletlerin ortak menfaati olarak görülür.

Üçüncüsü; Birliğe üye olan ülkelerin verimlilik oranları arasındaki değerlerin farklılık göstermesidir. Ticari ürünlerin serbest dolaşımı ile verimlilik değeri fazla olan ülkelerin üretim giderleri daha düşük maliyetliken, Birlik içerisinde parasal birliğin geçerli olması durumunda verimlilik değerleri az olan ülkelerin ithalatının daha fazla olması dış dengenin bozulmasına neden olacaktır. Bunun önlenmesi için de dezavantajlı ülkelere bölgesel yardımların sağlanması gerekmektedir.

Dördüncüsü; üye ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik dengesizlikleri minimum düzeye düşürmek ve bu amaçla sosyo-ekonomik anlamda AB'nin etkililiğini ve güçlenmesini pekiştirecek adımların atılmasıdır.

Beşincisi; Son genişleme politikasıyla kişi başına düşen milli gelirin düşmesi, işsizlik ve yoksullaşmanın artması, altyapı yetersizliklerinin sanayi, ticaret, tarım gibi işletme faaliyetlerine zarar vermesi yeni üyeler için bölgesel mali yönetimin oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir.

AB, genel anlamda sosyo-ekonomik olarak kalkınmış devletlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen bir ekonomik bütünleşme olarak görülmesine rağmen; ülkelerin sınırları içerisinde bile yaşayabilecekleri kalkınma farklılıkları, hem AB'ye üye devletler açısından hem de üye devletlerin çeşitli bölgeleri açısından çok fazla kalkınma farklılıkları bünyesinde taşımaktadır. Bu gelişme farklılıkları Avrupa Birliğinin çoğulcu yapısını desteklemesi açısından yararlı görülse de, bölgelerin refah düzeyleri bakımından dengesizliklere neden olduğu için Avrupa Birliği içindeki uyumu tehdit etmektedir (Akşahin; 2008: 22).

Bölgesel farklılıkların var olduğu bir ortamda malların, insanların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması ve sınırların ortadan kaldırılması halinde kalkınmada geri kalmış bölgeler bu gelişmelerden olumsuz etkileneceklerdir. Bu sebeple Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Birliğinin farklı bölgeleri arasındaki farklılıkları düşürme hedefi Tek Pazar'ın temel bir parçası durumuna getirilmiş ve bununla birlikte aynı anlayış Maastricht Antlaşması'yla da devam ettirilmiştir (Dabak; 2006: 27).

1.5. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESEL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ

1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması, Avrupa Birliği bölgesel politikası açısından ayrı bir öneme sahiptir. Roma Antlaşması'nın bölgesel politikaların nasıl olması gerektiğine yönelik genişletilmiş bir yargı yer almamasına rağmen ekonomik entegrasyona vurgu yapması bağlamında önem arz etmektedir. Zira antlaşmanın başlangıç bölümünde yer alan maddesine göre bölgesel politikaya yönelik önemli hususlara yer verilmiştir. Antlaşma *“Üye ülkeler çeşitli bölgeler arasındaki farklılıkları en az gelişmiş bölgelerin geriliğini azaltarak ekonomilerinin bütünlüğünü pekiştirmeye ve bunların uyumlu bir şekilde kalkınmalarını sağlamaya istekli olarak...”* hükmü ile AB bölgesel politikasının Antlaşmadaki yerini açık bir şekilde belirtmektedir (Atmaca, Sağır; 2017: 70-71).

Hukuki temelleri Avrupa Tek Senedi ile atılan Birliğin bölgesel politikasının yegâne gayesi; Avrupa Birliğinde bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltarak ekonomilerinin bütünlüğünü pekiştirmek ve bölgelerin uyumlu bir şekilde kalkınmasını sağlamaktır. Bu amaçla oluşturulan Bölgesel Politika, ortak politika olarak kurucu antlaşmalarda yer almıştır. Fransa, Almanya, Hollanda, Lüksemburg, İtalya ve Belçika tarafında 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşmasından bu yana Avrupa Birliği bölgesel farklılıklar üzerinde hassasiyetle durmuş; antlaşmanın ikinci maddesinde Birlik içerisinde ekonomik birliği güçlendirmenin yanı sıra ekonomik birliğin başarılı olabilmesi için bölgeler arasında gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine antlaşmanın ön sözünde çeşitli bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması konusuna değinilmiştir. Fakat ilk dönemlerde Birliğe üye kurucu ülkelerin ekonomik yapıları uyumlu gelişme gösterdiğinden her ne kadar antlaşmalarda ekonomik farklılıklara vurgu yapılsa da Bölgesel Politikalar esasında Avrupa Birliği genişleme sürecinde önem kazanmıştır³.

Birlik, Ekonomik ve Sosyal uyum başlığı altında kurucu antlaşmada bulunan 130 A maddesinde bölgesel politikanın amaçlarını belirtmiş olmasına rağmen bu dönemde bölgesel farklılıklar ulusal düzeyde ele alınarak ulusal politikalarla giderilmeye çalışılmıştır. Üye ülkelere gerekli finansmanın sağlanması için de Roma Antlaşmasıyla Avrupa Yatırım Bankası (ATB) kurulmuştur. Aynı Antlaşmayla ortak

³Url 3: <https://www.ikv.org.tr/>

pazar içerisinde endüstriyel dönüşümden etkilenen işçilerin mesleki eğitimlerinin sağlanması, yaşam standartlarının yükseltilmesi işsizlikle mücadele, işsizlere gelir sağlama ve böylece iş gücü piyasası içerisindeki hareketliliği sağlamak için Avrupa Sosyal Fon'u (ESF) kurulmuştur (Can ve Kocagül; 2008: 7-8).

Avrupa Birliğinin kurulduğu ilk yıllarda bölgesel eşitsizlikle mücadelede kullanmış olduğu kaynaklar Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa Sosyal Fonu (ASF) kaynaklarıyla sınırlıydı. 1973 yılında Avrupa Birliği'nin oluşturduğu ilk genişleme sürecinde İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın Birliğe üye olması topluluk içerisindeki entegrasyona ters olan bölgesel farklılıkların ciddi şekilde artmasına neden olmuştur. Bunun çözümü için 1975 yılında bölgesel politikanın temelini oluşturan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur. 1975'te kurulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Funda –ABKF) Avrupa Birliğinin bölgesel politikasının oluşma sürecinde en önemli araçlarından birisi olmasına rağmen genişleme sürecinin devam etmesi ve ayrılan kaynakların kısıtlı olmasından dolayı üyelerin ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kalıyordu. Bunun üzerine 1987 yılında kabul edilen, Ekonomik ve Sosyal Uyum konusuna özel bir başlık ayıran ilk Avrupa Topluluğu (AT) belgesi olan Tek Avrupa Senedi (TAS) ve 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile getirilen bazı tedbirlerle üye ülkeler ve bunların bölgeleri arasındaki kalkınma farklılıkları kapatılmaya çalışılmıştır (Dabak; 2006: 45).

1 Temmuz 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senediyle Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşmasına (AET) Ekonomik ve Sosyal Yakınlaşma başlığı bünyesinde bölgesel kalkınma konusu dâhil edilmiş. Kabul edilen Antlaşmanın 130 D maddesi ile Birliğin Bölgesel Politika çerçevesinde kullanabileceği 3 fon belirlenmiştir (Dabak; 2006: 46):

1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)
2. Avrupa Sosyal Fonu (ESF)
3. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF)

Özellikle yapısal fonlar açısından ve Birlik içerisinde Ortak Pazarın tamamlanmasında önemli bir gelişme teşkil eden Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Bölgesel Politikasında yeni düzenlemeler oluşturarak yapısal fonlara ilişkin 5 ana husus belirlemiştir. AB Bölgesel Politikalarının esas düzeneğini oluşturan bu hususlar şu şekilde sıralanabilir (Akkahve; 2018: 51-53):

Ortaklık (Partnership) : Avrupa Birliğinde hem ulusal ve yerel düzeyde hem de sosyal ve ekonomik ortaklar arasındaki işbirliğini ifade etmektedir.

Programlama (Programming):Tasarlanan tüm planların sosyal ve ekonomik uyumu gerçekleştirmek için kalkınma politikalarıyla uyumlu olmasını ifade etmektedir.

Odaklanma (Concentration): Sosyo-ekonomik kalkınmada geri kalmış bölgeleri desteklemek için yapılan yardımların öncelikli olarak ihtiyacı olan bölgelere dağılımını sağlamayı ifade eder.

Tamamlayıcılık (Additionality): Avrupa Birliğinin desteklemiş olduğu yapısal fonların ülkelerin ulusal çaptaki yapısal harcamalarını tamamlayıcı nitelikte olmasını ifade eder.

Fonların Katılımcılık ve Basitliği (Simplification) : Birliğin yaklaşımlarıyla yapılandırılması olarak ifade edilmiştir (Akşahin; 2008: 38).

Avrupa Tek Senedi ile gerçekleştirilen bir diğer yenilik de, Avrupa Sosyal Fonu (ESF) , Avrupa Birliği genelinde kırsal kalkınmayı finanse eden Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun (EAGGF) "Yapısal Fonlar" başlığı altında birleştirilerek derlenmesi olmuştur (Özen, Özmen; 2010: 6).

Yapısal fonlar, AB üye devletlerin iktisadi açıdan entegrasyonunu sağlamayı ve AB bünyesindeki bölgelerin uyumlu bir şekilde gelişmelerini sağlamak ve sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması için fırsat eşitliğini sağlayabilmek amacını taşımaktadır. Yapısal Fonlar; Avrupa Birliği Komisyonu tarafından ekonomik entegrasyonu sağlamaya yönelik hedefleri gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. Dolayısıyla, bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik bölgelerin altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, iktisadi kalkınma, istihdam, bölge turizmini geliştirme gibi çeşitli konularla ilgili plan ve projelere mali destek sağlamaktadır (Yüceyılmaz; 2007: 18). Yapısal fonlarla ilgili AB Müktesebatında geçmişten günümüze birçok reform gerçekleştirilmiştir. Bunlar; 1988 Yılı Yapısal Fonlar Reformu, 1993 Yılı Yapısal Fonlar Reformu, 1999 Yılı Yapısal Fonlar Reformu, 2007-2013 Bütçe Dönemi Reformu'dur (Can ve Kocagül; 2008: 15-47).

1.5.1. 1988 Yılı Yapısal Fonlar Reformu

1988 yılında kabul edilen 1989'da da yürürlüğe giren yapısal fonlarla ilgili gerçekleştirilen reform, 1975 yılında bölgesel politikanın oluşumdan sonra gerçekleştirilen kayda değer en önemli gelişmeler arasında görülmektedir. Birliğin 1981 yılında Yunanistan'ı, 1986'da Portekiz ve İspanya'yı üyeliğe kabul ederek genişlemesi ve 1987 yılında Avrupa Tek Senedinin yürürlüğe girmesi bu reformun gerçekleşmesine neden olan üç önemli etkidir. Bugün mevcut Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları birçok ayırt edici özelliklerini bu reformla elde etmiştir. Ve gerçekleştirilen reformla Bölgesel Politika konusunda ulusal hükümetlerden Komisyona önemli güç kayması olmuştur (Can ve Kocagül; 2008: 15).

1981 yılında Birliğin üyesi olan Yunanistan, araştırma ve geliştirme konusundaki eksikliği, teknolojik yetersizliği ve zayıf alt yapısıyla rekabet ortamına uyum sağlayamamış bu nedenle topluluğun ekonomisi en kötü olan ülkesi konumundaydı. 1986 yılında Portekiz ve İspanya'nın üyeliği ile beraber Birlik daha heterojen bir yapı almıştır. Şöyle ki Avrupa Birliğine üyeliği öncesinde özellikle yaşamış olduğu petrol krizleriyle ekonomisi durgunlaşan, işsizlik seviyesi rekor düzeye ulaşan İspanya topluluk içerisinde geri kalmış bölgesi en fazla olan bölgelerden biriydi. Portekiz'in durumunun da Birlik içerisindeki Yunanistan ve İspanya gibi gelişmemiş bölgeleri en fazla olan ülkelere göre yüksek enflasyon, bütçe açığı ve işsizlik oranıyla oldukça olumsuz bir tablo çizmekteydi. Dolayısıyla 2. Genişleme süreciyle 1981 yılında Yunanistan'ın 3. Genişleme süreciyle de 1986 yılında İspanya ve Portekiz Birliğe katılmasının bölgesel politikaya getirdiği en önemli sonuç Avrupa Birliği içindeki bölgesel farklılıkları önemli derecede arttırmasıdır. Meydana gelen bu genişleme, topluluğun etkin işleyişinin sürdürülebilmesi için bölgesel politikada reform adımlarının atılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bunun yanında İspanya ve Portekiz'in üyeliği 1984 yılında Dublin toplantısıyla “ Entegre Akdeniz Programları “ adı altında yeni bir uygulamanın başlatılmasına neden olmuştur. Çünkü Yunanistan Hükümeti bu iki ülkenin üyeliğinden dolayı yararlanacağı fon kaynaklarının kesintiye uğrayacağını düşünerek, İspanya ve Portekiz'in üyeliğini veto edeceği tehdidinde bulunarak Birlikten geri kalmış bölgeleri en fazla olan ülke olarak mağduriyetinin tazminini istemiştir. Birlik bu uygulamayla

Topluluğun yoksul bölgelerinin yeni genişleme sonrasında özel bir desteğe ihtiyacı olduğunu belirterek esasında Yunanistan'ın gönlünü almıştır. *“Uygulamanın, Fransa'da Aquitaine, Orta Pireneler, Languedoc-Roussillon, Côte d'Azur, Korsika, Drôme ve Ardèche bölgelerini, İtalya'da Mezzogiarno, Liguria, Toskana, Umbria, Marche, Apeninler'in Emilia-Romagna yönetimi altındaki kısmı ve Kuzey Adriyatik'teki lagünler, Yunanistan'ın da tamamını kapsamı öngörüliyordu. Bu bölgelerde o dönem için yaklaşık 50 milyonluk bir nüfus yaşamaktaydı ve teknoloji, tarım ve tarım dışı sektörlerin gelişmişlik seviyesi farklılık gösterse de genel olarak hepsi iç dengesizlikler ve ekonomilerinin çok büyük oranda tarıma dayanıyor olmasından mustarıptır”*. Avrupa Konseyi'nin 1985 yılında Brüksel'de gerçekleştirdiği toplantıyla Yunanistan'ın yanı sıra İtalya ve Fransa'nın da uygulamadan istifade edebileceği karara bağlanmıştır. Bu kararla beraber Entegre Akdeniz Programı son şeklini almıştır (Can ve Kocagül; 2008: 15-18).

1986 yılında Topluluğun genelinde uyumlu bir gelişmeyi sağlamak için bölgesel eşitsizlik sorunu öncelikli hale getirilip Ortak Pazar uygulanmaya başlanılıyor. Ortak Pazar bazı bölgelere avantaj sağlarken bazı bölgeler için ise dezavantaj oluşturmuştur. Birliğe üye ülkelerin desteğe ihtiyaç olan gelişmemiş bölgeler için ayrılan bütçeden daha fazla pay alma çabası içine girmesi bir sorun oluşturmuştur. Ortaya çıkan bu sorunun engellenmesi amacıyla 1988 ve 1993 yıllarında Yapısal Fonlar reformları gerçekleştiriliyor ve 1988 yılında düzenlenen tüzükle Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu, Avrupa Sosyal Fonu “Yapısal Fonlar” başlığı ile bir araya getirilmiştir (Can ve Kocagül; 2008: 8).

Yürütülen reform aracılığıyla yapısal fonların işlevsel ve coğrafi yoğunlaşma ilkesi kapsamında belirlenmesi göz önünde tutularak altı hedef amaçlanmıştır. Amaçlanan bu beş hedef kapsamında 68 milyar ECU'luk bütçe tahsis edilmiştir (Çolak, Ertuğrul; 2018: 95). Geliştirilen hedefler ise şu şekildedir:

Hedef 1. Kalkınmada geri kalan ülkelerin sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmesinde yapısal uyumun sağlanması olarak belirlenmiştir. Avrupa Birliği komisyonu tarafında GSMH'si AB ortalamasının %75'inden az olan en fakir bölgeler için ölçüt oluşturulmuştur. Hedef 1 topluluk nüfusunun yaklaşık %26'sını kapsamaktaydı. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa

Kömür ve Çelik Topluluğu Hedef 1'in fon kaynaklarını oluşturmuyordu (Yüceyılmaz; 2007: 19).

Hedef 2. İktisadi ve sosyo-kültürel anlamda gelişme mücadelesi içerisinde olan fakat endüstriyel gerilemeden ciddi şekilde etkilenen bölgelerin geliştirilmesidir. Hedef 2, yapısal sorunlar yaşayan sanayi alanlarını, kırsal bölgeleri, balıkçılık sanayisi ve şehirlere ait bölgeleri kapsamaktadır. Topluluk nüfusunun yaklaşık %18'ini kapsamaktadır (Yüceyılmaz; 2007: 19).

Hedef 3. İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, uzun dönemli işsizlik sorununu ortadan kaldırmak işgücü piyasasının dışında kalan bireylerin çalışma hayatına katılmalarına dâhil edilmesini sağlamaktır (Gündoğdu; 2014: 38).

Hedef 4. Emek gücünün endüstriyel dönüşüm ile üretim alanındaki gelişmelere ayak uydurmasını sağlamak. Bu hedef kapsamında İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya en çok yarar sağlayan devletler olmuştur.

Hedef 5a. Su ürünleri ile zirai yapıdaki sorunların çözülmesi, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik düzenlemeleri kapsamaktadır (Akkahve; 2018: 51).

Hedef 5b. Tarım bölgelerindeki düşük sosyo-ekonomik kalkınma düzeyinin artırılması ve zayıf kırsal alanların geliştirilmesidir (Akkahve; 2018: 51).

Hedef 6: Düşük nüfuslu Kuzey Avrupa ülkeleri için bu hedef eklenmiştir. Finlandiya ve İsveç'i içine almaktadır (Akşahin; 2008: 82).

Tablo 1. Hedefler, fon kaynakları ve uygunluk kriterleri

Hedefler	Fon kaynakları	Uygunluk Kriterleri
Hedef 1 Hedef 2	ERDEF, ESF, EAGGF, FIFG ERDF,ES	Gayri safi yurt içi hasılası Avrupa Birliği ortalamasının yüzde yetmiş beşinin altında seyreden bölgeler, işsizlik düzeyi son üç yıldaki işsizlik düzeyinin altında seyreden bölgeler, endüstriyel istihdamın son 15 yıllık AB ortalamasının üzerinde olan ancak temel alınan yıllara kıyaslandığında endüstriyel istihdamın önemli ölçüde azaldığı bölgeler
Hedef 3 Hedef 4 Hedef 5a Hedef 5b	ESF ESF EAGGF, FIFG ERDF,ESF, EAGGF	Bölgesel bir sınırlandırma belirlenmemiştir. Totalde hesaplanan istihdam oranı içerisinde tarımsal istihdam oranının yüksek olduğu, tarımsal kazancın az olduğu, sosyol ve ekonomik gelişmenin az olduğu bölgeler
Hedef 6	ERDF, ESF, EAGGF, FIFG	km ² 'ye 8 kişiden daha az nüfus düşen bölgeler

Kaynak: Dabak (2006)

Hedef ve Topluluk kapsamında 1994 – 1999 döneminde üye ülkelere ayrılan ödenek miktarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde Avrupa Birliği bütçesinin 1/3 ‘üne tekabül eden yapısal fonların ECU ’ ya göre 153 milyar olarak belirlendiği ve belirlenen bu bütçenin 93 milyar kadarı Hedef 1 çerçevesinde Birliğe üye devletlere ayrılmıştır. İspanya, Almanya, İtalya, Yunanistan ve Portekiz söz konusu dönemde yapısal fonlardan en fazla yararlanan ülkelerdir. Bu ülkeleri Fransa ve İngiltere takip etmektedir. Almanya’nın yüksek pay alan ülkeler arasında yer almasında 1990 yılında Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesi ve Doğu Almanya’nın az gelişmiş bölgelere sahip olması etkili olmuştur. Hedef 2 bölgeleri ise Yunanistan, Portekiz ve İrlanda dışında Birliğe üye olan diğer bütün ülkelerin belli alanlarını kapsamaktadır. Birliğin sağlamış olduğu yapısal fonlardan en az yarar sağlayan ülkeler ise Lüksemburg, Danimarka ve İsveç olmuştur. Avrupa Birliğinin 1995 yılı genişlemesinden sonra üye olan, Kuzey Avrupa’da bulunan ve en az nüfus yoğunluğuna sahip ülkeler için 1993 yılında gerçekleştirilen reformla sağlanan Hedef 6 kapsamında ise sadece İsveç ve Finlandiya bulunmaktadır (Dabak; 2006: 54-56).

Tablo 2. Yapısal fonlardan ülkelere ayrılan ödenek

Üye Ülke	Geri kalmış bölgeler (Hedef 1)	Sanayi bölgeleri (Hedef 2)	Kırsal bölgeler (Hedef 5b)	Düşük nüfus yoğunluklu bölgeler (Hedef 6)
Belçika	730	342	195	0
Danimarka	0	119	54	0
Almanya	13 640	1 566	1 227	0
Yunanistan	13 980	0	0	0
İspanya	26 300	2416	664	0
Fransa	2 190	3 774	2 238	0
İrlanda	5 620	0	0	0
İtalya	14 860	1 463	901	0
Lüksemburg	0	15	6	0
Hollanda	150	650	150	0
Avusturya	162	99	403	0
Portekiz	13 980	0	0	0
Finlandiya	0	179	190	450
İsveç	0	157	135	247
Birleşik Krallık	2 360	4 581	817	0
Toplam AB-15	93 972	15 360	6 862	697

1994-1999 yılları arasında üye devletlere tahsis edilen AB bölgesel kalkınma fonları (1994 fiyatlarıyla, milyon ECU)

Kaynak: Gündoğdu (2014)

Genel anlamıyla 1988 yılında yapılan reformun ana hedefi, Yapısal fonlar ile Birliğin Avrupa Yatırım Bankası (AYB) gibi kuruluşları arasında ekonomik ve parasal birliğin sosyal uyumla ilişkilendirilerek ekonomik işbirliğini geliştirerek Birlik içerisindeki bölgelerin uyum içinde gelişmesini, kalkınmasını sağlamak ve topluluk girişimlerinden tüm üye ülkelerin yararlanmasını sağlamaktır. Bu çerçevede 1988 reformu sonrası Topluluk, 14 girişim başlatmıştır. Bunlar (Can ve Kocagül; 2008: 24-25):

- ENVIREG: Çevresel problemler yaşayan bölgelerde problemlerin giderilmesi
- INTERREG: Sınır ötesinde birlik ve beraberlik
- RECHAR: Taş kömürü madenciliğinin gerçekleştirildiği yerlerde yapısal dönüşümün sağlanması
- REGIS: Lokasyon olarak en uzak mesafede bulunan bölgelerin bütünleşmesi
- STRID: Düşük gelişme seyrinde olan bölgelerde Araştırma ve Geliştirme çalışmalarının teşvik edilmesi
- REGEN: Enerji kaynakları şebekeleri
- TELEMATIQUE: İleri düzeyde gelişmiş telekomünikasyon çalışmaları
- PRISMA: Kurum ve Kuruluşlara Avrupa Tek Pazarı'na uyum amacıyla sağlanacak düzenlemeler
- EUROFORM: Yeni nitelik ve beceriler
- NOW: Kadınlara çalışma hayatında fırsat eşitliğinin tanınması
- HORIZON: Çeşitli sebeplerde dezavantaja sahip ve engelli gruplara fırsat eşitliğinin sağlanması
- LEADER: Zirai alanda kalkınmayı sağlamak
- RETEX: Dokuma endüstrisine bağlı olan bölgelerde çeşitliliğin artırılması
- KONVER: Askeri hizmetlere bağımlı olan bölgelerde sektörün çeşitliliğini sağlamak

1.5.2. 1993 Yılı Yapısal Fonlar Reformu

Avrupa Birliğine dönüşüm süreci anlaşması olarak 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşmasında Fonlar tekrar revize edilmiştir. Esasında bu reform çalışmasının temeli 1991 yılında gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Toplantısına dayanmaktadır. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), Ortak Dış ve Ekonomik Politikası (ODGP), Adalet ve İşçileri

Alanında İşbirliği alanlarında düzenlemeler yapılarak temelde köklü bir değişikliktir çok, yeni oluşan koşullara uyumlanma olarak yapısal fonlar düzenlenmiştir. Çünkü bu dönemde de Bölgesel Politika öncelikli konular arasında yer almıştır (Efe, Kemahlı, Demirci; 2018: 109).

1993 yılı reformu ile getirilen bir diğer yenilik ise Topluluk Girişimleridir. 1993 yılında yayınlanan “Yeşil Belge” ile temelleri belirlenen Topluluk Girişimleri, bir veya daha fazla bölgedeki sosyo-ekonomik güçlükleri çözmek amacıyla gerekli desteği vermeyi ve Birlik politikalarının olumsuz etkilerinin giderilmesini, bu anlamda sanayi bölgelerinin yeniden yapılandırılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda AB’ye üye ülkeler tarafından Komisyon işbirliği ile düzenlenen programlar yer almaktadır. İlgili programlar topluluk politikalarının uygulanmasına yönelik birden fazla yıla yayılmış, birbirini tamamlayan proje gruplarını kapsamaktadır (Çolak, Ertuğrul; 2018: 95-96). Bu proje alanları; bölgeler arası yardımlaşma ve birliktelikler, kırsal alanların kalkındırılması, sınır ötesi, istihdam ve insan kaynakları, sanayi sektöründeki değişiklikler, balıkçılık sektörü, kentsel alanlar, mekânsal açıdan uzaklık sorunu yaşayan bölgelerdir. Üye ülkelerin, yapısal fonlardan yararlanabilmek için bölgesel gelişme planlarını hazırlamak zorunluluğu da belirtilmiştir (Çolak, Ertuğrul; 2018: 95-96).

Mevcut döneme kadar Avrupa’nın parasal birliğine yönelik en kapsamlı belgelerden olan Maastricht Antlaşmasıyla Ekonomik ve Parasal Birliğin gerektirdiği makro-ekonomik entegrasyonun sağlanabilmesi için üye ülkeler için bir takım kriterler belirlenmiştir.

Bu kriterler (Can, Kocagül; 2008: 26):

- Kamu açığı, gayri safi yurt içi hasılanın %3’ünden düşük olmalı,
- Toplam kamu borcunun gayri safi yurt içi hasılaya oranı %60’ı geçmemeli,
- Enflasyon düzeyi, 1999 yılı öncesindeki on iki ay içerisinde en düşük enflasyon düzeyine sahip 3 üye devletin enflasyon değerleri ortalamasının en fazla 1,5 puan üzerinde bulunmalı,
- Uzun devrede nominal faiz değerleri, en düşük ortalama olan 3 ülkenin faiz değerleri ortalamasından en fazla 2 puan fazla olmalı,

- Avrupa Para Sistemi'nin döviz kuru düzeneği kapsamında belirlenen normal dalgalanma sınırlarına uyulmalı ve en az son 2 yıl boyunca ciddi kırılmalar gerçekleşmemeli.

1 Ocak 1994 tarihinde Maastricht Antlaşmasıyla Ekonomik ve Parasal Birlik 'in (EPB) ikinci aşaması gerçekleştirilmiştir. Avrupa Para Enstitüsü (APE) ve Avrupa Birliği Komisyonu tarafından düzenlenen raporlar Konsey tarafından incelenerek en az 7 üye ülkenin belirtilen kriterleri 1996 yılına kadar ne ölçüde yerine getireceğinin incelenmesine karar verilmiştir. Birlik içerisinde dengeli ekonomik kalkınmanın sağlanmasını amaçlayan makro- ekonomik yaklaşım çerçevesinde 1 Ocak 1999'da Ekonomik ve Parasal Birlik 'in (EPB) üçüncü antlaşması gerçekleşmiştir. Bu aşamada Avrupa Merkez Bankaları sistemine geçilmesiyle kamu açığı ve kamu borçlanmasına ilişkin esaslara uyulması gerektiği belirtilip Avrupa Merkez Bankası tarafından yönetilecek tek para biriminin yürürlüğe girmesi öngörülmüştür (Can; 2004: 26-27). Bu dönemde ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun Yapısal Fonlarla ilgili yetkileri arttırılmıştır. 1988 yılı reformu ile Komisyon'un Konsey'e Avrupa Parlamentosu'na ve Ekonomik ve Sosyal Komite 'ye Yapısal Fonların uygulamasına yönelik yalnızca yıllık bir rapor sunması öngörülmüşken; 1993 yılı reformuyla değiştirilen yönetmelikler Parlamento'ya, Yapısal Fonların uygulamasına daha fazla katılma imkânı tanınmıştır. Yapılan değişikliklerle; Ekonomik ve sosyal dönüşüm yapma çabasında bulunan fakat Endüstriyel gerilemeden ciddi şekilde etkilenen bölgelerin geliştirilmesi ve Tarımsal ve kırsal alanların iyileştirilmesine yönelik Topluluk Destek Çerçeveleri ve kalkınma planları Parlamento'ya verilecek Parlamento Topluluk Girişimleri kabul edilmeden önce ve Fonların kullanımında düzenli olarak bilgilendirilecekti (Can, Kocagül; 2008: 28). Hedef 5(a) ve 5(b) çalışmalarına destek sağlamak için Tarımsal Yapılar ve Kırsal kalkınma İdari Komitesi'nden ayrı olarak balıkçılık sektörüne yönelik Balıkçılık Yapıları Sürekli idare Komitesi kurulmuştur (Can ve Kocagül; 2008: 29).

1.5.3. 1999 Yılı Yapısal Fonlar Reformu

1997 Amsterdam Antlaşmasından sonra Avrupa Birliği Komisyonu Birliğin 21. Yüzyıla ait amaçlarını, stratejisini, güçlenme, genişleme, genişlemenin getireceği maliyetleri, parasal birliğin başarıyla uygulanmasını ve artan rekabet ortamında oluşabilecek sorunların üstesinden gelebilmek için alınabilecek önlemleri ortaya koyan Gündem 2000 belgesini ortaya koymuştur. Nitekim genişleyen Birliğin içinde yapısal fonların bütçe içindeki payı gittikçe büyümüştü. Bu nedenle bu belgenin yoğunlaştığı dört temel konulardan biri yapısal fonlar değişikliği olmuştur (Akşahin; 2008: 18).

Gündem 2000 belgesi ile Komisyon, fonların tahsisinde şeffaflık ve esneklik sağlanmasını ve fonların tahsis edildiği projelerin yürütülmesi aşamasında yerel yönetimlerin de devreye girmesini öngörmüştür.

Yapısal fonların Avrupa Birliği bütçesi içerisindeki payı 1988 yılında % 18, 1992 yılında % 27 iken Gündem 2000 belgesinin Avrupa Birliği Devlet Hükümet Başkanları tarafından kabulünden sonra arttırılarak 2000- 2006 yılları için 260 milyar Avroluk bütçe tahsil edilmiş bu oranın 195 milyar Avro 'su Yapısal Fonlara ayrılmış geri kalan 18 milyar Avroluk kısmı ise uyum fonuna ayrılmıştır. Gündem 2000 ile birlikte sağlanan yapısal fon kaynaklarının daha verimli kullanımı amacıyla hedef sayısı üçe düşürülmüştür. Yapısal fonlardan faydalanmaya ilişkin usul ve esaslar, 21 Temmuz 1999 tarih ve EC No 1260/1999 sayılı Konsey Tüzüğü ile belirlenen hedeflerin ikisi bölgesel birisi ise insan kaynaklarına yönelik alınmış hedeflerdir. 2000-2006 dönemi bölgesel politikaların uygulanması hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz (Elvan; 2012: 98-100):

Hedef 1: iktisadi ve sosyo-kültürel anlamda gelişmemiş bölgelerdeki kalkınmayı ve yapısal uyumun sağlanmasını ifade eder. Fransa'nın denizaşırı bölgeleri, Azor Adaları, Madeire ve Kanarya Adaları gibi Avrupa Birliğinin en uzak mesafedeki bölgeleri ile Finlandiya ve İsveç'in en düşük nüfusa sahip alanları belirlenen bu ölçüt kapsamındadır.

Hedef 2: Sosyo- ekonomik dönüşüm çabası içerisindeki bölgelerin ekonomik ve sosyal değişiminin desteklenerek karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesini hedefler.

Hedef 3: Hedef 1 ve Hedef 2 bölgelerinde ele alınmayan tüm bölgelerin desteklenmesidir. Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasını hedefler. Bu ilke, temelde insan kaynaklarının geliştirilmesi için bir referans çerçevesi oluşturmaktadır.

Tablo 3. AB'nin 2000-2006 dönemi hedefleri ve mali araçları

	Hedef 1	Hedef 2	Hedef 3
	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)	Avrupa Sosyal Fonu (ESF)
	Avrupa Sosyal Fonu (ESF)	Avrupa Sosyal Fonu (ESF)	
İLGİLİ FON	Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu Yönlendirme Kısmı (EAGGF)		
	Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (FIFG)		

Kaynak: İncekara ve K. Savrul (2011)

Hedef 1 kapsamında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF), Avrupa Sosyal Fonu (ASF), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön verme Fonu (ATGYF) ve Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (BYMA) üye devletlere verilmektedir. Hedef 2 kapsamında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF) ve Avrupa Sosyal Fonu (ASF), Hedef 3 kapsamında ise Avrupa Sosyal Fonu (ASF) bünyesinden üye devletler yararlanabilmektedir.

Gündem 2000 belgesi ile Birliğin genişleme sürecinde ulaştığı nokta göz önünde tutularak belirlenen mevcut yapısal fonlar daha düzenli hale getirilmiştir. Aday ülkeler için üyelik öncesi yardım stratejisinin belirlenmesi açısından Avrupa Antlaşması ve Tek Senet Sözleşmesi bir rehber ve çerçeve oluşturmuştur.

1.5.4. 2007-2013 Bütçe Dönemi Reformu

Avrupa Birliğinin (AB) en büyük genişlemesini yaptığı 2004 yılında 10 yeni ülke; Estonya Letonya, Litvanya Macaristan, Polonya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Malta ve Kıbrıs'ı Birlik sınırlarına dâhil etmiştir. Oluşan bu genişleme dalgasının bölgesel politika üzerindeki etkisi çok büyük olmuş ve Avrupa Birliği Bölgesel Politikasında değişimi zorunlu hale getirmiştir⁴

Bölgesel farklılıkların bir kez daha derinleşmesine bağlı olarak küresel rekabet gücünün artırılması, ekonomik verimlilik, sosyal uyumun sağlanması, kadın erkek eşitliği, doğal dezavantajlı bölgelerin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma bölgesel politikanın öncelikli alanlarını oluşturmuştur. Bu kontekst çerçevesinde 2007-2013 döneminde yapısal fonların üye ülkelere pay edilmesinde düzenlenen ölçüt ve hedeflerde değişiklikler yapılmış ve şu başlıklar dikkate alınmıştır (Çolak, Ertuğrul; 2018: 98):

- Sürdürülebilir bir gelişme sağlamak (büyüme ve istihdam için rekabet),
- Mevcut doğal kaynakların muhafaza edilmesi,
- Adalet, özgürlük, güvenlik ve yurttaşlık,
- Evrensel bir müşterek olarak Avrupa Birliği,
- Yönetim

2004 yılında Avrupa Birliği Komisyonu tarafından düzenlenen Ekonomik ve sosyal uyuma ilişkin 3. Rapor topluluğun bölgesel politikasının geleceğine yönelik reform niteliğinde öneriler sunmuştur. Bu rapora göre (Akşahin; 2008: 51):

- Mayıs 2004'deki büyümenin Avrupa Birliğinin nüfusunu %20, yüzölçümünü ise %25'e oranında genişleteceği,
- GSYH'nin yalnızca %5 değerinde yükseleceği,
- Birlik içerisindeki kalkınma farklılıklarının iki katına çıkacağı,
- Kişi başı refah seviyesinin aşağı yukarı %12,5'ye kadar düşeceği,
- İktisadi ve sosyal anlamda kalkınma problemi yaşayan bölgelerdeki nüfusun %20'den %25'e çıkacağı,

⁴Url 4: <https://www.ikv.org.tr/>

- Her geçen gün ticaretin evrenselleşmesiyle birlikte artan bilgi teknolojisinin gerisinde kalınması ve yaşlanan nüfus sebebiyle Topluluğun ekonomisinin yapılandırılmasının kaçınılmaz olduğu,
- Çeşitli sebeplerde dezavantaja sahip bölgelerin henüz iyileştirilemediği ve mevcut bu bölgelerin ileriki zamanlarda destek ihtiyaçlarının sürdürüleceği ifade edilmiş.

2007-2013 döneminde “Yakınsama (Convergence)”, “Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam (Regional Competitiveness and Employment)” ve “Avrupa Bölgesel İşbirliği (Territorial Cooperation)” başlığı altında üç yeni hedef belirlenmiştir ve bu üç yeni hedefin bir önceki dönemde tanımlanan Hedef 1, Hedef 2 ve Hedef 3 ‘ün yerini alması kararlaştırılmıştır (Gündoğdu; 2014: 48).

Yakınsama; yönetmeliğin 3. maddesi 2a fıkrasında yer alan yakınsama hedefi 2000-2006 döneminde Hedef 1 kapsamında olan Topluluk gerisinde kalmış az gelişmiş bölgeleri kapsamaktadır. Bu hedef; çeşitli bölgelerdeki gelişmişlik farklarının minimize edilmesini, yenilikçilik ve bilgi toplumu yaklaşımlarının desteklenmesini, bilgi-temelli toplumu, çevrenin korunmasını, ekonomik ve sosyal değişime adaptasyonun sağlanmasını, eğitim ve mesleki eğitim sisteminin geliştirilmesini, iş olanaklarının geliştirilmesini ve yönetimde etkinliği sağlamayı amaçlamaktadır (Çolak ve Ertuğrul; 2018: 98-99). Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenecek olan bölgeler, Birliğin ortalama GSYİH'nın %75'inden az olan NUTS II düzeyindeki Uyum Fonu'nca desteklenecek olan kişi başına düşen milli geliri Topluluk ortalamasının %90'ından az olan üye devletlerdir. Uyum fonu, ülkeler bazında fon aktarır iken Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu bölgeler bazında finansman kaynak sağlamaktadır. Uyum Fonu tarafından desteklenecek olan üye ülkeler; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Yunanistan ve İspanyadır (Akşahin; 2008: 69).

Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve İstihdam; yönetmeliğin 3. Maddesi 2b fıkrasında yer alan bu hedef 2000- 2006 dönemindeki Hedef 1 kapsamında yer alan yapısal sorunlar yaşayan bölgelerin canlandırılmasını ve Hedef 3'ün amaçladığı istihdam politikalarının geliştirilmesi, eğitim ve mesleki eğitimin iyileştirilmesi amaçlarının yerini almıştır. Kısacası yakınsama Hedefi kapsamında olmayan bölgelerde istihdamın

sağlanıp rekabet edilebilirliklerini güçlendirmektir. ASF ve ABFK tarafından finansal kaynak sağlanmaktadır (Çolak ve Ertuğrul; 2018: 98-99).

Avrupa Bölgesel İşbirliği; yönetmeliğin 3. Maddesi 2c fıkrasında yer alan Avrupa bölgesel işbirliği hedefi; sınır ötesi, ulus ötesi ve bölgeler arası işbirliğini sağlamaktır (Çolak ve Ertuğrul; 2018: 99). Diğer iki hedefin tamamlayıcı olarak Birliğin tüm iç ülke sınırında ve dışsal sınırında yer alan NUTS 3 düzeyindeki bölgeleri kapsamaktadır. ABKF tarafında finanse edilmektedir (Akşahin; 2008: 70).

Tablo 4.Yapısal fonların üye devletlere ve hedeflere göre dağılımı

Ülkeler	Yakınsama	Bölgesel İstihdam	Rek. ve Avrupa İşbirliği	Bölgesel	Toplam
Almanya	16.079	9.409	851		26.340
Avusturya	177	1.027	257		1.461
Belçika	638	1.425	194		2.258
Bulgaristan	6.674	-	179		6.853
Çek Cum.	25.883	419	389		26.692
Danimarka	510	-	103		613
Estonya	3.404	-	52		3.456
Finlandiya	1.596	-	120		1.716
Fransa	3.191	10.257	872		14.319
Güney Kıbrıs	213	399	28		640
Hollanda	-	1.660	247		1.907
İngiltere	2.912	6.979	722		10.613
İrlanda	-	751	151		902
İspanya	26.180	8.477	559		35.217
İsveç	-	1.626	265		1.891
İtalya	21.461	6.325	846		28.812
Letonya	4.531	-	90		4.621
Litvanya	6.775	-	109		6.884
Macaristan	22.890	2.031	386		25.307
Lüksemburg	-	50	15		65
Malta	840	-	15		855
Polonya	66.553	-	731		67.284
Portekiz	20.473	938	99		21.511
Romanya	19.213	-	455		19.668
Slovakya	10.912	449	227		11.588
Slovenya	4.101	-	104		4.205
Yunanistan	19.575	635	210		20.420
Bölgelerarası işbirliği	-	-	-		-
Teknik Yardım	-	-	-		868
Toplam	282.855	54.965	8.723		347.410

Kaynak: Çolak ve Ertuğrul (2018) (Not: Değerler 2007 fiyatlarıyla (milyon euro) gösterilmiştir).

Tabloya bakıldığında Hedeflere tahsis edilen toplam 347.410 milyar Avro tutarındaki kaynağın %81,5'lik kısmı olan 282.855 milyar Avro yakınsama hedefine, %16'sı olan 54.965 milyar Avro bölgesel rekabetçilik ve istihdam hedefine, %2,5'lik kısma karşılık gelen 8.723 milyar Avro da Avrupa bölgesel işbirliği hedefine ayrılmıştır. Yapısal fonlarla sağlanan mali yardımlar içerisinde 2007- 2013 döneminde 282.855 milyar Euro 'luk mali yardımla en büyük payın yakınsama hedefi altında dağıtıldığı görülmektedir. Yapısal fonlardan en az yararlanması öngörülen üye ülke Lüksemburg olup; Lüksemburg'u sırasıyla Danimarka, Güney Kıbrıs ve Malta takip etmektedir. Üye devletlere yapılması öngörülen yardım miktarları incelendiğinde en çok yardım alan üye ülkenin 67.284 miktarla Polonya olduğu görülmektedir. Polonya'yı sırasıyla İspanya, İtalya, Çek Cumhuriyeti ve Almanya izlemektedir.

1.6. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASI

1.6.1. AB Bölgesel Politikasının Ekonomik Rasyoneli

Genişleme dalgalarıyla bölgesel kalkınma politikalarının önem kazandığı Avrupa Birliğinde bölgesel farklılıkları giderme konusunda edinilen deneyimler iktisadi güçlerin serbest rekabetin tek başına dengeli bir kalkınmayı sağlayamadığı görülmüştür. Bu nedenle ekonomiyi canlandırabilmek için özel yatırımların teşvikinin yanı sıra kamu fonlarının kullanılması öngörülmüştür. Ekonomik ve sosyal dönüşümü ve bütünleşmeyi sağlamak için yürütülen Avrupa Birliği bölgesel politikalarının temel noktası dayanışmadır (Dabak; 2006: 27).

Bölgesel kalkınmaya yönelik bir politikaya sahip olmanın rasyonellerinden ilki; Topluluk içerisindeki bölgeler arası sosyo-ekonomik kalkınmada farklılıkların görülmesi ve bu farklılıkların her genişleme dalgasıyla büyümesidir. Birlik içerisinde entegrasyonun sağlanabilmesi için dengeli bir kalkınmanın sağlanması, gelişimde geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, ekonomik sosyal ve siyasal birlik amaçlanmıştır. Fakat Avrupa Birliğinin sürekli sınırları genişletmesi özellikle bazı Doğu Avrupa ülkelerinin topluluğa katılımı bölgesel politikanın sürekli hale gelmesini zorlaştırmıştır. İkincisi güçlü bir bölgesel politikanın yürütülememesi durumunda sanayinin merkeze doğru toplanmaya temayül etmesidir. Üçüncüsü; Malların serbest dolaşımı ile verimliliği yüksek olan ülkelere üretim maliyeti daha düşük olur iken

parasal birliğin geçerli olması az gelişmiş, üretimde verimliliği az olan ülkelerin ithalatını arttıracaktır. Sonuç olarak ülkeler arasındaki verimlilik farkı birlik içerisinde sağlanmaya çalışılan dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Dördüncüsü; kaynakların etkinsiz kullanılmasıdır (Dabak; 2006: 28-29).

1.6.2. AB Bölgesel Politikasının Amaçları

Bölgesel politika, Avrupa'da üye ülkeler arasında iç ve cari dengeyi sağlamak, talebi arttırmak ve dış borçları ortadan kaldırmak için bir sanayi ülkesi olan Almanya ve tarım ülkesi olan Fransa arasında bir dengenin sağlanması amacı ile ortaya çıkmış ve sonrasında AB'nin sosyo-ekonomik alanlarda dengeli bir kalkınma ve entegrasyonun sağlanması amacıyla Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Avrupa Birliğine katılması ile daha da öne çıkmış bir politikadır (Akşahin; 2008: 8). Bölgesel politikaların sosyo-ekonomik göstergelere göre temel hedefleri:

- a. Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak,
- b. Birlik bünyesinde, üye ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların yaratmış olduğu olumsuzları çözmek ve sosyo- ekonomik entegrasyonun sağlanması,
- c. Hassas, zayıf tarımsal ve kırsal bölgelerin iyileştirilmesi,
- d. Uzun süreli işsizlikle mücadele,
- e. Endüstriyel gerilemeden ciddi şekilde etkilenen bölgelerin sanayileştirilmesi,
- f. Birlik içerisinde adalet ve eşitliğin sağlanması,
- g. Verimliliğin artırılarak refah seviyesi yüksek bölgelerin sağlanması,
- h. Birliğe üye ülkeler arasında ekonomik ve siyasi bütünleşmenin sağlanması,
- i. Bölgeler arasında gelir dağılımını ortadan kaldırmak ve istihdamı arttırmaktır.

AB, dünyanın en zengin ve refah seviyesi en yüksek olan bölgelerden biridir. Bugün Birliğe 27 ülke üye olmakla beraber 6 aday ülkeyle de müzakereler sürdürülmektedir. AB üye ülkelerle uyumlu bir şekilde bütünlük sağlamaya çalışmasına rağmen üye ülkeler ve bölgeler arası sosyo-ekonomik, kültürel, coğrafi ve politik farklılıklara sahip olması bu durumu oldukça zorlaştırmaktadır (Gündoğdu; 2014: 24).

1.7. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASININ İLKE VE USULLERİ

Temeli AKÇT' na dayanan Avrupa Birliğinin temel hedefi; sadece topluluğa üye ülkelerdeki ekonomik farklılıkları azaltmak değil aynı zamanda Birliğe aday ülkelerin bölgeler arası gelir dengesizliklerini azaltarak ekonomik bütünleşmeyi sağlamayı da kapsar. Avrupa Birliği bu çerçevede kapsamlı politikalar yürütürken hem üye ülkeler hem de aday ülkeler arasındaki hassas dengeyi sağlayabilmek için belirli ortak kurallar çerçevesinde uyumlaştırmaya yönelik usul ve ilkeler belirlemiştir (Dabak; 2006: 35).

1.7.1. Bölgeleri Hedefleme

Bölgesel hedefleme; Birlik organlarınca belirlenen uyumlu bölgesel kalkınma politikalarıyla topluluk içerisinde ekonomik kaynakların adil dağılımını sağlamak, geri kalmış bölgeler arasındaki yapısal uyumu geliştirmek, ekonomik ve sosyal dönüşümü sağlamak, endüstriyel ve hizmet alanlarını geliştirmek, yoksulluk, işsizlik, çevre sorunlarını yapılandırmak, eğitim, öğretim, istihdam politikalarını modernize etmek, iş birliğini güçlendirmek gibi yönelimleri kapsamaktadır (Dabak; 2006: 35-36).

1.7.2. Planlama ve Programlama

Avrupa Birliği tarafından öngörülen bütün hedefler yedi yıllık dönemler için programlanır, yarı dönemde analiz edilir ve en iyi performans gösteren bölgelere % 4 ihtiyat sağlanır (Dabak; 2006: 38). Tasavvur edilen planlar uygulanacak olan faaliyetlere rasyonel bir temel sağlamakla birlikte faaliyetlerin öncesi ve sonrasındaki etkilerinin değerlendirilmesi yönünden yüklü miktarda bilgi içermektedir.

Planların (Dabak; 2006: 39) :

- Bir önceki dönemin sonuçları ile sosyo-ekonomik durumun değerlendirilmesi,
- Yararlanılan stratejinin belirtilmesi,
- Tahsis edilen farklı kaynakları gösteren mali tabloları,
- Yürütülen stratejilerin çevresel etki analizleri,
- Olası sonuçları tercihen sayısal olarak,
- Eylem için öncelikler, gerekli görülen ek mali tutarlar ve yararlanılacak müdahale tipini kapsamalıdır.

1.7.3. Denetim ve İzleme

Plan ve programlama yapılır iken izlenmesi gereken üç prensip vardır;

Birincisi Ortaklık: Plan ve programlar düzenlenirken bir ortaklar ağının, bölgesel müdahalelerin hazırlık, finansman, gözetim ve değerlendirme gibi tüm aşamalarına dâhil olması gerekmektedir. Ayrıca Avrupa Birliğine üye ülkeler, her bir planlama aşamasına uygun ortakların katılmalarını sağlamaktadır. Bu anlamda ortakların yerel ve bölgesel hükümetleri, ekonomik ve sosyal ortaklıkları ve diğer ilgili kurumları içermesi gerekmektedir (Dabak; 2006: 40).

İkincisi Yönetim Yetkilisi: Birliğe üye ülkeler belirlenen hedeflerin yürütülmesinde, yönetim ve etkinliğinin sağlanması için bir yönetim yetkilisi atamaktadır. Yönetim Yetkilisi ve Avrupa Birliği Komisyonu beraber yılsonunda yerel yetkililerin program faaliyetlerini değerlendirip fonların etkili ve verimli kullanımının kontrolünü yapmaktadırlar (Dabak; 2006: 40).

Üçüncüsü ise Gözetim Komitesidir: Her CSF, SPD ve OP'nin AB Komisyonu ile yerel ve ulusal seviyedeki temsilcilerden meydana gelen bir gözetim komitesi bulunmaktadır. Komiteye Yönetim yetkilisi ya da üye ülke temsilcileri başkanlık etmektedir. Komitede kadın ve erkeklerin eşit dağılımı sağlanmaktadır. Programın uygulanması için yılda iki kez toplanan komite, Topluluk mali desteğinin idaresine ilişkin parametreleri, bu düzenlemelerin AB yardımının toplam düzeyini değiştirmemesi ve kararların Komisyon tarafından onaylanması kaydıyla değiştirebilmektedir (Dabak; 2006: 40) .

1.7.4. Katkısalılık ve Eş Finansman

Yapısal fonların, sosyal ve iktisadi gelişmeler üzerinde etkinin analiz edilmesinde kullanılan katkısalılık; verimlilik, etkinlik, ilgililik, sürdürülebilirlik ve etki kriterleriyle ön değerlendirme, ara değerlendirme ve uygulama sonrası değerlendirmede göz önünde tutulmaktadır. Yapısal fonların tam anlamıyla bir iktisadi etki oluşturabilmesi için, ilgili fonların üye ülkelerin kamu giderlerinin yerine geçmemesini ifade etmektedir. Eş finansman ise AB yardımlarının katkısal olabilmesi için ilgili fonlardan faydalanılan dönemde harcanan ulusal giderlerin bir önceki

dönemde yapılan giderlere eşit ya da bu harcamalardan fazla olması gerektiğini belirtmektedir (Dabak; 2006: 41).

1.7.5. Mali Kontrol

Topluluk tarafından belirlenen faaliyetlerin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Yapısal fon çerçevesinde belirlenen ödemelerin kurallara uygun olarak yapılması, fon harcamasında savurganlığın ve suiistimallerin önlenmesi için mali kontrol yapılmaktadır. Bu anlamda sorumluluk öncelikle üye ülkelere aittir. Etkin yönetim ve kontrol sistemlerinin uygulanmasında ve düzenlenmelerden komisyonu bilgilendirmektedir (Efe, Kemahlı ve Demirci; 2018: 106). Avrupa Birliği Komisyonu'nun sorumluluğunun kapsamı ise Birliğe üye ülkelerde kontrol ve yönetim sistemlerinin düzenlenmesi, yerinde incelemelerin yapılması, ilgili üye ülkelerin bu kontrolleri yapmalarını kaçınılmaz hale getirmek, herhangi bir düzensizlik durumunda yönetim sıkıntısının giderilmesi ve düzensizliğin giderilmesi için gerekli tavsiyeleri sunmak veya düzeltici tedbirlerin alınmasını talep etmektir (Akşahin; 2008: 76).

1.8. BÖLGE SINIFLANDIRMA SİSTEMİ (NUTS)

Avrupa Birliğine üye devletler; bölgeler arası eşitsizliği ortadan kaldırmak, ihtiyaç duyulan bölgelerin fonlardan pay almasını sağlamak, bölgelerin en rasyonel şekilde düzenlenmesi amacıyla 1970'lerin başlarında Avrupa İstatistik Enstitüsü (EUROSTAT) tarafından ulusal otoritelerle varılan antlaşmalara dayanarak NUTS sistemini oluşturmuşlardır (Dabak; 2006: 96). İstatistiki Bölge Birimleri Nomenklatörü; Birlik içerisinde yönetsel birim farklılıklarını azaltmak ve bölgesel politikaların uygulanması için yapılan bölge sınıflandırılmasıdır. 1988 yılından beri Avrupa'da uygulanan yasal çerçevesi de 2003 yılında oluşturulan NUTS sistemi siyasi iradeyi yansıtan normatif bölgelerdir (Yüceyılmaz; 2007: 25).

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasında (İBBS) 3 çeşit tanımlama söz konusudur (Abacı; 2014: 7):

NUTS 1; kendisine yetebilen ekonomik güce sahip olan temel sosyo ekonomik bölgeleri sınıflandırmaktadır.

NUTS 2; daha çok iller düzeyindeki idari bölgelerin sınıflandırılmasında kullanılıp bölgesel politikaların uygulanması için temel bölgeleri kapsar.

NUTS 3; kırsal temelde yönetsel birimleri sınıflandırmaktadır.

NUTS sınıflandırmasının amaçları EUROSTAT tarafından şu şekilde belirtilmiştir (Yüceyılmaz; 2007: 26):

- Birliğin bölgesel istatistiklerinin derlenip toplanması, geliştirilmesi ve uyumlaştırılması.
- Bölgelerin sosyal ve ekonomik anlamda değerlendirmelerinin yapılması: 1961 yılında Komisyon aracılığıyla tasarlanan Bölgesel Ekonomiler konusunda gerçekleştirilen Brüksel Konferansı'nda NUTS-2 bölgeleri, bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesi amacıyla ana bölgeler olarak belirtilmiştir. NUTS-1'ler ise, temel sosyo-ekonomik bölgeler olarak değerlendirilmekte, Topluluk boyutundaki bölgesel politikaların analizinde kullanılmaktadır. NUTS-3'ler ise karmaşık ekonomik politikaların analizi açısından küçük olduklarından dolayı gerekli görülen yerlerde belirli problemlerin ortaya çıkarılması ve bölgesel önlemlerin alınması bakımından önem taşımaktadırlar.
- Birlik bölgesel politikaları kapsamının belirlenmesi, Yapısal Fonlardan pay edilecek yardımların uygunluğun değerlendirilmesi için sosyo-ekonomik gelişimini tamamlamamış bölgeler NUTS-2 düzeyinde belirlenmektedir. Diğer öncelikli bölgeler ise NUTS-3 düzeyinde ele alınmaktadır.

Yasal çerçevesi 26.05.2003 tarih ve 1059/2003 tüzükle oluşturulan İstatistiki Bölge Birimleri Nomenklatörü'nde ekonomik bölgeler; 1. Düzeyde 78, ikinci düzeyde 211, üçüncü düzeyde 1093 bölgeye ayrılmıştır. Ayrıca belediye ve eşdeğer yerleşmelerden oluşan 2 yerel idari birim sınıflandırılması olan NUTS 4 ve NUTS 5 bölgeleri belirlenmiştir. Nuts 4 olan birinci yerel idari birimi Finlandiya, Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg, Portekiz ve İngiltere için tanımlanmıştır. İkinci yerel idari birimi olan NUTS 5 ise 15 üye devlette bulunan 98.443 belediye ve eşdeğeri yerleşmeleri kapsamaktadır (Yüceyılmaz; 2007: 25).

1.8.1. NUTS'un Hiyerarşik Yapısı

İstatistiki Bölge Birimleri Nomenklatörü (NUTS) beş düzeyli hiyerarşik bir sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmada NUTS 1, NUTS 2 ve NUTS 3 bölgesel; NUTS 4 ve NUTS 5 ise yerel bir sınıflandırmadır. Söz konusu hiyerarşik NUTS sınıflandırması

içerisinde bulunan topluluğa üye devletler NUTS 1 bölgelerine ayrılmış sonra bu bölgeler kendi içlerinde NUTS 2 bölgelerine, NUTS 2 bölgeleri de NUTS 3 bölgelerine ayrılmıştır. NUTS 4 ve NUTS 5 ise yerel aşamalar olarak belirlenmiştir. Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konsey tarafından kabul edilen NUTS tüzüğüne göre Avrupa Birliğine üye devletlerin nüfus miktarları göz önünde tutularak her NUTS düzeyi için minimal ve maksimal düzeyde nüfus eşikleri öne sürülmüştür (Can, Kocagül; 2008: 21-22). Buna göre:

Tablo 5. NUTS düzeyleri nüfus eşikleri

Düzy	Minimum	Maksimum
NUTS 1	3.000.000	7.000.000
NUTS 2	800.000	3.000.000
NUTS 3	150.000	800.000

Kaynak: Dabak (2006)

1.8.2.NUTS'un Bir Üye Ülkeye Uygulanması

AB'de istatistiki verileri toplayıp bunların topluluk ve ulusal düzeyde bölgeleri normatif ve analitik bölgelere ayırarak karşılaştırılabilir verilere sahip olabilmek amacıyla 2003 yılında çıkarılan tüzükle yasal dayanağı oluşturulan Nuts'un bir üye ülkeye uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmektedir. Öncelikle Birliğe üye ülkenin idari yapısının analizi yapılır. Mevcut idari bölgesel düzeylerde bölgesel veriler toplandıktan sonra idari düzeyler temel olarak nüfus büyüklüğü göz önünde tutularak ortalama gelişmişlik açısından incelenmekte ve Nuts hiyerarşisindeki konumu belirlenmektedir (Acar; 2008: 85). Bu aşamada 2 olası durum söz konusudur (Can; 2004: 37-38):

Birinci durumda göz önünde bulundurulmuş idari düzeyin demografik ve sosyo – ekonomik büyüklüğünün ortalama olarak ilgili Nuts düzeyine karşılık gelmesidir. Bu durumda müteallik idari yapı tekabül eden Nuts düzeyine hiçbir değişiklik yapmadan tamamıyla uyarlanmaktadır.

İkinci durumda ise müteallik idari düzeyin Birlik ortalamasına yakın gelişmişliğe ve büyüklüğe sahip olmaması durumudur. Bu durumda ilgili ülkeyle işbirliği içerisinde hareket edilerek daha küçük idari birimler; doğal ve beşeri nitelikler çerçevesinde tarihi, kültürel, demografik, coğrafi, sosyal, ekonomik gibi özellikler dikkate alınarak sınıflandırılır ve “ Non- administrative units ” yani idari olmayan birimler oluşturulur sonrasında tekabül eden Nuts düzeyi tanımlanır.

Söz konusu 2 durumda da kararlar, bölgesel istatistiklerin kullanıcısı durumundaki Komisyon üyeleri ile istişare edildikten sonra Topluluk içerisinde ilgili üye ülkenin istatistik ofisi ve EUROSTAT tarafından alınır. Ayrıca Birliğe üye devletler tarafından, istatistiki verileri kullananlar açısından bölge sınıflandırılmasının istikrarının zaman serisi değerlendirmeleri konusunda önem taşıdığı gerekçesiyle belirlenen Nuts bölgelerinin 3 yıl süreyle değişmemesi ilkesi kabul görmüştür.

Nuts sınıflandırmasında bulunan bölgelerin birbirleriyle kıyaslanabilir büyüklüklerde olması hedeflenmiş olsa da her düzeyde; demografik, ekonomik, alansal ya da idari üstünlük olarak birbirinden ayrılan bölgeler bulunur. Nüfusa göre bakıldığında NUTS 1 seviyesinde yer alan Almanya'nın Nordrhein-Westfalen ve İtalya'nın Nord-Ovest bölgeleri sırasıyla 18 ve 15 milyonluk nüfusları ile en yoğun bölgeler iken, aynı şekilde Nuts 1 seviyesinde yer alan Finlandiya'nın Åland bölgesi 25000 nüfusu ile en düşük nüfusa sahip bölgeyi oluşturur (2002 nüfus verilerine göre). Alansal büyüklük olarak ele alındığında, İsveç ve Finlandiya'da en geniş bölgelerin olduğu görülür. NUTS 1 düzeyinde yer alan Finlandiya'nın ana kıtasında bulunana Manner-Suomi bölgesi 303 000 km²'lik alan kaplamaktadır. Yine aynı düzeydeki İsveç'in Övre Norrland bölgesi 154.310 km²'lik gibi geniş bir alana denk gelmektedir (Acar; 2008: 88-89).

Tablo 6. AB üyesi ve AB'ye aday ülkelerde NUTS düzeyleri (İdari olmayan ilave birimler altı çizili olarak belirtilmiştir-AB15)

	NUTS 1		NUTS 2		NUTS 3	
Belçika	Bölgeler	3	İller	11	İlçeler	43
Danimarka	-	1	-	1	İller	15
Almanya	Eyalet	16	İl Yönetim Bölgeleri	40	İlçeler ve bağımsız Şehirler	441
Yunanistan	Gelişme Bölgeleri Grupları	4	Gelişme Bölgeleri	13	İller	51
İspanya	Özerk topluluk grupları	7	Özerk topluluklar +Ceuta ve Melilla	17+1	İller+ Ceuta ve Melilla	50+2
Fransa	Araştırma ve Ulusal Kalkınma Bölgeleri+ deniz aşırı bölgeler	8+1	Bölgeler +Deniz aşırı bölgeler	22+4	İller +Deniz aşırı bölgeler	96+4
İrlanda	-	1	Bölgeler	2	Bölgesel Resmi Bölgeler	8
İtalya	Bölge Grupları	11	Bölgeler	20	Eyaletler	103
Lüksemburg	-	1	-	1	-	1
Hollanda	Landsdelen	4	İller	12	COROP regio's	40
Avusturya	Eyalet Grupları	3	Eyaletler	9	Bezirk Grupları	35
Portekiz	Özerk bölgeler ve Portekiz merkezi	2+1	Özerk bölgeler ve bölge koordinasyon komisyonları	2+5	Belediye grupları	30
Finlandiya	Eyaletler (Manner-Suomi ve Aland)	2	Geniş Bölgeler	6	Bölgeler	20
İsveç	-	1	Ulusal Alanlar	8	İlçeler	21
İngiltere	Bölge Ofisleri Yönetimi	12	Yerel Yönetim Bölgeleri	37	Lokal Yerel Yönetim Bölgeleri	133
AB 15		78		211		1093
Güney Kıbrıs	-	1	-	1	-	1
Çek Cumhuriyeti	-	1	Bölge Grupları	8	Bölgeler	14
Estonya	-	1	-	1	İlçe Grupları	5
Macaristan	Bölge Grupları	3	Bölgeler	7	İlçeler +Budapeşte	20
Letonya	-	1	-	1	Bölgeler	6
Litvanya	-	1	-	1	İlçeler	10
Malta	-	1	-	1	Adalar	2
Polonya	İl Grupları	6	İller	16	Powiat Grupları	45
Slovakya	-	1	Bölge Grupları	4	Bölgeler	8
AB 25		89		254		1214
Bulgaristan	Bölgeler	2	Planlama Bölgeleri	6	Eyalet	28
Romanya	-	1	Bölge Gruplar	4	Bölgeler	8
AB 27		95		268		1291
Aday Ülkeler						
Hırvatistan	-	1	İstatistiki Bölgeler	3	İlçeler	21
Makedonya	-	1	-	1	-	8
Türkiye	İl Grupları	12	İl Grupları	26	İller	81

(* AB 15 ten sonraki ülkeler için güncelleme yapıldığından idari birimler hakkında bilgi verilememiştir.)

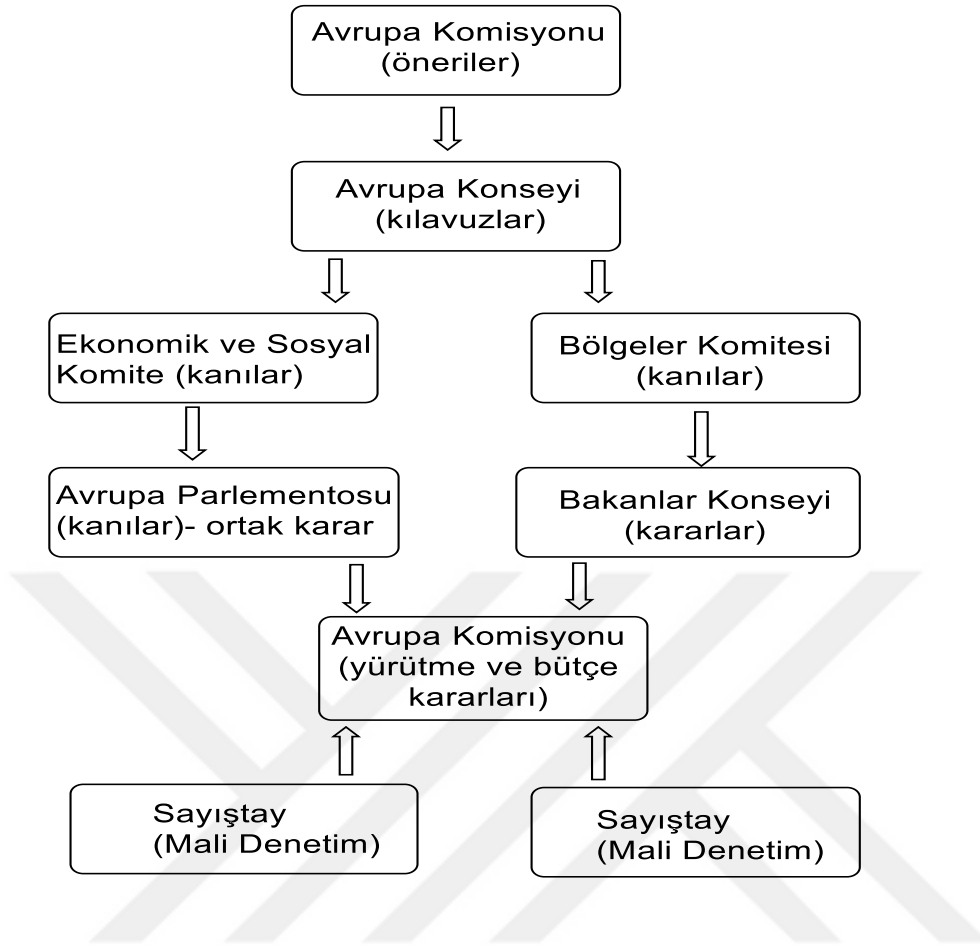
Kaynak: Acar (2008)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde AB’ndeki NUTS düzeylerinin genel olarak üye ülkelerdeki idari yapı ile örtüştüğü görülmektedir. Bu durum özellikle Birliğin bölgesel politikasının yürütülmesinde daha çok önem arz eden NUTS 2 düzeyi için geçerlidir. Yalnızca Almanya ve İngiltere’de Nuts 2 düzeyi idari olmayan birimlerden oluşmaktadır. Birliğe aday ülkeler arasında yer alan Türkiye için kabul gören sınıflandırmada ise Nuts 2 düzeyi illere karşılık gelmektedir. AB’ye üye 15 ülkeden on dördünde mevcut idari bölünmenin 3 NUTS düzeyinden ikisi ile tutarlı olduğu görülür. On beş üye ülke içerisinde Nuts 1 düzeyinde bulunan İsveç, Lüksemburg, Danimarka ve İrlanda hariç tutulduğunda 11 üye devletten 5’i NUTS 1 idari nitelik taşımayan bölgelerden oluşturulmuştur.

1.9. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASINI UYGULAYICI KURUMLAR

AB’ne üye ülkelerin bölgesel dengesizlikler üzerine yapılandıkları politikaların uygulanması konusunda Birlik; yerel, bölgesel ve merkezi kurumlar üzerinde doğrudan sorumlu değildir. Doğrudan sorumluluk, Topluluk içerisinde seçilmemiş bir iktidarın ulusal hükümetleri ve ulusal anayasal sistemi devre dışı tutma gibi bir durum oluşturabilmesinden dolayı Topluluğa üye ulus devletlerince kabul görmemiştir. Bu sebeple açıkça hiyerarşik yapıda olmayan, Topluluğun çok katmanlı düzeni içerisinde daha iyi sistematize edilmiş bir iletişim ve karar alma süreci düzenlenmiştir (Dabak; 2006: 72).

Aşağıda oluşturulan şekilde Avrupa Birliğinde bölgesel politikanın uygulanmasında görevli kurumların birbirleriyle ilişkisi gösterilmektedir.

Kaynak: Dabak (2006)

Şekil 1. Avrupa kurumlarının yapısı ve işlevleri

Şekilde de gösterildiği üzere AB’de bölgesel politikaların düzenlenmesinde ve uygulanmasında Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Bölgeler Komitesi ve sağlanan mali yardımların tüketiminin kontrol ve denetiminden sorumlu Sayıştay doğrudan katkıda bulunur. Bölgesel Politika’nın hazırlanmasında rol oynayan Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen programları Topluluk bünyesindeki yerel ve bölgesel kurumlar uygulamakla yükümlüdür (Dabak; 2006: 73-75).

Komisyon, Konsey ve Avrupa Parlamentosu, yerel ve bölgesel hükümetleri direkt ilgilendiren konularda Bölgeler Komitesinin görüş bildirmesini istemektedir. Yönetişim, Vatandaşlık, Kurumsal ve Dış İlişkiler Komisyonu da (CIVEX) Bölgeler Komitesi çalışmalarının uyum ve düzenini yapmaktadır (Dabak; 2006: 76).

Üye ülkelerin hükümet ve yetkili kurumları, bölgenin ihtiyaçlarını birliğe bildirirler. Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu bölgesel politikanın hazırlanmasında ilk adım olan önerge taslağını hazırlar. Konsey Yapısal Fonların dağılımını yapacak olan kurum olarak önergeyi incelemek amacıyla ele alır. Komisyonla üye ülke anlaşırca hazırlanan önerge, uygulanmak üzere yerel ve bölgesel mercilere gönderilir. Avrupa Birliğinde bölgesel politikaların uygulanmasında yer alan kurumlardan olan, yerel ve bölgesel kurumların en iyi şekilde temsil edilebilmesi amacıyla kurulan Bölgeler Komitesinin görüşlerinin diğer Birlik kurumları üzerinde bağlayıcı bir etkisi yoktur (Akşahin; 2008: 63-65).

Hazırlanan programların amacına uygun bir şekilde uygulanması ise söz konusu bölgedeki yetkili kurumların sorumluluğundadır. Topluluk kurumları ile ulusal kurumlar arasındaki iletişim, düzenlenen tasarının incelenmesi ve uygulamasının tartışıldığı müzakereler sırasında kurulur. Müzakerelerin kurumsal açıdan önemi, yerel ve bölgesel organların katılımının zorunlu olmasıdır. Topluluğun "yetki ikamesi" ilkesine dayanan bu yaklaşım, kararların halka en yakın düzeyde alınmasını amaçlamaktadır. Birliğin geri kalmış bölgelerinin gelişimi için gerekli finansmanı sağlayan ve üye ülkelerin yararına olan büyük altyapı projelerine uzun vadeli krediler sağlayan Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ile yapılan mali yardımların harcanmasının kontrolünden ve gözetiminden sorumlu Sayıştay bölgesel politikaların uygulanmasında önemli rol üstlenmektedir (Akşahin; 2008: 64-65).

1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşmasıyla kurulan, 1991 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşmasıyla bağımsız bir yapıya kavuşan Bölgeler Komitesi (COR) , Birliğin yasalarının yerel ve bölgesel düzeyde uygulanmasını ve ilerleme süreci içerisinde vatandaşların gelişiminin yakından takip edilmesi amacıyla kurulmuştur. Bölgeler Komitesinin 3 temel prensibi vardır (Akşahin; 2008: 65-66):

Yetki İkamesi: Kararların, halka en yakın merciler tarafından alınmasının gerekliliğini,

Yakınlık: Hükümetlerin halka yakın olması gerekliliğini,

Eşgüdüm: Karar alma sürecinde ulusal, yerel ve bölgesel hükümetlerin Topluluk kurumları ile beraber çalışması gerekliliğini belirtmektedir. COR'un işlev ve yetkileri tavsiye niteliğindedir. Maastricht Antlaşması COR'a eğitim, öğretim ve gençlik, ekonomik ve sosyal uyum, yapısal fonlar, Avrupa ötesi ulaşım ağları ve enerji alt

yapısı ağırları, halk sağlığı ve kültür konularında danışmanlık yetkisi vermiştir. Amsterdam Antlaşması ile de Ulaşım politikalarının çoğu, birlik genişlemesi, savaş ve sınır ötesi işbirliği konularında da COR'a danışmanlık verilerek yetkisi arttırılmıştır.

1.10.AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASININ UYGULANMASI

AB Bölgesel politikalarının uygulanması için hazırlanan programların yürütülmesi ulusal ve bölgesel kurumların sorumluluğunda iken finansman kaynağı oluşturan yapısal fonların dağılımı komisyon tarafında yapılmaktadır. Konsey, Parlamento ve Komisyon tarafından önerge incelendikten sonra yapısal fonların bütçesi ve bütçenin kullanımına dair uyulması gereken kuralların tasarımı yapılır. Bu arada Birliğe üye ülkeler, genel kalkınma programlarını belirleyen, ihtiyaç duyduğu bölgeleri göz önünde bulundurarak kendi bölge önergelerini hazırlar. Bu hazırlık aşamasında Komisyon talimatları da dikkate alınır. Taslakların hazırlanması tamamlandıktan sonra belgeler görüşülüp onaylanır, Birlik fonları görüşülür ve düzenlenen bütçe çerçevesinde üye ülkeye plan ve programları uygulamaya geçmesi için ödeme yapılır. Belgelerin onaylanmasıyla birlikte hazırlanan plan ve projeler bölgesel kalkınma amaçları çerçevesinde yürütülür. Uygulanma sürecinde tahsis edilen kurumlar; yürütülen plan ve programların ilerleyişini gözlemler, gereken konularda Komisyonu bilgilendirir ve kullanılan fonların verimli bir şekilde ilerlemesini değerlendirir. Komisyon ise kontrol amacıyla kullanılan göstergelerdeki ilerlemeleri izler ve üye ülkeye yapılacak olan yardımın geri kalanını Yapısal Fonlar yoluyla sağlamaya devam eder (Dabak; 2006: 84-85).

1.10.1. Bölgesel Politikanın Mali Araçları: Bölgesel Fonlar

AB'nin bölgesel politikasının en önemli mali araçları olarak görülen, 1957 yılında Roma Antlaşmasıyla ortaya çıkan yapısal fonların amacı; Birlik içerisinde ekonomik büyümeyi sağlamak, topluluğa üye ülkelerin ekonomik açıdan entegrasyonunu sağlamak ve üye ülkeler arasında sosyal gelişmişlik farklarını minimize etmektir. Tahsis edilen fonlar çok yıllık programlara göre harcanmaktadır (Atmaca ve Sağır; 2017: 73).

26 Mart 1999 tarihinde Berlin’de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Toplantısı’nda, en kapsamlı genişleme süreci olarak 2000-2006 döneminde yürütülmesi amaçlanan ve bu dönemdeki Avrupa Birliği politikalarını geliştirmeyi hedefleyen yeni iktisadi düzenlemeler (Agenda-2000) kabul görmüş, verimlilik ve şeffaflığı geliştirmek için yapısal fonların amaçları 3 hedef altında birleştirilmiştir. Buna göre (Yüceyılmaz; 2007: 19):

- Hedef 1: Sosyo-ekonomik kalkınmada geri kalan bölgelerdeki yapısal uyumu ve gelişmeyi teşvik etmek.
- Hedef 2: Sosyo-ekonomik dönüşüm çabasında bulunan bölgelerin desteklenerek, olası yapısal sorunların ortadan kaldırılması.
- Hedef 3: Eğitim, öğretim istihdam alanındaki düzenlemelerle sistemin modernize edilmesidir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için kullanılan yapısal fonlar ise; Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Rehberlik ve Garanti Fonu ve Balıkçılığa Rehberlik İçin Mali Araçlar olarak belirtilmiştir.

1.10.1.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonunun (ABKF, European Regional Development Fund ERDF) temel hedefi Topluluk içerisinde sosyo- ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerinin kalkınmasını sağlayıp rekabet gücünü arttırmaktır. Bu amaçla 1975 yılında kurulan ERDF (Can, Kocagül; 2008: 84):

- Sürdürülebilir iş imkânlarının oluşturulabilmesi için KOBİ’lere ve şirketlere doğrudan yatırım yardımı,
- Telekomünikasyon, çevre, enerji, ulaştırma, Ar-Ge ve yenilikçiliğe yönelik altyapılar;
- Bölgesel ve yerel kalkınmayı sağlayacak, yerleşim birimleri ve bölgeler arasındaki entegrasyonu geliştirecek mali araçlar (risk sermayesi fonları, yerel kalkınma fonları vb.),
- Teknik destek önlemleri gibi alanlarda finansman kaynak sağlamaktadır

Topluluğa üye ülkeler kendileri için belirlenen alt sınırın altında olmamak şartıyla fondan yararlanırlar. Belirlenen alt ve üst sınır limiti; Birliğe üye ülkenin üretim düzeyi, bölgesel farklılıkları, işsizlik durumu gibi sosyo- ekonomik özellikleri göz

önünde tutularak belirlenmekte ve 2007–2013 döneminin bölgesel rekabetçilik, yakınsama ve istihdam ile bölgesel işbirliği amaçları çerçevesinde sağlanmaktadır (Can, Kocagül; 2008: 84-85):

1.10.1.2. Avrupa Sosyal Fonu (ESF)

Avrupa Sosyal Fonu (ASF, European Social Fund – ESF) yapısal Fonların en önemli Bileşenlerinden bir olup 1960 yılında kurulmuştur. Mesleki eğitim başta olmak üzere eğitime önem verilmesi, yaşam standardının yükseltilmesi, işsizlikle mücadele, iş olanaklarının artırılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal dayanışma ve fırsat eşitliğinin sağlanması için oluşturulmuş olan bir yardım fonudur (Can; 2004: 67-68).

Yakınsama hedefi ve bölgesel rekabetçilik ve istihdam hedefleri çerçevesinde Avrupa Sosyal Fonu tarafından yardım alabilecek öncelikler tüzükte aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Can, Kocagül; 2008: 90-92):

- İstihdam edilen çalışanların, girişimcilerin, kurum ve kuruluşların iktisadi gelişmelere uyum kapasitesini artırmak amacıyla:
 - Bilhassa düşük nitelikteki ya da yaşı ilerlemiş çalışanlar için eğitim imkânı sağlayacak çıraklık, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yayılması, e-öğrenme, çevre dostu teknolojiler ve yönetim kabiliyetlerinin artırılması,
 - Çalışanların sağlık ve güvenlik koşulları daha iyi durumda olan, gelecekte gerekebilecek beceri ve niteliklere yönelik eğitimler sunan, daha yenilikçi ve üretken örgütlenme yapılarının oluşturulup yaygınlaştırılması,
 - Yenilikçilik ve bilgiye dayalı ekonomiler için gerekli görülen bilgi ve becerileri sağlamak amacıyla eğitim sistemlerinde reforma gidilmesi,
 - Yüksek eğitim kurumları, araştırma ve teknoloji merkezleri ile işletmeler arasında iletişim ağlarının kurulmasıdır.

1.10.1.3. Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu (EAGGF)

1962 yılında ekonomik, mali ve sosyal dayanışmanın sağlanması amacıyla kurulan fonun Garanti bölümü, tarımsal üretimin desteklenmesini; Yön verme bölümü ise yapısal faaliyetlere yönelik düzenlemeleri desteklemektedir.

Garanti Bölümü, Hedef 1 dışındaki bölgelerdeki etkinlikleri desteklerken Yön verme Bölümü Hedef 1 kapsamındaki kırsal alanların kalkınmasına yönelik destek sağlamaktadır (Dabak; 2006: 95).

Bu fonla tarımda modernleşme, tarıma yönelik yatırımların arttırılması, mesleki eğitim, tarımsal bölgelerde çeşitli çevre tedbirleri, ormanlık alanların geliştirilmesi, çiftçiler için çeşitli yatırım desteğinin sağlanması ve dezavantajlı bölgelerin çeşitli önlemlerle tarıma kazandırılması gibi Avrupa Birliğine üye ülkelerin kırsal bölgelerine yönelik tedbirler için finansal kaynak sağlamaktadır (Can; 2004: 70).

1.10.1.4. Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (FIFG)

1994 yılından itibaren balıkçılık sektöründe canlanma, balıkçılık sanayinde rekabet gücünün arttırılması ve modernizasyonu, kıyı bölgelerinin korunması, balıkçılık limanlarında altyapı ve pazarlama olanaklarının iyileştirilmesi gibi Topluluğun balıkçılığa yönelik enstrümanları Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı (FIFG) altında toplanmıştır (Can; 2004: 72-73).

2007 yılında uygulamaya giren Avrupa Balıkçılık Fonu ise, Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı'nın yerini almıştır. Avrupa Balıkçılık Fonu 2007-2013 döneminde Birliğin Ortak Balıkçılık politikasının uygulanması amacıyla belirlenmiş olan ekonomik ve sosyal hedefler doğrultusunda mali destek sağlamaktadır. 2007-2013 dönemi bütçesi 3.85 milyon Euro olup, Birliğe üye ülkelerdeki balıkçılık sektörünün gelişmişlik düzeyine, çalışan kişi sayısına ve balıkçılık sektörünün gereksinimleri oranında kaynak aktarılması planlanmıştır (Özel, Kılıç, Savrul; 2013: 49).

1.10.1.5. Uyum Fonu (Cohesion Fund)

Rekabet gücü yüksek tek bir Avrupa pazarı oluşturma hedefine ulaşmak için Avrupa Birliği, 1994 yılında Maastricht Antlaşması ile Uyum Fonunu oluşturmuştur. Bu fonun oluşturulmasıyla yapısal fonlar tekrar düzenlenmiştir. Fon ile kişi başına GSMH'si Topluluk ortalamasının %90'ından az olan Birliğe üye ülkelerin çevre ve Trans Avrupa ulaşım altyapı ağlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır (Elvan; 2012: 98).

Uyum Fonu tarafından desteklenecek faaliyet alanları; Trans-Avrupa ulaştırma ağları, çevre ve çevreye katkı sağlayacak enerji ve ulaştırma projeleri, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kullanımı, Trans-Avrupa ulaştırma ağları dışında kalan

demiryollarının, nehir ve deniz trafiğinin kontrolü, kamu taşımacılığının güçlendirilmesi gibi alanlar olarak belirlenmiştir. Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, G. Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya bu fondan en fazla yararlanan ülkelerdir. Uyum Fonu AB' in en etkin yatırım politikasıdır (Efe, Kemahlı, Demirci; 2018:109).

1.10.2. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Katılım Öncesi Araçları

Avrupa Topluluğu (AT) içerisinde bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla hazırlanan araçlar sadece Topluluğa üye ülkeler için değil aynı zamanda Topluluğa aday ülkelerin üyelik öncesinde gelişmelerine katkı sağlamak ve bu ülkelerin Birliğin bölgesel kalkınma politikaları ile ekonomik ve sosyal uyum amaçlarına ulaştırılması için uyum süreci hazırlık aşamasının mali programını oluşturan SAPARD, PHARE ve ISPA olmak üzere üç araç oluşturulmuştur. PHARE, ISPA ve SAPART'ın bütçesi, Topluluğun yıllık bütçesinden sorumlu tutulan AB Konseyi ve AB Parlamento'su tarafından belirlenmektedir (Bilgili; 2006: 70).

Söz konusu araçlar esasında aday ülkelere Orta ve Doğu Avrupa ve Baltık ülkelerinin AB'ye hazırlamak amacını taşımaktadır.

1.10.2.1. PHARE

1989 yılında G7 ülkeleri tarafından kurulan Phare programı (Poland and Hungary : Assistance for Restructuring their Economies), ilk etapta Polonya ve Macaristan'ın ekonomik, siyasi ve sosyal dönüşümleri gerçekleştirmeleri amacıyla oluşturulmuş daha sonra ise programa Birliğe aday olan Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Letonya, Romanya, Slovenya, Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Slovakya gibi tüm Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri dâhil edilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle AB işbirliği için temel araçlardan olan Phare programı AB'nin son dönemlerde uygulamış olduğu en kapsamlı projelerden biridir (Kayasü, Yaşar; 2006: 201-202).

Tablo 7. Phare programından 1991-2002 yılları arasında sağlanan destek (milyon €)

Yıllar	Destek Miktarı	Yıllar	Destek Miktarı
1991	769,7	1997	1 135,1
1992	979,6	1998	1 153,9
1993	966,1	1999	1 481,7
1994	946,1	2000	1 651,5
1995	1 114,0	2001	1 635,4
1996	1 207,8	2002	1 695,1

Kaynak: Dabak (2006)

Tablo incelendiğinde PHARE programı için sağlanan desteklerde hafif dalgalanmalar görülse de genel anlamda yıllara göre sürekli bir artışın olduğu gözlenmektedir.

1.10.2.2. SAPARD

Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı olarak adlandırılan Sapard programı (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development), Avrupa Birliğine aday ülkelerin tarım sektöründeki yapısal problemlerin çözümü, tarımsal alanda modernleşme ve kırsal kalkınma konusundaki faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur (Bilgili; 2006: 71).

1.10.2.3. ISPA

Avrupa Birliğine uyum sürecinde, Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı olarak adlandırılan ISPA programı (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), Birliğe aday ülkelerin çevre ve ulaştırma sektöründeki altyapı yatırımlarına gerekli finansman kaynağın sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. ISPA programı çerçevesinde Birliğe aday ülkelerin katılıma hazırlanmasında ki temel öncelikler (Gündoğdu; 2014: 45):

- Avrupa Birliğinin düzenlemeleri ve esasları hakkında aşinalık yaratmak,
- Avrupa Birliği çevresel standartlarına ulaşmalarına destek olmak,
- Trans-Avrupa ulaşım ağlarını genişletmek olarak ifade edilmiştir.

Tablo 8. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan yardımlar (milyon euro, 1999 yılı fiyatları)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	TOPLAM
PHARE	1560	1560	1560	1560	1560	1560	1560	10920
SAPARD	520	520	520	520	520	520	520	3640
ISPA	1040	1040	1040	1040	1040	1040	1040	7280
Toplam	3120	3120	3120	3120	3120	3120	3120	21840

Kaynak: Gündoğdu (2014)

Tablo incelendiğinde 2000-2006 yılları arasında Doğu ve Orta Avrupa devletlerine toplamda 21.840 milyon Euro yardım yapıldığı bu yardımda en büyük payı olan 10.920 milyon Euro’ luk kısmının Phare programına, en küçük oran olan 3.640 milyon Euro’ luk kısmının ise Sapard programına yapıldığı görülmektedir.

Tablo 9. 2000 Yılında başlayan katılım öncesi mali yardımların yıllık dağılımları (1999 fiyatları ile- milyon avro)

Aday Ülkeler	PHARE	ISPA (Minimum)	ISPA (Maximum)	SAPARD
Bulgaristan	100	83,2	124,8	52,1
Çek Cumhuriyeti	79	57,2	83,2	22,1
Estonya	24	20,8	36,4	12,1
Macaristan	96	72,8	104,0	38,1
Litvanya	30	36,4	57,2	21,8
Letonya	42	41,6	62,4	29,8
Polonya	398	312,0	384,8	168,7
Romanya	242	208,0	270,4	150,6
Slovakya	49	36,4	57,2	18,3
Slovenya	25	10,4	20,8	6,3
Toplam	1 085	1 040	520	5 199

Kaynak: Karluk (2005)

Yukarıdaki tabloda 2000 yılından itibaren katılım öncesi finansman desteğin Avrupa Birliğine aday olan 10 ülke için yıllık dağılımları verilmiştir. Katılım öncesi mali yardımlardan yararlanan ülkelere bakıldığında en fazla yardım alan ülkeler 1263,5 milyon avroluk oran ile Polonya ve 871 milyon avroluk oranla Romanya olduğu

gözlennmektedir. En az paya sahip olan ölkeler arasında ise 62,5 avroluk destek ile Slovenya ve 93,3 ile Estonya olduğu görölmektedir. Ayrıca katılım öncesi mali araçlarla sağlanan destek miktarına bakıldığında en fazla tarım ve kırsal kalkınma için özel katılım programı olarak adlandırılan SAPARD alanında destek sağlandığı görölmektedir. Avrupa Birliğine aday ölkelerin çevre ve ulaştırma sektöründeki altyapı yatırımlarına gerekli finansmanın sağlanması amacıyla oluşturulmuş olan ISPA programı alanında ilgili ölkelere sağlanan yardımın minimum ve maksimum bir aralık belirtilerek sağlandığı; ekonomik, siyasi ve sosyal dönüşümleri gerçekleştirmeleri amacıyla oluşturulmuş olan PHARE programı çerçevesinde ise toplamda 1085 milyon avroluk destek sağladığı görölmektedir.

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESELLEŞME UYGULAMALARI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESELLEŞME

2. Dünya savaşıdan sonra hızla gelişen teknolojik gelişmelerle özellikle Batı Avrupa Ülkelerinde bölgeler arası eşitsizlikler artmıştır. İngiltere, Galler ve İskoçya’da mevcut sanayinin çökmesi bölgesel kalkınmaya yönelik plan ve projelerin oluşturulmasını kaçınılmaz kılmıştır. Ancak bunun nasıl yapılacağı ve ne gibi unsurları içereceği mevzuu ülkeden ülkeye farklılık göstermekteydi (Oskay, Kubar; 2007: 208). Bunun en önemli sebebi Birliğe üye ülkelerde uygulanan merkezi devlet düzenlemeleri, gelişmeyi desteklemek için tasarlanan müdahalelerin sebepleri ve bölgesel kalkınmanın önemli amaçlarının zamanla değişmesidir (Basılğan; 2012: 54). AB’nin bölgesel politikası birlik içerisinde bölgesel kalkınmayı teşvik etme ve genişlemeyle birlikte devletlere ek finansal kaynak sağlıyordu. Birliğin ilk genişleme dalgasına kadar bölgesel dengesizliklerin giderilmesi bireysel devlet yardımlarına dayalıyken 1958 yılında kurulan Avrupa Sosyal Fonu ise daha ziyade istihdamı desteklemeye yönelikti. 1973’te bölgesel dengesizlikleri çok fazla olan İngiltere ve İrlanda’nın Topluluğa dâhil olmasıyla bu alanda entegrasyonu sağlayacak bir politikaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla 1975’te Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur. Böylece ulusal stratejilerin yerini Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları almış (Basılğan; 2012: 54) ve Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları kalkınmanın temel kuruluşları olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Avrupa Birliğine üye olan ülkelerde kurulan bölgesel kalkınma ajansları bölgelerin kendine has yapılarına göre etkin çalışabilmeleri için sorumluluk ve faaliyetlerinde olduğu gibi farklı yasal statüye sahip olduğu görülmektedir. Temel meselesi strateji geliştirmek olan bölgesel kalkınma ajansları çok sayıda yerel aktörün, özel sektör ve kamu kurumu ile çalışmak zorunda olduğu için yasal statüsünün kurumsal çatışmalara neden olmaması gerekmektedir. AB’de kalkınma ajanslarının yasal statülerine bakıldığında İngiltere’de yerel otoritenin teminatıyla limitet şirketlerde; Fransa’da kar

amacı gütmeyen derneklerde ve karma ekonomi şirketlerinde; Belçika'da belediyeler arası ajans ve yasal kişiliğe sahip kamu kuruluşlarına; Almanya'da sınırlı sorumlu şirket ve kamu kuruluşlarında; İspanya'da özel kamu kurumlarında; Polonya'da anonim ve kar amacı gütmeyen vakıflara; Bulgaristan'da kar amacı gütmeyen derneklerde; İtalya, İrlanda, Hollanda ve Yunanistan'da sınırlı sorumlu kamu şirketleri tarafından kurulduğu bilinmektedir. Bu ajansların bir kısmı yasal düzenlemelerle ve kanunlarla bir kısmı da bizzat devlet eliyle kurulmuştur (Eroğlu, Kum; 2010: 178-179).

2.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIN AVRUPA BİRLİĞİNDE KURULUŞ VE GELİŞME SÜRECİ

Bölgesel Kalkınma Ajansları başlangıçta 1950 -1960 yılları arasında merkezi hükümetin önderlik ettiği kalkınma plan ve programların uygulanmasını, gözlemlenmesini, denetlenmesini ve gerekli bilginin temin edilmesi amacıyla kurulmuştur. 1980'lerde küreselleşme ile artan yerel rekabetle yaygınlaşan kamu işletmeciyi anlayışı özel sektörün ve lokal aktörlerin bölgesel kalkınma sürecinde aktif görevlendirilmesine neden olmuştur (Özen; 2005: 4). Bu anlayış kamu öncülüğünde yürütülen ulusal bölgesel kalkınma fikrini tamamen reddetmekte bunun yerine yerel aktörün öncü olduğu tabandan tavana doğru bir anlayışı desteklemektedir. Avrupa Birliğinde en eski bölgesel kalkınma ajansı örneklerine 1950 yılı itibariyle Fransa, Belçika, İrlanda ve Avusturya'da görülür. 1960 yılı itibariyle İngiltere, Almanya Hollanda ve İtalya'da; 1970 yılında İspanya, Yunanistan ve Finlandiya'da; 1980 yılında ise Danimarka'da yerel ve bölgesel kalkınmanın ana kuruluşları olarak hizmet vermiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Bulgaristan, Polonya, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Estonya, İsveç ve Slovakya'da bölgesel kalkınma ajansları doğrudan AB'nin isteği üzerine hizmet vermiştir (Oskay, Kubar; 2007: 208). Birlikteki kalkınma ajanslarının dış merkezlerde temsilcilikleri ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) adı verilen bağlı bulundukları bir üst kuruluşu vardır. Ayrıca Topluluk 3 tip ülkeden oluşmaktadır. GSYH'si Topluluk ortalamasının %42'si olan Letonya, Polonya, Estonya, Macaristan gibi yoksul ülkeler, Gayrisafi yurt içi hasılası Topluluk ortalamasının %71'i ile %92'si arasında olan Malta, Çek

Cumhuriyeti, Yunanistan, İspanya gibi ülkeler ve Gayrisafi yurt içi hasılası Topluluk ortalamasının %115'ine yakın olan Almanya, Fransa, Finlandiya, İsveç gibi zengin ülkeler (Turan; 2011: 92).

İkinci dünya savaşı sonrasında Avrupa Birliğinde Bölgesel kalkınma politikalarının yaygın olarak ortaya çıktığı yıllardan 1970 sonrası dönemde stratejik olarak sürdürülebilir yeni bölgesel kalkınma anlayışının ortaya çıktığı dönemler göz önünde tutularak model olarak incelemeye alınan ülkeler seçilirken ülkelerin AB'ye üye olma ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarıyla tanışma yılları, Gayrı Safi Yurt İçi hasılasının Birlik ortalamasına göre değeri dikkate alınmıştır. Birlik içerisinde ülkeler sosyo-ekonomik yapıları, ulusal tarihleri ve siyasal düzeneklerine uygun olarak farklı yönetim biçimlerini geliştirmiştir. Bu yönetim biçimlerini geliştirmelerindeki temel unsur ise etkin ve verimli yönetim sistemi oluşturmak adına merkez ve yerel arasındaki dengeyi sağlamaktır (Kutlu, Görün; 2016: 16-17). Bu anlamda devletlerin yönetim biçimlerinin ülkelerin ekonomi ve kalkınma politikaları üzerindeki etkileri göz önünde tutularak farklı yönetim sistemine sahip ülkeler model olarak seçilmiştir.

2.2.1. İngiltere'de Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

Kalkınma ajansları, ülkelerin idari yapılanmaları arasında yer alan kurumlardan birisidir. Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında yer alan İngiltere farklı bir idari yapılanmaya sahiptir. Yönetimin taht, başbakan, bakanlar ve parlamento arasındaki yürütüldüğü bu yapı kendine has nitelikleri barındırmaktadır. İngiltere'de bölgesel kalkınma ajansları Merkezi Yönetime ve Parlamento'ya karşı sorumlu tutulmuş, Sayıştay'ın ve Hazinesin sıkı denetimindedir. Kalkınma ajanslarının performansını değerlendirmek için geçici uygulama, üç katmanlı yaklaşım, görevlendirme çerçevesi ve sonuç odaklı ölçüm olmak üzere dört tane yaklaşım geliştirilmiştir. Geçici uygulama yaklaşımı kalkınma ajansı ve bölgeyle ilgili performans indikatörlerini belirler. Üç katmanlı yaklaşım ajansın bölgesel kalkınmaya etkisini ve bu çerçevede ulaşılmak istenen amaçlara ulaşma düzeyini ölçmek için geliştirilmiştir. Görevlendirme çerçevesinde kalkınma ajansının bölge plan ve programlarında belirlediği nicel hedeflere ulaşma düzeyi altı aylık raporlarla Parlamento'ya sunulur. Sonuç odaklı ölçümde ise sürdürülebilir kalkınma, istihdam, iyileştirme, verimlilik ve

toplumsal rönesans gibi ulaşılmak istenen hedeflere yönelik yapılan çalışmalar göstergelerle değerlendirilir (Çelik; 2017: 154-155).

İngiltere'nin özellikle kuzey- güney yönlü bölgelerinde ekonomik kalkınma farklılıkları çok eskilere dayanır (Karasu; 2009: 32). 1980'lerden itibaren İngiltere'nin North East, North West, Yorkshire ve Humber gibi bölgeleri arasındaki sosyo ekonomik eşitsizlik ve kalkınmaya ilişkin problemlerin artmasıyla İngiltere'de AB destekli kalkınma ajanslarına paralel bir bölgeselleşme gelişmeye başlamıştır (Engin; 2011: 70). İngiltere'de bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasıyla âdemi merkezileşme sürecine girmiştir (Çelik; 2017: 148).

1991 yılında İngiltere'de Avrupa Birliği'nin İstatistikî Bölge Birimleri Sistemine (NUTS¹) sekiz tane istatistikî bölge oluşturulmuştur. 1994 yılında dokuz tane Bölge İdaresi (GOR²) kurulmuş. 1999-2000 yılları arasında ise Bölge İdaresi Hizmet alanında dokuz tane BKA kurulmuştur. Bu dönemde yaşanan ekonomik durgunluğa karşı ekonomiyi "dönüştürme" görevi üstlenmiştir. 2009 yılında yaşanan ekonomik krizde ise ulusal kalkınmaya öncülük etmiştir (Çelik; 2017: 149-150). Bu ajanslar; West Midlands bölgesinde Advantage West Midlands Bölgesel Kalkınma Ajansı (AWMBKA), East Midlands bölgesinde East of England Bölgesel Kalkınma Ajansı (EEBKA), East of England bölgesinde East Midlands Bölgesel Kalkınma Ajansı (EMBKA), North West bölgesinde North West Bölgesel Kalkınma Ajansı (NWBKA), North East bölgesinde One North East Bölgesel Kalkınma Ajansı (ONEBKA), South East England bölgesinde South East of England Bölgesel Kalkınma Ajansı (SEEBKA), South West of England bölgesinde South West of England Bölgesel Kalkınma Ajansı (SWBKA), Yorkshire and The Humber bölgesinde Yorkshire Forward Bölgesel Kalkınma Ajansı (YFBKA) ve Londra'da London Bölgesel Kalkınma Ajansı (LBKA) dokuz İngiliz bölgesinde etkili olmaya başlamıştır (Aslan; 2009: 70). Bu kalkınma ajanslarının karar organları 15 kişilik yönetim kurulundan oluşur (Harding; 2006: 140). Yönetim kurulunda en az 4 yerel yönetim meclisi üyesi ve 3 kadın üye bulundurmak zorunludur. Yine yasa ile en az bir üyenin kırsal sağıduyuya sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Yasanın getirildiği yıl 8 ajans için 103 üye tayin edilmiştir. Bu üyelerin 8'ini çiftçi oluşturmuştur. Bunun yanında kırsal sivil organizasyonların yerel liderlerinin üyeleri, kırsal ve koruma uzmanları da seçilen üyeler arasında olmuştur (Aslan; 2009: 76). Kurulun başkanı kalkınma ajansının

bulunduğu bölgede çalışma kaydı olan, bölgeye her anlamda hakim olan, ihtiyaçlarını anlayan başarılı kişiler arasında merkezi hükümet başkanları tarafından atanır (Londra dışında) (Harding; 2006: 140).

İngiltere’de kalkınma ajansları merkezi yönetime bağlı çeşitli bölge teşkilatlarıyla çalışırlar. Birlikte çalıştıkları bu Hükümet Ofisler (GO)⁵ sadece ekonomik kalkınmayla ilgili değil konut, sağlık, eğitim, içsel yatırımlar, çevre, bölgesel altyapı gibi konularda bölgesel ve alt-bölge düzeyinde totaliter bir çalışma yöntemi izlemektedir (Harding; 2006: 141). Hükümet Ofisleri ulusal bölgesel kalkınmaya yönelik stratejik olarak yapılan bütün çalışmalarda bölgesel kalkınma ajanslarını desteklemektedir.

Ülkedeki BKA’ larının finansman kaynaklarını Avrupa Birliğinin sağladığı fonların yanı sıra Tek Program Bütçesi (Harding; 2006: 142) vasıtasıyla ilgili bakanlıklardan ortaklaşa olarak sağlanmaktadır. Ayrıca kalkınma ajansının yürütmüş olduğu çalışmalardan elde ettiği gelir ajansların finansman kaynaklarından.

İngiltere’deki BKA’ ların genel anlamda belirlemiş oldukları amaçlara baktığımızda; bölgede sürdürülebilir kalkınma için ekonomik stratejiler geliştirmek, bölgenin alt yapı hizmetlerini iyileştirmek, bölgede iş birliğini destekleyerek girişimcilik kültürünü arttırmak, nitelik ve nicelik olarak beşeri sermayeyi arttırmak, bölgeye yapılacak yatırımların etkinliğini ve rekabet edilebilirliğini arttırmak ve özel ve kamu sektörü ile sivil toplum kuruluşlarıyla entegrasyon sağlamak olarak sıralanabilir (Çelik; 2017: 151).

İngiltere’nin kuzey batı bölgesinde kurulmuş olan North West Bölgesel Kalkınma Ajansının (NWDA) resmi internet sitesinde yayınlamış olduğu 2011-2012 dönemi raporlar incelendiğimizde gerçekleştirmiş olduğu birçok plan ve projesinin olduğu görülmektedir. Ajansın istihdamı desteklemek amacıyla ekonomik büyümeyi desteklemeye yönelik çalışmaları Kuzey Batı’daki insanların yaşam kalitesi üzerinde oldukça olumlu etkiler yaratmıştır. NWDA ulusal ve uluslararası merkezli şirketlerin tutulması ve bu alanda çalışacak iş gücünün gerekli beceriyi kazanması amacıyla eğitim programlarını desteklemiştir. Liverpool’da Sony Computer Entertainment Europe, Manchester’da SPX, İngiltere Trafford’ da Veri Yakalama ve Ellesmere Limanı’nda GM Vauxhall Motors şirketleri desteklenen şirketler arasındadır. Bu

⁵ 1994 yılında yapılan hükümet programlarını bir araya getirmek amacıyla kurulmuştur.

programlar sonucunda 4.938 kişiye gerekli eğitim sağlanmış ve istihdam edilmişlerdir⁶.

NWDA, 2011 yılında kümelenme programları⁷ vasıtasıyla sürdürülebilir iş modellerini geliştirmeye ve araştırma ve yenilik altyapısının işlevselliğini destekleyecek çalışmalarda bulunmuştur. Genel iş kapasitesini kayda değer bir şekilde arttıracak olan bir takım yazılım ve donanım yeteneği sağlayan Sanal Mühendislik Mükemmeliyet Merkezi gibi projelerle Kuzey Batı havacılık sektörünü desteklemiştir. 2011 yılında tamamlanan bu proje İngiltere'nin kuzeybatısında havacılık ve uzay tedarik zinciri oluşturmak için geniş bir yelpazede iş hizmeti vermiştir⁸. Hava Hizmetleri Geliştirme Fonu vasıtasıyla kalkınma ajansı bölgenin sadece havalimanlarını değil denizaşırı önemli merkezlerle olan ulaşım bağlantısının yanı sıra bölge içindeki yatırım organlarıyla olan ilişkilerini de iyileştirmiş ve güçlendirmiştir. İşletme açısından düşük verimliliğe sahip bölgelerin kazanıma açılması amacıyla belirli alanları ve kadın, engelliler, azınlık etnik grupları başta olmak üzere iş ihtiyacı olan gruplara destek sağlamak amacıyla kurumsal destek programları geliştirmiş ve yerel ve uzman yetkililer ile ortak olarak Yoğun Başlangıç Hizmeti (ISUS) sağlanmıştır. 2011 yılında tamamlanan program küçük ve orta ölçekli işletmelere ve büyüme potansiyeline sahip girişimcilere koçluk desteği sağlamıştır. Bu yıl totalde Yoğun Başlangıç Hizmeti (ISUS) kapsamında 2062 girişimciye ve 400 KOBİ'yi destek verilmiş ve 3474 iş imkânı sağlanmıştır. Ayrıca Business Mentoring North West Region LEAD, High Level Skills gibi önemli liderlik ve beceri programların sunulmasını sağlamış ve bu programlar aracılığıyla 1168 kişiye beceri yardımı, 989 işletmeye de destek verilmiştir. 2008 yılında başlatılan Finansman Erişim Programıyla 3000 işletmeye destek olmuştur. Ayrıca KOBİ'lerin 72 milyon sterlinlik fonlara erişmesine yardımcı olmuş dahası olası bir ekonomik durgunlukta firmaların faaliyetlerini sürdürmelerine ve büyümesine yardımcı olmuştur⁹.

⁶ Url 5: (North West Development Agency Annual Report and Financial Statements Year ended 31 March 2012).

⁷ İngilterede 2002 yılından itibaren BKA'lar için merkezi hükümet bakanlıkları tarafından sağlanan finansmanın ortak olarak yapılmasını ifade etmektedir.

⁸ Url 6: İngilterede 2002 yılından itibaren BKA'lar için merkezi hükümet bakanlıkları tarafından sağlanan finansmanın ortak olarak yapılmasını ifade etmektedir.

⁹ Url 7: <http://www.nwda.co.uk>

NWDA çeşitli ulusal ve uluslararası ticaret projelerini ve bilim ve yenilik temelli yatırımları desteklemiş ve başarılı olmuştur. Daresburg Bilim ve Yenilik Kampüsünün gelişimini sağlamıştır¹⁰.

Kalkınma ajansı günümüzün en önemli problemlerinden olan iklim değişikliğine karşı bölgedeki kaynakların sürdürülebilir kullanımını arttırmaya ve şirketler üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik çalışmalarda bulunmuş, bu amaçla 25 milyon sterlin ayırdığı İklim Değişikliği Hareket Planı'nın geliştirmiştir¹¹.

North West kalkınma ajansının bölgede ulusal hükümet ile birlikte yapmış olduğu çalışmalar arasında biyomedikal ve biyoteknolojik sektöre yönelik çeşitli yatırımlar bulunmaktadır. Biyo-teknolojilerinin bir parçası olan bionow adına Merseyside Speke'de Ulusal Biyo üretim Merkezi'nin geliştirilmesi için 34 milyon destek sağlamıştır. NWDA'nın Yönetim Kurulu'nun bir alt grubu olan ve temel amacı ajansın ekonomik çalışmalarıyla sağlık hedeflerine yönelik çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla 1999 yılında Sağlık Ortaklığı kuruldu. Ajans medikal araştırmalarla ve başta genetik olmak üzere elzem araştırma alanlarında başarılı performans gösteren bir merkezin oluşturulması için Liverpool Tropikal Tıp Okulu'na 9 milyon sterlin destek sağlamıştır¹².

North West Kalkınma Ajansı bölge genelinde sosyo- ekonomik, çevresel refahı ve doğal yaşamın korunmasında ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Arazi yenileme plan ve programlarına yönelik çalışmalarda bulunmuştur. "Brownfield" olarak adlandırılan kahverengi alanı ormanlık alana dönüştürmüş 22 hektar araziye de kullanıma kazandırmıştır. Liverpool, East Manchester, Central Salford, Blackpool ve West Cumbria & Furness'teki beş kentsek dönüşüm şirketiyle çalışarak yüksek profilli plan ve programlar sunmuştur. Bunlar arasında Liverpool Echo Arena, yeni Feribot Terminali, Liverpool Müzesi, Liverpool Şehir Merkezi ve Waterfront'un yeniden geliştirilmesi yer alıyor. 70 milyon £'lık fonu geri dönüşüme harcamıştır. East Manchester'daki Central Park'ının ve Blackpool Kulesi'nin yeniden geliştirilmesinin yanında Blackpool'da 3 km'lik yeni bir sahilin oluşturulmasını sağlamıştır. Ajans Peel Media'nın ulaşım altyapısını ve bu bölgede kamusal alanı geliştirmek için 700 milyon

¹⁰ Url 8: <http://www.nwda.co.uk>

¹¹ Url 9: <http://www.nwda.co.uk>

¹² (North West Development Agency Annual Report and Financial Statements Year ended 31 March 2012).

sterlinlik yatırım desteğini, bu bölgedeki iş kapasitesini geliştirme girişimlerine yönelik de ayrıca 50 milyon sterlin üzerinde yatırım desteği vermiştir. Cumbria, Lancashire ve Cheshire'daki kırsal bölgelerin ekonomik büyümesini sağlamak amacıyla 100 milyon £ 'lık Kırsal Rönesans programı geliştirerek desteklemiştir. Bu programla birlikte bölgede mevcut meslek alanlarının yanında 9000 yeni iş olanağı sağlanmıştır. Buna ilaveten 1800 yeni meslek alanı oluşturulup 17000 işletme desteklenerek bu işletmelerin yeni Pazar alanlarına girmesi sağlanmıştır. NWDA 2001 yılında bölgenin bilim üssünü büyütmek amacıyla bir takım girişim ve yatırımlarda bulunmuştur. Daresbury Laboratuvarlarının araştırma üssü ile işbirliği yapabileceği yeni tesisler oluşturmak için 65 milyon sterlinlik bir yatırım aracılığıyla Daresbury Bilim ve Yenilik Kampüsü'nü kurmuştur. Kampüs 400 işletmeyi barındırabilen ve 15.000 kişiyi istihdam edebilen 600 dönümlük bir gelişim alanına sahiptir¹³

Tablo 10. 1999-2011 yılları arasında NWDA kalkınma ajansının yatırım programı için yapmış olduğu harcamalar

Harcamanın yapıldığı alan	Miktar
Oluşturulan veya korunan iş sayısı	270,368
Kurulan yeni işletme sayısı	34,737
İşletme asistanı sayısı*	328,380
Ha. İyileştirilmiş brownfield arazi	5,160
Özel ve kamu güvenliği için	7,209

Kaynak: North West Development Agency Annual Report and Financial Statements Year ended 31 March 2012 (*2009/10 öncesi NWBL Evrensel Hizmetini içermez).

Tablo incelendiğinde NWDA kalkınma ajansının 12 yıl boyunca hizmet vermiş olduğu bölgenin altyapısını, refah seviyesini, sosyo- ekonomik kalkınmasını, rekabetçi konumunu yükseltmek amacıyla yapmış olduğu plan ve programlarda başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

NWDA Bölgesel Kalkınma Ajansı Bölgesel Ekonomik Stratejileri önceliklerini kentsel ve kırsal alanlarda mekânsal olarak hedeflenen ekonomik kalkınma ve

¹³ (North West Development Agency Annual Report and Financial Statements Year ended 31 March 2012).

rejenerasyon sektör geliştirme yoluyla bölge çapında iş imkânı sağlama, bilim ve yeniliğin teşvik edilmesi, bölgeye dışarıdan yatırımların yönlendirilmesi, kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla çalışacak personellere beceri kazandıracak plan ve programlara odaklanmıştır. Ajans yurtdışı şirketlerden 900'den fazla yatırım projesi almıştır. Bu da bölgeyi doğrudan yabancı yatırımla desteklemek için bir numaralı yer haline getiriyor(Londra ve Güney Doğu dışında). Kalkınma ajansı bütün bu çalışmaları yürütürken olumlu eşitlik ve çeşitliliği en üst düzeyde, olumsuz oluşabilecek veya oluşan etkiyi ise en düşük düzeyde tutmaya çalışmıştır¹⁴.

İngiltere'de bölgesel kalkınmaya ön ayak olan bölgesel kalkınma ajansları iktisadi durgunluk döneminde sosyo-ekonomik yaşamı dönüştürmeye ve geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle kuzey güney yönlü sosyo-ekonomik farklılıkların azaltılması amacıyla kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajansları, yönetim kurulunda belli sayıda kadınların bulunmasını zorunlu kılmış bunun yanında kırsal sağduyu yetisine sahip kişilerin kalkınma ajanslarında bulunması yasa ile zorunlu hale getirilmiştir. Bu anlamda bu sağduyuya öncülük eden çiftçilere yönetim kurulunda yer verilmiştir. Ülkemizde TRA2 bölgesinde çalışmalarını sürdüren Serka'nın bulunduğu bölge coğrafi şartları itibariyle tarımsal ekonominin ön planda olduğu bir alandır. Dolayısıyla bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanması amacıyla Serka'nın öncelikle tarımsal ekonomiye ağırlık vermesi ve bu alanda daha doğru, akla uygun ve yerinde yargıların verilmesi için yönetim kurulunda bölge çiftçilerini temsilen bölgeye hâkim, ihtiyaçları anlayan doğru ve gerçekçi kararlar verebilen çiftçilere yer vermesi daha yerinde çalışmaların sürdürülebilmesi için anlamlı olacaktır. Ülkenin kuzeybatı bölgesinde kurulmuş olan North West Bölgesel Kalkınma Ajansı bölgede hâkim olan geliştirilebilir ekonomik sektörleri dikkate alarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çerçevede liman ve teknolojik alanda çalışmalar yapan şirketleri desteklemiş, sanal mühendislik mükemmeliyet merkezi gibi projelerle kuzey batı havacılık sektörünü desteklemiştir. Ajans bu proje aracılığıyla havalimanlarının yanı sıra deniz aşırı kayda değer merkezlerle olan ulaşım bağlantısını da geliştirerek bölge içerisindeki yatırım organlarıyla olan ilişkisini de iyileştirmiş ve güçlendirmiştir. Çeşitli eğitim programları oluşturmuş ve programlar sonucunda binlerce kişi istihdam etmiştir.

¹⁴ (North West Development Agency Annual Report and Financial Statements Year ended 31 March 2012).

Bölgede bilim ve yenilik temelli yatırımları desteklemenin yanı sıra ticaret projelerine de önem vermiştir. Ülkemizde Kars, Ardahan, Iğdır ve Ağrı'da çalışmalarını sürdüren Serhat Kalkınma Ajansının çalışmalarını daha verimli ve etkin bir şekilde yapabilmesi için İngiltere'nin Kuzey batı bölgesinde etkili olan North West Kalkınma Ajansının yaptığı gibi bölgede hakim olan ve geliştirilebilir ekonomik sektörleri dikkate alarak çalışmalarına ağırlık vermesi, TRA2 bölgesinde gerçekleştirilecek olan çalışmaların verimliliği ve etkinliği açısından yararlı olacaktır. Ayrıca sektör analizi gerçekleştirilerek bölgede ekonomik ve finansal durumun değerlendirilmesi ilgili sektörde desteklenen şirketlerin ve ya projelerin daha iyi performans göstermesi konusunda belirleyici olacaktır. Yapılan incelemede kalkınma ajansının ulusal hükümet ile birlikte biyomedikal ve biyoteknolojik sektöre yönelik başarılı yatırımları olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamda Serhat kalkınma ajansının ülkemizin doğu kısmında bulunan TRA2 bölgesinde sağlık sektörünün geliştirilmesi amacıyla bölgenin sağlık hedeflerine yönelik çalışmalara destekte bulunması faydalı olacaktır.

2.2.2. İspanya'da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

17 özerk bölge ve 2 özerk ilden meydana gelen İspanyada bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu 1978 yılında İspanya anayasasının kabulüne dayanmaktadır. Bu anayasayla hem ekonomik anlamda adem-i merkeziyetçilik kabul edilmiş hem de bölgesel yönetim biçimi ortaya çıkmıştır. Kurulan ajanslar merkezi hükümet, bölgesel yöneticiler ve belediyelerin teşvikiyle kurulmuştur¹⁵ ve ajansların çalışmalarını daha etkin ve özgür bir ortamda sürdürmeleri için herhangi bir idari yapılanmaya ve bölgesel hükümete bağlı tutulmamışlardır. İspanya'da BKA'lar genellikle Ekonomi ve Maliye Bakanlığına bağlıdır. Fakat buradaki kalkınma ajansları belli bir sektöre yönelik de kurulabiliyorlar. Bu durumda ajans o bölgenin kurulduğu sektörde ilgili bakanlığa bağlı olarak çalışmalarını yürütür (Öztürk, Tataroğlu; 2018: 94-95).

Ajansların yönetsel organları kurul başkanı, yönetim kurulu ve yürütme kurulu şeklinde teşkilatlanmıştır (Tunca; 2011: 84). Buradaki kalkınma ajanslarının kurulmuş olduğu bölgelerde bir lojistik merkezi ve teknoparkları bulundurması gerekmektedir. Girişimcileri desteklemek amacıyla gerekli hizmet ve desteği sunan danışmanlık

¹⁵ Url 10: <https://www.dunya.com/kose-yazisi>

yapan kuluçka merkezinin olması mecburidir. Bunun yanında ajansların üniversitelerle birlikte AR-GE çalışmaları yapması zorunlu görevleri arasındadır¹⁶.

Bölgede kurulan ajansların üretken ve bölgesel rekabetçiliği arttırmaya yönelik temel hedefleri; belirli programlarla girişimciliğin teşvik edilmesi, finansal destek ve sermaye sübvansiyonları başta olmak üzere çeşitli finansal araçlar aracılığıyla başta KOBİ'ler olmak üzere yeni girişimleri desteklemek, nitel ve nicel olarak AR-GE ve teknolojik inovasyonun gelişimini sağlamak, tekno parklar, enstitüler, Avrupa İş ve İnovasyon Merkezi (BIC) gibi endüstriyel ve teknolojik altyapının sağlanması, dünyanın büyük finans ve iş merkezlerinde ofisler açmak, yabancı sermayeyi bölgeye çekmek ve uluslararası bir düzeye ulaşmak, lojistik altyapısını geliştirme, pazar olanaklarını iyileştirme, sadece ticari değil kültürel işletmelerin de gelişimini sağlamak, nitelikli personel yetiştirme ve istihdam etmek olmuştur (Canzanelli; 2011: 7- 8) .

Ajansın mali kaynaklarını; AB tarafından sağlanan yapısal fonlar, kamu ve özel finansman kuruluşlarından sağlanan yardımlar, krediler, ajansın yaptığı çalışmalardan elde ettiği gelirler, diğer kamu kurum ve kuruluşlarından devir aldıkları taşınır ve taşınmaz varlıklar oluşturmaktadır. Ancak İspanya'da kalkınma ajansları için sağlanan ödeneklerin ve fonların büyük bir bölümü bölgesel hükümetler tarafından desteklenmektedir (Öztürk, Tataroğlu; 2018: 96).

Tablo 11. İspanya'da bulunan bölgesel kalkınma ajansları

Ajansın adı	Etkili olduğu bölge
Instituto de Formento dela region de Murcia (IFM)	Murcia Bölgesi
Instituto Madrilenno de Deserollo (IMADE)	Madrid ve çevre bölgeyi
(Instituta Formento Regional (IFR)	Asturias Bölgesinde
ACCIÓ - Agència per la Competitivitat de l'Empresa	Katalunya bölgesinde

Kaynak: Gitmez (2013)

İspanyolların bölgesel kalkınma ajansları stratejik planlama yapmak zorundalar. Kalkınma ajanslarının resmi sitelerinden yayınladıkları raporlara göre etkinliğini inceleyecek olursak; Katalunya bölgesinde Katalan Hükümeti tarafından kurulan

¹⁶ Url 11: <https://www.dunya.com/kose-yazisi>

ACCIO kalkınma ajansı Katalunya firmalarını avantajlı bir konuma getirmek ve rekabetçi farklılaşmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. ACCIO inovasyon ve uluslararasılaşma olmak üzere iki temel unsur üzerinde faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Bu anlamda çalışmalarının odağı:

- **Kalifiye olmak:** Kalkınma ajansı yönetim stratejisini ve sistemlerdeki iş yapılarını güçlendirerek nitelikli olmak, firmalarda yeteneklerin yönlendirilmesi,
- **Rakiplerden farklı olmak:** Şirketlerin rekabet güçlerini destekleyen araçlar sağlamak ve daha geniş araç aralığına sahip olmak, rekabet güçlerini büyütmek, yeni pazarlar açmak ve şirketlerin pazarda başarılı olmasını sağlamak, inovasyon süreçlerini iyileştirmek,
- **Büyümek:** Katalonya bölgesindeki firmaların optimum düzeye ulaşmasına yardımcı olacak araçlar sağlamak, yenilikçi şirket sayısını arttırmak,
- **Bağlantı kurmak:** Bölgedeki şirketlerin küresel ağlarda bulunmasını sağlamak ve yabancı şirketlerin Katalonya’ daki faaliyetlerini teşvik etmek için yeni girişimler sunmak olmuştur.

Ajansın, dünya genelinde stratejik konumlarda bulunan ve toplam 110 ülkede faaliyet gösteren 40 Dış Ticaret ve Yatırım Ofisi ağı bulunmaktadır ¹⁷.

ACCIO tarafından yayınlanan Tech Foreign Investment in Catalonia 2019 raporunda Katalonya’ daki teknolojik yatırımları incelediğimizde bölgede 1.369 daha yabancı teknolojik şirket kurulup bir önceki yıla göre % 21 artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu şirketlerin yarısından fazlasının ABD (242); Almanya (192); Fransa (151) ve Birleşik Krallıktan (149) geldiği görülmektedir. Aynı zamanda 2018'e göre% 17,8 artışla 493 milyon avroluk yatırımla 72 yeni proje alınmıştır. Bu proje bölgeye 4.185 yeni iş olanağı sunmuştur. Son beş yılda (2015-2019 yılları arasında) Katalonya ‘ya yapılan yatırım % 38,2 artarak toplam 241 projede 2.350 milyon avroyu bulmuştur. Bu da bölgeyi doğrudan yabancı yatırımlarla dünya standartlarında bir teknoloji merkezi yapmıştır¹⁸.

Sağlık alanında da birçok çalışmaları bulunan ACCIO bölgesel kalkınma ajansı 2019 yılında Çin’de ortaya çıkan ve bütün dünyayı saran Covid-19 virüsünün yaratmış olduğu sağlık acil durumuyla başa çıkmak için bölgede bulunan şirketleri bir araya

¹⁷ Url 12: <http://www.accio.gencat.cat/>

¹⁸ Url 13: <http://www.accio.gencat.cat/>

getiren dijital bir web portföyü oluşturmuştur. Amaç Katalonya 'daki sağlık sistemine malzeme sağlamak ve bölge endüstrisinin faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürmesi için gerekli koruyucu malzemeyi sağlamaktır. Bu girişimle bölgede bulunan toplam 1100 Katalan şirketi bu sağlık acil durumuyla başa çıkmak için gerekli teknoloji, ekipman ve üretim kapasitelerini bir araya getirmiştir. Şirketler ACCIO kalkınma ajansının talep ve tekliflerine göre bir yol izlemiş; teknoloji ve iş metodolojileri ile sağlık kriziyle başa çıkmak için uzaktan çalışma, 3D baskı ve diğer yenilikçi araçlarını kullanmıştır. 600 Katalon şirketi cerrahi ve güvenlik maskeleri, sağlık ürünleri, koruyucu tıbbi malzeme, solunum cihazları, dezenfektanlar gibi malzemeleri üretmek için işbirliği geliştirmiş ve sağlık sistemini endüstriyel olarak sağlam bir şekilde Katalan iş ekosistemine uygun hale getirmeyi hedeflemiştir¹⁹.

Bölgede kurulmuş küçük ölçekli firmalara ve yeni kurulan işletmelere mali yardımlarda bulunan ajans, kümelenme stratejisinin uygulanması ve geliştirilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Katalonya'daki endüstriyel alanlarda elverişli koşullara erişim, zengin pazarlama kanallarına ulaşım, kalifiye personel ve girişimcilik gibi alanlarda danışmanlık hizmeti vermektedir (Gitmez; 2013: 51).

İspanya'da kurulan ajanslardan biri de Murcia bölgesinde kurulan IFM kalkınma ajansıdır. Geniş bir demiryolu ağına sahip olan bölge soğutulmuş karayolu taşımacılığı açısından Avrupa'nın en önemli ikinci bölgesidir. Bunun farkında olan kalkınma ajansı, hızlı ve verimli yük teslimatını kolaylaştırmak amacıyla ulaşım altyapısını geliştirecek çalışmaları teşvik etmiştir. Yaklaşık 10.000 km yol alan bir Avrupa projesi olan Akdeniz Koridoru, Murcia bölgesi için gayrimenkul sektörü dâhil her türlü endüstri için büyük bir iş ve yatırım fırsatı sunmuştur. Bu proje İspanya, İtalya, Fransa, Hırvatistan, Slovenya ve Macaristan gibi altı Avrupa birliği ülkesini kapsamaktadır. Murcia'nın sahip olmuş olduğu bu gelişmiş ulaşım ağı şirketlere hızlı ve güvenilir bir şekilde seyahat etme imkânı sunmaktadır. Bu da ülkenin ekonomik canlılığını sağlamaktadır²⁰.

Sanayi ve Çevre Bakanlığına bağlı olan Ajans, bölgedeki KOBİ'lerin ekonomik gelişimini sağlamak, yabancı yatırımcıları bölgeye çekmek, yenilikçi, açık, rekabetçi ve geniş bir yelpazeye sahip iş sektörlerinde bölgeyi uluslararası bir konuma çekmek

¹⁹ Url 14: <http://accio.gencat.cat/marketplace-covid19>

²⁰ Url 15: <http://www.investinmurcia.com/>

amacıyla çalışmalar yapmaktadır (Tunca; 2011: 55-56). Bu anlamda Agrofood, turizm, su kültürü, BİT, lojistik, enerji, kimya ve eczacılık, su temini ve yönetimi gibi sektörlerde plan ve projeler üretmektedir ²¹.

İspanya’da kurulmuş olan BKA’lar ağırlıklı olarak inovasyon, AR-GE, girişimcilik ve mali konularda destek sağlamaktadır. Çalışmalarını yürütürken yerel aktörlerle işbirliği yapmak zorundadırlar (Öztürk, Tataroğlu; 2018: 98).

İspanya’da kurulan bölgesel kalkınma ajansları genel olarak ele alındığında BKA’ların, bölge üniversiteleriyle araştırma ve geliştirme çalışmalarına katılması ve stratejik plan yapması zorunlu görevleri arasında tutulmuştur. Ülkenin Katalunya bölgesinde kurulan ACCRO kalkınma ajansı inovasyon ve uluslararasılaşma üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmış olup dünyanın stratejik konumlarında 110 ülkede bulunan 40 dış ticaret ve yatırım ofisi ağı kurmuştur. Bu çerçevede ülkemizde faaliyette bulunan Serhat kalkınma ajansı ile yaptığımız mülakatta kalkınma ajansının hizmete yakınlık ilkesi gereği kalkınma ajansının sorumlu olduğu bölge itibarıyla yatırım destek ofisleri kurduğu ancak uluslararası alanda böyle bir girişiminin olmadığı belirtilmiştir. Kalkınma ajansının küresel çapta böyle bir atılımda bulunması hem ülkemiz hem de TRA2 bölgesinde yabancı şirketlerin bölgeye olan yatırımlarını teşvik etmek ve yerli şirketlerin küresel ağlarda bulunmasını sağlamak açısından önem taşır. Ayrıca ajans 2019 yılında küresel çapta tüm dünyayı etkileyen covid-19 virüsünün etkilerine karşı bölgede bulunan şirketleri bir araya getirerek dijital bir web portföyü kurmuştur. Böylece bölgedeki sağlık sistemine gerekli malzemeyi sağlayarak bölge endüstrisinin faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürmesi amaçlanmıştır. Serhat kalkınma ajansının yayınlamış olduğu yıllık raporların incelenmesi ve ayrıca yapmış olduğumuz görüşmede de belirtildiği üzere; tüm dünyada olduğu gibi ülkemizi de etkileyen covid-19 etkilerine karşı aslında ilk etapta meslek liseleriyle birlikte koruyucu malzeme sağlamak için bir girişimin olduğunu ancak mali desteğin yanı sıra teknik desteğin yetersizliğinden dolayı bu girişimin sürdürülemediği belirtilmiştir. İspanya’da geniş bir demiryolu ağına sahip olan Murcia bölgesinde kurulan IFM kalkınma ajansı bölgenin sahip olduğu kaynakları göz önünde tutarak çalışmalarını belirlemiştir. Bölgenin soğutulmuş karayolu taşımacılığı bakımından Avrupa’nın en önemli ikinci bölgesi olmasından dolayı ajans hızlı ve verimli yük teslimatını

²¹ Url 16: <http://www.investinmurcia.com/sectors/>

sağlamak amacıyla ulaşım altyapısını geliştirecek çalışmalara ağırlık vermiştir. Serhat kalkınma ajansının faaliyetlerini gerçekleştirdiği TRA2 bölgesinin bulunmuş olduğu lokasyona bakıldığında bölgenin İran, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ülkeleriyle sınırının bulunduğu ve faal olarak kullanılan sınır kapılarına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca bölgenin özellikle enerji kaynakları taşımacılığında Asya ve Avrupa pazarları arasında geçiş konumunda yer alması bölgenin önemli ve stratejik bir lokasyonda yer aldığını göstermektedir. Bu anlamda Serhat kalkınma ajansının çalışmalarını yürütürken bu mevcut durumun bölgenin gelişmişlik seviyesini yükseltebilme potansiyelini göz önünde tutması yararlı olacaktır.

2.2.3. Almanya’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

Adem-i merkezi bir yapıya sahip olan Almanya on altı eyaletten oluşan federal bir cumhuriyet olarak yönetilmektedir. Her federal bölge Avrupa Birliği İstatistiki Bölge Sınıflandırılmasına göre Düzey 1 olarak sınıflandırılmıştır (Tunca; 2011: 51). Ülkede Düzey 2 olarak kabul edilen 39 bölge bulunmaktadır (Bölgesel gelişme ve yapısal uyum genel müdürlüğü; 2018:3).

Almanya’da 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve sonrasında 1990 yılında Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesiyle oluşan yeni ülkenin bölgeleri arasında trajik bir gelişmişlik farkı oluşmuştur. Bu durum ülkede uygulanan bölgesel kalkınma politikaları üzerinde etkili olmuştur. Doğu ve Batı bölgeleri arasında ortaya çıkan bu belirgin sosyo-ekonomik ve mekânsal farklılıkları azaltmak amacıyla ülkede çok sayıda kalkınma ajansı kurulmuştur. Ajanslar, Ekonomi ve Enerji Bakanlığının sorumluluğu altındadır. İlaveten ülke anayasasının otuzuncu maddesinde bölgelerdeki ekonomik kalkınmayı sağlamak temel olarak bölge yönetimlerine bağlı tutulmuştur. Almanya’daki kalkınma ajanslarının mali kaynaklarını, Avrupa Birliğinin uyum politikası çerçevesinde tahsis ettiği yapısal fonlar ve ülkenin bölgesel kalkınma için ayırdığı ulusal kaynaklar oluşturur. Ancak Birlik tarafından sağlanan yapısal fonlar ülkenin kalkınma için ayırmış olduğu ulusal kaynaklarla kıyaslandığında düşüktür. Bunun sebebi Avrupa Birliğinin yapısal fonlarını ağırlıklı olarak görece az gelişmiş bölgelere sahip Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine aktarmasıdır (Bölgesel gelişme ve yapısal uyum genel müdürlüğü; 2018:3).

Tablo 12. Almanya'daki bölgesel kalkınma ajansları

Ajansın adı	Etkili olduğu bölge
Brandenburg Economic Development Corporation (Brandenburg İktisadi Kalkınma Şirketi)	Brandenburg Bölgesi
NRW Invest Germany(Kuzey Ren- Vestfalya Kalkınma Ajansı)	Kuzey Ren- Vestfalya Bölgesi
Stuttgart Kalkınma Ajansı	Stuttgart Bölgesi
Bavaria Bölgesel Kalkınma Ajansı	Bavaria Bölgesi
Aachen Bölgesel Kalkınma Ajansı	Aachen Bölgesi
Wirtschaftsförderung Bremen GmbH (WFB- Bremen BKA'sı)	Bremen Bölgesi
Berlin Ekonomik Kalkınma Kuruluşu	Berlin Bölgesi
Hessen Ajansı (Limitet Şirket)	Hessen Bölgesi
Hamburg İş Geliştirme Teşkilatı	Hamburg Bölgesi
Saarland Ekonomi Teşvik Teşkilatı	Saarland Bölgesi
Saksonya Ekonomik Gelişme Teşkilatı	Saksonya Bölgesi
Saksonya Ekonomik Gelişme Teşkilatı	Saxony- Anhalt Bölgeleri
Schleswig- Holstein İş Geliştirme ve Teknoloji Transfer Teşkilatı	Schleswig- Holstein Bölgeleri
Thuringia Eyalet Gelişme Teşkilatı	Thuringia Bölgesi
Rheinland- Pfalz Yatırım ve Yapı Bankası	Rhineland- Pfalz Bölgeleri
Baden- Württemberg Uluslar arası Ekonomik ve Bilimsel İşbirliği Teşkilatı	Baden- Württemberg Bölgeleri

Kaynak: Sarıhan (2011)

Almanya'da bölgesel ve yerel kalkınmaya yönelik çalışmalar incelendiğinde ülkede birbirinde farklı uygulamalar olduğu gözlenmektedir. Bölgesel düzeyde çalışmalarda bulunan kuruluşların yanı sıra daha küçük coğrafi sahada etkin olanlar da bulunmaktadır. Örneğin ülkede kurulan Kuzey Ren- Vestfalya Kalkınma ajansı Düsseldorf ve çevresindeki kömür, çelik ve ağır sanayide meydana gelecek olumsuzluklara karşı ekonomiye canlılık kazandırmak ve bölgedeki yozlaşmış arazileri organize sanayi bölgesine kazandırmak için kurulmuştur (Sarıhan; 2011: 75). Çoğunlukla hedef kitle olarak yatırımcı, girişimci ve firmalara yönelik hizmet veren bu kuruluşların, bölge yönetimi iştiraki olanların yanı sıra tamamen özel sektör sermayesiyle kurulanları da bulunmaktadır (Bölgesel gelişme ve yapısal uyum genel müdürlüğü; 2018:3).

Brandenburg bölgesinde kurulan Brandenburg İktisadi Kalkınma Şirketinin unvanı ve statüsü şirket olarak görülse de yürütmüş olduğu ve sunduğu hizmetler incelendiğinde yapısal olarak kalkınma ajansına benzemektedir. Şirketin Cuttbus, Ebeswalde, Frankfurt (Oder), Neuruppin ve Potsdam şehirlerinde bölgesel ofisleri bulunmaktadır.

Altı milyon nüfusu barındıran Brandenburg bölgesi Almanya'nın başkenti Berlin ile birlikte ülkenin başkent bölgesini oluştururlar. Şirket bölgede ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla küçük işletmelere % 40, orta ölçekli işletmelere %30, büyük işletmeler için ise %20'ye varan finansman desteğinde bulunmaktadır. Ayrıca yüksek kalitede yatırımları teşvik etmek için ekonomik kalkınma ortaklarına hızlı, doğru ve bağlayıcı kararlara ulaşmasında güvenli iş birliği ruhu aşılar. Dahası ekonomik ve bilimsel potansiyelin güçlendirilmesi için şirketlere ekonomik kalkınmayla ilgili tüm konuları kapsayan bir paket sunmakta ve danışmanlık hizmeti vermektedir. Aynı zamanda verimli enerji kullanım, çalışanlar için gerekli eğitim, yeni pazarlara açılma gibi konularda da hizmet vermektedir ²².

Ajans; bölgede enerji teknolojisi, sanayi, plastik ve kimya, sağlık endüstrisi ve yaşam bilimler, biyoteknoloji, tıbbi teknoloji, medya, yenilikçi hizmetler, bilgi ve iletişim teknolojisi, otomotiv, lojistik, fotonik gibi pek çok alanda hizmet vermektedir. Hizmetleri sunarken istihdam için büyük öneme sahip spesifik kümelenme sistemi oluşturmuştur. Bu kümeler, Enerji teknolojisi, Sağlık sektörü, BİT/ medya ve yaratıcı endüstriler, Optik, Ulaşım, Hareketlilik ve lojistik, Gıda endüstrisi, Plastik / Kimya, Maden ve Turizmdir²³.

Ajansın yayınlamış olduğu raporları incelediğimizde şirketin BİT ve Medya ve Yaratıcı (Muk) endüstriler kümesindeki dijital bilgi şirketlerinin 2014 yılında 23.8 milyar Euro satış gerçekleştirdiği görülmektedir. Küme 2009-2014 döneminde BİT kümelenme alanındaki satışlarını %27, medya ve yaratıcı endüstriler kümelenme alanındaki şirketler ise aynı dönemde %39'luk bir artış göstermiştir. Ayrıca bölgedeki küme şirketlerinin sayısı aynı dönemde %26 civarında önemli bir artışla toplam 8,627 şirkete yükselmiştir. Bu artışın %31 büyüme oranı BİT kümelenme alanına, %24'ü ise medya ve yaratıcı (MuK) kümelenme alanına aittir (Berlin-Brandenburg; 2017: 24-28).

Stuttgart bölgesel kalkınma ajansı ise Almanya'nın güneyinde bulunan Stuttgart bölgesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ülkenin güneyinde yer alan Stuttgart bölgesi 2.6 milyon nüfusu barındırmaktadır. Gelişmiş endüstriyel altyapı ve yüksek yaşam kalitesine sahip olan bölge Avrupa'nın AR-GE harcamalarının ve patent

²² Url 17: <https://www.wfbb.de/en>

²³ Url 18: <https://www.wfbb.de/en>

uygulamalarının en fazla geliştiği yerlerden biridir. Bölge iki kez Avrupa Birliğinin ‘‘Yenilikçi Bölgeler İçin Başarı Ödülünü ‘‘ (Award of Excellence of Innovative Regions) almıştır (Baykal; 2010: 51).

Ajansın temel görevlerinden biri bölgedeki firmaların yurtdışı piyasaya açılmalarına destek vermek ve bölgeye yabancı firmaları çekmektir. Bu amaçla ajans; Japonya, ABD, Singapur, Rusya, Çin ve Hindistan’da ofis kurmuştur (Tunca; 2011: 51). Ayrıca Stuttgart bölgesel kalkınma ajansı; bölgede faaliyetlerini sürdüren şirketlere uzun vadede teknolojik ve bilimsel yeniliği sağlaması amacıyla gerekli ortam ve şartları sunmak, bölgede nitelikli iş gücünün geliştirilmesi için profesyonel iş ve mesleki eğitimin sağlanması, yenilikçi girişimcileri teşvik etmek ve bölgedeki firmaların rekabetçiliğini arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur (Yıldızak; 2017: 16-17). Stuttgart Kalkınma Ajansı bölge için çeşitli plan ve projeler geliştirerek bölgedeki şirketlerden oluşan belirli grupları bir araya getirerek projelerin uygulanmasını sağlayacak ‘‘ bölgesel yenilik politikasını’’ geliştirmiştir (Baykal; 2010: 52). Ülkenin en iyi akademik ve bilimsel araştırma kurumları patent uygulamaları alanında da önemli çalışmalar yapmaktadır. Bosch, Chrysler, IBM, Hewlett-Packard, Porsche gibi dünyaca ünlü şirketler bölgede çalışmalarını yürütmektedir (Heeg; 2003: 166-167). 1960’lı yıllardan sonra ülkede AB’deki politikalar çerçevesinde bölge mali konularından sorumlu eyaletlerin kontrolünde BKA’lar kurulmuştur. Ajanslar kuruldukları dönemde sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine yardımcı olmuştur. Günümüzde ise daha ziyade bölgeyi ekonomik anlamda kalkındırmak, uluslararasılaşma gibi amaçlarla hareket etmektedirler. Ülkenin planlama alanında güçlü yasal çerçeveye sahip olması ve âdemi merkezileşmiş karar verme yapısı bölgesel politika uygulamalarında başarılı olmasında etkili olmuştur (Yıldızak; 2017: 18).

Özellikle doğu batı kalkınma farklılığının belirgin olduğu ülkede kurulmuş olan kalkınma ajanslarından biri olan Brandenburg iktisadi kalkınma ajansı bölgenin iktisadi anlamda kalkınmasını sağlamak amacıyla ajans şirketlere büyüklüklerine göre belli miktarda finansman desteği sunmuştur. Küçük ölçekli işletmelere %40, orta ölçekli işletmelere %30, büyük ölçekli işletmelere ise %20 ye varan mali destek sunmuştur. Şirket ayrıca ekonomik ve bilimsel varlığı geliştirmek amacıyla kurumlara ekonomik kalkınmayla ilgili tüm konuları kapsayan bir paket takdim etmekte ve

danışmanlık hizmeti vermektedir. Serhat kalkınma ajansı ile yapılan görüşmede ajansın çeşitli kurum ve kuruluşlara danışmanlık hizmeti ve mali desteğin verildiğini belirtmiştir. Fakat yürütülen plan, proje ve desteğin etkin bir şekilde verimliliğinin sağlanması için mali desteğin yanı sıra teknik destek ve eğitimin de verilmesi gerekmektedir. Ayrıca bölgede bulunan Kobilere ayrılan payın artırılması bu küçük ölçekli şirketlerin bölgede etkinliğini artırma, bölgenin kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Dahası Brandenburg iktisadi kalkınma ajansı (şirketi) çalışmalarını sürdürürken spesifik kümelenme sistemi oluşturmuştur. İstihdamın sağlanması ve ilgili alanlara sunulan desteğin daha verimli ve etkin çıktılar sunması açısından oldukça önemli olan spesifik kümelenme sistemini Serhat kalkınma ajansı ülkemizde etkili olan diğer kalkınma ajanslarının teknik donanımlarını hem coğrafi yakınlık hem de kapasite farklılıklarını dikkate alarak kurumsal kapasite eşleştirmesi yapabilir ve ya kümeleyebilir. Almanya’da faaliyette bulunan diğer kalkınma ajanslarından biri olan Stuttgart bölgesel kalkınma ajansı etkili olduğu bölgedeki işletmelerin yurtdışı piyasaya açılmalarını sağlamak amacıyla çeşitli ülkelerde ofisler kurmuştur. Serka ile yapılan görüşmede böyle bir girişimin olmadığı belirtilmiştir. Ancak yerli ve yabancı şirketler arasında etkileşimin artırılması yerel şirketlerin yurtdışına açılmaları bölgenin sosyo-ekonomik olarak kalkınmasını sağlayacaktır. Bu anlamda hem ülkemizdeki diğer kalkınma ajanslarının hem de Serka’nın yurtdışı yatırıma önem vermesi bölge için önem arz etmektedir.

2.2.4. Avusturya’da Bölgesel Yapılanma ve Ajansları

Avusturya bulunduğu coğrafi konum olarak Avrupa’nın kavşak noktasında bulunmaktadır. Bundan dolayı ülkede ulaşım ve taşımacılık çok gelişmiştir. Gelişmiş piyasa ekonomisi ve yüksek yaşam standartlarına sahip olan ülke ihracata dayalı bir büyüme modeli göstermektedir. İtalya, Almanya, Fransa, ABD, İngiltere, İsviçre en fazla ihracat yaptığı ülkeler arasındadır. Bunun dışında lojistik, sanayi, otomotiv, kimya, bilgi teknolojisi gibi sektörlerde endüstri seviyesinde bir ülkedir. Ülkenin idari yapısı federal hükümet, eyalet yöntemi ve yerel yönetimler arasında paylaşılmaktadır. Federal Hükümet üst düzeyde finans, dış siyaset, güvenlik, eğitim, ulaştırma gibi ulusal öneme sahip konulardan sorumludur. Orta düzeyde dokuz bölgede yönetimi

sağlayan eyalet yönetimi, alt düzeyde yer alan yerel yönetimler ise fiziksel programlardan sorumludur (Koçak; 2015: 126-127) .

Federal bir cumhuriyet olan ülke; Viyana, Steiermark, Yukarı Avusturya, Aşağı Avusturya, Salzburg, Triol, Karintia, Vorarlberg ve Burgenland olmak üzere dokuz eyaletin bir araya gelmesiyle oluşmuştur ²⁴.

Avusturya’da bölgesel kalkınma politikaları 1980’li yıllara kadar geleneksel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Fakat izlenen bu geleneksel yaklaşımın yerel sorunları çözememesinden dolayı yeni bir yaklaşım oluşturulmuştur. Bu yeni oluşum yerel potansiyelin geliştirildiği ve kurumsal yapının kurulmasına dayanıyordu. Yerel yöntemlere bir takım yetki ve sorumlulukların yüklenmesiyle vilayet düzeyinde bölgeselleşme süreci başlamıştır (Çelik; 2019: 879).

Ülkenin kısmen küçük bir coğrafi alana sahip olması ve bölgeleri arasında gelişmişlik farkının çok fazla olmamasından dolayı ülkenin Avrupa Birliği öncesinde bölgesel politikayı öncelikli politikaları arasında tutmamasına neden olmuştur. Avusturya’nın 1995 yılında AB’ne üye olmasıyla ülkenin yararlanmaya başladığı yapısal fonlarla birlikte bölgesel politikaya önem vermeye başlamıştır (Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü; 2018: 5). Bölgesel politikanın uygulanmasında, eyaletlerde 2 ayrı strateji izlenmektedir. Birincisi; bölgesel kalkınma politikasının bir kuruluş tarafından yönetilmesi. İkincisi ise farklı hizmet alanlarında uzmanlaşmış yerel örgütlerin kurulmasıdır (Çelik; 2019: 880). Ülkede uygulanan bölgesel kalkınma politikaları ulusal olmasına rağmen bölgesel bir nitelik taşımaktadırlar (Turan; 2007: 57).

Avusturya’ da BKA’lar, hem kamu kuruluşu hem de özel sektör kuruluşu statüsünde kurulabiliyorlar ve kalkınma ajansından ziyade iş ajansı olarak isimlendirilirler (Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü; 2018: 7). İş ajanslarının yönetsel ve finansal yapıları birbirinden farklıdır.

²⁴ advantageaustria.org.

Tablo 13. Avusturya’da bulunan bölgesel kalkınma ajansları

Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı (SKA)- Steiermark İş Geliştirme Ajansı
Yukarı Avusturya İş Ajansı(Business Upper Austria)
Aşağı Avusturya İş Ajansı(ECO PLUS- The Business Agency of Lower Austria)
Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı
Avusturya Kalkınma Ajansı (ADA)

Kaynak: Koçak (2015)

Steiermark İş Geliştirme Bölgesel Kalkınma Ajansı Styria Eyaletine ait olup bölgenin ekonomisinin güçlenmesi ve büyümesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla bölgedeki firmalara, danışma hizmeti vermekte ve finansal destek sağlamaktadır. Sanayileşmeyi teşvik etmek, bölgeye yeni işletmelerin ana odağı haline getirmek, bölgeyi teknolojik ve yeniliğin merkezi haline getirmek ajansın hedeflerindendir²⁵. Yürütmüş olduğu hizmet ve yenilikçi çalışmalarını özerk bir şekilde icra eden ajans, Styria hükümeti tarafından kontrol ve finanse edilmektedir. Avusturya’da ulusal düzeyde kümelenme yaklaşımı için düzenlenen en iyi çalışmalardan biri “yetenek merkezi programı”dır. Bu program dâhilinde araştırma ve geliştirme kurumlar ve firmalar arasındaki işbirliğini geliştirmek için Steiermark bölgesinde 23 tane yetenek merkezi kurulmuştur. Kümeleme, ajansın ana faaliyet alanını ve bölgesel yenilik politikasının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu anlamda ajansın ilk vitrin projesini otomobil kümesi oluşturmaktadır. Bunun dışında ağaç kümesi, materyaller kümesi ve beşeri teknoloji kümesi olmak üzere toplam 4 tane küme kurulmuştur. Styria bölgesi Avrupa otomotiv sektörünün üretim merkezinde olduğu için otomotiv sektörü ajans tarafından çok önde tutulmuştur. Bölge ihracatının %20’sini bu sektör oluşturmaktadır. Otomobil sektörünün bölge için “pilot küme” olarak şekillenmesinin sebebi bölgede otomotiv sektörüne hâkim firmaların olması ve otomotiv kümesinin çelik hammaddesi için güzel bir alıcı olacağı düşüncesidir. AC Styria’nın (otomobil kümesi) gelişmesinde kalkınma ajansının önemli derecede rolü olmuştur. Bölgenin otomotiv alanı olarak pazarlanmasında, bilgi ve iletişim ağlarının geliştirilmesinde, teknoloji bilgi transferlerinin, eğitim programlarının teşvik edilmesinde ve projelerin geliştirilmesinde Styria Kalkınma Ajansı oldukça etkili olmuştur. Bölge, dünyanın önde gelen yatırımcılarını çekmiştir. Bunlar yıllık 250 bin

²⁵ Url 19: <https://www.sfg.at/>

üretim kapasitesine sahip olan Magna, oluşturduğu parçaları Avrupa, Yeni Zelanda, Avustralya, Japonya ve Güney Afrika'ya ihraç eden Eurostar gibi büyük şirketlerdir. Aynı zamanda Jeep, Mercedes, Aston Martin, Chrysler, Asta Martin gibi markalara bölgede araç üretilmektedir. Ajans tarafından desteklenen AC Styri, bölgeye önemli finans sağladığı gibi 1996 yılında 2006 yılına kadar istihdam sayısını iki kat arttırarak 22.000'den 44.000 kişiye yükseltmiştir ve ajansın en başarılı kalkınma projesi olmuştur (Çelik; 2019: 884).

Ajansın diğer kümesi olan ağaç kümesi orman sanayisine yönelik çalışmalarla yürütülmektedir. Mobilya, kâğıt ve kâğıt ürünleri gibi ürünler üretmektedir. Steiemark bölgesinde bulunan 5 bin işletmede 4 milyar Euro değerinde üretim gerçekleştirmekte ve elli beş bin kişi istihdam edilmektedir. Kümenin % 26'sı Styria Bölgesel Kalkınma ajansa aittir. Demir- çelik endüstrisini kapsayan Materyaller kümesi bölge üretiminin üçte birini gerçekleştirmektedir. Sektörde KOBİ'ler için araştırma- geliştirme odaklı bir kümenin oluşturulması amaçlanmış ve kurulan kümede ajans %74'lük oranında bir paya sahip olmuştur. 1100 tane firmayı kapsayan kümede 11.500 kişi istihdam edilmektedir. Beşeri Teknoloji Kümesinde bölgesel kalkınma ajansı üniversiteler ve diğer araştırma ve geliştirme kurumlarıyla önemli bir araştırma altyapısına sahiptir. SFG ajansın ve KOBİ'lerin finansal kaynak sağladığı kümede sağlık teknoloji alanında 7.600 kişinin istihdam edildiği 130 tane işletme bulunmaktadır. Küme firmaların uluslararasılaşma sürecinde ulusal ve küresel araştırma ve geliştirme kurumlarıyla işbirliği sağlama konusunda hizmet vermektedir. Başlıca çalışma alanını biyoteknoloji ve tıp oluşturmaktadır (Çelik; 2019: 884). Ajans ayrıca bölgede Graz Bilim Parkı ve Leoben Uygulamalı Teknoloji Merkezi gibi modern teknolojiye dayalı işletmelerin kurulmasını sağlamıştır. Kurulan merkezlerin 2008 yılında yönettiği 70 proje kapsamında kurulan otuz dokuz işletme, otuz iki patent almış ve iki yüz kişiyi istihdam etmiştir (Çelik; 2019: 886).

Ajans 2020 yılında dünyayı saran korona krizinin ardından şirketlerin mümkün olan her yerde personellerinin uzaktan çalışabilmesi için geçici çalışma yerlerinin kurulması amacıyla "Tele- Çalışma" adında yeni bir fon programı oluşturmuştur. Bu programla en fazla 249 çalışanı olan küçük ve orta ölçekli şirketler desteklenmekte ve

maliyetlerin % 80 'nine kadar fon sağlanabileceği belirtilmiştir. Ön koşul ise şirketlerin en az bir yıl boyunca kurulmuş olmasıdır ²⁶.

Viyana'da kurulmuş olan Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı, diğer kalkınma ajansları gibi bölgenin sosyal ve ekonomik refahına katkıda bulunmak için sürdürülebilir bir yol izlemektedir. Ajans küçük ve orta ölçekli şirketler ve kuruluş aşamasındaki firmalara 2018-2021 dönemi için proje ile ilgili maliyetlere destek olmak amacıyla yenilik finansman programı geliştirmiştir. Küçük ölçekli şirketlere %45, orta ölçekli şirketlere % 35 olmak üzere toplamda proje başına 200.000 Euro destek sağlamaktadır. Ayrıca bu program çerçevesinde kadın yönetimiyle finanse edilen tüm projelere ek olarak 5000 Euro finans desteği vermektedir ²⁷.

Viyana kalkınma ajansı araştırma alanında çalışmalar yürüten girişimci kadınları Fempower Bonusu ile desteklemektedir. Bu bonus ile bir kadın araştırma ve geliştirme projesini yönetirse ek olarak 10.000 avroluk fon desteği sağlamaktadır. Amaç kadınların iş yaşamında fikirlerini başarıyla uygulayabilmeleri için iş stratejilerinin hazırlanması ve önerilen proje için finansman desteği konusunda girişimcilik desteği vermektir. 4000'den fazla kadın bu projeyi kullanmış ve birçok işbirliği ortağı ağından yararlanmıştır²⁸.

Viyana bölgesel kalkınma ajansı da ülkedeki diğer kalkınma ajansları gibi COVID-19 ile ilgili üretim ve geliştirme projelerinin finansmanı ile ilgili program geliştirmiştir. Program; tıbbi cihazlar ve tıbbi yazılım, koruyucu donanım, hijyen ve dezenfeksiyon önlemleri, sosyal mesafenin sağlanması için araçlar ve tanı kapasitesinin genişlemesi, hızlı ve kolay uygulanmasını desteklemektedir²⁹.

Ajans sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde büyük ölçüde başarılı olmuştur. Viyana'nın Bratislava bölgesi ile Slovakya arasındaki ticareti 2005 yılı itibarıyla Merkezi Avrupa'daki ticarete üçüncü sıraya taşımıştır. Münih ve Berlin gibi büyük kalkınma ajanslarının etkili olduğu bölgeleri Raiffeisen Landebank tarafından yapılan ekonomik aktivite endeksine göre bayağı geride bırakmıştır. Başarılı uluslararası kongre ve konferans düzenleme konusunda Uluslararası Kurumlar Birliği tarafından

²⁶ Url 20: <https://www.sfg.at/>

²⁷ Url 21: <https://viennabusinessagency.at/imprint/>

²⁸ Url 22: <https://viennabusinessagency.at/imprint/>

²⁹ Url 23: <https://viennabusinessagency.at/imprint/>

2005 yılında düzenlenen 219 uluslararası kongrede 2. seçilmiştir. Ajans küçük bir bölgede düşük maddi imkânlarla bu başarıyı göstermiştir³⁰.

Avusturya'da kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajansları kümelenme yaklaşımı dâhilinde çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Ülkede kurulmuş kalkınma ajanslarından biri olan Styria Bölgesel Kalkınma Ajansının da temel faaliyet alanını, bölgenin Avrupa otomotiv sektörünün üretim merkezi olmasından dolayı otomotiv sektörü oluşturmuştur. Ajans bu alanda önemli ve başarılı çalışmalar yaparak 10 yıllık gibi bir süre istihdam sayısını 22.000'den 44.000 kişiye yükseltmiştir. Bu çerçevede Serka'nın etkin olduğu TRA2 bölgesinde özellikle Ardahan – Kars çevresinde büyükbaş hayvancılık için, Iğdır'da mikro klima ikliminin etkisinden dolayı tarım ve Ağrı'da halkın temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık alanında plan, programların ve mali desteğin artırılması bölgede geliştirilebilir potansiyel kaynakların bölgenin kalkınmasına kazandırılması açısından önemlidir. Tıpkı İspanya'daki bölgesel kalkınma ajansları gibi Styria kalkınma ajansı, Covid-19 virüsünün etkilerine karşı özellikle KOBİ'leri desteklemiştir. Almanya'da kurulmuş olan diğer bir kalkınma ajansı olan Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı küçük ölçekli şirketlere daha fazla pay ayırmak üzere küçük ve orta ölçekli şirketlerin bölgeye kazandırılması ve bölge ekonomisindeki yerini desteklemek için mali destekte bulunmuştur. Ajans ayrıca kadın yönetimiyle finanse edilen plan ve projelere ek olarak mali destek sağlamış ve kadın girişimcilere ek olarak 10.000 avroluk fon desteği sağlamıştır. Sağlanan bu destekle 4000'den fazla kadın istihdam edilmiştir. Dahası ajansın bölge kalkınması için desteklemiş olduğu plan ve projelerle sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde başarılı olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede hem ülkemizin çeşitli alanlarında faaliyette bulunan kalkınma ajanslarının hem de TRA2 bölgesinde etkin olan serhat kalkınma ajansının özellikle kadın girişimcilerin iş hayatına kazandırılması ve toplum içerisindeki yerinin güçlendirilmesi bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli bir etken olacaktır.

³⁰ WestMedaRDA

2.2.5. Fransa’da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

Sanayi Devriminden sonra endüstriyel işletmeler bilhassa Fransa’nın kuzeyinde bulunan kömür yataklarının çevresinde kurulmaya başlamıştır. Bu da yeraltı kaynakları ve toprak şartları elverişli olan ülkenin kuzey kesiminin güneyine göre daha hızlı gelişip kalkınmasına yol açmıştır. Bu yapılanma Fransa’da bölgelerarası eşitsizlik probleminin başlangıç noktası olmuştur (Apalı ve diğerleri; 2014: 66-88).

Fransa’da yirminci yüzyılda bölgeselleşme alanında yapılan çalışmalara bakıldığında 1944 yılında Charles De Gaulle tarafından ortaya atılan güvenlik konusunda bir yönetmelikle oluşturulan özel bölgesel komiserlikler ve bölgesel temsilcilikler ilk olarak gözümüze çarpar. II. Dünya savaşıdan sonra Marshall yardımlarından faydalanan ülkede sağlanan fonların eşit dağılımını sağlamak amacıyla bölgesel politikalar öncelik kazanmıştır. Böylece 1950 yılında hem Avrupa’nın hem de Fransa’nın ilk kalkınma ajansı olan Alsas Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmuştur (Saygın, Ultan; 2017: 81).

1963 yılında Fransa’da özellikle Paris ile diğer bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkları azaltılıp eşitliğin sağlanması amacıyla Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu (Delegation Al’amenagementdu Territoire et Al’action Regionane-DATAR) kurulmuştur. Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu ülkedeki bölgesel kalkınma faaliyetlerinin kurumsal alt yapısını meydana getirmektedir (Apalı ve diğerleri; 2014: 66-88).

Tablo 14. Fransa’da bulunan bölgesel kalkınma ajansları

Port Autonome de Paris
Invest Languedoc-Roussillon
Alsace Development International
Burgundy Development Agency
Bordeaux Invest
CADev (Champagne-Ardenne Développement)
Dunkerque Promotion
Hubstart Paris
Provence Promotion

Kaynak: <http://www.facilitylocations.com/Europe/France/All-Listings>

Fransa'daki bölgesel kalkınma ajansları çoğunlukla özel sektör ve belediyeler tarafından kurulurlar ve dernek konumundadırlar. Ayrıca özel sektöre enformasyon hizmeti vermektedirler. Bölgede yerel yönetimlerin de kalkınma ajansı kurucusu olabilme imkânı olduğu için Fransa'nın idari yapısının merkeziyetçilikten âdem-i merkeziyetçi yapıya dönüşmesinde bölgesel kalkınma ajanslarının etkili olabileceği düşünülmüştür (Eroğlu, Kum; 2010: 179).

Alsas Bölgesel Kalkınma Ajansı genel kurulunun 23'ü yerel hükümetten olmak üzere 145 üyesi bulunmaktadır. Ayrıca yarısından fazlasını işadamlarının oluşturduğu 50 kişilik bir yönetime (kurula) sahiptir³¹

ADA (Alsas Bölgesel Kalkınma Ajansı) bölgenin ekonomisini geliştirmek için hizmet vermektedir. Bölgeye yapılacak ekonomik yatırımlar desteklemek amacıyla bölgede bulunan yerel firmaların hem bölge içerisinde hem de uluslararası gelişmelerinde destekleyip bunların uluslararası kamu piyasasına erişimini sağlar. Aynı zamanda bu kuruluşların uluslararası yabancı kurum ve kuruluşlarla olan bağlantısını güçlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Şirketin bölgeye yatırımını sağlamak için yatırım öncesi olduğu gibi yatırım sonrası da yani üretim aşamasında da yardımlarını devam ettirmektedir. İlâveten bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlamak amacıyla yapılan plan ve projelere en uygun teşvikleri araştırmak ve başvuru formlarını oluşturmak için proje sahiplerine hizmet vermektedir. Ve bütün bu hizmetleri ücretsiz vermektedir³². Ajan, yürütmüş olduğu faaliyetlerin ticari sırlarını gizli tutmaktadır.

Alsace Bölgesel Kalkınma Ajansı Almanya, İngiltere, Polonya, Kanada, Çin, ABD, Ukrayna, Japonya ve Rusya da temsil edilmektedir³³. Ajansın çalışmalarını yürütürken ihtiyaç duyduğu fon kaynaklarının en büyüğünü Avrupa Birliği yapısal fonları oluşturmaktadır. Bunun yanında kendi faaliyetlerinden elde ettiği gelirler, özel sektörden verilen destek ve yerel hükümetin sağladığı yardımlar ADA'nın fon kaynaklarını oluşturmaktadır (Apalı ve diğerleri; 2014: 66-88). Ekonomik yatırımları desteklemek, kendine has doğal güzellikleri olan bölgenin turizmini uluslararası düzeyde tanıtmak, Fransa'da ve yurtdışında iletişim ve tanıtım stratejisini tanımlamak ve uygulanmasını sağlamak, Alsas'ın Fransa'da ve yurtdışında küresel çekiciliğini

³¹ Url 24: <https://www.alsace.com/>

³² Url 25: <https://www.alsace.com/>

³³ Url 26: <https://www.alsace.com/>

arttırarak bölgenin ekonomisini, yaşam kalitesini arttırmak eğitim, spor, kültür, araştırma, bilgi teknolojileri potansiyeline sahip bölgeyi konumlandırmak kalkınma ajansının temel hedefi olmuştur³⁴.

ADA sanayi şirketlerine, hizmet kuruluşlarına, araştırma ve geliştirme plan ve projelerine Bölge Düzenleme Teşvikleri desteği; en fazla beş yıl için yüzde yüz oranında meslek vergisinde geçici muafiyet, kurumlar vergisinde geçici muafiyet olanağı tanımaktadır. İlaveten gerekli bilgi ve deneyime sahip ihtiyaç duyulan personel desteği, teknoloji transferi ve KOBİ'leri iyileştirmek için fon desteği sağlamıştır (Apalı ve diğerleri; 2014: 66-88).

Alsas Kalkınma Ajansı tarafından bölgenin ulusal, Avrupa ve uluslararası kamu alımları alanında rekabet gücünü arttırmak amacıyla 2012 yılında başlatılan ve sonrasında Alsace Bölgesi Ticaret ve Sanayi Odası ve Ticaret Odası ile ortaklaşa yürütülen “Alsace Asayiş Ağı” (RCPA) sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem, ekonomik operatörleri bilgilendirmek, eğitmek ve desteklemek için yıllık eylem planının uygulanmasından sorumludur.

Alsas bölgesinde birçok araştırma merkezi bulunmaktadır. Bölgede tıp, biyoteknoloji, makine, otomotiv, kimya, biyotek, bilgi teknolojileri, tarım endüstrisi ve çeşitli yaşam birimleri ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Ajans tarafından desteklenen bütün bu çalışmalarda özellikle yurtdışındaki yatırımcıları bölgeye çekmek öncelikli olmuştur (WestMedaRDA). ADA'nın yapmış olduğu çalışmalara bakacak olursak; üretim makinalarının temini için bölgeye gelen Çinli Die & Mould isimli şirket temsilcileriyle bölgede üretimi sağlayan yerli şirketlerin arasında birlikteliğin oluşmasını sağlamıştır. Böylece hem Alsas bölgesi için gerekli olan yüksek kalitede ve hızda makinalar tedarik edilmiş hem de Çinli şirketten finans akışı sağlanmıştır. Alsas kalkınma ajansının desteklemiş olduğu projelerden biri de bölgeye yüksek kalitede bira üretimi yapan şirketlerin imalat yerlerini incelemeye gelen Amerikalı iş adamıyla yapmış olduğu sözleşmedir. Bu sözleşmeyle iş adamından incelediği biralar için artistik etiketleme ve Pazar alanında ihtiyaç duyulan yardım alınmıştır bu da Amerika ve Fransa arasında ihracat ve ithalat ortaklığı sağlamıştır. Bölge halkı için yeni iş imkânları sağlamıştır (Apalı ve diğerleri; 2014: 66-88). Amerika'nın kuzeydoğusunda bulunan bir şirket şarap ithalatı için ADA ofisiyle iletişime geçmiştir. Bölge temsilcisi tarafından uygun

³⁴ Url 27: <https://www.alsace.com/>

görülen yardım talebi ajans merkezine gönderilmiştir. Bu gelişme ajans tarafından bölgedeki şarap şirketlerine iletilmiş ve olumlu karşılanmıştır. Bölgedeki Arap üreticiler ile Amerikan şirketi arasındaki iş bağlantısı devam etmiştir. Bu proje ile sadece bölgede bulunan yerel şarap şirketlerinin üretimi artmamış aynı zamanda üzüm üreten çiftçiden üretim sahasında çalışan kişi sayısında bir artış meydana getirmiştir. Alsace kalkınma Ajansı tarafında tertip edilen tıp araştırmalarını konu alan önemli projelerden biri Bioville Projesi'dir. Tasarı; bilim, teknoloji ve iş dünyasını bir araya getirmiştir. Tıbbi konuları kapsayan tasarı toplantısına İsviçre, İngiltere, Hindistan, İsrail, Japonya, ABD ve Kanada gibi ülkeler katılmıştır. Böylece proje uluslararası boyut kazanmıştır. Bu proje bölgenin kişiliğini, farkını, değerlerini savunan ortaya koyan ve geliştiren Alsas kalkınma ajansının bilim ve teknoloji alanındaki yenilikleri teşvik ettiğinin bir göstergesidir (Apalı ve diğerleri; 2014: 66-88).

ADA tarafından desteklenen ve Avrupa'nın merkezinde bulunan bölge Brüksel, Lyon, Paris, Zürih, Milano, Dusseldorf ve Frankfurt gibi önemli şehirlere birkaç saatlik mesafede olup stratejik bir konuma sahiptir. Dahası dinamik bir ekonomiye sahiptir. Avrupa'da alım gücünün en yüksek olduğu bölgelerden biridir. Kişi başına düşen gelir 24.000 Euro'dur. Ayrıca bölgenin GSYİH 120 milyon Euro'dur. Bölge Ryon ve Paris'ten sonra ekonomik kalkınma açısından 3. sıradadır ³⁵.

Alsace kalkınma ajansının bölgede yapmış olduğu çalışmalar kişi başına düşen geliri arttırmış, bölgeye yabancı yatırımcıları çekmiş, nano teknolojileri gibi yeni teknolojilerin gelişimini sağlamış ve bölgeyi Fransa'nın en gelişmiş bölgelerinden biri haline getirmiştir.

Fransa'da da tıpkı İngiltere'de olduğu gibi kuzey- güney yönlü kalkınma farklılıkları görülmektedir. Ülkenin kuzeyinde bulunan zengin enerji kaynaklarından dolayı endüstrileşme ve elverişli toprakların bu kesimde bulunması ülkenin kuzeyinin güneyine göre daha fazla kalkınmasına neden olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra Marshall yardımlarından yararlanan ülke sağlanan mali desteğin dengeli dağılımını sağlamak amacıyla hem Avrupa'nın hem de ülkenin ilk kalkınma ajansı olan Alsas Bölgesel Kalkınma Ajansını kurmuştur. Ajans çalışmalarını yürütürken sadece yatırım öncesi değil üretim aşamasında da ihtiyaç duyulan yerlerde destekte bulunduğu şirketlere mali, teknik ve donanım gibi alanlarda yardımlarını sürdürmüştür. Ayrıca

³⁵ Url 28: <https://www.alsace.com/>

ajans hedeflenen bölgenin kalkınmasını sağlamak için yapılacak plan ve projelere en uygun teşvikleri belirlemek amacıyla proje sahiplerine destekte bulunmuştur. Bu çerçevede Serhat Kalkınma Ajansı ile yapılan görüşmede ve yayınlanan yıllık raporların incelenmesi sonucunda Serka'nın bölgenin potansiyeline ve önceliklerine göre bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasını sağlamak ve bu süreci hızlandırmak amacıyla plan, program ve projelerin geliştirilmesinde araştırma, stratejik geliştirme ve planlama biriminin yetkin olduğu belirtilmiştir. Birimin yatırım alanlarını analiz ettiği ve ajansın bir kurum veya kuruluşa sunmuş olduğu tüm destekleri başvuru sürecinde başvuru sahipleri ile sözleşmenin imzalanmasına kadar olan süreci takip ettiği ve gerektiği noktada kuruluşa teknik desteğin verildiği yapılan görüşmede belirtilmiştir. Alsas Bölgesel Kalkınma Ajansının ayrıca bilim ve teknoloji alanında yenilikleri teşvik etmek amacıyla bu alanda çalışmalar yaptığı ve başarılı sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Bu anlamda Serhat Kalkınma Ajansının rekabet edebilirlik açısından sosyo-kültürel, ekonomik ve turizm sektörleri açısından zengin bir potansiyele sahip olan TRA2 bölgesinde bütüncül bir kalkınmanın sağlanması için yenilikçi ve modern teknolojinin geliştirilmesi ve kullanımına yönelik çalışmalara ağırlık vermesi yararlı olacaktır.

2.2.6. İtalya'da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

İtalya'da tek tip kalkınma ajansı modelinden bahsetmek mümkün değildir. Ülkedeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarını üç modelde sınıflandırabiliriz. Birinci model tamamen finansal bir modeldir. Sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamak için kaynakları kanalize eder. İkinci model, bölgesel düzeyde endüstriyel kalkınma beklentisi ile ilişkilidir. Yeni sanayi bölgelerinin oluşturulması ve geliştirilmesini amaçlar. Üçüncü model ise stratejik plan ve programlar aracılığıyla kalkınma sürecinde tamamen yerel kalkınmayı hedef alır. İtalya'da altısı il düzeyinde, yirmisi bölgesel ve yirmisi yerel düzeyde olmak üzere toplamda 46 bölgesel kalkınma ajansı bulunmaktadır (Canzanelli; 2011: 10).

İtalya'da bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasında ülkenin kuzey ve güney bölgeleri arasındaki sosyo-ekonomik kalkınma farklılıklarının etkisi önemli rol oynamıştır. Güney bölgelerinde sanayi ve yatırım politikalarının yürütülmesi için yerel yetkililere ekonomik kalkınmayı sağlayabilmesi amacıyla önemli sorumluluklar

yüklenmiştir. Böylece bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması için gereken zemin oluşmuştur (Sarıhan; 2011: 67). Ülkenin bugünkü bölgesel kalkınma politikası 1990'dan sonra 2 alana ayrılmıştır. Bunlardan ilki, Avrupa Entegrasyonunda devletin konumunu yeniden belirleme ve bölgesel planlama üzerine ulusal yaklaşımlardır; ikincisi ise mahalli olarak oluşturulan ve içsel olarak destek alan girişimlerin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmada mekânsal boyuttaki etkilerini belirleme üzerinedir (Turan; 2007: 59).

Araştırma ve geliştirme kurumları arasında entegrasyonu sağlamak, etkili oldukları bölgelerde sağlık, eğitim ve çevre alanlarında gelişimi sağlamak, altyapı ve temel hizmetlere bölge halkının eşit erişimini sağlamak, küresel, yenilikçi ve kararlı bir strateji çerçevesinde bölgesel planlamaya destek vermek İtalyan BKA'ların temel görevleri arasındadır (Canzanelli; 2011: 10).

1999 yılında kurulan ve 2000 yılında çalışmalarını yürütmeye başlayan INVITALIA merkezi devlet eliyle ulusal bir ajans olarak kurulmuştur. Sonraki dönemlerde bölgenin ihtiyaçları göz önünde tutularak farklı fonksiyonlarda görevlendirilen ülkenin 17 bölgesinde şubeleri açılmıştır (Sarıhan; 2011: 68). Başbakana karşı sorumlu olan ve sermayesinin bütünü Hazineye ait olan Ajans hem ülkede etkili olan şirketlerin sermayesine ortaktır hem de kamu yararına çalışan ve kar amacı gütmeyen kendi şirket gruplarını koordine eder. Bu açıdan değerlendirildiğinde Ajansı, İtalya'da sosyo-ekonomik istihdamı yükseltmek amacıyla ulusal şirketleri destekleyen bir şirket ortağı ve kamu yaptırımlarına sahip holding yöneticisi olarak ifade edebiliriz (Özen; 2005: 14). Ayrıca ajansın bu kamu şirketleri Sviluppo Italia Aree Produttive (Üretim Alanlarının Geliştirilmesi), Sviluppo Italia Turismo (Turizmi Geliştirme) ve Italia Navigando (Liman Bölgelerinin Geliştirilmesi) gibi uzmanlaşmış kamu şirketleri vardır (Turan; 2007: 61). INVITALIA toplumsal kuruluşlar, devlet kurumları ve özel sektör ile işbirliği yapmaktadır³⁶. Yönetim kurulu, Başkan, Denetçiler Kurulu ve İcra Kurulu Başkanı şirketin organlarıdır. Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı tarafından 3 yıllığına atanırlar. Ekonomi zorluğa sahip bölgelerde Ajans, Ekonomi Bakanlığı adına kalkınma programları geliştirip müdahale etmektedir³⁷.

³⁶ Url 29: <https://www.invitalia.it/>

³⁷ Invitalia Ajansın 2017 faaliyet raporu

INVITALIA (Agenzia nazionale per l'attrazione degli investimenti e lo sviluppo d'impresa S.p.A) kalkınma ajansı Sviluppo Italia kalkınma ajansı olarak da bilinmektedir (2010 yılında INVITALIA adını almıştır) (Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü; 2018: 45). Ajansın genel olarak faaliyetlerini şu şekilde ifade edebiliriz³⁸:

- Kalkınma ve uyum politikalarının planlanmasını ve uygulanmasını teşvik etmek,
- Stratejik öneme sahip bölgelere ve sektörlerle rekabet edebilirliği sağlamak,
- Özellikle ülkenin Güney’inde sosyo- ekonomik ve kültürel gelişimi sağlamak,
- Güney’de demiryolu ve karayolu başta olmak üzere ulaşım altyapısını geliştirmek,
- Yenilikçi ve yeni pazarlara erişebilen dinamik bir iş ortamını teşvik etmek,
- Araştırma merkezleri ve işletmeler arasında işbirliğini sağlamak,
- Ülkenin kültürel, doğal ve turizm çekiciliğini arttırmak,
- Yerel kamu hizmetlerinin kalitesini arttırmaktır.

Ülkenin İstihdam etkinliğini arttırmaya yönelik uzmanlık merkezlerinin geliştirilmesini, geleneksel üretim sektörlerinin yeniden rekabetçi konumlandırılmasını, iş ağlarının oluşturulmasını, endüstriyel dokuyu modernize etmek ve deneysel gelişmede sektörel yeterliliği sağlamaya yönelik çalışmalarını yürütürken INVITALIA kalkınma ajansı son derece etkili ve stratejik araçları kullanıp toplumsal yaşam üzerinde etkili olmuştur (İnvitalia 2017 Faaliyet Raporu).

Sviluppo Italia kalkınma ajansının resmi web sitesinde sunduğu raporları ve yapmış olduğu çalışmaları incelediğimizde; Ajans bölge içerisinde parlak fikirler sunan yeni girişimlerin ve araştırmaların teşvik edilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu anlamda Smart&Start İtalian adında yenilikçi girişimlerin oluşması ve büyümesini destekleyen bir teşvik sunmuştur. Ajans 100.000 ile 1.5 milyon Euro arasındaki projelere finans desteği vermektedir. Bu projeyle 1 Nisan 2020 tarihi itibarıyla 3.681 iş planları, 1.024 desteklenen yenilikçi girişimler, 5.740 yeni çalışan ve 362 milyon ise yatırım desteği etkinleştirilmiştir. Yaptığı çalışmalardan biri Dante Labs ile Abruzzo teknokolünde, bir genomun tüm sekansını gerçekleştirebilen ve son teknoloji bir laboratuvarın bulunduğu L'Aquila'da Avrupa'nın en gelişmiş genomik merkezini açmıştır. Ajans söz konusu Merkez için 350 bin avroluk finansman desteğinin yanı

³⁸ Url 30: <https://www.invitalia.it/>

sıra laboratuvar için gerekli olan yeni makinaların satın alınmasına da yardımcı olmuştur³⁹.

INVITALIA sanayi ve sektör krizinden etkilenen bölgelerin canlanmasını, üretim tesislerinin genişletilesi, yeniden yapılandırılması için çeşitli işletmeleri güçlendirmekte ve desteklemektedir. 28 Temmuz 2019 tarihinde ajans, Ampioraggio Vakfı ile birlikte yönettiği fırsatlarla dolu bir Invitalia treni yolculuğu başlatmıştır. Sannia Expressi'ne binen işletmeci, girişimci ve Kobi sahiplerine yeni işletmelerin yaratılması ve mevcut işletmelerin büyümesine yönelik teşvikler sunmuştur. Dahası İtalya'da yatırım yapan şirketlerin rekabet gücünü arttırmak, araştırma ve gelişmeye yapılan yatırımların gelişimini sağlamak, gittikçe artan teknolojik süreçlere ve dijitalleşmeye odaklanmak amacıyla stratejik öneme sahip programların yaratılması ve ülkenin büyüme stratejisinin artışı sağlayan projelere öncülük etmiştir. Kalkınma ajansı 51'i AR-GE için olan ve MISE ile Piedmont, Campania ve Puglia bölgeleri tarafından kabul edilen bir Kalkınma Anlaşmasını imzalamıştır. Anlaşma 77,8 milyon avroluk yatırımı kapsayıp 100 yeni iş imkânı sağlamıştır. Verilen hizmetleri daha iyi ürüne dönüştürmek ve ülkenin rekabet gücünü arttıracak iş potansiyeline, yenilikçi fikirlere sahip olan girişimcilere inovasyon desteği verilmiştir. 2017 yılında 2016'ya göre % 35 artışla 455 girişimci ve yenilikçi KOBİ gelişim programları çerçevesinde; 89 yenilikçi girişim için ise 36 milyon Euro teşvik ve hisse ile finanse edilmiştir. Özellikle ülkenin kalkınmada geri kalmış güney bölgelerinin ekonomisini canlandırmak amacıyla Endüstri 4.0 planıyla şimdiye kadar 85 proje finanse etmiştir. 48 binden fazla yeni iş imkanı ve 3 milyar Euroluk yatırım Kalkınma Sözleşmesi aracılığıyla aktive etmiştir. Bu sözleşme büyük projelerde yer alan firmalar için önemli bir fırsat yaratmış ve İtalya'nın sanayi, turizm, çevre koruma ve enerji tasarrufu sektörlerinde büyük ölçekli stratejik ve yenilikçi yatırımlarında ülkenin yararına olmuştur⁴⁰.

INVITALIA ulusal kalkınma ajansının son olarak 2017 yılı için yayınlamış olduğu faaliyet raporunu incelediğimizde Ajansın geniş bir teşvik yelpazesini izlediği ve yönettiği görülmektedir. İşletmelere sunulan teşvik araçlarını arttırmış ve yenilikçi girişimcilere özellikle de 36 yaşın altındaki gençlere, kadınlara, afetten etkilenen

³⁹ Url 31: <https://www.invitalia.it/>

⁴⁰ Url 32: <https://www.invitalia.it/>

bölgelere ve kriz alanlarına yönelik kaynaklarını ayırmıştır. Ajans kalkınma için 2015'te 2.7, 2016 yılında 7.7, 2017 yılında ise 8.3 Milyar € aktifleştirmiştir. Güney'de yeni kurulan ve desteklenen işletmeleri bir önceki yıla göre %40 arttırarak 15.187'ye yükseltmiştir.

Finanse edilen şirketler tarafından aktifleştirilen yatırımlarını ise 2016'ya göre %91 arttırarak 1.5 Milyar € çıkarmıştır. Ajans çalışmalarını sürdürürken en değerli ve yenilenemez kaynağımız olan zamanı en iyi şekilde kullanmaya da dikkat etmiştir. Faaliyetlerinin süresini kısaltmak ve idari prosedürleri basitleştirmek için çalışmış ve 2017 yılında kredi sağlamak için harcanan soruşturma süresini 2016'ya göre %36 düşürmüştür. Kalkınma ajansı işletmelerin kuruluşu ve gelişimi için 899 milyon € finansman, 6.6 milyar € yatırım sağlamıştır işletme sayısını ise 2015'e göre %47, 2016'ya göre %25 arttırarak 25.302'ye yükseltmiştir. Kuruluş 2015'e göre %112, 2016'ya göre %25 artışla 2017 yılında 19.296'dan fazla işin kurulmasına, korunmasına ve istihdamın artmasına katkıda bulunmuştur. İş alımlarının %12'sini 30 yaşın altındaki gençlerin oluşturduğu şirket nüfusunun %40'nı ise 40 yaşını geçmeyen girişimcilerin oluşturduğu görülmektedir. Ajansta çalışanların cinsiyet dağılımına baktığımızda 748 erkek 749'u ise kadın olmak üzere istihdam edilmektedir⁴¹.

Ülkede faaliyet gösteren diğer bölgesel kalkınma ajansları; • Cooperazione Allo Sviluppo (İtalya İşbirliği ve Kalkınma Ajansı - AICS) Agenzia Italiana, Sviluppo Italia Ulusal Kalkınma Ajansı (Sviluppo Italia Agenzia Nazionale dello Sviluppo), Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (Ente Regionale per la Valorizzazione Economica del Territorio /ERVET) 'tir.

Diğer çoğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi özellikle kuzey- güney yönlü kalkınma farklılıklarının bulunduğu İtalya'da bilhassa ülkenin güneyinde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimi sağlamak güneyde kurulan kalkınma ajanslarının öncelikli hedefleri olmuştur. Bu anlamda kurulan Invitalia Kalkınma Ajansının bölgede yenilikçi fikirleri sunan yeni girişimleri ve araştırmaları teşvik etmeye yönelik atılımlarının olduğu, sanayi ve sektör krizinden etkilenen bölgelerin hareketlenmesini, üretim kuruluşlarının geliştirilmesi ve yeniden yapılandırma amacıyla desteklediği ve hedeflenen amaca ulaşmada başarılı olduğu görülmektedir. Ajans ayrıca genç girişimcileri desteklemek için 36 yaşın altındaki gençlere ve kadın girişimcileri desteklemek için kadınlara

⁴¹ Url 33: <https://www.invitalia.it/>

yönelik desteklerini ve bölgede yeni kurulan işletmelerin desteklenmesi için sağlanan yardımlarını önceki yıllara göre oranını artırmıştır. Ülkemizde ise kuzey-güney yönlüden ziyade doğu-batı yönlü bir kalkınma farklılığı olduğu aşikârdır. Serka'nın çalışmalarını sürdürdüğü TRA2 bölgesi ülkemizde kuzeydoğusunda bulunmaktadır ve bu bölge ne yazık ki ülkemizin en gelişmemiş bölgeleri arasındadır. Ancak bölgenin gelişme endeksleri dikkate alındığında bölgenin güçlü yönleri arasında sosyo-kültürel, iktisadi ve turizm sektörleri açısından rekabet edebilir bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede kuruluş amacı itibariyle bölgenin kalkınmasını sağlamak amacıyla kurulan kalkınma ajanslarının bu mevcut potansiyeli gerek yenilikçi fikirlerle gerekse yeniden yapılanma ile teşviklerini yönlendirmesi ve mali desteklerin bu bilince sahip olarak sağlanması yararlı olacaktır. Dolayısıyla Serka'nın bölgede üretimi ekonomik sektör haline getirmesi yenilikçi teknolojinin kullanımının yönlendirilmesi, bölgenin modern pazarlara ulaşımı için altyapısının güçlendirilmesi, tarıma yönelik destek ve faaliyetlerini artırması ve genç kadın girişimcilere verilen desteğin artırılması bölgenin kalkınmasına olanak sağlayacaktır.

2.2.7. Polonya'da Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

1975'ten itibaren merkezi teşkilata bağlı 49 Voivodship'e ayrılmış olan Polonya, 1998 yılında Avrupa Birliğine yakınlaşmaya başlamış ve uyum politikaları çerçevesinde ekonomisini dönüştürme çabalarına girmiştir. Bu anlamda merkezi teşkilat bölgesel anlamda yeni bir örgütlenme sistemi oluşturmuştur. 49 Voivodship birleştirilerek bölgesel anlamda 16 yeni Voivodship oluşturulmuştur. Aynı yıl merkezi yapıdan bağımsız halkoyuyla seçilen bölgesel bir hükümetin kurulması kararlaştırıldı. Böylece ülke 16 bölgeye ayrılmıştır. Yeni yönetim sisteminde seçimle göreve gelen Voivodship Parlamentosu bölgesel düzeyde karar alma organı olmuştur. Temel görevi sosyo-ekonomik gelişmeyi sağlamak olan ve bölgedeki halkın oyuyla seçilen Marshal ise yürütme organı olan Voivodship Kuruluna Başkanlık eder. Voivodship Kurulunun en yetkili mülki idare amiri Voivod'dur. Voivodlar yani bölge valisi Başkan tarafından atanır ve Devlet Hazinesinin temsilcisidir (Özen; 2005: 8).

Eski bir Doğu Bloğu devleti olan Polonya, Sovyet Birliğinin parçalanmasıyla hem AB'ne hem de liberal ekonomiye yönelmesi sosyal, politik ve ekonomik yapısında farklılıklar yaratmıştır. Liberal ekonomiye dâhil olan ülke küresel çapta büyük

sermayelerin yeni faaliyet alanlarına ulaşmasının yanında Avrupa Birliğine uyum süreci çerçevesinde kalkınmayı sağlamak için idari yapısında önemli yenilikler yapmıştır. Bu anlamda yapmış olduğu en önemli atılımı ise Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasıdır (Dura; 1998: 166).

Tablo 15. Polonya’da kurulmuş olan belli başlı kalkınma ajansları

Kalkınma Ajansının Adı	Etkili Olduğu Bölge
Rzeszow Bölgesel Kalkınma Ajansı (RRDA)	Podkarpackie Bölgesi
Podlaska Bölgesel Kalkınma Kurumu	Podlaska Bölgesi
Pomeranya Kalkınma Ajansı (ARP)	Pomeranya Bölgesi
Lublin Kalkınma Kurumu (LDF)	Lubelskie Bölgesi
Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARR)	Ulusal
Sanayi Kalkınma Ajansı (IDA)	Ulusal
Bölgesel Kalkınma Ajansı Bielsko-Biała (ARRSA)	

Kaynak: Tunca (2011)

AB’nin görece az gelişmiş devleti olan ülke, 1999 yılında Devlet İdari Reformunu yaptıktan sonra NUTS sınıflandırılması yapmış, bir sonraki yıl ise hem Bölgesel Kalkınma Yasasını çıkarmış hem de Polonya Bölgesel Kalkınma Bakanlığını kurmuştur (Gitmez; 2013: 52). Böylece kamu idaresinde ve mali yönetiminde devlet merkezinin gücü daha da azaltılarak yerel yönetimlerin yetkileri artmıştır. Ülkede yetmiş civarında kalkınma ajansı bulunmaktadır (Dura; 1998: 167). Bu ajansların çoğu ağırlıklı olarak Düzey 2 seviyesindedir. Bölgesel kalkınma ajansının önemli bir kısmı anonim şirket şekline kurulmuştur. Bunun kalkınma ajansları için bir takım avantaj ve dezavantajları olmuştur. Temelinde kar amacı olamayan ajansların kar amacı güden şirket olarak değerlendirilmesi onu AB’deki ajanslardan farklılaştırmıştır. Ülkedeki Ticaret Kanunun şirket yönetiminin başarımını, mali etkinlik kriterine göre katı bir şekilde sınırlandırması ve şirket performansını karlılık bağıntısına göre değerlendirmesi kuşkusuz yerel ekonomik gelişmişliği hedefleyen bir teşkilatın ortakları için şirket yönetimini teftiş etmek açısından önemli bir avantaj sağlamıştır. Öte yandan Anonim Şirket olarak kurulan ve temelinde kar amacı olmayan

Çalışmalarda bulunan ajansların Ticaret Hukukuna bağlı olmaları bir takım sorunlar yaratmıştır. Ticaret Hukuku kar amacı gütmeyen şirket kavramını tanımadığı için BKA'lar çalışmalarını yürütürken çeşitli hukuki zorluklarla karşılaşmışlar. Ayrıca bölgesel kalkınma ajanslarının yönetimini merkezi yönetim yapmaktadır. Merkezi yönetim bunu yaparken Kalkınma ajanslarını kamu kurumu statüsünde görmediği için başka kurumlar aracılığıyla yapmaktadır. Kamu kurumu kimliği taşımayan bölgesel kalkınma ajansları bu sebepten dolayı hem merkezle olan ilişkilerinde hem de çeşitli kamu kurumu ve kuruluşlarıyla problemler yaşamaktadır. Dolayısıyla bölgesel kalkınma ajansları Polonya'da idari oluşum içinde düzgün bir yer edinememiştir (zen; 2005: 9-10).

Ülkede kalkınma ajansların fonksiyonlarından sorumlu üç temel kuruluş bulunmaktadır. Bunlar Avrupa Birliği kaynaklı fonları yerel veya bölgesel ajanslara dağılımını eşgüdümleyen kamu otoritesi Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARD); ajanslar için çeşitli konularda çalışmalar yürüten Bölgesel Kalkınma Ajansı Ulusal Birliği ve yerel düzeyde çalışmalarını yürüten ve birçok bölgesel kalkınma ajansının sermaye ortağı olan Sanayi Kalkınma Ajansı'dır (IDA). Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı ve Sanayi Kalkınma Ajansı ulusal stratejik politikaları sürdürmek için merkezi hükümet tarafından kurulmuş olan kamu kurumlarıdır. Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARD); yalnızca bölgesel kalkınma plan ve programlarını geliştirmek amacıyla kurulmuş tek devlet ajansıdır (zen; 2005: 10).

Polonya'daki bölgelerin doğal, beşeri ve coğrafi avantaja sahip konumda bulunması açısından farklılık göstermesi kalkınma ajanslarının çalışmalarını sürdürürken bu farklılıkları göz önümde tutarak bölgelere göre çalışma alanlarının odak noktasının değişmesine neden olmuştur (Köse, Konur; 2011: 121-122). Ülkedeki kalkınma ajanslarının sağladığı en önemli yenilik kamu sektörü ile özel sektör arasındaki katı bölünmeyi ortadan kaldırması ve özel ve kamu sermayesi arasında entegrasyonu sağlamış olması ve bunu başarıyla sürdürebilmesidir (ztrk; 2011: 12).

Ülkedeki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının finansman kaynakları incelendiğinde Birimlerin başlangıç sermayesinin 381. 000 PLN civarında olduğu ve bunun yarısının IDA'yla yarı yarıya finanse edildiği geri kalanının ise tamamen ilgili bölgeden sağlandığı görülmektedir. BKA'ların ilk kuruldukları zamanda IDA'nın önemli derecede katkısı olsa da son dönemlerde sivil toplum kuruluşu imajıyla sınırlı kalıp,

katkısı %10'lara kadar düşmüştür. Başlangıç sermayesi ağırlıklı olarak aynı sermaye olarak düzenlenmiştir. Bu da ajansları kuruluş aşamasında nakit sıkıntısına sokmuştur. Buna rağmen bölgesel kalkınma ajanslarının yarıya yakını başlangıç sermayesini arttırabilmiştir. Ülkedeki ajansların önemli kar ortakları ise yerel yönetimler, Voivodshipler ve IDA'dır. Girişimciler ana hissedar gibi görünse de hisseleri toplam sermayesinin %25'ini geçmez. Polonya'daki BKA'lar sınırlı da olsa etkili oldukları bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına yönelik yapmış oldukları çalışmaları kendi kaynaklarından finanse etmek zorunda kalmışlardır. Bunun sebebi Birlikteki diğer kalkınma ajanslara göre Polonya'daki ajansların nerdeyse hepsinin sadece bir kerelik sermaye desteğinden sonra kendi hallerine bırakılmış olmalarıdır. Ne Voivodshipler ne de yerel yönetimler ajansların plan ve projelerini gerçekleştirmesinde destek sağlamamışlardır (Özen; 2005: 11). Bu da yerel yönetimlerin ajansların sağlayacağı yararları yeterli düzeyde kavrayamadığını ve kaynak aktarımını kısıtlayan yasal engellerin bu durum üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Polonya'da kurulmuş olan ajanslardan biri olan Bielsko-Biała Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın (ARRSA) amacı yeni iş ve istihdam yaratmak amacıyla bölgeler ve sektörler arasında dijital medya geliştirme ve uygulamaları en iyi şekilde aktarmak, dijital medya sektörünü teşvik etmek, bölge için en uygun olan eylem projeleri geliştirmek, girişimcileri yenilikçi fikirler sunmaya davet etmek için gerekli danışmanlık hizmetini sağlamak, kurum ve kuruluşlar için yenilikçi çözümler üretmek ve Pazar potansiyellerini doğrulamaktır. Dahası tıp, sanayi, turizm, çevre koruma, yenilikçi yatırım projeleri geliştirmek isteyen şirketler için dış finansman kaynaklarına erişimi artırmak, otomasyon endüstrilerini temsil eden tohum ve başlangıç projelerinin finansmanı ve desteklenmesi konusunda kurum ve kuruluşlara yardımcı olmaktır⁴².

Bielsko-Biała Bölgesel Kalkınma Ajansı; İtalya'daki Emilia Romagna Valorizzazione Economica Territorio Spa (ERVET) ve Portekiz'deki Agencia de Desenvolvimento Regional do Alentejo SA (ADRAL) ile Project Go SIV projesini hayata geçiriyor. Projenin tam adı, Geleneksel kentsel sanayi alanlarının yenilenmesine yönelik bir yaklaşım olan KOBİ'lerin inovasyonunu ve Akıllı Sanayi Köyleri (SIV) içindeki girişimlerini desteklemektir. Proje, "Akıllı Endüstriyel Köyler" (SIV) adlı bir yenilik ekosistemi modelini test ederek ve geliştirerek KOBİ'lerin inovasyon süreçlerine

⁴²Url 34: <https://www.arrsa.pl/en/beskidzka-siec-aniolow-biznesu-2.html>

verilen desteği geliştirmeyi hedeflemektedir. Projenin odaklandığı ana tema; erişilebilirlik, akıllı teknolojilerin uygulanması, eğlence ve kültürel işlevselliklerin teşvik edilmesi, yeni hizmetler dâhil olmak üzere geleneksel kentsel sanayi, sanat ve el sanatları alanlarının yenilenmesi süreci ile KOBİ'lerin inovasyonuna bir yaklaşımın geliştirilmesidir. Bu proje vasıtasıyla İtalya, Portekiz ve Polonya gibi farklı Avrupa ülkelerinde Akıllı Endüstri Köyleri faaliyetleri konusunda ortak bir modelin temel unsurlarını belirlemek amacıyla uzmanlık konularında bir entegrasyon sağlamışlardır. Üç ajans modelin farklı faktörleriyle ilişkili özellikleri ve araçları kentsel bir sanayi alanının yeniden oluşturulabilmesi için yerel çalışmalar yaparak inşa sürecine girmiştir. Akıllı endüstriyel köy geliştirmeye yönelik bölgesel girişimlerin başlatılması için inovasyon destek hizmetleri kapsamında Tasarım Seçenekleri Belgesi hazırlanmıştır. Böylece bölgedeki şirketler için inovasyon desteği sağlanmıştır⁴³.

2011 yılında Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı Bielsko- Biala ve Orta Karadeniz Ajansı Çorum'da beraber yapılabilecek ortak projeler üzerine çalışmıştır. Polonya'daki BKA'lardan gelen uzmanlar Çorum'da birtakım ziyaretlerde bulunmuştur. Çorum'da Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından destek alan projeler yerinde incelenerek çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliğinin artırılması amacıyla toplantılar düzenlenmiştir. Polonya'daki ajansın yürütmüş olduğu projeler incelenerek Çorum'daki kurumlar ile Bielsko-Biala Ajansı ile ortak yapılabilecek projeler görüşülmüştür. Yapılan toplantılar sonucunda, yapılabilecek işbirlikleri ve projeler için teknik geziler, fuar ziyaretleri, teknoloji transferleri ve BROP destekleri ile Çorum'da çalışmalarına başlanan kümelenme ile Polonya'daki kümeler arasında ağ oluşturulması konuları detaylı şekilde görüşülüp her iki ajansın ortak çalışma yapması konusunda görüş birliğine gidilmiştir⁴⁴.

Bölgenin ekonomik dönüşümünü sağlayan kaynakların ihtiyaçlarına cevap veren ücretsiz eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimini desteklemek, yabancı kuruluşlarla işbirliği yapmak, etkili oldukları ilgili bölgeyi ve ülkeyi sosyo- ekonomik ve kültürel olarak kalkındırmak, altyapı hizmetlerini desteklemek, bölgeyi yerli ve yabancı girişimcilere tanıtılması ve yatırımın bölgeye çekilmesi Polonya'daki bölgesel kalkınma ajanslarının temel

⁴³ Url 35: <https://www.arrsa.pl/en/beskidzka-siec-aniolow-biznesu-2.html>

⁴⁴ Url 36: <http://www.yaylahaber.com.tr/> , Erişim Tarihi: 27.04.2020

amaçları arasındadır. 1993 yılından itibaren bölgesel kalkınma ajansı modelini uygulayan ülke özellikle de 1999 yılından beri bölgesel farklılıkların giderilmesi amacıyla çok aktif bir şekilde kullanılmaktadır (Gitmez; 2013: 53). Ancak kalkınma ajanslarının yüzde sekseni kuruluş aşamasında yerel kuruluşların desteğini alamamaktan ve mali kaynakların yetersiz gelmesinden dolayı sorun yaşamıştır. Avrupa Birliğindeki diğer kalkınma ajanslarının aksine ülkedeki kalkınma ajanslarının neredeyse tamamı tek seferlik sermaye katkısından sonra kendi hallerine bırakılması ve ülkedeki merkezi hükümetin BKA için düzenli bir mali destek sağlayamaması bölgenin ihtiyaç duyduğu desteği tam olarak sağlamamasına neden olmuştur (Özen; 2005: 11-12). Buna rağmen bölgesel kalkınma ajansları sürdürmüş olduğu faaliyetlerle bölgesel ekonominin gelişimine önemli katkıda bulunmuştur.

AB'nin görece az gelişmiş ülkesi olan Polonya'daki bölgesel kalkınma ajanslarının bölgedeki etkinliğine bakıldığında kalkınma ajanslarının kamu kimliği taşımadığı bundan dolayı ajansların hem merkez ile hem de kamu kurum ve kuruluşlarıyla çeşitli sorunlar yaşadığı görülmektedir. Fakat bölgenin kalkınmasının sağlanması amacıyla merkezi hükümet eliyle kurulmuş kalkınma ajansları da bulunmaktadır. Bunlar arasında Polonya kalkınma ajansı (PARD) bölgesel kalkınma projelerin geliştirilmesi için kurulmuş tek devlet ajansıdır. Bu ajans bölgedeki faaliyetlerini sürdürürken odak noktasını bölgenin avantaja ve dezavantaja sahip alanları arasındaki farklılıkları dikkate alarak belirlemiştir. Ülkedeki kalkınma ajanslarının kamu ve özel sektör arasındaki katı bölünmüşlüğü başarılı bir şekilde ortadan kaldırarak sektörler arasında entegrasyonu sağlaması kalkınma ajanslarının şüphesiz ülkede etkin olduğunu göstermektedir. Polonya'daki kalkınma ajanslarından biri olan Bielsko-Biala bölgesel kalkınma ajansı bölgedeki KOBİ'lerin inovasyonu ve akıllı sanayi köyleri içindeki teşebbüsleri desteklemek için geleneksel kentsel sanayi alanlarının yenilenmesine yönelik bir proje gerçekleştirmiştir. Akıllı endüstri köyleri çalışmaları kapsamında ortak bir modelin ana unsurlarını belirlemek amacıyla uzmanlık konuları belirlemiş ve bu uzmanlık konularına bağlı olarak bir entegrasyon sağlamıştır. Böylece ajans kentsel bir sanayi alanını oluşturmak için bölgedeki şirketler için inovasyon desteği sağlamıştır. Ajans ayrıca ülkemizde faaliyette bulunan Orta Karadeniz Ajansı ile görüşmeler yaparak ortak sürdürebilecekleri projeler üzerine görüş birliğine gitmişlerdir. Serhat kalkınma ajansı ile yapmış olduğumuz görüşmede Serka'nın bölge

turizminin ve yerel ürünlerinin tanıtımına yönelik yurtdışı fuar ve gezilere katıldığı ancak Avrupa 'daki kalkınma ajanslarıyla ortak yürütülebilecek plan ve projeler üzerine herhangi bir girişimin olmadığı belirtilmiştir. Bir ülkenin ve ya bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak kalkınabilmesi için bölgenin yabancı şirketlere tanıtılması, yatırımın bölgeye çekilmesi, bölge sanayisinin geliştirilmesi, bölgenin kümelenme sistemi kullanılarak belirlenen uzmanlık alanlarında inovasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede Serka'nın kümelenme sistemine giderek kümeler arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyup uzmanlık alanları belirlenmesi yürütülecek plan ve projelerin uygulanmasını kolaylaştıracak ve daha başarılı sonuçlar elde edilebilecektir.

2.2.8. Çek Cumhuriyeti'nde Bölgesel Yapılanma ve Kalkınma Ajansları

Çekoslovakya'nın bir parçası olan Çek Cumhuriyeti 1 Ocak 1993'te Çek ve Slovak diye ayrıldıktan sonra aynı yıl kabul edilen yeni anayasasında Çek Cumhuriyeti'nin idari bölünmesinin sadece mekânsal olduğu belirtilerek federal yapısı değiştirilmiştir. 1990 yılına kadar yapısı yerel yönetim olarak nitelendirilen yerel kamu otoriteleri Milli Komitelerdi. Milli Komiteler pratikte merkezi devletin birimleri şeklinde çalışıyordu. 1990 yılından sonra bu düzen değiştirilerek yerel hizmetlerin öncelikli olarak sağlanması amacıyla bölge düzeyindeki komiteler kaldırılıp görev ve yetkilerinin bir kısmı belediyelere bir kısmı da merkeze aktarılmıştır. 1997 yılında on dört bölgeyi meydana getiren kanun yürürlüğe geçene kadar merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında seçilmiş bir birim olmadığı için 2 düzeyli bir yönetim yapısı oluşmuştur. Yerel ve Merkez arasındaki bu boşluk 1990'ların ikinci yarısında Avrupa Birliği'nin baskısıyla değiştirilmeye çalışılmıştır. Birliğe katılım gerekliliği olarak kamu yönetiminin belli bir seviyede yerelleşmesi ve Avrupa Birliği'nin baskısıyla değiştirilmeye çalışılmıştır. Birliğe katılım ilkesinin gerekliliği olarak kamu yönetiminin belli bir seviyede yerelleşmesi ve Avrupa Birliği ile entegrasyonun sağlanması için ve yapısal fonlara dahil olmanın ön koşulu olarak istatistiki bölge sınıflandırma sistemine geçilmesi Birliğin aday ülkeler için esas aldığı hususlardır. 1997 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren uygulanan on dört bölgesel idari birim oluşturulmuştur. Fakat bu sınıflandırmanın gerçekleştirilmesi sürecinde yaşanan siyasi tartışmalardan dolayı AB'deki İstatistiki

Bölge Sınıflandırmasına uygun bir sistem oluşturulamamıştır. Dolayısıyla bir sonraki yıl bu on dört bölgenin Düzey 3 ve bunların da bir araya gelmesiyle Düzey 2 uyum bölgeleri Avrupa Birliğine uygun olarak oluşturulmuştur (Özen; 2007: 8-9).

Kısacası ülkede seçimle yönetime gelen yerel yönetim olarak nitelendirilen kamu idaresi ‘‘bölge’’ ve ‘‘belediye’’ şeklinde örgütlenmiştir. Bölge yönetimi ve belediyeler arasındaki bağ hiyerarşik olmayıp daha ziyade hizmet olarak birbirini bütünleyici özelliktedir. Ülkede bölgeler özerk olup, seçimle meydana gelen Bölgesel Konsey tarafından yönetilmektedir(Özen; 2007: 10-11).

1990’lardan itibaren sosyal ve ekonomik anlamda bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla tutarlı ve bütüncül bir bölgesel politika izlemeye başlayan ülkede, ilk kez 1992 yılının Aralık ayında bölgesel kalkınma için özel bir politikaya izlenmesi Merkezi Hükümetin gündemine gelmiştir (Özen, Özmen; 2010: 18). Ülkede bölgesel kalkınma politikalarının yürütülmesine ilişkin kurumsal yapılanma Bölgesel Kalkınma Yardımları Yasasıyla belirlenip Bölgesel Kalkınma Bakanlığının sorumluluğundadır. Çek Cumhuriyetinde bölgesel gelişimi sağlamak amacıyla kurulmuş olan bu özel Bakanlık yaklaşımı Avrupa ülkelerinde pek benzeri olmayan bir yaklaşımdır (Özen, Özmen; 2010: 19). Ülkedeki ilk bölgesel kalkınma ajansları 1993 ve 1994 yılları arasında NUTS 3 bölgelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimini sağlamak amacıyla Moravia Silesia bölgesinde Ostrava ve Kuzey Batı Bohemia bölgesinde Most ağır sanayi bölgelerinde kurulmuş (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı; 2007: 18). Çek Cumhuriyetinde kurulan bu 2 ajans devlet eliyle kurulmuş iken bunlar dışında ülkede kurulan hiçbir ajans devlet tarafından kurulmamış olup belediye birlikleri, bankalar, ticaret odaları, üniversiteler ve özel şirketler gibi farklı yerel kuruluşlar tarafından oluşturulmuştur. Bu da ülkedeki ajansların etkinliğini, büyüklüğünü, kapsamını, statülerini ve hissedar yapılarının farklılaşmasına neden olmuştur (Özen; 2007: 18-19). Ülkede kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajanslarının hizmet alanlarına ve görevlerine baktığımız zaman; bölgenin stratejik kalkınmasını sağlamak amacıyla plan ve projeler geliştirmek, bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarını azaltarak bunlar arasındaki koordinasyonu sağlamak ve uygulamak, iktisadi, sosyal ve kültürel çalışmalar yapmak, ekonomik kalkınmaya yönelik yerel ve diğer aktörler arasında entegrasyonu sağlamak, kamu ve özel kuruluşlara ihtiyaç duyduğu alanda danışmanlık hizmeti vermek ve bölgelerin

sorunlarına yönelik çözümler üretmek, girişimcilere iş planı hazırlama ve eğitim konularında yardımcı olmak, turizmin gelişimini desteklemek amacıyla bölgenin tanıtımına yönelik yayınlar yapmak, reklamlar hazırlamak, bölgeye yatırımı çekmek, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek; taraflar için kongre, konferans, eğitim ve toplantılar düzenleyerek gelişme sürecine destek olmak, uluslararası iş birliğini destekleyerek ihracatın gelişmesini sağlamak gibi çalışmalar yapmaktır.

Çek Cumhuriyetinde kurulmuş olan Pilsen Bölgesel Kalkınma Ajansı Pilsen belgesinde 20 yılı aşkındır faaliyet göstermektedir. Ajans bölgesel olarak kurulmuş olsa da Çek Cumhuriyet'inin her bölgesinde faaliyet gösteren bir ağa sahiptir. Ajans; bölgede eğitimin yanı sıra sosyal hizmetlerde ihtiyaç, istihdam ve gerekli iş gücü mevcudiyeti için demografik eğilimleri takip etmekte ve Pilsen şehrinin mikro bölgelerinin gelişimi için bölgesel olarak entegre stratejisi ve şehir programları geliştirmektedir. Dahası yol ağının modernizasyonu ve bisiklet yolları ağının geliştirilmesi, içme suyu kalitesinin iyileştirilmesi, atık ayrıştırma ve toplama alt yapısı gibi alanlarda çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlamak; yerel, bölgesel ve ulusal kurum ve kuruluşlara danışmanlık hizmeti vermek; bölgenin iktisadi ve sosyal alanda kalkınmasını sağlamak için stratejik plan ve proje önerileri formüle etmek ve yönetmek; işletmeler arasında iş birliğini koordine etmek ve geliştirmek, eğitim sisteminin kalitesini artırmak için modern fikirler sunmak ajansın temel çalışmaları arasındadır. Bölgesel Kalkınma Ajansının kurucuları; Pilsen Şehir Planlama ve Geliştirme Enstitüsü, Batı Bohemya Üniversitesi, Pilsen Bölgesi Şehir ve Belediyeler Birliği, Pilsen İş ve Yenilik Merkezi ve Bölgesel Ticaret Odası'dır. Ajans, 15 üyeli bir idari yönetim, 1 müdür ve 6 üyeli bir denetim kurulu tarafından yönetilmektedir ⁴⁵.

Analitik ve kavramsal hizmetler, bölgenin, şehirlerin ve belediyelerin kalkınma programlarında aşağıdaki tematik alanlarda sunulmuştur (Pilsen Faaliyet Raporu; 2014: 11) :

- Ekonomi ve işgücü piyasası (bölgesel kalkınma stratejileri geliştirmek ve kalkınma programlarının değerlendirilmesi),
- Ulaşım ve teknik altyapı,

⁴⁵ Url 37: http://www.rra-pk.cz/175-regional_development_agency_of_the_pilsen_region

- Demografi (nüfus ve bölge ile ilgili verilerin toplanması, işlenmesi ve yorumlanması ve demografik tahminlerin yapılması),
- Yerleşim (mekânsal planların incelenmesi ve analizi),
- Çevre (çevre koruma alanında önlemler almak ve CBS kullanarak analiz ve değerlendirmelerin işlenmesi).

Ajans veri değerlendirme işlevini modern yöntemlerle yapmakta ve bilginin yorumlanmasını coğrafi bilgi sistemi ile desteklemektedir.

Pilsen Bölgesel Kalkınma Ajansının yapmış olduğu çalışmaları incelediğimizde ajansın 2014 yılında yayınlamış olduğu faaliyet raporuna göre; Pilsen bölgesi için önemli önceliklerden bir olan bölgesel karayolu ağının geliştirilmesi için yatırımlar yapılmıştır. Rapora göre ajans 2007-2013 yılları arasında Pilsen bölgesinde 60'tan fazla yeni yol inşa etmiştir. 2014 yılında bölgedeki "Domažlická - Křimická Belediye Pisti" ve Pilsen, Plaská - Na Roudné - Chrástecká'daki II / 231 Yolunun inşaatı tamamlanmıştır. Aynı yıl 2014 yılı boyunca yeni yerel yolların yeniden inşası için toplam 13 ve 2015 yılında tamamlanması beklenen toplam 14 yeni proje hazırlanmıştır.

Ajans bölgedeki belediyelerin olanaklarının iyileştirilmesi için önemli bir yatırım kaynağı olan NUTS 2 Güney- Batı Bölgesel Operasyonel Programı geliştirmiştir. Bu programın mali desteği kapsamında 2014 yılında bölgenin eğitim altyapısını geliştirmeye yönelik projeler başlatılmıştır. Bölgede 4 ortaokul ile kasaba ve belediyeler tarafından kurulan 3 okulda fen, teknik ve dil eğitiminin geliştirilmesi için yatırım projeleri hazırlanmıştır. Rekreatyon altyapısı alanında da birçok başarılı proje uygulamaları olmuştur. Bunlar arasında o dönemde inşa edilmiş olan Kralovice yüzme havuzu, Přeštice'deki spor tesisleri, Nevřen'de Kültür Evi, Kaolin Müzesi, Ezelezná Ruda'daki Nad Nádražím Kayak Alanını iyileştirilmesi gibi çalışmalar örnek olarak verilebilir. Bölgede sivil olanakların geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen önemli projelerden biri de engelliler için oluşturulmuş olan Stod Home projesidir. Bu projeyle Stod, Holýšov, Chotěšov, Dnešice, Nýřany ve Tlučná kasaba ve köylerinde bulunan zihinsel ve karma engelli insanlar için normal yaşamdan farklı olmayan bir ev ortamı sunmaktadır. Engelliler için sıradan bir mahalle ortamında olabildiğince yüksek düzeyde hizmet sunulmaktadır. Barınma, beslenme, kişisel bakım ve hijyen, eğitim ve

aktivasyon faaliyetleri, sosyo-terapötik faaliyetler sunulan hizmet ve temel etkinlikler arasındadır⁴⁶.

Çek Cumhuriyetinde ajanslar etkili oldukları bölgelerin sadece iktisadi anlamda kalkınmasını değil sosyo-kültürel anlamda da sürdürülebilir gelişimi sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Bu çerçevede kamu ve sivil toplum kuruluşlarını desteklemişlerdir. Bölgesel düzeyde aksaklıklar ve ihtiyaç alanları ortaya konulup hem ulusal kaynaklar hem de Avrupa Birliği tarafından sağlanan kaynaklardan yararlanılarak çözüm ve temel destek faaliyetleri kapsamında çalışmalar yürütmüşlerdir⁴⁷.

Çek Cumhuriyetinde faaliyette bulunan kalkınma ajansları genel olarak değerlendirildiğinde, ülkede yalnızca iki kalkınma ajansının devlet eliyle kurulmuş olduğu bunun dışında ülkede bulunan kalkınma ajanslarının çeşitli yerel kuruluşlar tarafından kurulmuş olduğu görülmektedir. Bundan dolayı ülkede faaliyette bulunan kalkınma ajanslarının etkinliği ve kapsamı değişkendir. Çeşitli yerel kuruluşlar tarafından kurulan ve yaklaşık olarak 20 yıldır çalışmalarını sürdüren Pilsen Bölgesel Kalkınma Ajansı bölgesel olarak kurulmuş olsa da yapmış olduğu pek çok plan ve projeye ülkenin neredeyse her bölgesinde faaliyet göstermiştir. Ajans bölge karayolu ağının geliştirilmesi için büyük oranda yatırımlar yapmıştır. Dahası ajans belgedeki çeşitli okullarda fen, teknik, dil eğitiminin geliştirilmesi amacıyla çeşitli yatırım projeleri hazırlamıştır. Bu çerçevede serhat kalkınma ajansının çalışmalarını sürdürdüğü bölgenin yalnızca iktisadi alanda değil sosyo-kültürel alanda da kalkınmasını sağlayacak plan ve proje sayısını arttırması bölgenin kalkınmasında etkili olacaktır.

2.3. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKA SONUÇLARI

Günümüzde 27 üye ülkeden oluşan AB’nde hem ülkeler bazında hem de ülkelerin çeşitli bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal farklılıkların artması, Topluluk içinde yapısal farklılıklara neden olan genişleme politikasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşmeyle beraber oluşan rekabet baskısına karşılık Birliğin ekonomik büyümesinin yavaşlaması genişlemenin yanında AB’yi etkileyen önemli bir faktördür.

⁴⁶ Url 38: <https://www.rra-pk.cz/o-nas/>

⁴⁷ Url 39: http://www.rra-pk.cz/175-regional_development_agency_of_the_pilsen_region

Topluluğun genişlemesiyle kalkınma açısından önemli farklılıkların ortaya çıkması ve her genişleme dalgasında bu farklılıkların derinleşmesi Birliği, bir Bölgesel Politika oluşturma sürecine götürmüştür. AB bölgesel politikayla, topluluk içerisinde sosyo-ekonomik entegrasyonu sağlamayı hedeflemektedir. Bu amaca ulaşmak için Birliğe üye ülkelerle kalkınma odaklı plan ve programlar yürütmekte ve bu alandaki plan ve programlara yapısal fonlar aracılığıyla mali destek sağlamaktadır. Sağlanan bu fonların ortak bir zeminde gerçekleştirmek için NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması-) bölge sistemi oluşturulmuştur. Bu sistemde bölge ve alt bölgeler arasında farklılıkların belirlenmesi ve karşılaştırılabilmesi amaçlanmıştır (Can; 2008: 194).

Avrupa Birliğine üye ülkelerde kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları kuruluş ve işleyiş biçimleri bakımından birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılık ülkelerin idari yapısı, merkez-yerel ilişkisi, sosyo-ekonomik gelişmişlik durumu ve bölgelerin ihtiyaç ve önceliklerinin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Yukarıda incelediğimiz ülkelerde de görüldüğü üzere Avrupa Birliğinde kalkınma ajansların sahip olduğu bazı ortak özellikler olsa da Toplulukta homojen bir BKA'ı uygulaması yoktur. Kurulan kalkınma ajanslarının bazıları merkezi yönetim tarafından, bazıı yerel yönetimler tarafından bazıları ise özel şirket ve kuruluşlar tarafından yani kamu/özel işbirliği tarafından kurulmuştur. Bunlar içerisinde Merkezi Yönetimler tarafından kurulanlar merkezi bütçeden tahsis edilen finansman bakımından avantaja sahiptir. Yerel yönetimler tarafından kurulan ajanslar daha çok bölgesel yönetimlerin merkezden bağımsız ve güçlü olduğu İspanya ve Belçika gibi ülkelerde yaygındır. Kamu/ özel işbirliği ile kurulan kalkınma ajansları ise özel sektörün çok fazla olduğu ve özel sektör gelişimi hedeflenen Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde yaygındır. Kalkınma ajansları ağırlıklı olarak kar amacı gütmeyen kuruluş/ limited/ anonim şirket statüsünde yapılar olarak kurulmuştur. Yasal statüleri bakımından incelendiğinde ülkeler bazında farklılık gösterdiği izlenmektedir. Fakat birçoğu özel hukuka bağlı olarak yapılandırılmıştır. İdari ve organizasyon yapısı, yasal statüleri ve taşıdıkları rollere göre biçimlenmiştir. Özel sektöre yönelik çalışmaları yürüten ajanslar CEO ve bir yönetim kurulu başkanlığında uzman bir yönetim verasetiyle idare edilmektedir. İncelenen ülke örneklerinden Avusturya, Polonya ve Almanya'daki BKA'nın çoğu bu şekilde bir yönetime sahiptir. İngiltere'de ise kuruluşlar ve yerel otoriteler arasındaki

ortaklıklar biçiminde oluşan Bölgesel Girişim Ortaklarının yarısı kamu yarısı da özel sektör temsilcilerinden meydana gelmektedir⁴⁸.

Avrupa Birliğinde bölgesel kalkınma politikalarını geliştirme ve karar alma sürecine sivil toplum, özel ve kamu sektörü olmak üzere bölgesel, yerel, ulusal ve ulus üstü gibi aktörlerin katılımını sağlayan buna yönelik kurumsal ve yasal düzenlemeleri içeren yönetim anlayışı kurumların ve devletin rollerini yeniden biçimlendirmiştir (Akkahve; 2018: 232).

Kaynak ve finansman açısından incelendiğinde ise Avrupa Birliği ve çeşitli uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlar ve yapılan hizmetler karşılığında elde edilen gelirlerin yanı sıra merkez ve yerel bütçeden aktarılan kaynaklar, Vakıflar, Ticaret ve Sanayi Odaları, Araştırma Merkezleri gibi özel kesimden aktarılan kaynaklar gelir olarak görülmektedir (Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü; 2018: 67).

Modern, temiz, yenilikçi ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla büyük girişimlerle endüstriyel rekabetçiliği teşvik edip hem bölgeyi hem de ülkeyi sosyal, iktisadi ve kültürel anlamda canlandırmak; geleceğin akıllı ve yenilikçi teknolojisini kullanarak modern endüstriye sahip olmak; sanayi inovasyon, lokomotif ve verimlilik artışı sağlayarak bölgenin endüstriyel yapısını yeni iş modelleriyle destekleyerek sosyo-ekonomik anlamda dönüşümü sağlamak Avrupa Birliğinin topluluk için önceliklerinden olmuştur. Avrupa Birliğine üye olan ülkeler; bölgesel kalkınma kapsamında bölgede yürütülen çalışmalarda ürün ve hizmet entegrasyonunu sağlayarak doğru becerilere sahip iş gücüne yatırım yapmak, ekonomik anlamda daha az enerji kullanan, israfı azaltan, kirliliği önleyen teknolojiler geliştirmek ve ülkenin ulusal pazarlarda rekabet gücünü arttırmak için sürdürülebilir faaliyetlerde bulunmuşlardır. AB; Birliğe üye olan ülkelerin endüstriyel anlamda ortak eylem ve yatırımları için ortak bir vizyon önermiştir. Endüstriyel rekabetçilikte stratejik yaklaşımı⁴⁹:

- İnsanları kalkınmaya aktif olarak katılmaya motive etmek yani vatandaşı güçlendirmek,
- Bölgeyi canlandırmak,

⁴⁸ Url 40: http://www.rra-pk.cz/175-regional_development_agency_of_the_pilsen_region

⁴⁹Url 41: <https://europa.eu/>

- Gelişmiş teknolojiye sahip olmaktır.

Topluluk; endüstri için istikrarlı bir strateji geliştirip istihdam yaratma, yenilik ve sosyal entegrasyonu sağlamak, sektörler arasındaki araçlar için bir iç pazar oluşturmak rekabetçiliği güçlendirerek bölgeyi hem ekonomik yatırımlar için hem de kültürel açıdan cazip bir yer haline getirmek amacıyla faaliyetlerde bulunurken yüksek düzeyde çevre koruma ve güvenliğini göz önüne almaktadır⁵⁰.

Avrupa Birliğinin uygulamış olduğu bölgesel politika ve bu çerçevede sağlanan fonlar bölgesel kalkınma farklılıklarını tam olarak ortadan kaldırmamasına ve farklı yapı, biçim ve uygulamaya sahip olmasına rağmen Topluluk içerisinde belli bir uyum sağlayabildiğinden başarılı görünmektedir.

⁵⁰ Url 42: <https://europa.eu/>

3. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE BÖLGESELLEŞME POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

3.1. TÜRKİYEDE BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Ülkemizde bölgesel politikalar, 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasıyla yapılan kalkınma planları ile başlamış ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılması amacıyla oluşturulan 8 kalkınma planında yer almıştır. Bu dönemde uygulamaya konulan kalkınma politikalarıyla bölgesel kalkınmayı sağlayacak pek çok plan ve proje oluşturulmuştur (Çetinkaya, A. İlhan; 2016: 258). Ancak oluşturulan bu plan ve projeler, ülkenin ihtiyaçlarını karşılayamaması, dönem hükümetinin objektif olmayan yaklaşımları, kuruluşlar arası uyumsuzluk ve yetki kargaşalığı gibi nedenlerden dolayı uygulamaya koyulamamış; uygulamaya alınanların çoğu ise yarım kalmıştır. Ülkemiz Avrupa Birliği devletleri ile karşılaştırıldığında bölgeler arası kalkınma farklılıklarının en fazla olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Bölgeler arasında görülen bu dengesizlik özellikle şehirleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak artmıştır. Bilhassa ülkenin güney ve doğu bölgelerinde ekonomik şartlar sorun olmaya devam etmiştir. Soruna çözüm olarak 1972 yılında ‘‘ Kalkınma Öncelikli Yöreler Dairesi ‘‘ düzenlenmiş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bütün iller iktisadi kalkınmada öncelikli bölümler arasında yer almıştır. Ülkemizde 5 yıllık Kalkınma Planlarında bölgesel politikalar vurgulansa da kurumsallaşma ve uygulamada çok fazla başarı sağlanamamıştır (Pehlivan; 2013: 419-420).

Bu dönemde kamu yatırımlarını, bölgesel ve sektörel odaklı yapması belirlenen Devlet Planlama Teşkilatı bölgesel dağılımını göz ardı etmiştir. Dahası bu dönemde yürütülen ithal odaklı kalkınma politikaları sanayi dallarının ve makinalı tarımın gelişmesine neden olsa da sermaye yoğunluklu yatırımlar işsizliği arttırmış. Artan işsizlik, kırdan kente göçün yoğun yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumda ülkede Doğu ile Batı arasında sosyo-ekonomik açıdan dengesizliğin derinleşmesine neden olmuştur. Bölgeler arasında görülen bu derinleşmenin yaratmış olduğu kaygı KÖB’lerin

belirlenmesinde etkili olmuştur. Fakat kalınmada öncelikli bölgeler oluşturulurken iktisadi önceliklerden ziyade siyasi kaygılarla hareket edildiğinden devlet söz konusu bölgelerde hâkimiyetini yitirmemiştir. Yerel kuruluşların olmaması, hâlihazırda bulunan kuruluşların işlevlerinin yeterli olmaması ters etki yaratmış; bölgesel kalkınma dengesizliklerinin azaltılmasının aksine artışına neden olmuştur (Tahtalıoğlu, Özgür; 2016: 165).

1970’li yıllarda artan iktisadi çalışmalarda bölge ekonomisi önem kazanırken bölge sınırlarında farklılıklar yaşanmıştır. III. Beş Yıllık Kalkınma Planında I. Ve II. Kalkınma Planında kullanılan “ bölge” teriminin yerine “ yöre” terimi önemsenmiştir. DPT kapsamında Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi (KÖY) oluşturulmuştur. Bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve uzun vadede amaçların gerçekleştirilmesi için il bazında kaynakların belirlenerek bölgesel kaynakların kullanılıp yerel yönetimlerin güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Tahtalıoğlu, Özgür; 2016: 165).

1980’li yıllarda ülkemizde ekonomik liberalleşmeye gidilmiştir. Böylece devletin üretim çalışmaları üzerindeki müdahalesi sınırlandırılarak piyasa hareketlerini teşvik etmek, ihracat odaklı uygulamalarla ithalatı sınırlandırmak ve yabancı yatırımları ülkeye çekmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda alınan 24 Ocak kararlarıyla IV Beş Yıllık Kalkınma Planında 1960 yılından itibaren uygulanmaya koyulan planlı dönemde bölgeler arası gelişmenin sosyo-ekonomik kalkınmada zayıf olan bölgelerin aleyhine geliştiğine dikkat çekilmiştir ve kalkınma için bölge planlamasına dönüş benimsenmiştir. 1983’te iktidara gelen Anavatan Partisi bölgesel kalkınma politikalarında Neo-Liberal politikalar uygulamıştır. 1985- 1989 yılları arasında hazırlanan V. Beş Yıllık Kalkınma Planında Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) yaklaşımına devam edilmiştir. Planda özel sektör takaddümünde ihracata yönelik gelişme modeli kapsamında dünyayla bütünleşme amaçlanmış ve ulusal derlemelerden ziyade dış politikaya yönelik düzenlemelere önem verilmiştir. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında Avrupa Birliğinin bölgesel politikaları göz önünde tutularak bölgesel kalkınma politikaları uygulamaları benimsenmiştir. 1990-1994 yıllarında uygulanan planda Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri, sosyo-ekonomik kalkınmada görece geri kalmış yörelerinde bölgesel kalkınma planının uygulanması öngörülmüştür. Bölgesel kalkınmaya yönelik en kapsamlı düzenlemeler VII. Beş

Yıllık Kalkınma Planında yapılmıştır. Bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla bölgesel düzenlemeler, fiziki planlama ve metropollere yönelik hukuki düzenlemeler gündeme gelmiş, bölge ve yörelerin sahip olduğu potansiyeller göz önüne alınarak çalışmalar yapılmıştır. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında ise bu çalışmalar daha da kapsamlı bir hale getirilerek, düzenlenen bölgesel kalkınma politikalarında sürdürülebilirliğin sağlanması, sosyo-ekonomik dengesizliğin minimize edilerek bölgeler arası bütünleşmenin sağlanması, yaşam seviyesinin iyileştirilmesi, kültürel kalkınma, fırsat eşitliği ve katılımcılık prensipleri esas alınmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi değişen koşullara göre güncelleştirilmiştir. 2010 yılı perspektifini içeren yeni amaçlar ve stratejik çalışmalar belirlenmiş ve Doğu Anadolu Projesi düzenlenmiştir (Tahtalıoğlu, Özgür; 2016: 166-167).

Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu 2007-2013 yıllarını kapsayan IX. Kalkınma Planı döneminde kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda bütüncül bir yaklaşımla düzenleneceği dönüşümleri ortaya koyan bir strateji geliştirilmiştir. Avrupa Birliği üyelik sürecinin devam ettiği dönemde istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, uluslararası düzeyde rekabet gücüne sahip, eğitim seviyesi yüksek bir topluma dönüşen bir Türkiye vizyonu planlanmıştır. Kalkınmada geri kalmış bölgelerde ise öncelikli olarak yerel uzmanlaşmanın desteklenmesiyle ekonomik ve sosyal envanterin çıkarılıp değerlendirilmesine yönelik plan ve programlar uygulamaya koyulup kaynakların etkin bir şekilde kullanılması öngörülmüştür. Yerel düzeyde kurumsal kapasitenin geliştirilmesine ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına önem verilmiştir (9. Kalkınma Planı TMMOB Bildirisi; 2008).

2014-2018 yıllarını kapsayan X. Kalkınma Planında ülkemizin sosyo-ekonomik kalkınma süreci bütüncül ve çok boyutlu bir bakış açısıyla tasarlanıp, insan kaynaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde katılımcı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Her geçen gün derinleşen ve çok boyutlu bir hale gelen küreselleşme sürecinde ülkemizde Doğu ve Batı bölgelerinde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişlik dengesizliklerin durumunu koruması bölgesel kalkınma alanında politika ve uygulama birliğini geliştirmek, kurumsal ve mali açıdan gelişimi sağlamak amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesi kurulmuştur. Yerel seviyede 26 Düzey 2 bölgelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları faaliyete başlamıştır. Bütün bölgelerde BKA koordinasyonunda bölge plan ve projelerin

düzenlenmiş ve ajanslar tarafından mali ve teknik destek programları uygulanmıştır. Bu dönemde Avrupa Birliği ile sosyo-ekonomik uyum alanında sürdürülen çalışmaların, ülkemizde uygulanan bölgesel kalkınma politikaların gelişimine önemli katkısı olmuştur (Onuncu Kalkınma Planı Raporu; 2013: 119-123).

2019-2023 yıllarını içeren ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ilk kalkınma planı olan XI. Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgeler arasında sosyal ve ekonomik entegrasyonun sağlanması için bölgelerin rekabet gücünün artırılmasına yönelik çalışmaların sürdürüleceği öngörülmüştür. Kırsal nüfusun yaşam seviyesinin artırılması, zayıf ölçek ekonomisinin neden olduğu dezavantajların iyileştirilmesi amacıyla mekanizmalar oluşturulup sosyal ve ekonomik desteklerin sağlanmasına önem verilmiştir. Planda bölgesel kalkınmaya ilişkin kanun, kararname ve mevzuatlar gözden geçirilerek uygulama araçları olan Bölge kalkınma idareleri ve BKA'nın yapıları, görev ve yetkileri gözden geçirilerek daha etkin, verimli faaliyetlere yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Bölgesel kalkınma politikalarında tasarım ve uygulama sürecinde karar destek süreçlerini güçlendirecek il ve ilçe düzeyinde Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasının yenilenmesini de kapsayan araştırma, analiz, değerlendirme ve raporlama çalışmalarının yapılacağı; göreceli geri kalmış bölgelerde kentsel ve sınai altyapının geliştirilmesinin destekleneceği belirtilmiştir (On Birinci Kalkınma Planı; 2019:170- 171).

Tablo 16. Bölgesel gelişme hedefleri

	2018	2023
Geliri en fazla olan bölgenin kişi başı gelirinin, geliri en az olan bölgenin kişi başı gelirine oranı (%)	4,28*	3,85
Eğitim seviyesi en düşük olan 5 bölgede yükseköğretim ve üzeri mezunların oranı (%)	10,9	16
Hizmet ve sanayinin bölge ekonomisinde payı en düşük 5 bölge ortalaması (%)	77,41	80

Kaynak: On Birinci Kalkınma Planı (2018 yılı verileri TÜİK'e aittir. 2023 yılı verileri On Birinci Kalkınma Planı tahminleridir). *2017 yılı verisidir.

2023 bölgesel gelişme hedefleri incelendiğinde eğitim seviyesinin düşük olduğu yerlerde mezun oranlarının %5.1 artırılması, kişi başına düşen milli gelirin en fazla olandan en az olana oranın %4.28'den %3.85' düşürülmesi ve hizmet ve sanayinin

bölge ekonomisindeki payı en az olan beş bölge ortalamasının %2.59 arttırılması öngörülmektedir.

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgelerin öncelik ve ihtiyaçlarının, BKA tarafından belirlenerek ekonomik ve sosyal uyuma ilişkin fonlar ile uluslararası kaynakların verimli kullanılmasıyla sürdürülebilir faaliyetler desteklenmiştir (On Birinci Kalkınma Planı; 2019: 171).

Ülkemizde uygulanan bölgesel kalkınma politikalarında yalnızca sosyo-ekonomik ve iç toplumsal değişimler değil, aynı zamanda bölgesel kalkınma paradigmlarında yaşanan dönüşümler ile Avrupa Birliğine uyum sürecinde üye ülkelerde yaşanan deneyimler etkili olmuştur. İlk dönemlerde bölgesel kalkınma uygulamalarına bakıldığı zaman ülkemizde ağırlıklı olarak bölgeler arası dengesizlik odaklı gerçekleştirilen bölgesel politikalar sonraki dönemlerde her geçen gün artan küreselleşme eğilimlerine bağlı olarak bilgiye dayalı iktisadi rekabetçilik ve üstünlüklerin keşfine dayanması beklenirken ülkemizdeki bölgeselleşme süreci daha çok ulus üstüleşmenin bir yansıması olarak görülmektedir. Fakat bu süreç günümüzde değişmiş olup bölgesel dengesizlikler kadar rekabet gücü ve bilgi ekonomisi gibi konular da bölgesel kalkınma çalışmalarının odağı olmuştur (Keskin, Sungur; 2010: 9).

3.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARIN TÜRKİYEDE KURULUŞ VE GELİŞME SÜRECİ

1960’lardan itibaren sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimini sağlamak, bölgeler arasında sosyal ve ekonomik entegrasyonun sağlanması amacıyla kalkınma dengesizliğini azaltmaya çalışan Türkiye, uygulamış olduğu Beş Yıllık Kalkınma Planları üzerinden çalışmalarını sürdürmüştür (Cankorkmaz; 2011: 124).

Türkiye’nin Avrupa Birliğine üye olma sürecinde önemli bir noktayı oluşturan Helsinki Zirvesinde ülkemiz, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda aday ülke statüsü kazanmıştır (Kutlu, Sevinç, Kahraman; 2018: 30). Avrupa Birliğine üye adaylığının tescil edildiği 1999 da yapılan bu Zirve’den sonra Türkiye ilk kez Bölgesel Kalkınma Ajansları ile tanışmıştır (Atmaca; 2018: 130). Ayrıca Türkiye’nin üyeliği için gerekli görülen reformların uygulanmasına yönelik katılım öncesi strateji geliştireceği de

tebarüz edilmiş ve AB müktesebatının tesahup edilmesine yönelik bir ulusal programın hazırlanması öngörülmüştür. Dahası Türkiye'yle katılım müzakerelerinin ülkenin Kopenhag siyasi ölçütlerini yerine getirmesinden sonra başlatılacağı belirtilmiştir. Tüm bu süreçlerle birlikte ülkemiz 11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde oybirliği ile AB'ye aday ülke olarak kabul edilmiş ve Türkiye ile 3 Ekim 2005 tarihinde ise tam üyelik müzakereleri resmen başlamıştır (Kutlu, Sevinç, Kahraman; 2018: 30). Avrupa Birliği Komisyonu tarafında düzenlenen Katılım Ortaklık Belgesinde orta vadede uygulanması gereken düzenlemeler arasında yer alan Kalkınma Ajanslarının kurulması amacıyla yasal düzenleme süreci başlatılmıştır. Bu doğrultuda Birlik kaidelerine uygun olarak istatistiksel bölge sınıflandırması olarak bilinen NUTS sistemi 2002 yılında bakanlar kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bir sonraki yıl katılım öncesi mali yardım programlarından faydalanabilmek için bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması gündeme gelmiş ve 25 Ocak 2006 tarihinde BKA'nın Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun kabul edilerek aynı yıl resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Cankorkmaz; 2011: 125). Bu düzenlemeyle ülkemizde üç farklı düzeyde istatistiki bölge sınıflandırılması yapılmıştır. Nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu gibi demografik yapı ve iktisadi yapı dikkate alınarak Düzey 1 olarak 12, BKA'nın yapılandırıldığı Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 sınıflandırılmasında bölge birimleri il ölçeğinde olup 81 il tanımlanmıştır (Pehlivan; 2013: 420).

Özel kanun ve tüzüklerle özel hukuk kapsamında olan ve kamusal ya da yarı kamusal nitelikte olan BKA, Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı (KYTKT) Taslağının 25. Maddesinde gündeme gelmiştir. Bu maddeye göre; Ulusal kalkınma planı ile uyumlu olarak bölge birimleri sınıflandırması Düzey 2 kapsamında ARGE çalışmalarında bulunmak, katılımcı metotlar ile gelişim stratejileri oluşturmak, iller arası uyumu sağlamak, özel ve kamu sektörü ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini sağlamak, bölgesel kalkınmayı hızlandırmak ve özel girişimciliği desteklemek amacıyla BKA kurulur. BKA'nın kuruluşu, görev ve çalışmaları, merkezi yönetim ile ilişkileri kanunla düzenleneceği belirtilmiştir (Tahtalıoğlu, Özgür; 2019: 171-172).

BKA'nın kuruluş ve işlenmesinde bir nevi çerçeve yasa olan 5449* sayılı Kanundan dolayı Düzey 2 bölgelerinde kurulacak her ajans için Bakanlar Kurulu ayrı kararname

çıkarmak durumunda kalmıştır. Kanun kapsamında TR62: Adana-Mersin ile TR31: İzmir için ajans kurmayı öngören kararname çıkarılmıştır. 2006/10550 sayılı bu Kararnamede İzmir ve Çukurova KA'nın kalkınma heyet üyelerinin kamu, özel ve sivil kesimden olabileceği ifade edilmiştir. Merkezi ve yerel yönetim, üniversiteler ve diğer kamu tüzel kişileri kamusal kesimden; dernekler, vakıflar, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları özel ve sivil kesimden kişilere işaret etmektedir. Ülkemizde sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmaya yönelik çalışmaların hızlandırılması için 60. Hükümet Programı Eylem Planında bölgesel düzeyde koordinasyonun sağlanması amacıyla etkin ve verimli kapasiteye sahip BKA'nın kurulacağı belirtilmiştir. Bunu takiben 22.11.2008 tarihli “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar” ilan edilmiştir. Bu karara bağlı olarak Türkiye’de belirlenen bölgeler çerçevesinde merkezleri İstanbul, Samsun, Konya, Erzurum, Van, Gaziantep, Diyarbakır, Mardin olmak üzere sekiz KA’sı kurulmuştur. 25.07.2009 tarihinde yayınlanan kararla merkezleri Tekirdağ, Balıkesir, Denizli, Kütahya, Bursa, Kocaeli, Ankara, Isparta, Hatay, Nevşehir, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Trabzon, Kars, Malatya olmak üzere Düzey 2 kapsamında on altı BKA’sı daha kurulmuştur. Böylece ülkemizde Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde Düzey 2 kapsamında toplam yirmi altı BKA’sı kurulup tüm illeri kapsamıştır (Tahtalıoğlu, Özgür; 2019: 172-173).

Tablo 17. Türkiye’de NUTS sistemine göre sınıflandırılmış bölgeler

KOD	DÜZEY 1 12 ALT BÖLGE	KOD	DÜZEY 2 26 ALT BÖLGE	DÜZEY 3 81 İL
TR1	İSTANBUL	TR10	İSTANBUL ALT BÖLGESİ	İstanbul
TR2	BATI MARMARA	TR21	TR21: Tekirdağ alt bölgesi	TR21: Edirne Kırklareli Tekirdağ
		TR22	TR22: Balıkesir alt bölgesi	TR22: Çanakkale, Balıkesir
TR3	EGE	TR31	TR31: İzmir alt bölgesi	TR31: İzmir
		TR32	TR32: Aydın alt bölgesi	TR32: Muğla Denizli Aydın
		TR33	TR33: Manisa alt bölgesi	TR33: Afyonkarahisar Kütahya Uşak Manisa
TR4	DOĞU MARMARA	TR41	TR41: Bursa alt bölgesi	TR41: Bursa Eskişehir Bilecik
		TR42	TR42: Kocaeli alt bölgesi	TR42: Yalova Düzce Sakarya Bolu Kocaeli
TR5	BATI ANADOLU	TR51	TR51: Ankara alt bölgesi	TR51: Ankara
		TR52	TR52: Konya alt bölgesi	TR52: Karaman Konya
TR6	AKDENİZ	TR61	TR61: Antalya alt bölgesi	TR61: Burdur Isparta Antalya
		TR62	TR62: Adana alt bölgesi	TR62: Mersin Adana
		TR63	TR63: Hatay alt bölgesi	TR63: Osmaniye K. Maraş Hatay
TR7	ORTA ANADOLU	TR71	TR71: Kırıkkale alt bölgesi	TR71: Kırıkkale Aksaray Niğde Nevşehir
		TR72	TR72: Kayseri alt bölgesi	TR72: Kırşehir Yozgat Kayseri Sivas
TR8	BATI KARADENİZ	TR81	TR81: Zonguldak alt b.	TR81: Bartın Karabük Zonguldak
		TR82	TR82: Kastamonu alt b.	TR82: Çankırı Sinop Kastamonu
		TR83	TR83: Samsun alt b.	TR83: Tokat Çorum Amasya Samsun
TR9	DOĞU KARADENİZ	TR90	TR90: Trabzon alt bölgesi	Trabzon Giresun Ordu Artvin Rize Gümüşhane
TRA	KUZEYDOĞU ANADOLU	TRA1	TRA1: Erzurum alt bölgesi	TRA1: Erzincan Bayburt Erzurum
		TRA2	TRA2: Ağrı alt bölgesi	TRA2: Kars Iğdır Ardahan Ağrı
TRB	ORTADOĞU ANADOLU	TRB1	TRB1: Malatya alt bölgesi	TRB1: Elazığ Malatya Tunceli Bingöl
		TRB2	TRB2: Van alt bölgesi	TRB2: Muş Van Hakkâri Bitlis
TRC	GÜNEYDOĞU ANADOLU	TRC1	TRC1: Gaziantep alt bölgesi	TRC1: Gaziantep Adıyaman Kilis
		TRC2	TRC2: Şanlıurfa alt bölgesi	TRC2: Şanlıurfa Diyarbakır
		TRC3	TRC3: Mardin alt bölgesi	TRC3: Mardin Batman Şırnak Siirt

Kaynak: Şengül, Eslemian, Eren (2013)

Ülkemizde Düzey 1 bölgeleri isimlendirilirken hem coğrafi bölgelerin isimleri hem de il isimleri kullanılmıştır. Ancak coğrafi bölüm ve sınırları dikkate alınmamış ve bilhassa Düzey 1 bölge sınıflandırılmasında coğrafi kriterler göz önünde tutulmamıştır. Nuts sistemine göre yapılan sınıflandırmada BKA Düzey 2 alt bölgelerine göre oluşturulmuştur.

Tablo 18. Türkiye'nin bölgesel kalkınma ajansları

KOD	DÜZEY 1 12 ALT BÖLGE	KOD	DÜZEY 2 26 ALT BÖLGE	BKA'NIN ADI
TR1	İSTANBUL	TR10	İSTANBUL BÖLGESİ	İstanbul BKA
TR2	BATI MARMARA	TR21	TR21: Tekirdağ alt bölgesi	Trakya BKA
		TR22	TR22: Balıkesir alt bölgesi	Güney Marmara BKA
TR3	EGE	TR31	TR31: İzmir alt bölgesi	İzmir BKA
		TR32	TR32: Aydın alt bölgesi	Güney Ege BKA
		TR33	TR33: Manisa alt bölgesi	Zafer BKA
TR4	DOĞU MARMARA	TR41	TR41: Bursa alt bölgesi	Bilecik, Eskişehir, Bursa BKA
		TR42	TR42: Kocaeli alt bölgesi	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
TR5	BATI ANADOLU	TR51	TR51: Ankara alt bölgesi	Ankara BKA
		TR52	TR52: Konya alt bölgesi	Mevlana BKA
TR6	AKDENİZ	TR61	TR61: Antalya alt bölgesi	Batı Akdeniz BKA
		TR62	TR62: Adana alt bölgesi	Çukurova BKA
		TR63	TR63: Hatay alt bölgesi	Doğu Akdeniz BKA
TR7	ORTA ANADOLU	TR71	TR71: Kırıkkale alt bölgesi	Ahiler BKA
		TR72	TR72: Kayseri alt bölgesi	Orta Anadolu BKA
TR8	BATI KARADENİZ	TR81	TR81: Zonguldak alt b.	Batı Karadeniz BKA
		TR82	TR82: Kastamonu alt b.	Kuzey Anadolu BKA
		TR83	TR83: Samsun alt b.	Orta Karadeniz BKA
TR9	DOĞU KARADENİZ	TR90	TR90: Trabzon alt bölgesi	Doğu Karadeniz BKA
TRA	KUZEYDOĞU ANADOLU	TRA1	TRA1: Erzurum alt bölgesi	Kuzeydoğu Anadolu BKA
		TRA2	TRA2: Ağrı alt bölgesi	Serhat BKA
TRB	ORTADOĞU ANADOLU	TRB1	TRB1: Malatya alt bölgesi	Fırat BKA
		TRB2	TRB2: Van alt bölgesi	Doğu Anadolu BKA
TRC	GÜNEYDOĞU ANADOLU	TRC1	TRC1: Gaziantep alt bölgesi	İpekyolu BKA
		TRC2	TRC2: Şanlıurfa alt bölgesi	Karacadağ BKA
		TRC3	TRC3: Mardin alt bölgesi	Dicle BKA

Kaynak: Garipağaoğlu (2020)

Tablo incelendiğinde ülkemizde Düzey 2 kapsamında 26 tane bölgesel kalkınma ajansının kurulduğu ve bütün illeri kapsadığı görülmektedir.

Ülkemizde kalkınma ajanslarının ülke düzeyinde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) sorumludur. Teşkilatın kalkınma Ajanslarına ilişkin sorumlulukları; bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetlerini gerçekleştirirken yaptıkları planlama, programlama ve projelendirme sürecinde rehberlik ve danışmanlık yapmak, uygulanan projeleri gözlemlemek, analiz etmek ve değerlendirmek, Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen çalışmaların yöntem ve esaslarını belirleyerek değerlendirmek, kalkınmanın sağlanması amacıyla sağlanan fonların Ajanslara tahsisi ve bunların kullanımına ilişkin hususları belirlemek; BK ajansları arasında iş birliğini sağlamak, yönetim kurulu tarafından belirlenen BKA'ların genel sekreterinin atamasını yapmak, kalkınma ajansların çalışmalarını etkin bir şekilde yürütebilmesi amacıyla ilgili kuruluşlarla işbirliği geliştirmektir (Cankorkmaz; 2011: 125-126). Ajansların teşkilatlanma yapısını Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri oluşturmaktadır. Ajansın temel karar organı olan yönetim kurulu; bütçeyi ve kurum ve kuruluşlara verilecek destekleri onaylamak, genel sekreter tarafında uygun görülen plan, proje ve çalışmalara ilişkin önerileri değerlendirip karar bağlamak gibi sorumlulukları vardır. Bölgede bulunan kamu ve özel kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yükseköğretim kurumları ve yerel yönetimler arasında işbirliğini sağlamak ve ajansları yönlendirmek kalkınma kurulunun görevleri arasındadır. Yönetim kuruluna karşı sorumlu olan Genel Sekreterlik, bölgesel kalkınmaya yönelik yapılan toplantılara katılmak, yönetimin almış olduğu kararları uygulamak ve gerek kamu gerek özel ve STK 'nın plan, proje ve çalışmalarını değerlendirerek gerekirse bunlara mali destek sağlamakla sorumludur. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kapsadığı her ilde kurulan Yatırım Destek Ofisleri; yatırımcıların ruhsat ve izin işlemlerini takip edip gözlemlemek ve sonuçlandırmakla sorumludur (Demiroğlu, T. Demiroğlu; 2014: 184).

Kuruldukları bölgelerde sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı sağlamayı hedefleyen ajansların mali kaynaklarını; yürütmüş olduğu çalışmalardan elde ettiği gelirler, genel bütçe vergi gelirleri, AB fonlarından sağlanan kaynaklar, ulusal ve uluslararası kuruluşlardan yapılan yardımlar oluşturmaktadır. İlgili yasanın 19'uncu maddesine göre bölgede bulunan belediye, il özel idareleri, sanayi ve ticaret odaları

her yıl bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden ilgili ajansın bütçesine yüzde bir oranında pay aktarmakla sorumlu tutulmuştur. Fakat özellikle küçük belediyelerin bu miktarı karşılamakta güçlük çekmesinden dolayı bu oran %05'e düşürülmüştür. Proje faaliyet destekleme, genel hizmet harcamaları ve yönetim ve personel giderleri ise kalkınma ajanslarının temel giderlerini oluşturmaktadır (Demiroğlu, T. Demiroğlu; 2014: 185).

Avrupa Birliği bölgesel kalkınma politikasına uyum aşamasında İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırmasının (NUTS) kabul edilerek yeni bir bölgeleme sistemine geçilmesi Türk

Kamu Yönetiminin yapısında işlevsel ve yapısal reformlar gerçekleştirmiştir. Avrupa Birliğinin aday ülkelere IPA II kapsamında sağlayacağı fonu merkezi yönetime değil, yerel yönetim birimlerine yapması ajansların ülkemizde kurulmasının ayrıca bir nedeni olmuştur (Atmaca; 2018: 133).

Ülkemizde BKA'nın kurulmasına yönelik çalışmalara baktığımızda ilk aşamada Avrupa Birliğine uyum sürecinde DSP-MHP-ANAP koalisyonu hükümet döneminde NUTS bölgelerinin oluşturulması; ikinci aşamada 2006 yılında AKP iktidarı döneminde kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik kanunun kabul edilmesiyle ve aynı yıl İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Üçüncü aşamada 2008 yılında 8, 2009 yılında 16 tane kalkınma ajansı Bakanlar Kurulu kararıyla kuruluyor. Dolayısıyla Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde Nuts 2 bölgesinde toplam 26 tane kalkınma ajansının kurulmuş ve tüm illeri kapsamıştır (Çelik; 2017: 158).

Ülkemizde kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları mali destek sağladığı projeleri “ izleme faaliyetleri” ile takip etmektedir. Ajans her yıl destekte bulunduğu projenin %10'nun uygulanmasını değerlendirmektedir. Bu sorumluluk ulusal düzeyde Kalkınma Bakanlığına, bölgesel düzeyde ise Bölgesel Kalkınma Ajanslarına aittir. Ayrıca kalkınma ajansları, desteklediği faaliyetlerin bölgenin gelişmesine yaptığı katkıları belirlemek amacıyla en geç iki yılda bir “ etki analizi” yapar ve sonuçları faaliyet raporlarında yayınlar (Çelik; 2017:160-161). Kalkınma Ajanslarının denetimine baktığımızda, ajanslar Sayıştay denetimine, iç ve dış denetime ve mali yönetim yeterliliğine tabidir. Ajansın her türlü işlem ve faaliyetlerinin incelendiği dış denetim, bağımsız denetim kuruluşlarınca yapılır. Tutulan rapor İçişleri Bakanlığına,

Kalkınma Bakanlığına ve Ajansa sunulur. İç denetim ise kalkınma ajansının kendi içinde yürütmüş olduğu çalışmaların, etkinliğini ve performansını teftiş ettiği mali incelemedir. İnceleme sonucunda oluşturulan rapor, kalkınma ve yönetim kuruluna sunulur. Mali yönetim yeterliliği, BKA'nın; kaynaklarını etkin kullanma, çalışmalarını sürdürebilme ve hesap verebilme yetkinliğidir. Sayıştay ise 2011 yılından beri TBMM adına bölgesel kalkınma ajanslarını denetlemektedir. Ajanslar ayrıca 2014 yılında Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından incelenip hazırlanan rapor Kalkınma Bakanlığına sunulmuştur (Çelik; 2017: 162).

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkemizdeki ajanslar sıkı bir şekilde denetlenmektedir ancak gerçekleştirilen denetimlerin gelir ve istihdam gibi somut kriterlere göre yapılmadığı ve denetim sonucunda tutulan raporların kamuoyuna sunulmadığı gözlenmiştir (Çelik; 2017:162).

3.3. SERHAT KALKINMA AJANSI VE TRA2 BÖLGESİNİN TANITIMI

Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) Bölgesinde faaliyet göstermek üzere Bakanlar Kurulu kararıyla 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 3. maddesine istinaden 14.07.2009 tarih ve 2009/15236 sayılı kararla kurulmuştur. 2 Şubat 2010 tarihinde Genel Sekreterin atanmasıyla kalkınma ajansının kurumsallaşma süreci başlamıştır. Serhat Kalkınma Ajansı bölgenin kırsal ve bölgesel kalkınmasını sağlamak amacıyla bölgenin önceliklerine uygun olarak bölge plan ve programlarına yönelik çalışmaları desteklemektedir (Serhat Kalkınma Ajansı 2019-2023 Kurumsal Stratejik Planı; 2). Serhat kalkınma ajansının etkili olduğu Kars, Ardahan, Iğdır ve Ağrı illerinde iş ve kalkınma ortamının geliştirilmesine yönelik analiz, rapor ve strateji çalışmaları yapmak üzere Yatırım Destek Ofisleri (YDO) kurulmuştur. Iğdır, Ağrı ve Ardahan'da kurulan Yatırım Destek Ofisleri, Ticaret ve Sanayi Odası binalarında hizmet vermektedir (Serka 2017 Faaliyet Raporu; 16).

3.3.1. TRA2 Bölgesinin Tanıtımı

NUTS 2 düzeyinde yapılan sınıflandırmada 26 bölgeden birini oluşturan ve ülkemizin kuzeydoğusunda yer alan TRA2 bölgesi Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerini kapsamaktadır. Bölge 30.193 km² yüzölçümüne sahip olup ülkemizin % 3,8'ni oluşturmaktadır. Bölgenin Ermenistan, Azerbaycan, İran ve Gürcistan ülkeleriyle sınırı bulunmaktadır. Bölgede Türkgözü, Aktaş, Akyaka, Alican, Boralan, Dilucu ve Gürbulak sınır kapıları bulunmaktadır. Bunlar arasında Aktaş, Dilucu, Türkgözü ve Gürbulak aktif olarak kullanılmaktadır. Bu da bölgenin önemli bir lokasyonda yer aldığını göstermektedir. Bölgede yükseklik genel olarak fazladır. Bölgenin kapsadığı illerin yükseklik değerlerine baktığımızda Ardahan 1800, Kars 1768, Ağrı 1640 metrede iken Iğdır ili 800-900 gibi düşük bir yüksekliğe sahiptir. Bu durum Iğdır İl'inin mikro klima özelliği göstermesine neden olmuştur. Iğdır'da ılıman iklim görülürken diğer üç ilde ise sert iklim koşulları etkisini göstermektedir (TRA2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı; 6). Ülkemizin büyük ve önemli dağları olan Ağrı, Süphan, Tendürek, Allahuekber ve Yalnızçam dağları TRA2 bölgesinde yer almaktadır. TRA2 bölgesi enerji kaynakları taşımacılığında adeta stratejik bir konuma sahiptir. Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan gibi eski Sovyet Birliğini oluşturan ülkelerin sahip olduğu enerjinin Batı'ya transferi bu durum üzerinde etkili olmuştur. Hazar havzası enerji kaynaklarının Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı ile Azerbaycan (Bakü-Tiflis-Erzurum) ve İran'dan sağlanan enerjinin Batı'ya taşınmasında Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı ve Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı bölgeden geçmektedir. Ayrıca boru hatlarıyla sağlanan güvenli enerji koridoru Kars-Iğdır-Nahcivan demiryolu ve Kars Tiflis-Bakü demiryolu hattı gibi demiryollarıyla desteklenmektedir. Kars-Iğdır-Dilucu-Tahran-İslamabad demiryolları, Kars-Tiflis-Bakü ve Trans-Kafkasya ulaşım koridoru projesinin oluşturulmasıyla Marmaray aracılığıyla Kazakistan ve Çin Avrupa'ya bağlanmıştır. Bu da Asya ve Avrupa pazarları arasında geçiş konumunda yer alan TRA2 bölgesinin hem stratejik önemini hem de bölgenin gelecekte gelişmişlik seviyesini yükseltebilme potansiyelini arttırmıştır (TRA2 2014-2023 Bölge Planı; 6).

TRA2 Bölgesi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de ülkemizin en gelişmemiş bölgeleri arasındadır. Bundan dolayı Türkiye’de kalkınma politikalarının uygulanmaya koyulduğu ilk yıllardan itibaren bölgedeki sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla bölgede çeşitli politikalar geliştirilmiştir. 1996 yılında ülkemizde illerin gelişmişlik düzeyini ölçen bir araştırmada, TRA2 Bölgesine dâhil olan illerin sıralaması 76 il sıralamasında Kars 62, Iğdır 69, Ağrı 74’üncü sıralama yer almıştır. Devlet Planlama Teşkilatının 2003 yılında yapmış olduğu araştırmada ise Kars 62, Iğdır 64, Ardahan 74 ve Ağrı ise 80’inci sırada yer almıştır (TRA2 Kadın Profili Araştırması; 2017: 22). Türkiye’deki illerin gelişmişlik düzeyini ortaya koyan her iki çalışma arasında TRA2 Bölge İlleri arasında bir mukayese yapıldığı zaman Iğdır ve Ardahan illerinde bir yükseliş izlenirken Ağrı İlinin sosyo-ekonomik kalkınmasında düşüş olduğu Kars’ın ise sıralamasında herhangi bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Türkiye’deki illerin finansal kalkınma düzeylerini ve potansiyellerini ortaya koymak amacıyla İş Bankası tarafından çeşitli yıllarda çalışmalar yapılmaktadır. Banka bunu gerçekleştirirken 32’si ekonomik 17’si sosyal değişken olmak üzere illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerini belirlemeye yönelik 49 kıstas kullanmıştır. 2014, 2015 yıllarında yapılan çalışmada illerin sıralaması aşağıdaki gibidir.

Tablo 19. 2014 ve 2015 yılları TRA2 bölge illerinin gelişmişlik düzeyleri

İller	2014 yılı	2015 yılı
Kars	71	73
Ardahan	80	77
Iğdır	76	74
Ağrı	79	76

Kaynak: TRA2 kadın profili araştırması (2017)

Banka araştırmayı yaparken 2014 yılı için 2012, 2015 yılı için ise 2013 yılı verilerini esas almıştır. Her iki araştırma sonucunda TRA2 bölgesinde yer alan iller, Türkiye’de en az gelişmiş illerin bulunduğu 5. Grupta yer almıştır. Ayrıca tablodan da anlaşılacağı üzere Ardahan, Iğdır ve Ağrı illerinde 2014 yılına göre bir ilerleme görülürken Kars İlinde bir düşüş olmuştur.

İş Bankası'nın 2012 ve 2013 yıllarında Türkiye'deki illerin finansal gelişmişliklerini ortaya koymak için yapmış olduğu çalışmada TRA2 bölge illerinin sıralaması aşağıdaki gibidir.

Tablo 20. 2012 ve 2013 yılları TRA2 bölge illerinin finansal gelişmişlik sıralaması

İller	2012 Yılı	2013 Yılı
Kars	65	70
Ardahan	79	78
Iğdır	71	80
Ağrı	69	64

Kaynak: TRA2 kadın profili araştırması (2017)

Tablo incelendiğinde 2012 yılına göre Ağrı ve Ardahan illerinin finansal kalkınmasında yükselme izlenirken Kars ve Iğdır illerinde ise gerileme görülmektedir. Bu iller ülkemizde finansal gelişimi en düşük olan 10 il sıralamasında yer almaktadır. TRA2 bölgesi genel olarak kırsal bir nüfusa sahiptir. Bölgedeki illerin kentleşme oranına bakıldığı zaman 2016 yılı verilerine göre Türkiye ortalamasında kentleşme oranı % 64.90 iken Kars'ta %43.7 Ardahan'da % 29.7, Ağrı'da % 47.7 ve Iğdır'da % 48.4'tür. Bölge ortalaması ise ülke ortalamasının bayağı altında olup % 44.61'dir (TRA2 Kadın Profili Araştırması; 2017: 25). Bu durum bölgede hem sosyal hayatın hem de ekonomik hayatın olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

İlgili uzmanlarla yapmış olduğumuz görüşmede de belirtildiği üzere bölgenin, Türkiye ekonomisine yaptığı katkı oldukça düşük olup diğer 26 Nuts 2 bölgesi içerisinde en düşük orana sahip bölgelerin başında gelmektedir. 2014 yılında Türkiye ekonomisine yapmış olduğu katkı %0,61 olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan illerin gelişmişlik seviyesi araştırmasına göre bölgedeki illerin imalat sanayi gelişmişlik sıralamasında Kars 70'inci, Iğdır 74'üncü, Ağrı 72'inci ve Ardahan son sırada olup 81'inci sırada yer almaktadır. Bölgede genel olarak düşük ölçekli işletmeler yer almakta ve düşük kalitede teknoloji kullanılmaktadır. Bölgede sermaye birikimi ve girişimcilik seviyesinin düşük olması, sanayi sektörünün oranının çok az olması bölgede sosyo-ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Bölge özellikle büyükbaş hayvancılık için oldukça elverişli coğrafi yapıya sahiptir. Yazların kısa ve serin geçtiği bölgede yaz boyunca yeşil kalan çayırlar hâkimdir. Bu da bölgede

büyükbaş hayvancılığın önemini arttırmıştır. Serhat kalkınma ajansının bu kapsamda sürdürmüş olduğu destekler ve girişimler olsa da bölgenin ihtiyaçlarının fazla olması buna karşılık bütçenin sınırlı olmasından kaynaklı geniş çaplı bölgeyi kalkındıracak etkinin oluşturulamamış olduğu yapılan görüşmede de belirtilmiştir. TRA2 bölgesinin 2015 yılı verilerine göre ekonomisinin % 59.5'ini tarım, % 28.3'ünü hizmet ve % 12.2'sini sanayi sektörü oluşturmaktadır. Bölgede yaşayan nüfusun büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraşmasına rağmen son yıllarda bölgede tarım sektöründeki katma değer düşmüştür ve 2004 yılında bölge tarımsal verimlilikte 10. Sırada iken 2014 yılında 14'üncü sıraya gerilemiştir (TRA2 Kadın Profili Araştırması; 2017: 26-27).

TRA2 bölgesinin kalkınması için özel ve kamu kaynaklarına ihtiyaç duyulduğu ve işbirliği ve koordinasyon konularında tam anlamıyla bir bütünleşmenin sağlanamadığı yapılan görüşmede vurgulanmıştır. Bölgede devletin gerçekleştirdiği kamu yatırımları son derece yetersizdir. 2014 yılında Ağrı kamu yatırımlarından %0.4, Kars %0.3, Iğdır ve Ardahan ise %0.1 oranında pay almıştır. 2015 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan İllerde Yaşam Endeksi araştırmasında TRA2 bölgesinin kapsadığı Ağrı'da % 73.5, Ardahan'da % 71.2, Iğdır'da % 65.3 ve Kars'ta % 66.6'sı temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirtmiştir (TRA2 Kadın Profili Araştırması; 2017: 27). Bu da bölge illerinin yoksulluk sorunuyla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bölgede yer alan Ani Antik Kenti, Kars şehir merkezi, Sarıkamış Kayak Merkezi, Ağrı Dağı ve çevresindeki yapılar, Ardahan Yalnızçam Kış Sporları Turizm Merkezi ile Ardahan'ın doğal güzelliği bölgenin turistik alanlarını oluşturmaktadır. Fakat bölgeye gelen ziyaretçi ve turistlerin zaman geçireceği nitelikli dinlenme ve eğlence tesislerinin sınırlı olması gelen turist sayısının düşük olmasına neden olmuştur (TRA2 2014-2023 Bölge Planı; 2017: 24). Kültürel anlamda bölgenin kalkınabilecek potansiyele sahip olduğunu ifade eden ajans bölgedeki turizm olanaklarının iyileştirilmesine kalkınma ajansının ayrı bir önem verdiğini belirtmiştir.

3.3.2. TRA2 Bölgesinin GZFT Analizi

GZFT analizi, incelenen herhangi bir kuruluşun teknik, süreç ve durumunun güçlü (G) ve zayıf (Z) yönlerinin ve dış çevreden etkilenen fırsat (F) ve tehditleri (T) ortaya koymada kullanılan bir tekniktir ⁵¹. Serhat Kalkınma Ajansının yayınlamış olduğu 2014-2023 TRA2 Bölge Planında, bölgenin GZFT analizi yapılmıştır. Amaç bölgenin iç ve dış etkenlerini göz önünde tutarak oluşturulacak olan planlarda bölgenin sahip olduğu güçlü yönlerinden ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanmak, bölgenin gelişimine yönelik tehditleri ve bölgenin zayıf yönlerini en düşük seviyeye çekerek bölgenin kalkınmasını sağlayacak plan ve projeler geliştirmektir. Serhat Kalkınma Ajansının hazırlamış olduğu GZFT analizine; 2013 yılının bahar aylarında TRA2 bölgesinin kapsadığı dört ilde düzenlenen il çalıştayları, Ajansın 5. Kalkınma Kurulu katılımcılarından desteklerinden yararlanarak bölgenin tüm kesiminin katılımını sağlamak amacıyla il çalıştayları, kamu kurumları, özel sektör ve STK'nın gönüllü katılımı olmuştur. Yapılan bu toplantıların yanı sıra bölgedeki STK'na ve 104 kamu kurumuna anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılanların %45'i kamu, %26'sı özel ve %29'u STK'ndan olup toplam 326 katılımcı katılmıştır. Tüm bu çalışmalar sonucunda bölgenin GZFT analizi yapılmıştır (TRA2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı; 29).

⁵¹ Url 43: <http://sp.mu.edu.tr/Icerik/sp.mu.edu.tr/Belge/345489eb-3c7.pdf>

Tablo 21.TRA2 bölgesi gelişimini etkileyen fırsat ve tehditleri

FIRSATLAR	TEHDİTLER
• Türkiye et ve süt üretiminde bölgenin et ve süt üretiminin önemli bir yere sahip olması • Ülkemizde et üretim açığının bulunması • Hayvancılık desteklemelerinin olması • Kafkas arı ırkının gen merkezi olması • Ülke genelinde üretimi yaygın olmayan kaz üretimi bakımından önemli bir potansiyele sahip olması • Bölgenin yerel ürünlerinin markalaşabilme potansiyeline sahip olması (kaşar bal kaz eti) • Su ürünleri potansiyeli (bölgeye özel kırmızı benekli alabalık) • Organik tarım ürünlerinin ihracat değerinin yüksek olması • Mikro klima iklim özelliğine sahip Iğdır ilinde tarımsal sanayi için meyve ve sebze gibi hammadde kaynaklarının bulunması • Modern sulama uygulamalarının desteklenmesi • Konvansiyonel üretimde kaliteli hibrit hastalıklara dayanıklı ve sertifikalı tohumlar kullanılmaya başlanması • Alternatif tıbbın gelişmesi ve tıbbi ve aromatik bitkiler ihracat potansiyelinin yüksek olması • Teşvik uygulamasında 6. Bölgede yer alması • Organize Sanayi Bölgelerinde yer sıkıntısının olmaması • Dört ülke ile sınır komşusu olması • Lojistik merkezleri için önemli bir potansiyele sahip olması • Orta Asya ve İran'daki Petrol türev ürünleri ve pamuk gibi bazı hammadde kaynaklarına yakın olması • Sınırdaki serbest ticaret merkezlerinin kurulması ve bu	• Tarım faaliyetlerinin düşük gelir getirmesinden kaynaklı bölgede cazibesini yitirmesi • Modern hayvancılık uygulamalarına geçiş konusunda güçlüklerin olması • Sınır bölgesi olmasından dolayı dışarıdan hayvan hastalıklarının bölgeye kolaylıkla yayılabilmesi • Saf Kafkas arı ırkını melezleştiren dışsal tehditlerin bulunması • Bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarının derinleşmesi • Sınırı olduğu ülkelerde oluşabilecek siyasi ve ekonomik sıkıntıların bölgeyi etkilemesi • Dünyada petrol ve diğer girdi fiyatlarının yükselmesi

Tablo 21 (Devamı)

yönde çalışmalarının devam etmesi
• Karadeniz ile Doğu Anadolu Bölgeleri arasında geçiş konumunda olması
• Sarıkamış Şehitlikleri Anma Etkinliklerine kamunun ilgisinin ve söz konusu etkinliklerin ulusal bilinirliğinin artması
• Sarıkamış Tarihi Milli Parkı projesinin gerçekleştirilmesi
• Kars şehrinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın "Marka Kent" projesi içerisinde yer alması
• Turizm çeşitliliğinin artması
• Halkta ve işletmecilerde ilginin ve bilincin artması
• Bölgenin komşu coğrafyalarla yeni turizm koridorları veya işbirliği oluşturma potansiyeli
• Hibe ve destek mekanizmalarının artması

Kaynak : TRA2 bölgesi 2014-2023 bölge planı

Yapılan araştırmaya göre bölgenin gelişimini etkileyen fırsat ve tehditler değerlendirildiğinde bölgenin özellikle tarım, turizm alanında güçlü yönlerinin baskın olduğu; bölgenin bulunmuş olduğu lokasyon itibarıyla öncelikle petrol gibi hammadde bakımından zengin olan ülkelerle sınırının bulunması ve güvenli petrol boru hattı güzergâhında olması bölgenin gelişimini etkileyen fırsatlar iken tarım faaliyetlerinin düşük gelir getirmesi ve modern hayvancılık uygulamalarında geçişte yaşanan sıkıntılar bölgenin tehditleri arasındadır. Ancak bölge için tehdit oluşturan bu unsurlar çiftçiye gerekli desteğin verilmesi ve inovasyon çalışmalarıyla iyileştirilebilecek durumlardır.

Tablo 22. Bölgenin rekabet edebilirliği açısından güçlü ve zayıf yönleri

GÜÇLÜ YÖNLERİ	ZAYIF YÖNLERİ
• Bölgede Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin olması • Zengin mera alanlarına sahip olması • Zengin flora ve faunaya sahip olması • Kafkaslara ve Türk Cumhuriyetlerine açılan üç sınır kapısının bölgede olması • Bölgede (özellikle Iğdır'da) güçlü bir TIR filosunun bulunması • Turistik destinasyonların çeşitliliği • İklim ve jeolojik yapının kış sporlarına uygun olması • Bölgenin zengin tarihi ve kültürel birikime sahip olması • Küresel ortamda bilinen turistik değerlere sahip olması • Kültürel çeşitliliğin fazla olmasından dolayı dışardan gelenlere açık olması	• Hayvancılık işletmelerinin dağınık ve küçük ölçekli olması • Hayvan ırkı ıslahı çalışmalarının yetersiz olması • Modern hayvan pazarlarının olmaması • Mera alanlarının bilinçsiz kullanımı • Yem bitkileri ekim alanlarının sınırlı olması • Hayvan hastalıklarının bölgede yaygın olması • Arı ürünleri üretiminin yetersizliği • Geçimlik ve yarı geçimlik üretimin yaygın oluşu, üretimin ekonomik sektör haline gelememesi • Soğuk gıda zinciri oluşturmada teknolojik ve altyapı eksiklikleri • Tarıma dayalı sanayide geleneksel metotların kullanılması • Sermaye birikiminin yetersiz olması • Yatırım maliyetlerinin altyapı eksikleri nedeniyle yüksek olması • Enerji iletim sistemlerindeki altyapı eksikliği • Hammadde finansman ve pazara ulaşımdaki güçlükler ve örgütlenmenin zayıf olması • Örgütlülük bilincinin eksikliği • Kalifiye iş gücünün yetersizliği • Standart ve kontrollü üretimin olmaması • İnşaat sezonunun kısa sürmesi ve hammaddeye ulaşmada zorluk yaşanması • Pazarlama ve Markalaşma sorunu • Tarım arazilerinin hisseli olması • Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı • Tarımsal makine ve ekipman yetersizliği • Tarımsal örgütlenmelerin etkin çalışmaması • Toprak ve su kaynakları yönetiminin zayıf olması

Tablo 22 (Devamı)

	• Seracılık faaliyetlerinin gelişmemiş olması • Çıldır Aktaş sınır kapısının kapalı, Türkgözü sınır kapısından yapılan ihracat ve ithalat kaleminin az olması • Üniversite-sanayi işbirliğinin yetersiz oluşu • Destek ve teşviklerden yararlanma olanaklarının düşük olması • Teşvik ve kredilerin tabandaki küçük işletmelere ulaşamaması • Teknopark, AR-GE Merkezi ve Teknoloji Geliştirme Merkezi gibi kuruluşların olmaması • Hizmetler sektörünün yeterli düzeyde gelişmemiş olması • Turizm altyapısının yetersiz oluşu • Turizm rehberliği hizmetlerinin yetersizliği • Turizm ürünlerinde çeşitlilik noksanlığı (hediyeelik eşya ve diğer ürünler) • Tanıtım faaliyetlerinin teknik idari ve malî nedenlerle yeterince yapılamaması • Bölge içi kalkınma dengesizliğinin yoğun olması
--	--

Kaynak: TRA2 bölgesi 2014-2023 bölge planı

Bölgenin Rekabet Edebilirliği Açısından Güçlü ve Zayıf Yönleri ele alındığında bölgenin zengin flora ve faunaya sahip olması, turistik destinasyonların çeşitliliği, bölgenin tarihi ve kültürel birikime sahip olması bölgenin rekabet edebilirlik açısından güçlü yönlerini oluştururken özellikle bir tarım bölgesi olan bölgede modern hayvan pazarlarının olmaması, hayvancılık işletmelerinin dağınık ve küçük ölçekli olması, modern tarım metotlarının kullanılmaması, araştırma ve geliştirme merkezinin olmaması, teknoloji çağında bölgede teknoloji geliştirme merkezi gibi kuruluşların olmaması, toprak ve su yönetiminin zayıf olması bölgenin rekabet edebilirlik açısından zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Tablo 23. TRA2 bölgesi çevre güçlü ve zayıf yönler

ÇEVRE	
GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
- TRA2 Bölgesinin enerji koridorlarının kavşak noktasında olması - Su, toprak ve yeraltı kaynaklarının varlığı - Alternatif enerji kaynak potansiyelinin yüksek olması - Biyolojik çeşitlilik ve doğa alanlarının varlığı - Bozulmamış doğal güzelliklerin bulunması	- Plansız kentleşme - Kırsal ve Kentsel altyapının yetersizliği - Düzenli depolama ve bertaraf tesislerinin eksikliği - Su kaynaklarının yeterince değerlendirilememesi - Bilhassa kış aylarında çevre kirliliğinin yaşanması - Mera alanlarının tahrip edilmesi - Yenilenebilir enerji kaynak potansiyeline yönelik çalışmaların olmaması - Bölgede bulunan ve korunması gereken doğal alanlara yönelik koruma planlarının yapılmaması

Kaynak : TRA2 bölgesi 2014-2023 bölge planı

Bölgenin bulunmuş olduğu lokasyon itibariyle sahip olmuş olduğu güçlü ve zayıf yönleri değerlendirildiğinde; bölgenin enerji koridorunun kavşak noktasında yer alması ve doğal güzelliklere ve kaynaklara sahip olması bölgenin güçlü yönlerini oluştururken, kentsel ve kırsal altyapının yetersizliği, plansız kentleşme, çevre koruma planlarının yapılmaması, mera alanlarının tahrip edilmesi bölgenin çevresel zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Tablo 24. TRA2 bölgesi çevresel fırsatlar ve tehditler

ÇEVRE	
FIRSATLAR	TEHDİTLER
• Kentsel dönüşüm çalışmalarının olması • Kentsel altyapı eksikliklerinin giderilmesine yönelik hibe ve teşvik mekanizmalarının varlığı • Yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin varlığı • Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının teşvik edilmesi	• Tarım alanlarının imara açılması • II. Derecede deprem bölgesi olması • Ermenistan sınırları içerisinde bulunan ve ömrünü tamamlamış olmasına rağmen halen faaliyette olan Metsamor nükleer santralının varlığı • Kuraklığın yaşanması • Küresel iklim değişikliğinin yaşanması • Doğalgazın bölgede yaygınlaşmasından dolayı bölgede hava kirliliğinin yaşanması

Kaynak: TRA2 bölgesi 2014-2023 bölge planı

Bölgenin çevresel fırsat ve tehditleri değerlendirildiğinde; kentsel altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmaların varlığı, bölgenin potansiyel yenilebilir enerji kaynaklarına sahip olması ve kullanımının teşvik edilmesi ve kentsel dönüşüm çalışmalarının varlığı bölgenin çevresel fırsatlarını oluştururken tarım alanlarının yerleşime açılması, bölgede doğal gaz kullanımından kaynaklı hava kirliliğinin olması, bölgenin ikinci derede deprem bölgesi olması bölgenin sahip olmuş olduğu çevresel tehditlerdir.

Tablo 25. TRA2 bölgesi sosyal sektöre yönelik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditler

SOSYAL SEKTÖRLER	
GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
- Bölge halkının gelişime açık olması - Bölgenin çok kültürlü bir yapıya sahip olması - Eğitimli ve eğitilebilir genç nüfus potansiyelinin yüksek olması - Son dönemlerde sosyal mekânların kurulması - Üniversitelerin varlığı - Örgütlenmenin teşvik ediliyor olması	- Mesleki eğitim seviyesinin düşük olması - Çeşitli nedenlerle müteşebbislerin bölgeye yatırım yapmaktan çekinmeleri - Özel sektörün eğitim, alt yapı, inşaat ve turizm gibi yatırımlara ilgisizliği - Güven unsurunun kırılganlığı - Bölgenin coğrafik durumunun (iklim şartları topoğrafik yapı jeolojik durumu vb.) insanlarda psikolojik bariyer oluşturması - Bölge dışına yaşanan göçler - Kadınların sosyo ekonomik hayatta temsil gücünün düşük olması - Yerel yönetimler ve nitelikli STK' nın etkin olmaması - Kamu-Sivil Toplum Kuruluşları arasındaki işbirliğinin zayıf olması - Mesleki örgütlerin yeterli fiziki ve insan kaynağı kapasitesine sahip olmaması - Kamu hizmetlerinin yetersizliği - Kamu kurumlarının araç ve donanım yetersizliği - Kamuda personel hareketliliğinin çok fazla olması Bölgede kamu sektöründe çalışan kesimin çoğunlukla yeni mezunlardan oluşması - Kamu ve özel sektörde kalifiye insan gücünün bölgede yaşamayı tercih etmemesi - Rekreasyon alanları ile sosyo-kültürel

Tablo 22 (Devamı)

	mekânların ve spor tesislerinin eksikliği
	• Çocuklar ve yaşlılar için uygun sosyal mekânların bulunmaması • Konut sayısının az ve kiralara yüksek olması • Sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar • Sağlık sektöründe yaşanan personel sıkıntısı • Okul öncesi eğitim kurumlarının az olması • Yayıncılık ve tarım işçiliği nedeniyle eğitimde kayıp gün sayısının fazla olması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
• Avrupa Birliği'nin sosyal hizmet projelerine sağladığı hibe desteklerin olması • Sınır ülkeleriyle ortak kültürel değerlerin bulunması • Yatırım teşvik uygulamasında 6. Bölgede yer alması	• Kamuda istihdamı özendirici şartların geliştirilmemesi • Etnik kökene dayalı ayrımcılığın artması • Komşu ülkelerde politik istikrarsızlığın oluşması • Dış göçün önlenememesi

Kaynak : TRA2 bölgesi 2014-2023 bölge planı

Bölgenin sosyal sektöre yönelik güçlü ve zayıf yönleri ele alındığında; bölgenin çok kültürlü bir yapıya sahip olması ve genç nüfusun varlığı, bölge halkının gelişime açık olması, üniversitenin varlığı bölgenin güçlü yönlerini oluşturuyorken bölgenin göç vermesi, girişimcilerin bölgeye yatırım yapma konusundaki çekinceleri, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının bölgede etkin olmaması, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin zayıf olması, kalifiye insan gücünün bölgede yaşamayı tercih etmemesi, rekreasyon alanlar ve sosyo-kültürel alanların eksikliği, sağlık alanında yetersizliğin olması gibi durumlar bölgenin sosyal sektöre yönelik zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Bölgenin sosyal sektöre göre fırsat ve tehditlerine baktığımızda; bölgede Avrupa Birliği'nin sosyal hizmet projelerine sağladığı hibe desteklerin olması, komşu ülkeleriyle ortak kültürel değerlerin varlığı ve yatırım teşvik uygulamasında altıncı bölgede yer alması bölgenin sahip olduğu fırsatlar iken bölgede dış göçün önlenememesi, komşu ülkelerle siyasi istikrarsızlığın olması ve etnik kökene dayalı ayrımcılığın olması ise bölgenin sosyal sektöre yönelik tehditleri olarak görülmektedir.

Tablo 26. TRA2 bölgesinin erişebilirlik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditler

ERİŞEBİLİRLİK GÜÇLÜ YÖNLERİ	ZAYIF YÖNLERİ
• Üç ülkeye açık yolcu ve mal trafiği açısından aktif sınır kapılarının olması • Mevcut ve yapımı devam eden uluslararası demiryolları, gelişen şehirlerarası karayolu ağı ve havaalanları ile ülkemizden Kafkasya'ya açılan ve Çin'i Avrupa'ya bağlayan yol güzergâhında bulunması	• Demiryolu ulaşım alt yapısının ve ağının yetersiz olması • Kırsal alanların kent merkezlerine uzak ve ulaşım bağlantılarının yetersiz oluşu • Uçuş saatlerinin ve ağlarının erişilebilirlik odaklı olmayışı • Toplam 85 köyde GSM kapsama alanının bulunmaması
FIRSATLARI	TEHDİTLERİ
• Kars-Iğdır-Nahcivan ve Kars-Tiflis-Bakü demiryolu, İstanbul-Kars hızlı tren projesi, TETEK otoyol projesi ile hatları Lojistik Merkezi gibi bölgeyi lojistik üst haline getirecek kamu yatırımlarının yapılması • Bölge genelinde bölünmüş yol çalışmalarının yapılması • Ülkemizde demiryolu altyapısının yaygınlaşması yönündeki politikalara verilen önemin artması • Aktaş sınır kapısının bölgede bulunması • Şavşat ve Ilgaz Dağı Tünelinin yapılması	• Bölgenin sınırının bulunduğu komşu ülkelerde oluşabilecek siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın bölgeyi etkilemesi

Kaynak : TRA2 bölgesi 2014-2023 bölge planı

Serhat Kalkınma Ajansı'nın 2014-2023 TRA2 Bölge Planında çevresel sürdürülebilirlik, rekabet edebilirlik, sosyal kalkınma ve erişebilirlik gelişme eksenleri dikkate alınarak

hazırlamış olduğu GZFT analizinde; TRA2 bölgesinin rekabet edebilirlik açısından sosyal, ekonomik, kültürel ve turizm sektörleri bakımından zengin bir potansiyele sahip olduğu ve bunların bölgenin güçlü yönleri arasında olduğu görülmektedir. Ancak bölgede tarıma yönelik destek ve çalışmaların yeterince olmaması, bölgede sermaye yetersizliğinin olması, modern teknoloji kullanımının yetersiz olması, üretimin ekonomik sektör haline gelmemesi, yatırım maliyetlerinin yüksek olması, modern pazarlara ulaşmada zorlukların yaşanması, turizm faaliyetlerine yönelik destek ve çalışmaların yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı bölgede sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmanın sağlanamadığı söylenebilir. Sosyal ve çevresel kalkınmaya yönelik analiz sonuçları değerlendirildiğinde; TRA2 Bölgesinde genel olarak kalifiye personelin yetiştirilmesiyle iş beceri seviyesinin arttırılarak istihdam edebilirliğin seviyesinin arttırılması gerektiği, kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında entegrasyonun geliştirilmesi, bölge kadınlarının sosyo-ekonomik hayattaki statüsünün güçlendirilmesi, sağlık, eğitim ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi gerektiği görülmektedir. Erişebilirlik ekseninde ise bölgede aktif sınır kapılarının bulunması, bölgenin ülkemizden Kafkasya'ya açılan ve Çin'i Avrupa'ya bağlayan yol güzergâhında bulunması bölgenin güçlü yönünü oluşturmaktadır. Fakat bölgede demiryolu alt yapısının ve ağının yetersiz olması, kırsal alanların kent merkezine uzak olması ve ulaşım bağlarının yetersiz olması bölgenin zayıf yönünü oluşturmaktadır.

3.3.3. Ajansın Amaç ve Hedefleri ile Öncelikleri

Serhat Kalkınma Ajansının etkin olduğu bölgede; bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik kalkınmasını sağlamak, rekabet gücünü arttırmak amacıyla sürdürmüş olduğu çalışmaları belirtmek için Serhat Kalkınma Ajansı ile 10.06.2020 tarihinde görüşme sağlanmıştır. Yapılan görüşmede Kalkınma Ajansının amaç ve hedefleri, öncelikleri, temel politikaları çerçevesinde 8 tanesi AB ülkelerindeki örnekler ile mukayese yapmaya yönelik ve 7 tanesi ajansların genel sorunları üzerine olmak üzere toplamda 30 tane soru ajans uzmanlarına yöneltilmiştir. Yapılan görüşme sonucunda elde edilen veriler ilgili bölümlerde sunulmuştur.

Serka Kalkınma Ajansının temel amacı; çalışma alanı olan Kars, Ağrı, Iğdır ve Ardahan'ı kapsayan TRA2 Düzey 2 bölgesinin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimini sağlayarak bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarını minimum düzeye düşürmektir.

Sağlık ve eğitim alanında hizmet kalitesinin artırılması, kalifiye personelin yetiştirilerek istihdamın artırılması, kadının toplum içerisindeki statüsünün güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılması ajansın sosyal gelişmeye yönelik öncelikleri arasındadır.

10 Haziran 2020 tarihinde ilgili uzmanlarla yapılan görüşmede Ajansın bölgenin rekabet gücünü arttırmak ve çevresel sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla öncelikleri; kentsel ve kırsal altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, enerji kaynaklarının etkin kullanılıp çevre kirliliğinin önlenmesi gibi faaliyetler olarak belirtilmiştir. Dahası bilgi ve teknolojiye yönelik yeniliklerin sağlanıp erişebilirliğin sağlanması, ulaşım alt yapısının geliştirilmesi, bölgedeki kamu ve özel kurum ve kuruluşlarının bölge planı ve gelişimine yönelik farkındalığını arttırarak belirlenen plan stratejileri doğrultusunda yatırım ve faaliyetlerin desteklenmesi, tarımsal üretimde yenilikçi, verimli ve etkin uygulamaların geliştirilmesi, bölgede potansiyel hammaddeyi işleyerek imalat sanayiye geliştirmek, ticareti canlandırmak, bölgede yoksulluk sorununu ele alıp bunun çözümüne yönelik öneriler geliştirmek Ajansın bölgenin rekabet edebilirliğini arttırmaya yönelik faaliyetlerini yürütürken önceliklerinden olmuştur. Serka ayrıca bölgenin kültür ve turizm potansiyelini değerlendirerek varlıkların ekonomiye kazandırılması için destekler sunup turizmde bölgesel marka olmayı hedeflemiştir.

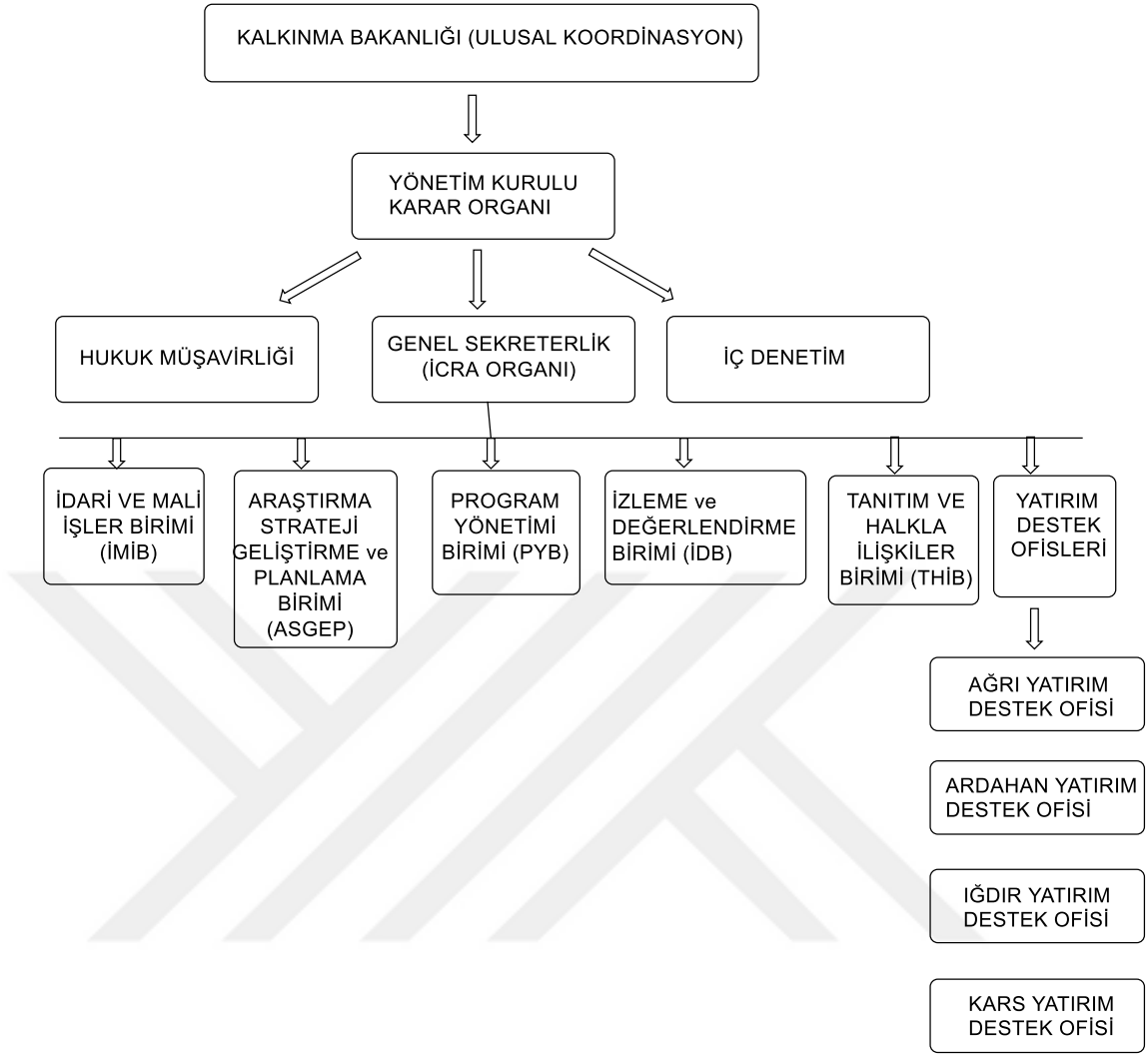
3.3.4. Serhat Kalkınma Ajansının Teşkilat Yapısı

Serhat kalkınma ajansının teşkilat yapısı 5449 sayılı Kanunun 7. Maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre kalkınma ajansının teşkilat yapısını Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Kalkınma Kurulu oluşturmaktadır (Serka 2019-2023 stratejik planı; 13).

Yönetim Kurulu; kalkınma ajansının karar organı konumundadır. Kurul TRA2 bölgesinin kapsamında olan illerin valiler, il genel meclis başkanları, ilin merkez ilçelerinin belediye başkanları ile il ticaret ve sanayi üyesi başkanları olmak üzere toplam 16 üyeden oluşmaktadır (Serka 2019-2023 stratejik planı; 14). Üye tam sayısının yarısından bir fazlasıyla her ay bir kez toplanan Kurul, toplantıya katılanların oy çokluğuyla karar almaktadır. Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun gereği Kurulun başkanlığını ilk yıl kalkınma ajansının merkezi kabul edilen ilin valisi tarafından sonraki yıllar ise illerin alfabetik

sıralamasına göre il valileri tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülmektedir (Serka 2018 Faaliyet Raporu; 15). Yönetim Kurulunun genel olarak görev ve sorumlulukları (Serka 2019 Faaliyet Raporu);

- Ajansın yıllık hazırlanan çalışma programını kabul edip Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının onayına sunmak,
- İhtiyaçlara göre yıl içinde bütçeyi ele alıp düzenlemek,
- Kesinleşen bütçe sonuçlarını ve yıllık mali raporları onaylamak,
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek,
- Yıllık ve ara faaliyet raporlarını Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına göndermek,
- Serhat Kalkınma Ajansının bütçesini onaylayıp Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına irsal etmek,
- Genel Sekreterlik tarafından sunulan plan, program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine yönelik teklifler ile kurum, kuruluş ve kişilere yapılacak yardımları onaylamak,
- Kalkınma ajansında istihdam edilecek personelin işe alınmasına ve işine son verilmesine karar vermek,
- Serhat Kalkınma Ajansına yapılan yardım, bağış ve hibeleri kabul etmek,
- Genel Sekreter tarafından belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki iş bölümünü onaylamak,
- Genel Sekreteri belirleyip Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının onayına sunmak,
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmektir.

Şekil 2. Serhat kalkınma ajansının organizasyon şeması

Kaynak: Serka 2017 faaliyet raporu

Kalkınma Kurulu Serhat Kalkınma Ajansının danışma organıdır. TRA2 bölgesinin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmasına yönelik olarak bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, STK, yerel yönetimler ve üniversiteler arasında işbirliğini sağlamayı hedeflemektedir ancak belirtilen tarihte yapılan görüşmede söz konusu bu iş birliğinin sivil toplum kuruluşları ve özel sektör gibi kurum ve kuruluşlardan yeterli talebin oluşmamasından dolayı tam anlamıyla sağlanamadığı ifade edilmiştir.

Ajansı yönlendirmek üzere TRA2 bölge illerinin dengeli biçimde temsil edilmesini sağlayacak yapıda ve 100⁵² üyeden oluşmaktadır. Kurul üye tam sayının yarısından bir

⁵² 5449 sayılı Kanun'un 3 ve 8. maddelerine göre oluşturulan Kalkınma Kurulu üyelikleri 15 Ağustos 2016 tarihli ve 2016/9112 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla kaldırılmıştır.

fazlasıyla yılda 2 kez toplanmakta ve toplantıya katılanların çoğunluğu ile karar almaktadır (Serka 2019 Yılı Faaliyet Raporu).

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile tasarlanmış olan Kalkınma Kurulunun görev ve yetkileri (Serka 2016 Yılı Faaliyet Raporu);

- Serhat Kalkınma Ajansının iç denetim ve yıllık faaliyet raporlarını görüşüp değerlendirmek ve Yönetim Kuruluna tavsiyelerde bulunmak,
- Bölgeyi ulusal ve uluslararası alanda tanıtımını sağlamaya yönelik Yönetim Kuruluna tavsiyelerde bulunmak ve bölgenin sorunlarını ortaya koyup Yönetim Kuruluna çözüm önerileri sunmak,
- Bölgenin önceliklerine ve potansiyellerine yönelik Yönetim Kuruluna önerilerde bulunmak,
- Yapılan toplantı sonuçlarını Kalkınma Bakanlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin sonuç bildirisi yayımlamak olarak belirtilmiştir.

Yönetim Kuruluna karşı sorumlu tutulan ve Ajansın icra amiri olan Genel Sekreterlik Serhat Kalkınma Ajansının en üst amiridir. Genel Sekreterin sorumlulukları (Serka 2015 Faaliyet Raporu; 19);

- Yönetim Kurulunun almış olduğu kararları uygulamak,
- Yıllık Çalışma plan ve programlarını hazırlayıp Yönetim Kuruluna sunmak,
- Yıllık bütçeyi düzenleyip Yönetim Kuruluna sunmak,
- Serhat Kalkınma Ajansının gelirlerini toplayıp ilgili kanunda belirtilen usul ve esaslara ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamalar yapmak,
- Yönetim kurulunca belirlenen sınırlar çerçevesinde taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek,
- Bölgedeki kurum, kuruluş ve kişilerin plan, program ve proje geliştirme ve uygulama etkinliğini arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunmak,
- STK, yerel yönetimler ve özel sektörün plan ve proje tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak amacıyla Yönetim Kuruluna öneri sunmak,
- Desteklenmeye uygun görülen proje ve faaliyetleri gözlemlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak,

- Bölgesel gelişmenin sağlanmasına yönelik yurtdışındaki ve yurtiçindeki kurum ve kuruluşlar ile kalkınma ajansları ile işbirliği yapıp projeler geliştirmek,
- Planlama faaliyetlerinde yerel yönetimlere teknik destek sunmak,
- Kalkınma ajansında istihdam edilen personelin performans ölçütlerini belirleyerek performansını değerlendirmek,
- İstihdam edilen personelin işe alınması ve işine son verilmesine yönelik Yönetim Kuruluna teklifte bulunmak,
- Kalkınma Ajansının genel sekreterliğini temsilen, bölgesel kalkınmayla ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak,
- Yönetim Kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak ve
- Kalkınma ajansının sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer çalışmaları yürütmek olarak belirtilmiştir.

Serka Kalkınma Ajansının gelir ve gider kayıtlarının tutulmasında, belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda satın alma ve ödeme işlemlerinin mevzuat hükümlerine uygun bir şekilde yerine getirilmesinden, gider programlarının konsolide edilerek dönem bazında Kalkınma Bakanlığına gönderilmesinden İdari ve Mali İşler Birimi sorumludur. Kalkınma ajansının vizyon ve misyonuna uygun olarak bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtım çalışmalarını düzenlemek, TRA2 bölgesinin marka değerini arttırıcı çalışmalarda bulunmak ve ajansın bütün basım, yayım, tanıtım ve bilgilendirme materyallerini hazırlayıp uygulanan faaliyetlerle ilgili raporlar tutmak Tanıtım ve Halkla İlişkiler Birimi (THİB) sorumluluğundadır. Birimin bölgenin tanıtılmasına katkıda bulunmak amacıyla dönem dönem profesyonel kuruluşlarla entegrasyon sağlayarak tematik tanıtım, reklam ve belgesel filmler oluşturmuş olduğu yapılan görüşmede belirtilmiştir. Ayrıca Birim, Serka Kalkınma Ajansının çalışmalarını kamuoyuyla paylaşmak amacıyla üç aylık periyotlarla bilgilendirme bültenleri düzenler ve bölge genelinde dağıtımını sağlamaktadır (Serka 2017 faaliyet raporu; 20-21).

Bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yönden kalkınmasını sağlamak ve bu süreci hızlandırmak aynı zamanda da bölgenin rekabet gücünü arttırmak amacıyla plan, program ve projelerin geliştirilerek çalışmaların yapılmasından Araştırma, Strateji Geliştirme ve Planlama Birimi yetkin tutulmuştur. Ulusal Kalkınma Planı

çerçevesinde Birim, eylem ve bölge planını katılımcı yöntemlerle hazırlanmasını sağlamakla görevlidir. Dahası Ulusal ve uluslararası düzeyde yatırım programlarını inceleyerek TRA2 Bölgesi için yatırım alanlarını analiz etmek, yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına destek sağlamak için planlamalar yaparak bunların uygulanmasını sağlamak da Araştırma, Strateji Geliştirme ve Planlama Biriminin görevleri arasındadır. Program Geliştirme ve Program Yönetimi Birimi (PYB) ise üst ölçekli planlar ile bölge planında düzenlenen ana çerçeve kapsamında mali ve teknik destek programların geliştirilmesinden ve yönetiminden sorumlu tutulup mali fonları kullanma önceliğinin de burada gerçekleştirilen yatırım alanlarının ve üst ölçekli planların analizi sonucunda belirtildiği de uzmanlar tarafından ifade edilmiştir. Birim kalkınma ajansının sunmuş olduğu tüm destekleri başvuru sürecinden başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar olan süreci takip etmektedir. Gerektiğinde ise başarılı gördüğü program ve projelere uygulama sürecinde teknik destek vermektedir (Serka 2017 faaliyet raporu; 22-25).

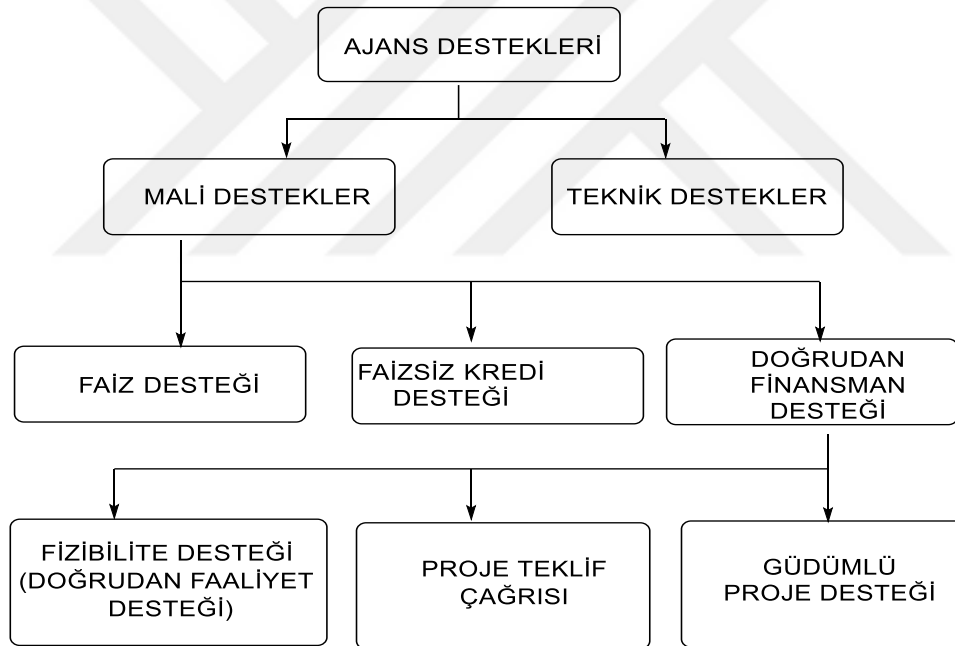
Serhat Kalkınma Ajansı tarafından düzenlenen ve uygulanan plan, program ve projeler ile destek verilen projelerin izleme ve değerlendirmesi için göstergelerin oluşturulması, gerekli bilgilerin toplanması ve analizinden İzleme ve Değerlendirme Biriminin (İDB) sorumlu olduğu yapılan görüşmede ifade edilmiştir. Kalkınma ajansındaki projelerin takibine ve denetlenmesine yönelik çalışmalarını İzleme ve Değerlendirme Biriminin kalkınma ajansının sürdürdüğü program ve destek çalışmalarının etkinliğini, verimliliğini, sürdürülebilirliğini ve bölge üzerinde yaratmış olduğu etkiyi gözlemlediği de ayrıca vurgulanmıştır. TRA2 Bölgesinin kapsadığı Kars, Ağrı, Iğdır ve Ardahan illerinin sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlamak ve bölge içerisinde gelişme dengesizliklerinin azaltılması amacıyla bölgede yatırım ortamlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmak, uygulanan çalışmaların takibini yapmak, illerde yatırım yapılabilecek yerlerin belirlemek, bu alanların geliştirilmesi ve girişimcilerin bu alanlara yönlendirilmesi için dört ilde de Yatırım Destek Ofisleri (YDO) kurulmuş olduğu yapılan görüşmede belirtilmiştir (Serka 2017 faaliyet raporu; 24-26) .

Ajansa hukuki konular hakkında görüş bildirmek ve kalkınma ajansının çıkarlarını korumak anlaşmazlıkları engelleyici hukuki tedbirleri zamanında almak ve dava ve icra ile takiplerde gerekli dosyaları hazırlamak Hukuk Müşavirinin görevidir (Serka

2017 faaliyet raporu; 26). Kalkınma ajansının iç denetimi, Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğine göre iç denetçinin görüşü alınmak şartıyla Genel Sekreterin teklifi ve Yönetim Kurulu'nun kararı ile Ajansta bir iç kontrol sistemi kurulması gerektiği belirtilir. Hâlihazırda bir iç denetçi istihdam edilmemesine rağmen Genel Sekreterlik tarafından görevlendirilen Ajans İç Kontrol Koordinatörü koordinasyonunda, her birimden bir personel olmak üzere görevlendirilen Birim İç Kontrol Sorumluları tarafından Ajansın iç denetimi yapılmaktadır (Serka 2018 faaliyet raporu; 26).

3.3.5 Serhat Kalkınma Ajansının Destek Türleri

TRA2 Bölgesinde etkin olan Serhat Kalkınma Ajansının yerel kalkınmanın sağlanması amacıyla vermiş olduğu destek türleri aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Şekil 3. Kalkınma ajansı destek türleri

Kaynak : Serka 2019-2023 kurumsal stratejik planı

Ajans tarafından kurum ve kuruluşlara sağlanan destekler mali ve teknik destekler olmak üzere iki ana başlıkta toplanmıştır. Mali destekler faiz desteği, faizsiz kredi desteği ve doğrudan finansman desteği olmak üzere üç çeşittir. Doğrudan finansman desteği ise fizibilite desteği, proje teklif çağrısı ve güdümlü proje desteğinden oluşmaktadır.

Tablo 27. SERKA 2010-2018 yıllarına ait faaliyet alanları ve faaliyet sayıları

Kaynak: : Serka 2019-2023 kurumsal stratejik planı

		Çalışmalar	İlgili Birim	Yıllara göre faaliyet sayısı							
				2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Proje Hazırlama ve Uygulama	Mali Destekler	PYB/İDB	169	227	0	227	138	220	175	0	176
	Teknik Destekler	PYB/İDB	0	60	57	38	77	58	47	68	78
	Fizibilite Faaliyet Desteği	PYB/İDB	0	37	11	6	20	28	14	0	16
	Güdümlü Projeler	PYB/İDB	0	0	0	3	3	3	3	4	5
İzleme, Değerlendirme ve Etki Değerlendirme	Proje Teklif Çağrısı	İDB	50	29	0	60	90	80	85	60	40
	Teknik Destek	İDB	0	45	25	32	43	38	34	46	62
	Fizibilite/DFD	İDB	0	6	6	4	12	17	8	3	9
	Güdümlü Projeler	İDB	0	0	0	3	1	1	3	1	0

Serhat Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen faaliyetler, Program Geliştirme ve Program Yönetim Birimi ile İzleme ve Değerlendirme Birimi tarafından sürdürülmektedir. Tablo incelendiğinde 2010-2018 yılları arasında proje hazırlama ve uygulama çalışmaları kapsamında 1959 çalışma gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların %67,5'ini mali destekler oluştururken %24,6'sını teknik destekler ve geriye kalan %7,9'luk kısmını ise Fizibilite ve Güdümlü Proje Destekleri oluşturmaktadır. İzleme, değerlendirme ve etki değerlendirme çalışmaları ise İzleme ve Değerlendirme Birimi tarafından sağlanmaktadır. Tabloya bakıldığında 2010-2018 yılları arasında İzleme ve Değerlendirme Biriminin; % 55'i Proje Teklif Çağrısı, %36 'sı Teknik Destek faaliyetleri ve %8'i ise Fizibilite ve Güdümlü Proje Destekleri olmak üzere toplamda 893 faaliyetin gerçekleştirdiği görülmektedir.

Tablo 28. SERKA 2010-2018 yıllarına ait proje teklif çağrısı yöntemi ile desteklenen projeler

2010			2011			2012			
	Başvuruyapılan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Başvuruyapılan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Başvuruyapılan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)
Kar Amacı Güden	146	39	7.325.594	197	16	3.510.353	0	0	0
Kar Amacı Gütmeyen	23	7	3.166.441	30	12	3.346.692	0	0	0
TOPLAM	169	46	10.492.035	227	28	6.857.045	0	0	0

2013			2014			2015			
	Başvurulan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Başvurulan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Başvurulan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)
Kar Amacı Güden	121	22	4.102.564	86	28	5.025.572	84	39	12.773.141
Kar Amacı Gütmeyen	106	38	3.409.088	52	11	5.962.879	91	16	5.220.496
TOPLAM	227	60	7.511.652	138	39	10.988.451	175	55	17.993.637

2016			2017			2018		
------	--	--	------	--	--	------	--	--

Tablo 28 (Devamı)

		Başvurulan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Başvurulan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Başvurulan Proje Sayısı	Kabul Edilen Proje Sayısı	Destek Miktarı (₺)	Miktarı
Kar Amacı	Güden	84	39	12.773.141	0	0	0	-	-	-	
Kar Amacı	Gütmeyen	91	16	5.220.496	0	0	0	-	-	--	
TOPLAM		175	55	17.993.637	0	0	0	-	-	-	

Kaynak: : Serka 2019-2023 kurumsal stratejik planı

Tablo 28’de Belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu Kurum ve Kuruluşları gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlar ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler gibi kar amacı güden kuruluşların yıllara göre Proje Teklif Çağrısı yöntemi kapsamında desteklenen projelere başvuru sayıları ve kabul edilen proje sayıları verilmiştir. Tabloya göre Serhat Kalkınma Ajansı tarafından 2010-2018 yılları arasında Proje Teklif Çağrısı yöntemi kapsamında 283 projenin desteklendiği görülmektedir. Desteklenen bu projelerin 183 tanesini Kâr Amacı Güden Kuruluşlar, 100 tanesini ise Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar oluşturmaktadır. Kâr Amacı Güden Kuruluşlar tarafından son yıllarda yapılan başvuruların sayılarında azalma görülse de destek alan proje sayısında ve destek miktarında artış gözlenmektedir. Ayrıca 2012 ve 2017 yıllarında ajansa herhangi bir başvurunun olmadığı görülmektedir.

Tablo 29. SERKA 2010-2018 yıllarına ait güdümlü proje desteği programı ile desteklenen projelerin dağılımı

Yıl	Başvuran Proje Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı	Ajans Destek Miktarı (TL)	Toplam Proje Bütçesi (TL)
2010	0	0	0,00₺	0,00₺
2011	0	0	0,00₺	0,00₺
2012	0	0	0,00₺	0,00₺
2013	3	3	6.756.500,00₺	9.008.667,00₺
2014	3	1	2.000.024,00 ₺	2.700.000,00₺
2015	3	1	3.000.000,00₺	4.069.072,00₺
2016	3	3	4.500.000,00₺	8.825.644,00₺
2017	4	1	4.604.960,00₺	6.139.947,00₺
2018	5	0	0,00₺	0,00₺

Kaynak: : Serka 2019-2023 kurumsal stratejik planı

Güdümlü Proje Desteği; Serhat Kalkınma Ajansının faaliyet alanını kapsayan TRA2 Bölgesinde kalkınmanın sağlanması için bölgede yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesinin geliştirilerek bölgenin gelişimini hızlandırmaya yönelik hedefleri amaçlayan projelere destek sağlamak için sunulan bir destek türüdür (Serka 2019-2023 Kurumsal Stratejik Planı; 30). Tablo 29 incelendiğinde 2013 yılına kadar Güdümlü Proje Desteği Programı ile herhangi bir desteğin verilmediği, 2013-2018 yılları

arasında ise toplamda 9 projenin destek kabul gördüğü ve bu anlamda toplam bütçesi 30.743.330₺ olan 9 projeye, 20.861.484₺ destek verildiği görülmektedir.

Tablo 30. SERKA 2010-2018 yıllarına ait fizibilite desteği/ doğrudan faaliyet desteği programı ile desteklenen projelerin dağılımı

Yıl	Başvuran Proje Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı	Ajans Destek Miktarı (TL)	Toplam Proje Bütçesi (TL)
2010	0	0	0,00₺	0,00₺
2011	37	6	363.463,77₺	363.463,77₺
2012	11	6	180.323,66₺	180.323,66₺
2013	6	4	228.528,14₺	228.528,14₺
2014	20	12	799.463,00₺	799.463,00₺
2015	28	17	1.030.843,23₺	1.351.093,00₺
2016	14	8	595.480,00₺	821.815,00₺
2017	0	0	0,00₺	0,00₺
2018	16	9	1.140.972,00₺	1.161.484,00₺

Kaynak: Serka 2019-2023 Kurumsal Stratejik Planı

Fizibilite desteğinden, kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar yararlanabilmektedir. Fizibilite Desteğinin verilmesinin amacı bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasında risk ve tehdit oluşturan unsurlar ile bölgenin gelişimine katkı sağlayacak avantajların belirlenmesidir (Serka 2019-2023 Kurumsal Stratejik Planı; 30). Faaliyetlerine 2010 yılında başlayan kalkınma ajansının 2010 yılında fizibilite desteği vermediği; 2011 yılı ile 2018 yılı arasında ise toplam bütçesi 4.906.170,57₺ olan 62 projeye 4.339.073,80₺ destek verdiği Tablo 30'da görülmektedir.

Tablo 31. SERKA 2010-2018 yıllarına ait teknik destek programı ile desteklenen projelerin dağılımı

Yıl	Başvuran Proje Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı	Ajans Destek Miktarı
2010	0	0	0,00₺
2011	60	43	312.295,60₺
2012	57	18	169.062,70₺
2013	38	32	266.055,70₺
2014	77	43	350.320,99₺
2015	58	38	282.975,86₺
2016	47	34	249.414,42₺
2017	68	46	370.000,00₺
2018	78	62	1.247.250,08₺

Kaynak: Serka 2019-2023 kurumsal stratejik planı

Serhat Kalkınma Ajansı tarafından Teknik Destek Programları ile bölgedeki aktörlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla 2011 ve 2018 yılları arasında 316 projeye toplam 3.247.375,35₺ destek verilmiştir.

Tablo 32. SERKA 2010-2018 yıllarına ait proje teklif çağrısı yöntemi ile desteklenen projelerin dağılımı

Yıl	Programın Adı	Başvuran Proje Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı	Ajans Destek Miktarı	Toplam Proje Bütçesi
		146	39	3.166.441,00₺	4.932.688,00₺
	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı 1				
2010	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 1	23	7	7.325.594,00₺	15.360.049,00₺
	Örnek Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı 1	82	9	1.350.683,00₺	2.780.306,00₺
2011	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı 2	30	12	3.346.692,00₺	3.899.913,00₺
	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı 2	115	7	2.159.670,00₺	4.637.497,00₺
2012	2012 Yılında PTÇ yöntemiyle destek programları uygulanmamıştır				
	Kurumsal Kapasitenin ve Beşeri Sermayenin Geliştirilmesi Mali Destek Programı	41	38	3.409.088,00₺	3.938.108,00₺
	Örnek Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı	13	3	585.396,00₺	1.170.792,00₺
2013	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı - 3	104	19	3.517.168,00₺	7.571.609,00₺
	Örnek Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı - 3	14	7	942.954,00₺	1.886.348,00₺
2014	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı - 3	52	12	5.651.773,00₺	11.872.381,00₺
	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı -4	72	21	5.484.693,00₺	7.903.764,00₺
	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı - 5	73	23	5.024.377,00₺	10.346.281,00₺
2015	Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	63	10	4.302.031,00₺	6.790.402,00₺
	Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı	84	17	3.044.583,00₺	3.744.798,00₺
	İktisadi Gelişme Mali Destek Programı - 6	58	12	3.206.460,00₺	6.455.728,00₺
2016	Kentsel Altyapının İyileştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	62	16	5.219.471,00₺	8.199.868,00₺
	Örnek Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı-4	55	22	5.056.639,00₺	10.116.887,00₺
2017	2017 Yılında PTÇ yöntemiyle destek programları uygulanmamıştır				
	TSOP Küçük Ölçekli Altyapı (KÖA-04) Mali Destek Programı	Süreç Devam Etmektedir			
	TSOP Turizm Yatırımlarının Desteklenmesi (TURDES) Mali Destek Programı	Süreç Devam Etmektedir			
2018	SSOP Küçük Ölçekli Altyapı (KÖA-04) Mali Destek Programı	Süreç Devam Etmektedir			

Kaynak: Serka 2019-2023 kurumsal stratejik planı

Serhat Kalkınma Ajansı tarafından Proje Teklif Çağrısı Yöntemi ile Desteklenen Projelerin Dağılımına bakıldığında, İktisadi Gelişme Mali Destek Programı kapsamında 2010-2018 yılları arasında 121 projenin desteklendiği ve son yıllarda yapılan proje destek başvuru sayılarında azalma olmasına rağmen ajans tarafından ayrılan bütçe oranında artış olduğu görülmektedir. Belirtilen tarihte yapılan görüşmede de belirtildiği gibi bölgenin en önemli ekonomik sektörünü oluşturan tarımın geliştirilmesi için Serka tarafından Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı çerçevesinde başvurulmuş 164 proje başvurusundan toplamda 41 proje desteklenmiştir. Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında toplamda 105 proje başvurusu olduğu bunlardan 31 tanesinin desteklendiği; Sosyal Kalkınmaya Yönelik Mali Destek programları kapsamında ise 147 proje başvurusundan 27 projenin 2015 yılında desteklendiği ifade edilmiştir. Ayrıca Kentsel Altyapının İyileştirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında ise 2016 yılında başvurulmuş 62 proje başvurusundan 16 tanesi 8.199.868,00₺ bütçeyle desteklenmiş olduğu Ajans tarafından da yapılan görüşmede vurgulanmıştır.

3.3.6. Serhat Kalkınma Ajansı'nın Projeleri

2010 yılında faaliyetlere başlayan Serhat Kalkınma Ajansı 20 Ağustos 2010 tarihinde bir bölge planı taslağı oluşturmuştur. Plan taslağını hazırlarken öncelikle bölgenin sahip olduğu nüfus, göç, işgücü, yoksulluk, sağlık, eğitim, sivil toplum gibi bölgenin sosyal ve tarım, hayvancılık, ticaret, sanayi, kültür ve turizm gibi ekonomik yapısı ile ulaştırma, altyapı, çevre gibi faktörleri ele alarak bölgenin mevcut durum analizini yapmıştır. Elde edilen bütün verileri; TRA2 Bölgesi ve kapsamış olduğu illeri düzeyinde analiz ederek, bölgenin genel durumunu sektörel mevcut durum analiz raporları ile hazırlamıştır. Planın ikinci aşaması olarak bölgenin kalkınmasını sağlamak için TRA2 Bölgesinin güçlü ve zayıf yönleriyle fırsat ve tehdit oluşturan konularını belirlemek amacıyla il çalıştayları⁵³ kurulmuştur. Böylece bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma vizyonu ile birlikte amaç ve hedefleri belirlenmiştir. Kalkınma Ajansı bölgenin gelişimi için desteklenecek faaliyetlerini belirlerken elde etmiş olduğu sonuçları bölge planı sürecine

⁵³ *İl çalıştayları moderatörlük yapabilecek alanında uzman öğretim üyeleri ile birlikte çalışılmıştır. Çankaya Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Alaettin TİLEYLİOĞLU, Çankaya Üniversitesi'nden Uzman Meral SAYIN ve Atatürk Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Erol ÇAKMAK yılında ile çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

dâhil etmiş ve Ajansın Vizyonunu; “*Bölgenin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginlik ile potansiyellerini azami ölçüde değerlendirerek ve sürdürülebilirliklerini sağlayarak, işsizliği, yoksulluğu ve gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmış, Kafkasya ve Orta Asya’ya açılabilme kapasitesi yaratmış bir Serhat bölgesi*” olarak belirtmiştir (Serka 2010 faaliyet raporu; 16-20).

10 Haziran 2020 tarihinde Kalkınma Ajansında ilgili uzmanlarla yapılan görüşmede; bölgenin ekonomik, fiziki alt yapısı, teknik kapasitesi, beşeri sermayesinin geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla Ajans tarafından öncelikle sonuç odaklı programlar belirlendiği ifade edilmiştir. Turizm, kadınlar ve gençler, beşeri sermaye, yerel kalkınma fırsatları gibi bölgede olmazsa olmaz proje ve faaliyetler ve fiziki kapasiteyi arttırmaya yönelik çalışmaların yapıldığı bilhassa turizm ve yöresel ürünlerin tanıtımına yönelik faaliyetlere ayrı bir önem verildiği belirtilmiştir. Serka Kalkınma Ajansı tarafından yapılan programların içeriği ve önceliği değişse de mali destek, fizibilite destek ve teknik destek programlarının temel amacı bölgenin kalkınmasını sağlamak olmuştur. Son yıllarda özellikle küçük ölçekli alt yapı mali destek programlarına yönelen kalkınma ajansı 2019 yılında 17 adet proje tasarlamıştır. Bölgede beşeri sermayenin güçlendirilmesi, yerel halkın sosyalleşmesinin sağlanması, bölgede son derece fazla olan göçün engellenmesi ve azaltılması, bölgeye yatırımcıların çekilmesini sağlayacak nitelikte projelere önem verilmiştir. Bu anlamda Iğdır’da sağlık turizminde kullanılmak için Tuzluca tuz mağaralarına “Tuzluca Tuz Terapisi Uygulama ve Araştırma Merkez” yapılmıştır.

Kalkınma Ajansı mali destek programlarına karar verirken öncelikle kurum ve kuruluşlar için proje teklif çağrısında bulunur. Bunun yanında çağrıda bulunmadan kurumlarla ortaklaşa ön mutabakatla karar verilen büyük çaplı projeleri de olabiliyor. Ajans ön mutabakatla “Iğdır OSB Doğal Gaz Rekabet Gücünü Arttırıyor” başlıklı bir projeyi desteklemiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen bu projenin fizibilite ve güdümlü projesi tasarlanıp Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına sunulmuştur. Bakanlığın onayı ile hayata geçirilen projeyle Iğdır OSB’de doğal gaz tesisinin kurulmasıyla bölgede bulunan 22 civarında firmanın yakıt giderleri düşmüş, kapasitesi ve kar oranı artmıştır. Böylece firmalar hem daha fazla kar marjinalini yakalamış hem de daha fazla kişiyi istihdam etme imkânı bulduğu yapılan görüşmede belirtilmiştir.

Bölge sanayi sektörü bakımından yeterince gelişmemiş olup ülke sanayileşme hareketinin gerisinde kalmıştır. Sanayi sektöründe elde edilen gelirin tarım, ticaret, ulaşım, haberleşme ve kamu hizmetlerinden sonra gelmesi bölge sanayisinin tarıma ve hayvancılığa dayalı küçük ve orta ölçekli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 2011 yılı TÜİK verilerine göre sanayi sektörünün GSKD (Gayrisafi Katma Değer) içerisindeki oranı Türkiye genelinde % 27,5 iken Serhat Kalkınma Ajansının faaliyet alanında yer alan TRA2 Bölgesinde bayağı düşük olup % 14,0 ile sınırlı kalmıştır. Bölgede tarım ve hizmetin ekonomik sektör içerisindeki oranı ise sırasıyla % 24,8 ‘e % 61,2’dir (2014 – 2023 TRA2 Bölge Planı; 13).

Yapılan görüşmede Serhat Kalkınma Ajansının bölgenin kültürel ve turizm potansiyelini arttırmak için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Dünya Turizm Örgütü’nün (WTO) Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliği ile Kars İl’inde sürdürülen “Doğu Anadolu’da Kültür Turizmi için İttifaklar Projesi’nin Kars’ta ve Ankara’da yapılan toplantılarına katılarak projenin bölge illerinde geliştirilmesinde ve projenin koordinasyonu konusunda entegrasyonun sağlanması amacıyla faaliyetlerde bulunduğu belirtilmiştir. 2010 yılında çalışmalara başlayan Ajans tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları kapsamında; AB-IPA Programı: Öncelikleri, İstihdam ve Avrupa Yeterlilik Çerçevesine Dayalı Mesleki Eğitim Paneli, Teknogirişim Sermayesi Destek Programı Tanıtım Paneli, “Demokrasi ve Kuvvetler Ayrılığı”, “Kimlik, Yurttaşlık ve Demokrasi” Paneli gibi düzenlenen eğitim ve tanıtım panellerine katıldığı belirtilmiştir. Kış, doğa ve kültür turizminde kapasite geliştirme, kadınların ve gençlerin yaşam şartlarını iyileştirme, yöresel ürünlerin ticari değerlerinin arttırılması alanlarında ajans tarafından sonuç odaklı programlar hazırlanmıştır. Sürdürülebilir turizm alt yapısının geliştirilmesi amacıyla Serka Kalkınma Ajansının sağlamış olduğu destekle özellikle son yıllarda birçok çalışma gerçekleştirildiği görüşmede belirtilmiştir. Bu amaç çerçevesinde Serka ve Ardahan Ticaret Sanayi Odası ortaklı 2019 yılında Ardahan İli Turizm Çalıştayı düzenlenmiştir. Üç gün süren çalışmaya TURSAB, Gürcistan Acara Özerk Bölgesi turizm temsilcileri, Gastronomi Turizmi Derneği gibi çeşitli turizm ve seyahat acenteleri katılmıştır. Ayrıca turizm faaliyetlerinde değerlendirilmek amacıyla Aktaş ve Çıldır Gölü biyoçeşitliliğin korunması amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Dahası 25-27.02.2019 tarihlerinde Ardahan Valiliği, Türkiye Kayak Federasyonu, Ardahan İl Özel İdaresi, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve Serhat Kalkınma Ajansının işbirliği ile Yalnız çam Kayak Merkezi’nde

kayaklı koşu 2. etap yarışmaları yapılmıştır. 260 sporcunun katıldığı yarışma Serhat Kalkınma Ajansı ve AB desteği ile gerçekleştirilmiştir. 2013-2015 yılları arasında ajansın sağladığı GÜDÜMLÜ Proje Desteği kapsamında Sarıkamış Kayak Merkezinde Natürel Kızak Pisti yapılmıştır. Türkiye Kızak Federasyonu, Kars Valiliği, Sarıkamış Belediyesi ve SERKA işbirliği ile düzenlenen organizasyona 30 ilden 220 sporcu katılmıştır. 01-02.03.2019 tarihlerinde 37 ülkenin büyükelçilerinin katılımıyla Kars (Sarıkamış) ve Erzurum (Palandöken) kayak merkezlerinin pazarlanması için düzenlenen Destinasyon Yönetim Organizasyonu Projesi ile Kar Rafting Organizasyonu gerçekleştirilmiştir. 9-10.03.2019 tarihlerinde ise Kars Valiliği, Serhat Kalkınma Ajansı, Sarıkamış Kaymakamlığı, Belediye, TOSFED, Eksi 36 Spor Kulübü, Ekinata Grand Toprak Otel ve Fiat'ın katkılarıyla ülkemizin ilk kar ve buz zeminli rallisi olan Sarıkamış Kar Rallisi gerçekleştirilmiştir. Bunların yanı sıra kültür ve turizm faaliyetleri kapsamında 04-12.02.2019 tarihlerinde 15 ülkeden 103 sporcunun katılımıyla Sarıkamış Kayak Merkezinde Kayakla Oryantiring Avrupa Şampiyonası düzenlenmiştir. 5-6 Ekim 2019 tarihlerinde Ağrı'nın Doğubayazıt ilçesinde; Ahmed-i Hani Kültür, Sanat ve Turizm Festivali gerçekleştirilmiştir. Doğa Dostu Kent Posof Projesi, Çıldır Gölü Buz Altı Dalış Faaliyeti gibi çalışmalarla TRA2 Bölgesinin turizm potansiyelinin tanıtılması, turizm alt yapısının güçlendirilmesi, yerel ürünlerinin üretimi, tanıtımı ve pazarlama kapasitesinin ve hizmet kalitesinin artırılması amaçlanmış ve bölgeye turistler çekmek için yerli ve yabancı medya tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Çıldır Gölü Medya Kampı; Serhat Kalkınma Ajansı ve Türk Hava Yolları (THY) işbirliğiyle düzenlenen Türkmenistan Medya Grubu Tanıtım Turu; Rusya'da gazete, dergi ve internet sitelerinde çalışan 7 gazeteci, SERKA ve THY işbirliği ile düzenlenen Rus Medya Grubu Tanıtım Turu yapılan faaliyetler arasındadır. 2019 yılında kalkınma ajansının kentsel ve kırsal kalkınmayı sağlamak, bölgesel ekonomiyi canlandırmak, bölgenin kaynak potansiyelini ortaya çıkarmak hedeflerine yönelik sağlamış olduğu finansal destek oranları incelendiğinde; Serka'nın Fizibilite Destek Programı kapsamında 690.455 TL, Teknik Destek Programı kapsamında ise 900.000 TL kaynak tahsis etmiş olduğu görüşme sağlanan uzmanlar tarafından ayrıca belirtilmiştir (Serka 2019 faaliyet raporu).

Tablo 33. 2019 yılı teknik destek projeleri

No	Proje Adı	Başvuru Sahibi	İl	Durumu
1	Astronomi Ve Uzay Bilimleri Eğitmen Eğitimi Ve Bilsem Standartlarını Ülke Standartlarına Yükseltme	Fahrettin Kırzioğlu Bilim Ve Sanat Merkezi Müdürlüğü	Kars	Tamamlandı
2	Bayraktepe Canlanıyor	Kars İl Özel İdaresi	Kars	Tamamlandı
3	Göle Millet Kiraathanesi'nin Tasarım Ve Projelendirmesi	Göle İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	Ardahan	Tamamlandı
4	Ardahan Turizm Potansiyellerini Tanıtıyor Ve Markalaştırıyor	Ardahan Ticaret Ve Sanayi Odası	Ardahan	Tamamlandı
5	Doğubayazıt Turistik Çarşı Proje Ve İhale Dosyası Hazırlanması	Doğubayazıt Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği	Ağrı	Tamamlandı
6	Ardahan Ticaret Ve Sanayi Odası Stratejik Planlamasını Geliştirerek Geleceğe Hazırlanıyor	Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası	Ardahan	Tamamlandı
7	Stratejik Plan	Ardahan İl Özel İdaresi	Ardahan	Tamamlandı
8	Eğitimin Başarısını Spss İle Artırıyoruz	Iğdır Milli Eğitim Müdürlüğü	Iğdır	Tamamlandı
9	Psikometrik Uygulamalarla Çocuk Değerlendirme Eğitimi	Tuzluca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	Iğdır	Tamamlandı
10	Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Tekniksel Öğretimi	Iğdır Halk Eğitim Merkezi	Iğdır	Tamamlandı
11	Ara Eleman Yetiştirmek İçin Eğitim Programı	Kars İl Kültür Turizm Müdürlüğü	Kars	Tamamlandı
12	Susuz Şelalesi Mesire Alanı Uygulama Projesi Hazırlanması	Susuz Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği	Kars	Tamamlandı
13	Doğu Anadolu Yerel Peynirleri Ve Yerel Peynir Üreticileri Envanter Çalışması	Boğatepe Çevre Ve Yaşam Derneği	Kars	Tamamlandı
14	Ardahan Toplu Ulaşım Hatlarının Optimizasyonu Ve Kent İçi Trafik Ve Yol Düzenleme Projesi	Ardahan Belediyesi	Ardahan	Tamamlandı
15	Damal Bebeği Turizme Kazandırılıyor	Ardahan İl Özel İdaresi	Ardahan	Tamamlandı
16	Temel Ve İleri Düzey İstatistik Ve Spss Programı Eğitimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı	Tamamlandı
17	Kars Tso Kurumsal Altyapısını Güçlendiriyor, Geleceğini Planlıyor	Kars Ticaret Ve Sanayi Odası	Kars	Tamamlandı
18	İnsansız Hava Aracı (İha) Kullanımı Eğitimi	Iğdır İl Tarım Ve Orman Müdürlüğü	Iğdır	Tamamlandı
19	Koçumla Gelişiyorum	Ardahan Milli Eğitim Müdürlüğü	Ardahan	Tamamlandı
20	Zeka Dünyamı Keşfediyorum	Ardahan Rehberlik Ve Araştırma Merkezi	Ardahan	Tamamlandı

Tablo 33 (Devamı)

21	Iğdır Kayısisına Katma Değer Kazandırma Ve Ticarileştirme Çalışması	Iğdır Ticaret Ve Sanayi Odası	Iğdır	Tamamlandı
22	İl Müdürlüğü Personelinin, Afet Ve Acil Durumlara Müdahalelerine Yönelik Tem El İngilizce Bilgisinin Edinilmesi	Kars Afet ve Acil Durum Müdürlüğü	Kars	Tamamlandı
23	Ardahan İli Turizmini Geliştirme İnternet Portalı Projesi	Ardahan İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü	Ardahan	Tamamlandı
24	Amp Hakediş Ve Yaklaşık Maliyet Uygulamalı Eğitimi	Ardahan Üniversitesi	Ardahan	Tamamlandı
25	Değişim Yönetimi Projesi	Kafkas Üniversitesi	Kars	Tamamlandı
26	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yapı İşleri Ve Teknik Daire Başkanlığı Mimari Ve Statik Proje Geliştirme Projesi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı	Tamamlandı
27	Posof Turizm Tanıtım Rehberinin Hazırlanması	Posof Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği	Ardahan	Tamamlandı
28	Kars Tanıtım Projesi	Kars Tarih, Turizm Ve Kültür Derneği	Kars	Devam Ediyor
29	Kars Belediyesi Proje Yazmayı Öğreniyor	Kars Belediyesi	Kars	Tamamlandı
30	Teknolojik Donanımı Artırma Projesi	Iğdır İl Özel İdaresi	Iğdır	Tamamlandı
31	Mali Analizlerle Şirket Yönetimi	Iğdır Ticaret Ve Sanayi Odası	Iğdır	Tamamlandı
32	Iğdır "Kara Badımcın Reçeli" Coğrafik İşareti	Iğdır İl Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Müdürlüğü	Iğdır	Tamamlandı
33	Tarımsal Fikir Üretimi Ve Sosyal Kooperatifçilik İle Iğdır Markalaşıyor	Tarımsal Fikir Üretimi Ve Sosyal Kooperatifçilik İle Iğdır Markalaşıyor	Iğdır	Tamamlandı
34	Kars Organize Sanayi Bölgesi Atıksu Arıtma Tesisi Çevresel Etki Değerlendirmesi Projesi	Kars Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü	Kars	Devam Ediyor
35	Anı Ören Yeri Anıtsal Yapıların 1. Etap (A Ve B Bölümü) Yapı Kimlik Kartlarının Hazırlık Çalışması	Kars İl Kültür Turizm Müdürlüğü	Kars	Tamamlandı
36	Anı Ören Yeri Anıtsal Yapıların 2. Etap (C Ve D Bölümü) Yapı Kimlik Kartlarının Hazırlama Çalışması	Kars Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü	Kars	Tamamlandı

Kaynak: Serka 2019 faaliyet raporu

Hem yukarıdaki tabloda gözlendiği gibi hem de yapılan görüşmede de belirtildiği gibi Serhat Kalkınma Ajansının girişimcilere yönelik mali desteğin yanı sıra eğitim, bilgilendirme ve farkındalık yaratma alanında da desteklerde bulunduğu belirtilmiştir. Bu

anlamda Bakanlığın belirlediği temalar çerçevesinde mesleki teknik eğitime önem verildiği; 2020 yılı için kaynak verimliliğinin belirlendiği ifade edilmiştir. Ajans bu kapsamda bölgede bulunan İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve meslek liseleri ziyaret etmiş, ilgili alanlarda öğrencilere konferans vermiştir. Meslek Liselerinin alt yapısının iyileştirilmesi için mali destek, gerekli teknik ve donanım desteği sağlamıştır. Ayrıca Mesleki eğitimin iyileştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla bölgedeki hayvan üreticilerine eğitim hizmeti vermiştir. SODES Ağrı Sosyal ve Kültürel Yaşama Destek Projesi kapsamında girişimci kadınlara Ağrı Tekstil Kent’te eğitim verilmiş olduğu belirtilmiştir. 2019 yılında bölgede bulunan öğretmenlerin ve öğrencilerin topluluk içinde kendilerini ifade etme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi amacıyla Mesleki ve Teknik Eğitim teması çerçevesinde TRA2 Bölgesinin kapsadığı Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan illerinde “Etkili Sunuş Teknikleri Eğitimi” verilmiş olduğu ayrıca uzmanlar tarafından belirtilmiştir.

Tablo 34. 2019 yılı fizibilite desteği projeleri

Proje Adı	Proje Adı Yararlanıcı Adı	Başarı Durumu	Eş Finansman Dâhil Revize Bütçesi (TL)	Destek (TL) Kars	Tutarı
Kars Çayı ve Çevresi Düzenleniyor, Bedesten ve Konaklarla Hayat Buluyor	Kars İl Özel İdaresi	Başarılı	148,000.00	148,000.00	
Yalnızçam Doğa Turizmi Ve Yaz/Kış Sporları Kamp Merkezi	Ardahan Üniversitesi	Başarılı	140,000.00	123,529.00	
Kars Vadisi Projesi	Kars İl Özel İdaresi	Başarılı	150,000.00	150,000.00	
Kars İli Tarım Ve Peynir Müzesi	Kars İl Gıda Tarım Ve Hayvancılık Müdürlüğü	Başarılı	150,000.00	150,000.00	
Kura Nehri Yaşam Projesi Fizibilite Raporu	Ardahan Belediyesi	Başarılı	100,000.00	100,000.00	

Kaynak: Serka 2019 faaliyet raporu

Tablo incelendiğinde Serhat Kalkınma Ajansının 2019 yılında fizibilite destek projesi kapsamında toplam 688.000.00 TL revize ettiği 5 projeyi başarılı bir şekilde toplam 671.529.00 TL destek sağlayarak tamamladığı görülmektedir.

Kalkınma Ajansı mali fonları kullanma önceliğini önceden yapmış olduğu stoklamalarla⁵⁴ gelecek 45 yılda odaklanacağı alanları netleştirip önceliklerini belirlediğini ve bu öncelikler doğrultusunda gerekli desteği sağladığı planlama uzmanı tarafından yapılan görüşmede belirtilmiştir.

Ajans faaliyetlerini sürdürürken halka yakınlık hizmet verme ilkesi gereği etkin olduğu illerde Yatırım Destek Ofisleri kurmuştur. Bölge içerisinde mekânsal gelişimin sağlanması amacıyla bölge halkının yatırımları benimsemesi ve katılımının teşvik edilmesi için ajansın bilgilendirme çalışmalarına ağırlık verdiği gibi etkin bir yatırım ve istihdam ortamının oluşturulabilmesi için bölge vatandaşının görüş ve önerilerinin alındığı belirtilmiştir.

Bölgede yerel dinamikleri harekete geçirerek göç, yoksulluk, işsizlik ve kentleşmeden kaynaklanan sosyal sorunları çözüme kavuşturmak, değişen sosyal yapıyla ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata katılımını sağlamak, bölgede istihdamı arttırmak, sosyal girişimciliği ve yenilikçiliği sağlamayı hedefleyen Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP) kapsamında projeler desteklenmiştir.

Tablo 35. 2019 yılı sosyal gelişmeyi destekleme programı (SOGEP) projeleri

Proje Adı	Başvuru Sahibi	Başarı Durumu
Yarınlarda Ben de Varım	Iğdır Ceza İnfaz Kurumu ve İşyurdu Müdürlüğü	Başarılı
Tekstilkent	Iğdır OSB	Başarılı
Serhat Gençlik Merkezi	İlim Yayma Cemiyeti Kars Şubesi	Başarılı
Usta Eller, Güçlü Atölyeler, Parlak Gelecekler (Ugap)	Kars İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Başarılı
Sosyal ve Kültürel Yaşama Destek	Ağrı Belediye Başkanlığı	Başarılı
Engelsiz Yaşam Merkezi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Başarılı
Ardahan; Taş Ahşap, Demir Üretim Teknikleri ve Tasarım Atölyesi	Ardahan Belediyesi	Başarılı

Kaynak : Serka 2019 faaliyet raporu

⁵⁴ Stok: Bir firmanın üretim yapabilmesi için elinde bulundurduğu hammadde, yarı mamul, mamul ya da varlıklar tabii ürünlerdir.

2019 yılı sosyal gelişmeyi destekleme programı çerçevesinde gerçekleştirilen projelerin yer aldığı yukarıdaki tabloda ajansın bu yıl için toplamda 7 projeyi başarılı bir şekilde tamamladığı izlenmektedir.

Çalışmalarını belirlerken bölge halkının görüş ve düşüncelerini aldığını ifade eden Serhat Kalkınma Ajansı, proje başvuru aşamasında idari prosedürleri basitleştirmek, süreci kısaltıp zamandan tasarruf etmek amacıyla tıpkı İtalya’da bulunan INVITALIYA Kalkınma Ajansı gibi en değerli ve yenilenemez kaynağımız olan zamandan tasarruf etmek amacıyla evrakları azaltmış olduğunun altını çizmiştir.

Ulusal ve uluslararası alanda bölgeyi sosyal, iktisadi ve kültürel değer haline getirmek amacıyla Ajansın bölgenin birçok yöresel ürünün ‘’ coğrafi işaret ‘’ alabilmesi için faaliyetlerde bulunduğu yapılan görüşmede belirtilmiştir. Bu faaliyetler;

- Ardahan Yöresel Ürünler Tanıtım Programı,
- Ardahan Yöresel Ürünler Tanıtım Programı,
- Ağrı Bal Festivali,
- Ardahan Bal ve Kültür Festivali “Ardahan Lezzetleri Tadım Atölyesi”,
- Yöresel Peynirler Kars buluşmasıdır.

Bölge yöresel ürünlerinin tanıtım için Ajans 2019 yılında; 13 Peynir üreticisi firma ve Kars İli Arı Yetiştiricileri Birliği ile birlikte İstanbul Peynir Festivaline katılmış. Ayrıca Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nin (TOBB) desteğiyle Antalya Ticaret Borsası (ATB) öncülüğünde onuncusu düzenlenen Yöresel Ürünler Fuarı YÖREX’e katılmıştır. Fuara 70 ilden ve KKTC’den toplam 400 kurum ve kuruluş katılmıştır. 200.000’den fazla ziyaretçinin katıldığı fuarda Kars Kaşarı, Gravyer Peyniri, Ağrı- Ardahan-Kars Balları, Kağızman Uzun Elması, Posof Elması, Iğdır Kaysısı, Damal Bebeği, Sarıkamış Obsidyen Taşı, Posof Fasulyesi, Kuşburnu Marmelatı, Patlıcan Reçeli vb. ürünler stantlarda sunulmuştur. 21-24 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara Altınpark Fuar Alanı’nda düzenlenen 2.Kahvaltı Festivali’nde Serhat Kalkınma Ajansı’nın etkin olduğu Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars İllerinde üretilen kahvaltı ürünleri tanıtılmıştır. 14-17 Kasım 2019 tarihlerinde Kocaeli’nde Kars- Ardahan -Iğdır Vakfı (KAIV) tarafından Serhat Kalkınma Ajansı desteği ile Kars-Ardahan-Iğdır Tanıtım Günleri düzenlenmiştir.

Ajansın sunmuş olduğu raporların yanı sıra yapılan görüşmede de belirtildiği üzere Kalkınma Ajansının bölgenin tanıtımına yönelik neredeyse her yıl çeşitli çalışmalar düzenlediği görülmektedir. TT 2015 Varşova Turizm Fuarı, Ukrayna Uluslararası

Seyahat ve Turizm Fuarı, Bosna Hersek 6. Türk Ürünleri Fuarı, IBT Berlin Fuarı, AB’de Coğrafi İşaretli Ürünlerin Tanıtım, Destek ve Pazarlama Politikaları Çalıştayı gibi tanıtım organizasyonlara katılmıştır. 2015 yılında Kars Kültür ve Turizm Altyapı Hizmet Birliği tarafından yürütülen, “Merkez Ordu Caddesinin Turizme Kazandırılması” projesi kapsamında Serka Prag’da teknik inceleme gezisi gerçekleştirmiştir.

Ajansın 2018 yılında sürdürmüş olduğu faaliyetlerinde, Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı-04 (KÖA-04) kapsamında Serhat Kalkınma Ajansına 117 proje başvurusu olduğu uzmanlar tarafından belirtilmiştir. Bölgeye sağlayacağı yarar göz önünde bulundurularak toplam 50.177.871 TL bütçeye sahip olan 30 projeye destek verildiği; Kars Organize Sanayi Bölgesinde doğalgaz alt yapısının kurulması ve bölgedeki kuruluşların doğalgaz ihtiyacının karşılanması amacıyla Kars Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülen ve toplam bütçesi 6.139.947,00 TL olan Kars Organize Sanayi Bölgesi Doğalgaz Dağıtım Projesi desteklenmiş olduğu ayrıca uzmanlar tarafından vurgulanmıştır. 2018 yılında Ajans, Teknik Destek Programı kapsamında tamamlanan 42 projeye 891.288,00 TL mali destek sağlamış ve tamamlanan projelerden toplam 840 kişi faydalanmış olduğu da ayrıca ifade edilmiştir (Serka 2019 faaliyet raporu).

Ajansın 2015 faaliyet raporu incelendiğinde ise genel hizmetler kapsamında 8.755.117 TL, proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamında ise 13.742.727 TL gider gerçekleştirdiği görülmektedir. Ayrıca raporda proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamında 11.612.282,16 TL tutarında avans niteliğinde ön ödemenin yapılmış olduğu belirtilmiştir (2015 faaliyet raporu; 39). 2016 yılında proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamında ise 42.605.088,00 TL tahmini bütçe ödeneği olup, 13.431.161,00 TL ‘sinin gerçekleşmiş olduğu ve 11.795.167,41 TL’nin avans niteliğinde ön ödeme yapıldığı belirtilmiştir. Genel hizmetler kapsamında 5.697.832,00 TL, proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamında ise 13.431.161,00 TL giderin gerçekleştirilmiş olduğu raporda belirtilmiştir (2016 faaliyet raporu). 2017 yılında Ardahan’ın Gürcistan ile bağlantılarını sağlayacak TANAP Doğalgaz boru hattı, Mozeret ve Ilgar Tüneli Projeleri, Ardahan Hayvan Borsası, Japonya Eko Turizm Topluluğu (JES) TRA2 Tanıtım Turu, Kuzey ve Güney çevre yolları, Yalnızçam (Uğurludağ) Kayak Merkezi, Çıldır Gölü Turizm Tesisi yatırımları Ajans tarafından takip edilmiştir. İlgili yatırımlar yerinde

gözlemlenmiş ve ilerleme durumuna ilişkin yetkililerden bilgiler alınmıştır (2017 faaliyet raporu; 122).

3.3.7. Serhat Kalkınma Ajansına Yönelik Tespitler-Sorunlar Ve Çözüm Önerileri

Ülkemiz hem AB ülkelerine göre hem de kendi içinde bölgesel kalkınma farklılıkları fazla olan bir ülkedir. Öyle ki ülkemizde her bölge içerisinde bulunan illeri arasında bile büyük kalkınma farklılıkları söz konusudur. Şüphesiz söz konusu bölgeler içerisinde Doğu Anadolu bölgesi önde gelen bölgelerdendir. Avrupa Birliğine üyelik sürecinde bölge içerisinde ve bölgeler arası kalkınma farklılıklarının minimize edilmesi amacıyla AB'ye uyum amacıyla bölgeler arası entegrasyonun sağlanmasına ayrı bir önem verilmiştir. İlgili bölümlerde de yansıtıldığı gibi bölgesel kalkınma politikaları ülkemizde adeta bir ekonomik politika olarak görülmüş ve bu çerçevede programlar düzenlenmiştir. Bu amaçla kurulmuş olan bölgesel kalkınma ajansları; faaliyette bulunduğu bölgeyi esas alarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla; katılımcı, etkin ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu çalışmamıza konu olan Doğu Anadolu Bölgesi TRA2 bölgesinde çalışmalarını sürdüren Serhat Kalkınma Ajansı ile yaptığı çalışmalara yönelik görüşme sonucunda, ajansın yaptığı çalışmalara yönelik yayınlamış olduğu yıllık raporlar, istatistiksel tablolar ve faaliyet raporları incelenerek bölge gelişimine katkısı değerlendirilmiştir.

2010 yılında genel sekreterin atanmasıyla kurumsallaşma sürecine giren Serhat Kalkınma Ajansı kuruluşundan bugüne kadar bölge kalkınmasının sağlanması amacıyla pek çok çalışmada bulunmuştur. TRA2 Bölgesinin öncelikli gelişimini, bölgenin rekabet edebilirlik açısından turizm ve tarım sektörü bakımından zengin potansiyele sahip olmasından dolayı bu iki sektör oluşturmaktadır. Serka üzerine yapılan incelemelerde ajansın bölgenin turizmine yönelik pek çok plan ve proje gerçekleştirildiği bu anlamda bölgenin tanıtımına yönelik yerli ve yabancı medya tanıtım çalışmalarında bulunduğu izlenmektedir. Ajansın sürdürmüş olduğu çalışmalar değerlendirildiğinde Serka'nın bölge turizminin yanı sıra bölgenin yerel ürünlerinin tanıtımı ve bu ürünlerin coğrafi işaret alabilmesine de ayrıca önem verdiği görülmektedir. Ancak zengin bir turizm ve kültür potansiyelin yanı sıra bir tarım ve hayvancılık bölgesi olan TRA2 bölgesinde ajansın bu alana yönelik faaliyetlerinin biraz daha kısıtlı olduğu söylenebilir.

Bölgesel gelişmenin en önemli politikalarından biri özel, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında yürütülecek faaliyetlerde entegrasyonun sağlanmasıdır. Serka ile yapılan görüşmede ajansın ilgili kurum ve kuruluşlarla ortak projelerin olduğu ancak sayılarının sınırlı düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Kalkınma ajansı; girişimcilere sunmuş olduğu mali desteğin yanı sıra farkındalık oluşturma, eğitim ve bilgilendirme gibi konularda da destekte bulunmuştur. Yapılan inceleme ve görüşmeler sonucunda Serka'ya yönelik tespit ve öneriler şu şekildedir;

- Bölgede bulunan kamu ve özel kuruluşlar ile STK, yerel yönetimler ve yükseköğretim kurumları arasında işbirliğinin artırılması,
- Yapılan denetimler gelir ve istihdam gibi somut kriterlere dayandırılmalı ve tutulan raporlarda şeffaf bir şekilde kamuoyuna sunulmalı,
- Düşük kalitede teknolojinin kullanıldığı bölgede inovasyon çalışmalarının yapılması,
- Enerji taşımacılığında stratejik bir konumda bulunan ve hem boru hatlarıyla sağlanan güvenli enerji koridoru hem de bu koridorun demiryoluyla desteklenmesi bölgeye büyük avantaj sağlamıştır. Kalkınma ajansının bölgenin kalkınma potansiyelini attıran bu avantajı bölge kalkınmasına kazandırmasını arttıracak çalışmalarda bulunması yararlı olacaktır,
- Ekonomisinin %59'unu tarımın oluşturduğu bölgede çiftçiye yönelik desteğin teknik ve donanım olarak artırılması gerekmektedir,
- Bölge ekonomisinde oranı en düşük olan sanayi sektörünün bölgedeki mevcut kaynaklar üzerinde desteklenmesi bölge ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır,
- Zengin bir turizm potansiyeline sahip bölgede, turistler için nitelikli dinlenme tesislerinin ve eğlence merkezlerinin geliştirilmesine yönelik teşviklerin artırılması,
- Serhat Kalkınma Ajansı 2010-2018 yıllarında proje teklif çağrısı ve desteklenen projeler, güdümlü proje desteği ile desteklenen projeler, fizibilite desteği programı ile desteklenen projeler ve teknik destek programları adı altında pek çok plan ve proje gerçekleştirmiştir. Ancak ajansın yayınlamış olduğu yıllık raporlar incelendiğinde tamamlanmış olan projelerin bölgenin kalkınmasına ve gelişmesine ne derece katkıda bulunduğu bölge halkının istihdam düzeyini ne derece etkilediği hakkında somut verilere ulaşılamamıştır. Ajansın sürdürmüş

olduğu çalışmaların bölge kalkınmasına sağladığı yararı somut verilere dayandırması Serka'nın bölgedeki etkinliğinin anlaşılması için yararlı olacaktır.

- Serhat Kalkınma Ajansının, tıpkı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi genç ve kadın girişimcilere yönelik plan ve projelerini arttırması bölgede genç göçün oluşmasını önleyeceği gibi kadının da toplum ve iş hayatındaki saygınlığını arttıracaktır.
- Bölgenin mevcut potansiyel kaynaklarını avantajlı bir konuma getirerek rekabetçi farklılaşmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunmak.
- Bölgede yenilikçi şirketlerin kurulmasını teşvik etmek.
- Küçük ölçekli şirketlerin optimum düzeye ulaşması için gerekli teknik ve donanım desteğinin sunulması.
- Tra2 bölgesindeki şirketlerin küresel ağlarda bulunmasını sağlayacak çalışmalarda bulunması.
- Bölgede hizmet alanları çeşitliliğinin arttırılması.
- Bölgede spesifik kümelenme sistemi oluşturularak yapılan çalışmaların daha etkin ve verimli olmasını sağlamak.
- Bölgede istihdam edilecek nüfus için gerekli eğitim, uluslar arası pazarlara açılma, bilimsel potansiyelin arttırılması, verimli enerji kullanımı ve teknolojik gelişmelere yönelik çalışmaların arttırılması.
- Bölgenin ülkemizin en gelişmemiş bölgeleri arasında bulunması ve bu anlamda dezavantaja sahip olmasından dolayı Serka'ya bölgenin durumu göz önüne alınarak finansman desteğinin arttırılması, ajansın bölge ihtiyacına göre destekleyeceği projelerin sayısını arttıracaktır.
- Ajansın üniversite ve diğer araştırma ve geliştirme kurumlarıyla bölge gelişimine yönelik araştırma alt yapısını güçlendirmesi.
- Bölgede özellikle tarım endüstrisi, ulaşım endüstrisi ve çeşitli yaşam birimlerine yönelik faaliyetlerin arttırılması.
- Yerel yetkililerle görüşmeler yapıp ekonomik kalkınmanın sağlanması için yatırım politikaları sorumluluğu hakkında farkındalığın arttırılması.
- Avrupa'daki BKA'larla iletişime geçip bilgi alışverişi ve iş birliğinin sağlanması.

SONUÇ

Günümüzde 27 üye ülkeden oluşan AB’nde hem ülkeler bazında hem de ülkelerin çeşitli bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal farklılıklar artması, Topluluk içinde yapısal farklılıklara neden olan genişleme politikasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşmeyle beraber oluşan rekabet baskısına karşılık Birliğin ekonomik büyümesinin yavaşlaması genişlemenin yanında AB’yi etkileyen önemli bir faktördür.

Topluluk 3 tip ülkeden oluşmaktadır. GSYH’si Topluluk ortalamasının %42’si olan Letonya, Polonya, Estonya, Macaristan gibi yoksul ülkeler, Gayrisafi yurt içi hasılası Topluluk ortalamasının %71’i ile %92’si arasında olan Malta, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, İspanya gibi ülkeler ve Gayrisafi yurt içi hasılası Topluluk ortalamasının %115’ine yakın olan Almanya, Fransa, Finlandiya, İsveç gibi zengin ülkeler.

Topluluğun genişlemesiyle kalkınma açısından önemli farklılıkların ortaya çıkması ve her genişleme dalgasında bu farklılıkların derinleşmesi Birliği bir Bölgesel Politika oluşturma sürecine götürmüştür. AB bölgesel politikayla, topluluk içerisinde sosyo-ekonomik entegrasyonu sağlamayı hedeflemiştir. Bu amaca ulaşmak için Birliğe üye ülkelerle kalkınma odaklı plan ve programlar yürütülmüş ve bu alandaki plan ve programlara yapısal fonlar aracılığıyla mali destek sağlanmıştır. Sağlanan bu fonların ortak bir zeminde gerçekleştirmek için NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması-) bölge sistemi oluşturulmuştur. Bu sistemde bölge ve alt bölgeler arasında farklılıkların belirlenmesi ve karşılaştırılabilmesi amaçlanmıştır (Can; 2008: 194).

Avrupa Birliğine üye olma sürecinde diğer aday ülkelerle Helsingi Zirvesinde eşit şartlarda ‘’ aday ülke’’ statüsü kazanan Türkiye’de bir ilin ilçesi arasında gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl gidereceği tartışmaya açık bir konudur. Ülkemizde bölgesel kalkınma eşitsizliğinin minimum düzeye çekilmesi amacıyla uzun yıllar bölgesel plan ve programlar yapılmıştır. Fiziki ve sosyal anlamda kaynak potansiyeli yüksek bölgelerde faaliyet gösteren kalkınma ajanslarının gelir, bilgi birikimi, gerekli teknik personel gibi avantajlara sahip olması ajansın etkin olduğu bölgenin zamanla daha çekici bir hal almasına neden olmuştur.

Farklı ülkelerdeki BKA'nın hedef ve işlevlerindeki çeşitlilik ajansların örgütlenme yapılarında farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca AB aday ülkelerin bir kısmında BKA'nın uygulamış olduğu bölgesel kalkınma politikalarının dengeyi sağlayamadığı aksine bölge içerisinde eşitsizliği arttırdığı düşünülmektedir. Örneğin Polonya'da 1990'lardan beri uygulanan politikalarda bölge içerisinde kalkınma eşitsizliğini arttırıcı sonuçlar ortaya çıkardığı ve AB'deki diğer ülkelerde de benzer durumların olduğu fakat Ajans yönetimlerinin olumlu örnekleri kamuoyuna yansıtarak yanlış bilgilendirme yaptığı anlatılmaktadır (Cankorkmaz; 2011: 128).

Genel anlamda Avrupa Birliğinin uygulamış olduğu bölgesel politika ve bu çerçevede sağlanan fonlar bölgesel kalkınma farklılıklarını tam anlamıyla ortadan kaldırmasa da Topluluk içerisinde belli bir uyum sağlayabilmesi, bölgesel girişimleri desteklemesi ve bölgesel ekonomik strateji geliştirmede önemli çalışmalarını neticelendirmesinden dolayı başarılı sayılabilir.

Ülkemizde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması kararı, Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde Katılım Ortaklığı belgesinde yer almıştır. AB'ne uyum sürecinin gereği olarak bölgesel kalkınmayı sağlamak, Birliğin üye devletlere sağladığı teşvik fonlarından yararlanmak ve bölgesel politikalarının Avrupa Birliği ile uyumlaştırmak amacıyla ülkemizde ajanslar kurulmuştur (Erçakar; 2010). Ülkemizde 26 Düzey 2 sınıflandırılmasından biri olan TRA2 Bölgesinde Serhat Kalkınma Ajansı faaliyetlerde bulunmaktadır.

Serka'nın etkin olduğu bölge diğer bölgelere nazaran coğrafi konumu, iklimi ve ticaret merkezlerine uzak olmasından dolayı dezavantajlara sahiptir. Ancak bölgenin; Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslara açılan kapısı ve tarihi ipek yolu güzergâhının önemli bir noktasında olması, bölge ülkelerini demiryolu ve karayolu ile birleştirmesi, geniş çayır ve meralara sahip olması bölgeye avantaj sağlamıştır.

10.06.2020 tarihinde Serhat Kalkınma Ajansı ile yapılan görüşmede elde edilen veriler ve Serhat Kalkınma Ajansının yayınlamış olduğu yıllık raporlar incelenerek Serka'nın bölgede etkin ve verimliliği değerlendirilmiştir. Kalkınma ajansı bölgenin rekabet konumunu korumak ve arttırmak amacıyla bölge ürün ve hizmetlerinin sürekli olarak geliştirilmesi, yenilenmesi ve farklılaştırılması için ürün ve hizmetlere katma değer yaratacak yenilikleri teşvik etmede önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Katılımcılık ilkesi gereği ajans, kamu ve özel kurumlar, STK ve yerel yönetimler gibi tüm aktörlerin bölge

planında söz sahibi olması için çeşitli toplantı, çalıştaylar ve görüşmeler düzenlemiştir. Ancak ilgili tarihte yapılan görüşmede ve ayrıca Serka'nın yayınlamış olduğu 2019-2023 stratejik kalkınma planında paydaşların⁵⁵ %57 gibi büyük bir oranının paydaşların sayısının fazla olması ve ajansın bütçesinin kısıtlı olmasından dolayı kalkınma ajansının desteklerinden faydalanamadığı belirtilmiştir. TRA2 Bölgesinde bulunan işletmelerin çoğunun küçük, dağınık ve aile işletmeleri olması, bölgede pazar olanaklarının kısıtlı olması, kümelenme, kooperatifleşme, birlik kurma gibi örgütlenmelerin nitelik ve nicelik olarak yetersiz ve pasif olması Kalkınma Ajansının vermiş olduğu destekleri etkilediği yapılan görüşmede belirtilmiştir.

Belli bir toplumda sosyal sermayenin belirlenmesinde; kamu kurum ve kuruluşlarına duyulan saygınlığın derecesi, STK'nın yaygınlık derecesi, kişilerin STK'da ne ölçüde görev aldıkları, STK çalışmalarında kişilerin gönüllü olarak aylık ortalama hizmet saatleri ve vatandaşların kendilerine ait kararlara katılım seviyesi gibi göstergeler kullanılmaktadır (Yıldız, Topuz; 2011: 216). Ancak 2019 yılında yapılan bir çalışmada TRA2 Bölgesinin kapsamında olan Kars ilinde, STK'ların %11,3 ile en az hizmet alınan üç kurum arasında olduğu görülmüştür (Akçakaya, Ecer; 2020: 140). Bundan dolayı bölgede, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kurum ve kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları arasında da işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Ajansın yayınladığı yıllık raporların incelenmesiyle beraber yapılan görüşmede de anlaşıldığı üzere Ajansın desteklediği projelerin genellikle analiz aşamasında kaldığı, somut çıktı verecek nitelikte olmadığı ve destek olmadan sürdürebilirlik ve çarpan etkisi yaratma niteliğinin düşük olduğu gözlenmektedir. Ajansın uygulamış olduğu sosyo-ekonomik politikalarında çıktılar elde edilmelidir. Yani yürütülmüş olan projelerin çarpan etkisi⁵⁶ göz önüne alınmalıdır. Ayrıca ajansın desteklemiş olduğu plan, program ve projelerin bölge içi gelişmişlik farklarını ne düzeyde giderdiğini orta koyan verilere ulaşamamaktadır. Bu yüzden ajans, rapor çizelgelerini daha net ve somut bir şekilde ortaya koymalıdır. Performansın değerlendirilmesine yönelik olarak hangi stratejik amaçların olduğu, bu amaçlara ulaşmak için hangi uygulamaların yapılmasının planlandığı, bu stratejik amaç ve hedeflerin başarı düzeylerinin ölçülebilmesi için hangi

⁵⁵ Kamu Kurum ve Kuruluşları, Özel Sektör, Üniversiteler, STK'lar, Odalar ve Borsalar, Yerel Yönetimler

⁵⁶ Basitçe bağımsız yatırımlarda meydana gelen bir artış veya azalışın ulusal gelirde meydana getirdiği etkiye denmektedir.

performans ölçülerin oluşturulduğu, performansın gerçekleri ve rasyonel bir şekilde değerlendirilmeye tabi tutulup tutulmadığı gibi konularda sorunlar olduğu değerlendirilmiştir.

Ajansın hazırlamış olduğu TRA2 Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Kars, Iğdır) 2014-2023 Bölge Planı ve 2019-2023 Kurumsal Stratejik Planı çevresel sürdürülebilirlik, stratejik kalkınma, rekabet edebilirlik ve erişebilirlik gibi konuları hedefler ve amaçlarına dâhil etmesi oldukça manidardır. Ancak hazırlanmış olan bu planlar, bölgenin gelişme eksenlerine paralel olarak alınan tedbirler durum tespiti olarak kalmamalı bölgenin stratejik olarak kalkınma için çeşitli faaliyetlerle etkili bir şekilde işlerlik kazanmalıdır. Bölge kadın ve gençlerinin istihdam edilebilirliğinin iyileştirilmesi amacıyla düzenlenen sonuç odaklı programların daha etkin bir şekilde işlevselliğinin sağlanması gerekmektedir. Ajans bölgenin doğa ve turizm varlıklarının cazibesini arttırmak ve bölge tanıtımına yönelik pek çok faaliyette bulunmuştur. Ancak ajans, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasının sağlanabilmesi için rekabet gücü ve gelişme potansiyeli yüksek imalat sanayisi, kentsel altyapının geliştirilerek yaşam kalitesini arttıracak ve bölgede potansiyel büyükbaş hayvancılık alanında daha fazla ve daha etkin olan plan ve programlara yer vermelidir.

KAYNAKÇA

- Abacı, H. (2014). “AB Projelerinin Kurumsal Kapasite Gelişimi ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi (TR82 Düzey 2 Bölgesi Örneği)”, Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Acar, Ö. (2008). “Avrupa Birliği Nuts Sisteminin Türkiye’de Uygulanması: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Sisteminin Sınanması”, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ACCIÓ - Agènciaper la Competitivitat de l'Empresa. (2020). İspanya Covid19 Raporu. Erişim Tarihi: 13.04.2020. Erişim adresi. [http://accio.gencat .cat/marketplace-covid19](http://accio.gencat.cat/marketplace-covid19)
- Akçakaya, O. Ecer, Z. C. (2020). “Vatandaşların Yerel Hizmetlere Yönelik Memnuniyet Algıları Üzerine Bir Araştırma: Kars Belediyesi Örneği”. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16 (27) , 516-543. DOI: 10.26466/opus.676976
- Akçay, B. (2008). “Avrupa Birliği’nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye”, Maliye Dergisi, Sayı 155, Temmuz-Aralık 2008.
- Akçeken, E. (2003).“Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’deki Enformasyon Hizmetleri”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgönenç, O. (2010). “Türkiye’nin AB Stratejisi”. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Akkahve, D. (2018). “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Avrupa Birliği Destekli Bölgesel Kalkınma Programları: Bölgesel Politika ve Planlama Yaklaşımları Temelinde Bir Çözümleme”, (Yayınlanmamış doktora tezi).Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Akşahin, S. B. (2008). “ Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye’nin Uyumu”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Alataş, S. (2014). “Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz”. Erişim Adresi: <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11607/1634> Erişim tarihi: 27.05.2020

- Apalı, A , Yıldız, R . (2015). ‘‘Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri’’. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi , 1 (23) , 66-88 . DOI: 10.17498/Akdeniz.78144
- Apalı, A , Yıldız, R .(2015). "Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri". Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi , 1 (23) , 66-88 . DOI: 10.17498/kdeniz.78144
- Apalı, A., Yıldız, R., Boztepe, E., Bayrak S. (2014). ‘‘Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri’’. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 23(23), 66-88. Erişim adresi:<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=565623>
- Arcuri, D.,Tesauro, C. (2018). ‘‘INVITALIA BILANCIO SOCIALE 2017 La responsabilitàdicrescere’’ Erişim adresi: <https://www.invitalia.it/>. Erişim tarihi: 21.04.2020
- Arolat, O. (2013). ‘‘Kalkınma ajansçılığında İspanya deneyi’’. <https://www.dunya.com/kose-yazisi> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 13.04.2020
- Aslan, Ö. (2009). ‘‘Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü ve Etkileri: İngiltere Örneği’’. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.
- Atmaca, Y. ve Sağır, H. (2017).’’ Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Türkiye: Kalkınma Ajansları Bağlamında Bir Analiz’’,ACU International Journal of SocialSciences, Vol:3, Issue:2, pp. 67-88: DOI: 10.22466/acusbd.304701.
- Atmaca, Y., (2018). ‘‘Türkiye’deki Kamu Yönetimi Reformlarında Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarının Etkileri’’. Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, 11 (33), Issue 1, Link: www.kentakademisi.com
- Aytekin, B. (2020). ‘‘ Polarize Bölge-Kentin Sürdürülebilir İlişkisi: Sanayileşme İktisadi Açından Kocaeli Yarımadası Örneği’’. Erişim adresi: <http://www.kocaelitarhiisempozyumu.com/bildiriler2/122.pdf>
- Basılğan, M. (2012). ‘‘Avrupa Birliğinin Bölgesel Ekonomik Kalkınma Politikası’’. Global Journal of Economicsand Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, Volume: 1 Issue: 1 (47-66). Erişim adresi: www.gjeb.com - ISSN: 0000-0000

- Baykal, N. (2010). ‘‘Türkiye’de bölgesel kalkınma açısından kalkınma ajanslarının misyonu: Kayseri örneği’’. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karaman
- Bilgili, E. (2006). ‘‘Türkiyenin Üyeliğinin Avrupa Birliği Bütçesine Muhtemel Etkisi’’. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 2006, (61-80).
- Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, (2005). ‘‘ Türkiye- Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları’’.
- Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, (2018). ‘‘Avrupa Birliği Kalkınma Ajansları’’. Yayın No: 2989
- Can, E. (2004). ‘‘Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme’’, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kütahya.
- Can, E. ve Kocagül, A. D. (2008). ‘‘Avrupa Birliğinde Bölgesel Politikanın Gelişim ve Yapısal Fonlar’’, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Temmuz 2008 1. Basım, ISBN 978-9944-927-27-7, Ankara. Erişim Adresi: tepav@tepav.org.tr.
- Cankorkmaz, Z. (2011). ‘‘Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler’’, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:26, Sayı:1, Yıl:2011, S.113-138.
- Canzanelli, G. (2011). ‘‘Models'of'Territorial' Development'Agencies' in'Europe' and'in'the'world’’.International Link and Services forLocalEconomic Development Agencies., ILS LEDA paper n° 13. Erişim adresi:<https://www.ilsleda.org/en/papers/case-study/models-of-territorial-development-agencies-in-europe-and-in-the-world.html>
- Çaha, Ö. (2017). ‘‘TRA2 Bölgesi Kadın Profili Araştırması’’. Kars: Serhat Kalkınma Ajansı Yayını.
- Çalışkan, U. (2014). ‘‘TRA2 BÖLGESİ (AĞRI, ARDAHAN, IĞDIR ve KARS) 2014 – 2023 BÖLGE PLANI’’. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/planlama/tra2-bolge-planı>
- Çelik, F. (2018). ‘‘ "Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Etki Analizi: İZKA ve ÇKA

- Çelik, F. (2019). ‘‘Styria Kalkınma Ajansı’nın (SFG) Yenilikçilik Faaliyetleri’’. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 74, No. 3, 2019, (875–893), DOI: 10.33630/ausbf.569743
- Çelikkol, M. M. (2014). ‘‘Bölgesel Kalkınma Ajansları: Sağlanan Desteklerin Bir İl Ölçeğinde Değerlendirmesi’’, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kütahya, Sayı 39.
- Çetinkaya, Ş., Akkurt İlhan, M . (2016). ‘‘Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının İstihdam Üzerindeki Etkisi: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği’’. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (27/3) , (254-277). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/24734/261550>
- Çiner, C. U. (2010). ‘‘Devlet Reformunda Yerelleşme ve Bölgeselleşme: Türkiye’ye Karşılaştırmalı Bir Bakış’’. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı. Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.
- Çolak, O. ve Ertuğrul, C. (2018). ‘‘Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarında Mali Araçların Rolü: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme’’, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt/Volume: 16, Sayı/Issue: 2 Haziran/June 2018 ,(91-110) O. Çolak Doi: <http://dx.doi.org/10.11611/yead.391900>
- Dabak, H. (2006). ‘‘Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları Kapsamındaki Yapısal Fonlar ve Türkiye’’, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Darmawan, A., Yeşilbaş, M. (2016). ‘‘Regional Development Agencies as Actors of Local Economic Development in Turkey’’. Conference: 3rd International Conference of Business Students Abstract Book. (s.20). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Bölümü. Yayın No: 145. ISBN: 978-605-4735-78-5 Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/329814105_Regional_DevelopmentAgencies_as_Actors_of_Local_Economic_Development_in_Turkey
- Demiroğlu, M., Demiroğlu Topal, E. (2014). ‘‘Türkiye ve İngiltere Kalkınma Ajansları: İngiltere Deneyiminden Alınacak Deneyimler’’. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:13 Sayı:48 (176-199). ISSN:1304-0278

- Dura, Y. C. (2007). ‘‘Dünya Uygulamaları Bağlamında ‘‘Kalkınma Ajansları’’nın Yapısal Analizi’’. Türk İdare Dergisi, 2007/6, Cilt 455, (141-171).
- Efe, H., Kemahlı, F. ve Demirci, E. (2018). ‘‘Avrupa Birliği'nde Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Azaltılması Sorunu ve Birliğin Bölgesel Politikası’’, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (38) 2018, (85 – 123).
- Elvan, L. (2012). ‘‘Bölgesel Gelişme ve Bölgelerarası Gelişmişlik Farkları’’. Türkiye Ekonomik Kurumu Tartışma Metni: 2012/6. Erişim adresi: <http://www.tek.org>
- Engin, C. (2011). ‘‘Kalkınma Ajansları: Türkiye ve İngiltere Ülke Örnekleri’’. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 3 (2), (65-77). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sobiadsbd/issue/11352/135649>
- Eraydın, A. (2004). " Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler ". (Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Cilt 1, DPT ve Pamukkale Üniversitesi, (126-146).
- Eroğlu, M., Kum, M. (2015). ‘‘Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının İdari Teşkilat İçindeki Yeri’’. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0 (35) , 175-198. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesuibd/issue/5892/77933>
- EURADA – European Association of Development Agencies. Regional Development Agencies in Spain. Erişim adresi: <http://www.eurada.org/>. Erişim tarihi: 12.05.2020
- Garipağaoğlu, N. (2020).. ‘‘Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Bölgelerarası Dağılışı ve Bölgesel Kalkınma Kapsamında Değerlendirilmesi’’. International Journal of Geography and Geography Education , (41) , 245-258. DOI: 10.32003/igge.677452
- Gitmez, E. (2013). ‘‘Yeni Bir Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Kalkınma Ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği’’. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı. Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Erişim No: 356285).
- Government of Catalonia. (2020). ‘‘Foreign Tech Investment in Catalonia, 2019’’. Erişim adresi: www.accio.gencat.cat, www.catalonia.com. Erişim tarihi: 12.04.2020
- Gündoğdu, M. A. (2014). ‘‘Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikası: Polonya Örneği’’, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir.
- Harding, R. (2006). ‘‘Regional development agency experiences in England and Romania’’. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Türkiye Ekonomi

Politikaları Araştırma Vakfı, İstanbul, (137-160). Erişim adresi: <http://www.tepav.org>.

INVITALIA MODELLO DI ORGANIZZAZIONE, GESTIONE E CONTROLLO (PARTE SPECIALE, a sensi del Decreto Legislativo 8 giugno 2001, n. 231 e della L. 190/2012). (2017). Erişim tarihi: 22.04.2020. Erişim adresi: : [https:// www.invitalia.it/](https://www.invitalia.it/)

Invitalia Agenzia nazionale per l'attrazione degli investimenti e lo sviluppo d'impresa SpA. (2019). Modello di Organizzazione, Gestione e Controllo a sensi del D.Lgs. 231/01. Erişim Adresi: <https://www.invitalia.it/eng>. Erişim tarihi: 22.04.2020

Işık, N., Baysal, D., ve Ceylan, O. (2010). "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Bir Politika Aracı Olarak Kalkınma Ajansları". Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 2010, Cilt:3, Sayı:2, (1-18).

İncekara, A. ve K. Savrul, B. (2011). "Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikaları: Yapısal Fonlar ve Diğer Mali Araçlar Çerçevesinde Bir Değerlendirme". SESSION 6B: Büyüme ve Gelişme II, (405-411).

İncekara, A., Kılınç, S. B. (2011). "Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikaları: Yapısal Fonlar ve Diğer Mali Araçlar Çerçevesinde Bir Değerlendirme ". International Conference On Eurasian Economies Session 6B: Büyüme ve Gelişme II, JEL Codes: N14, N94

Invitalia Çalışma Raporları. Erişim Tarihi: 21.04.2020. Erişim Adresi: <https://www.invitalia.it/eng>

Kargı, N. (2009). "Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye'nin Bölgesel Politika Analizi" International Journal of Economic and Administrative Studies, Year:2 Volume:1 Number:3, Summer 2009, ISSN 1307-9832

Karlık, S. Rıdvan. "Avrupa Birliği ve Türkiye". (8. Basım). İstanbul: Beta Yayınevi
Kayasü, S. ve Yaşar, S. S. (2006). "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler". Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Kitapçığı (s. 199). Ankara: ODTÜ Mimarlık Amfisi.

Keskin, H., Sungur, O. (2010). "Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye'de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi". SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:21, (271-293).

- Koçak, H . (2015). “Avrupa’da Bölgeselleştirme Çabalarının Ulusal ve Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Avusturya ve Macaristan Örnekleri”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (29),.Retrievedfrom <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4771/65656>
- Köse, S. ve Konur, F. (2011). “Avrupa Birliği ve Türkiyede Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Farkların Azaltılmasındaki Rolü ve Etkililiği. Ülke Deneyimlerinin Karşılaştırılması”. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2011, Cilt:7, Yıl:7, Sayı:1, 7: (95-137).
- Kulaksız, Y. (2008). “Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi”. T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://media.iskur.gov.tr/15625/yahya-kulaksiz.pdf>
- Kutlu, Ö., Sevinç, İ., Kahraman, S. (2018). “Türkiye’de Kalkınma Planları Çerçevesinde Avrupa Birliği Katılım Sürecinin Değerlendirilmesi”. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi20(34): 29-40, ISSN: 2147 – 7833. Erişim adresi: www.kmu.edu.tr
- Kutlu, S, Görün, M. (2016). “Kalkınma Ajanslarında Merkezi Ve Yerel Unsurların Etkisi: Kalkınma Ajanslarının Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme”. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 15-36. DOI: 10.31454/usb.378113
- North West Development AgencyAnnual Report and Financial StatementsYearended 31 March 2012. (2012). ISBN: 9780102976564. ID: 2486232 07/12. Erişim adresi: <https://tr.linkedin.com/company/nwda-northwest-regional-development-agency>
- Oskay, C , Kubar, Y . (2007). “Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları”.Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2007 (3) , 204-214. Retrievedfrom <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10225/125740>
- ÖRNEKLERİ". Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 04:1-22. Erişim adresi:<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=775326>
- Özel, A , Kılıç, C , Savrul, B . (2013). “Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Mali Yardımlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”. Yönetim ve Ekonomi

- Araştırmaları Dergisi, 11 (20) , (43-64). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/yead/issue/21811/234477>
- Özen, A. P., ve Özmen, Y. (2014). “’Öğrenen Belgeler’ Perspektifinde AB Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Gelişimi, Mevcut Durumu ve TR’nin Alacağı Dersler’”. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/>
- Özen, P. (2005). “’ Bölge Kalkınma Ajansları’” Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Erişim adresi: <https://www.tepav.org.tr/upload/files/>
- Özen, P. (2005). “’ Polonya’da Kalkınma Ajansları’” Türkiye Ekonomik Araştırma Vakfı. Erişim adresi: <https://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/79>
- Özer, G., Yılmaz, S., Gündüz, S., Karakurt, N., ve Karaca, K. (2019). “’Serhat Kalkınma Ajansı 2019-2023 Kurumsal Stratejik Plan’”. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Özmen, F. (2008). “’AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.13, S.3 s.327-340.
- Öztürk, H., Tataroğlu, M . (2018). “’Ülkelerin Kamu Yönetimi Örgütlenmelerinin Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Yansıması: Türkiye ve İspanya Karşılaştırması’”. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9 (21), 88-101. DOI: 10.21076/vizyoner.401254
- Öztürk, Ü. (2011). “’Türkiye ve Dünyada Bölgesel Kalkınma Ajansları (Türkiye ve Polonya Örnekleri)’”. Erişim adresi: <https://www.slideshare.net /ozturkumran /trkiye-ve-dnyada-blgesel-kalknma-ajanslar-trkiye-ve-polonya-rnekleri>
- Pehlivan, P. (2013). “’Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği’”. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2013 Cilt: 11 Sayı. 3,s.412-438.
- Pehlivan, Y. (2013). “’Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Yerel Ekonomi Üzerine Etkileri: Zafer Kalkınma Ajansı Örneği’”. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (3) , (412-438). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/4063/53528>
- Pıçak, M. (2007). “’Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kurulacak Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme’”

- Pilsen Bölgesel Kalkınma Ajansı 2014 Faaliyet Raporu. Erişim adresi: http://www.rra-pk.cz/175-regional_development_agency_of_the_pilsen_region. Erişim tarihi: 08.05.2020.
- RegionalInnovationMonitor. (2012). "RegionalInnovation Report (Alsace)". TotheEuropeanCommission Enterprise andIndustryDirectorate-General Directorate D – Industrial Innovationand MobilityIndustries". Erişim Tarihi: 20.03.2020. Erişim adresi:www.technopolis-group.com
- Richert, P. (2014). "Alsace Development International Point A". Erişim adresi: <https://www.devex.com/organizations/alsace-development-agency-22337> . Erişim tarihi: 09.04.2020
- Sarihan, Z. (2011). "Yerel iktisadi kalkınma bağlamında kalkınma ajanslarının rolü ve Türkiye uygulamaları". Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karaman
- Saygın, D. Ulutan, M. (2017). "Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Geçiş Süreçleri ve Ülke Uygulamaları" . Journal of Life Economics, 4 (4), 77-88. Retrievedfrom<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlecon/issue/37066/426065>
- Saygın, D.,Ultan, M. Ö. (2017). "Avrupa birliği'nde bölgesel kalkınmaajanslarına geçiş süreçleri ve ülke uygulamalari". Journal of Life Economics4:77-88. Issue: 4/2017. Erişim tarihi: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=581751>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA). (2010). Serhat Kalkınma Ajansı 2010 Ara Faaliyet Raporu. Serka Yayın No: 2010. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2011). Serhat Kalkınma Ajansı 2011 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2011. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2012). Serhat Kalkınma Ajansı 2012 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2012. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2013). Serhat Kalkınma Ajansı 2013 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2013. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2014). Serhat Kalkınma Ajansı 2014 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2014. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2015). Serhat Kalkınma Ajansı 2015 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2015. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>

- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2016). Serhat Kalkınma Ajansı 2016 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2016. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2017). Serhat Kalkınma Ajansı 2017 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2017. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2018). Serhat Kalkınma Ajansı 2018 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2018. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA).(2019). Serhat Kalkınma Ajansı 2019 Faaliyet Raporu. Serka Yayın No:2019. Erişim adresi: <https://www.serka.gov.tr/>
- Seud'ACCIO a Barcelona. ACCIO Faaliyet Raporları, Passeig de Gràcia, 129 - 08008 Barcelona. Erişim adresi: info.accio@gencat.cat Erişim Tarihi: 20.03.2020
- Şengül, Ü.,Eslemian, S., Eren, M. (2013). ‘‘Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 Bölgelerinin Ekonomik Etkinliklerinin VZA Yöntemi ile Belirlenmesi ve Tobit Model Uygulaması’’. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 21, 75-99, 2013. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/278018727>
- Şinik, B. (2010). ‘‘(Regional) Development Agencies in Turkey Through the Decision of the Constitutional Court’’. Department of Public Administration, Istanbul University, Faculty of Political Science, Istanbul, Turkey, Cilt Vol. 5 - Sayı No. 3
- Tahtaloğlu, H., Özgür, H. (2016). ‘‘Türkiye’de Kalkınma Ajansları Politikasının Çözümlemesi: Süreç Analizi (Aşamalar Yaklaşımı)’’. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Temmuz, 2016; 9(3).
- Tunca, G. (2011). ‘‘Kalkınma Ajanslarının Kurumsal kapasitesinin İncelenmesi: Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Karşılaştırma’’. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Erişim No502071859).
- Turan, S. (2007). ‘‘Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli’’. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.

- Turan, Z . (2011). Avrupa Birliği Ülkelerinde Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Azaltıcı Önlemler . *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 1 (1) , 90-103 .
Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ufuksbedergi/issue/57447/814817>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı; (2019). “Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) ”. Erişim tarihi: 31.05.2020
- Yıldız, Z., Topuz, H. (2011). “Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi Açısından Türkiye Üzerinde Bir Değerlendirme”. *Sosyal Siyaset Konferansları / Journal of Social Policy Conferences*, Sayı / Issue: 61 – 2011/2, 201–226. Erişim adresi: <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset>
- Yıldızak, G. B. (2017). “Almanya Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları” Çanakkale, On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yerel Yönetimler Kent ve Çevre Politikaları Bölümü. Erişim adresi: <https://www.academia.edu/38368337/>.
- Yüceyılmaz, H. (2007). “Avrupa Birliği Sürecinde Bölgesel Gelişmeler ve Kalkınma Ajansları”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/acci%C3%B3n-agency-business-competitiveness>
http://www.investinmurcia.com/wp-content/uploads/2018/06/InvestInMurcia_ict-infrastructures.pdf
<https://www.advantageaustria.org/tr/Oesterreich-in-Tuerkei.tr.html>
<http://sp.mu.edu.tr/Icerik/sp.mu.edu.tr/Belge/345489eb-3c7.pdf>
<http://www.tdk.gov.tr/> ; Erişim Tarihi: 20.06.2020

EKLER

EK 1. Orijinallik Raporu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 14/07/2021
Tez Başlığı : Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği: Serhat Kalkınma Ajansı Üzerine Bir İnceleme Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 170 sayfalık kısmına ilişkin, 17/02/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Tumin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 16 'dır. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☐ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardaahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
14/07/2021
Adı Soyadı: Zeynep Ceylin ECER Öğrenci No: 18200000020 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Programı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ Dr. Öğr. Üyesi, Onur AKÇAKAYA

EK 2. Etik Komisyon Muafiyet Formu

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 14/07/2021
Tez Başlığı: Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği: Serhat Kalkınma Ajansı Üzerine Bir İnceleme Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
14/07/2021
Adı Soyadı: Zeynep Ceylin Ecer Öğrenci No: 18200000020 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>
_____ Dr. Öğr. Üyesi, Onur AKÇAKAYA
Detaylı Bilgi: https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003 Telefon: 0-4782117522 Faks: 0-4782117523 E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 3. Serhat Kalkınma Ajansına Yönelik Mülakat Soruları

1. Kalkınma ajansınız tarafından bölgesel kalkınmanın sağlanması (ekonomik, fiziki, altyapı, teknik kapasite, beşeri sermaye) amacıyla yapılan çalışmalardan söz eder misiniz?
2. Yerel yönetimler planlama faaliyetlerinde sizden destek alıyor mu?
3. Kredi sağlama konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz? Cevabınız evet ise ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?
4. Kalkınma ajansınızda mali fonları kullanma önceliği hangi ölçütlere göre belirlenmektedir?
5. Proje eleme süreçlerinizde hangi ölçütlere dikkat ediyorsunuz?
6. Kalkınma ajansınız küçük ve orta dereceli girişimciliği desteklemek amacıyla ne tür programlar uygulamaktadır?
7. Rekabet gücünü artırmaya yönelik faaliyetleriniz nelerdir?
8. Uluslararası düzeyde yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finans, organizasyon ve işgücü eğitimi gibi konularda işbirliği yaptığınız kurumlar var mı?
9. Yatırım fırsatlarını teşvik etmek amacıyla ne tür faaliyetler gerçekleştiriyorsunuz?
10. Kalkınma ajansınızın bölgesel politikaları yerel ve bölgesel kurumlara ne gibi katkılar sağlamaktadır? Kurumsal yapı, teknik kapasite ve mali yeterlilik vb. konuları göz önünde bulundurarak yanıtlayınız.
11. Bölgesel ya da kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için kamu, özel ve gönüllü kuruluşların katılımının sağlandığı bütüncül kalkınma stratejileri oluşturuluyor mu? Cevabınız evet ise lütfen bilgi verir misiniz?
12. Kırsal kalkınma politikalarında paydaşlar arasında (merkezi yönetim, yerel yönetimler, STK, gönüllü kuruluşlar, özel sektör) işbirliği ve koordinasyon konularında sorunlar yaşanıyor mu?
13. Çalışmalarınızda vatandaş katılımını sağlamaya yönelik faaliyetleriniz nelerdir?
14. Kalkınma ajansınız girişimcilere yönelik mali desteğin yanında başka destekler (teknik personel yardımı, bilgilendirme, rehberlik etme, farkındalık yaratma) sağlıyor mu? Bilgi verir misiniz?

15. Kalkınma ajansınızda projelerin takibine ve denetlenmesine yönelik ne gibi faaliyetler yapılıyor?

Avrupa Birliği Ülkelerindeki Örnekler ile Mukayese Yapmaya Yönelik Sorular

16. AB'ye üye ülkelerde kalkınma ajansları bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacak projeleri kendi bölgesine çekmek amacıyla çeşitli ülkelerde ofisler açmaktadır. Bu çerçevede Serhat Kalkınma Ajansının ne gibi faaliyetleri bulunmaktadır.

17. İngiltere, Fransa ve Polonya örneklerinde Avrupa'da kalkınma ajansları arasında mali ve teknik yeterlilik ve tecrübe konularında işbirliği kurulabilmektedir. Serhat Kalkınma Ajansı bu tür işbirliği uygulamalarına gitmekte midir?

18. AB ülkelerinde bölgesel kalkınma ajansları hizmetlerin yerine getirilmesinde halka yakınlık ilkesi doğrultusunda istihdam, sağlık, kültür, çevre ve güvenlik konularına önem vermektedir. Çalışmalarınız yürütülürken bu husus ne kadar göz önünde bulundurulmaktadır?

19. İngiltere'de kalkınma ajansları merkezi yönetime bağlı çeşitli bölge teşkilatlarıyla çalışırlar. Birlikte çalıştıkları bu Hükümet Ofisleri (GO3) sadece ekonomik kalkınmayla ilgili değil konut, sağlık, eğitim, içsel yatırımlar, çevre, bölgesel altyapı gibi konularda bölgesel ve alt-bölge düzeyinde kapsamlı bir çalışma yöntemi izlemektedir. Serhat Kalkınma Ajansının buna benzer bir çalışma yöntemi var mıdır?

20. Viyana kalkınma ajansı araştırma alanında çalışmalar yürüten girişimci kadınları Fem-power Fonu ile desteklemektedir. Bu fon ile bir kadın araştırma ve geliştirme projesini yönetirse ek olarak 10.000 avroluk fon desteği sağlamaktadır. 4000'den fazla kadın bu projeyi kullanmış ve birçok işbirliği ortağı ağından yararlanmıştır. Serka'nın bölgede bulunan kadınlar için böyle bir fon uygulaması var mıdır?

21. İtalya bölgesel kalkınma ajanslarından biri olan INVITALIA çalışmalarını sürdürürken en değerli ve yenilenemez kaynağımız olan zamanı en iyi şekilde kullanmaya da dikkat etmiştir. Faaliyetlerinin süresini kısaltmak ve idari prosedürleri basitleştirmek için çalışmış ve 2017 yılında kredi sağlamak için harcanan soruşturma süresini 2016'ya göre %36 düşürmüştür. Serhat Kalkınma ajansı faaliyetlerini yürütürken zamandan tasarruf etmek amacıyla prosedürleri bulunmakta mıdır?

22. İspanya ve Birliğe üye diğer ülkelerde 2019 yılında Çin'de ortaya çıkan ve bütün dünyayı saran Covid-19 virüsünün yaratmış olduğu sağlık acil durumuyla başa çıkmak için bölgede önlem amaçlı tıbbi cihazlar ve tıbbi yazılım, koruyucu donanım, hijyen ve

dezenfeksiyon gibi çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Serhat Kalkınma Ajansının COVID 19 virüsüne karşı bölgede yapmış olduğu çalışmalar var mıdır?

23. Örgütsel kapasite bir kuruluşun kaynaklarını kullanarak amaçlarına ulaşma kapasitesini yükseltmek demektir. İskoç kalkınma ajansı Scottish Enterprise organizasyon yapısını geliştirmek için büyük çaba harcamaktadır. Organizasyon kapasitesini geliştirmeye yönelik süreçleriniz nelerdir?

Genel Sorunlar Üzerine

24. Sizce kalkınma ajansınızın kırsal kalkınma üzerinde etkisi nasıl artırılabilir?

25. Sizce Türkiye'deki kalkınma ajansları bölgesel farklılıkların giderilmesinde ne düzeyde etkilidir?

26. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının kurumsal kapasite, mali yeterlilik, tecrübe ve teknik kapasite konularında yeterlilik düzeyini değerlendirir misiniz?

27. Türkiye'deki kalkınma ajansları arasında kurumsal kapasite, mali yeterlilik, tecrübe ve teknik kapasite açılarından yatay eşitsizlikler bulunmakta mıdır?

28. SERKA'nın ülke ekonomisinin büyümesine katkısı ne düzeydedir?

29. Son olarak sizce Türkiye'de kalkınma ajanslarının temel sorunları nelerdir?

30. NUTS düzeyleri ile ilgili sorunlar yaşıyor musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Zeynep Ceylin ECER

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durum

Lisans Öğrenimi :Anadolu Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü – Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Serhat Kalkınma Ajansı Üzerine Bir İnceleme
- Vatandaşların Yerel Hizmetlere Yönelik Memnuniyet Algıları Üzerine Bir Araştırma: Kars Belediyesi Örneği

İş Deneyimi

Stajlar : Elazığ Öğretmen Sıdika Avar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : MEB, Özel Eğitim Kurumları

İletişim

E-Posta Adresi :